A TRANSCRIPTION AND TEXTUAL ANALYSIS OF *MÜNAZARA-İ TUTİ VÜ ZAĞ TERCEMESİ*

SERAP ARSLAN

BOĞAZİÇİ UNIVERSITY

2016

A TRANSCRIPTION AND TEXTUAL ANALYSIS OF *MÜNAZARA-İ TUTİ VÜ ZAĞ TERCEMESİ*

Thesis submitted to the

Institute for Graduate Studies in Social Sciences

in partial fulfillment of the requirements for the degree of

Master of Arts

in

Turkish Language and Literature

by

Serap Arslan

Boğaziçi University

2016

MÜNAZARA-İ TUTİ VÜ ZAĞ TERCEMESİ:

ÇEVİRİ YAZILI METİN VE İNCELEME

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Tezi

Serap Arslan

Boğaziçi Üniversitesi

2016

DECLARATION OF ORIGINALITY

I, Serap Arslan, certify that

- I am the sole author of this thesis and that I have fully acknowledged and documented in my thesis all sources of ideas and words, including digital resources, which have been produced or published by another person or institution;
- this thesis contains no material that has been submitted or accepted for a degree or diploma in any other educational institution;
- this is a true copy of the thesis approved by my advisor and thesis committee at Boğaziçi University, including final revisions required by them.

Signature .....

Date .....15.2.2016.....

ABSTRACT

A Transcription and Textual Analysis of

Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi

This study consists of a transcription of the *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*, which was written by Şerif Efendi in the sixteenth century, and includes research on both the text and its writer. The work was translated into Turkish from Persian, using the inşa style at the request of Sultan Mehmed III. A discussion of superiority between a parrot and a crow, it is a religious and moral narration called münazara. The text is analyzed in terms of its content and form and then the manuscript of the text is transcribed from Ottoman Turkish to Turkish.

The first chapter introduces the author, Şerif Efendi, and positions the text of *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* in the münazara genre. The second chapter clarifies the origin of the story of the parrot and the crow and discusses the characteristics of the inşa style through the text. In addition, relationships among three different parrot-crow stories (the Persian *Mübahase-i Tuti ba-Zağ*, Nev'i's *Münazara-i Tuti vü Zağ*, and Şerif Efendi's text) were examined. It is claimed that Şerif Efendi's text was originally a translation of the Persian *Mübahase-i Tuti ba-Zağ*. The third chapter describes the method of textual analysis, the transcription system and concludes with a transcription of the text.

ÖZET

Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi:

Çeviri Yazılı Metin ve İnceleme

Bu çalışmanın temelini 16. yüzyılda Şerif Efendi tarafından yazılmış *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* eserinin çeviri yazısıyla, eser ve yazarı hakkında yapılan inceleme ve araştırmalar oluşturmaktadır. *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi,* III. Mehmed'in isteği üzerine inşa üslubuyla Farsçadan Türkçeye çevrilmiş mensur bir eserdir. Karga ve papağanın üstünlük mücadelesinin anlatıldığı eser, dini-ahlaki bir münazaradır. Eser üslup ve içerik açısından incelenmiş, daha sonra esere ait nüshanın Osmanlıcadan Türkçeye çeviri yazılı metni verilmiştir.

İlk bölümde eserin yazarı Şerif Efendi hakkında bilgi verilmiş, *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nin münazara türü içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde ise papağan ve karga anlatısının kökeni nedir sorusuna cevap aranmış, eser hakkında bilgi verilerek, inşa üslubu özellikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, Farsça *Mübahase-i Tuti ba-Zağ*, Nev'î'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ*'ı ve Şerif Efendi'nin metni olmak üzere üç papağan ve karga anlatısı incelenmiş ve Şerif Efendi'nin metninin Farsça *Mübahase-i Tuti ba-Zağ*'dan tercüme edildiği sonucuna varılmıştır. Üçüncü bölümde metin tespitinde izlenen yol ve transkripsiyon sistemi ile eserin çeviri yazılı metni verilmiştir.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: GİRİŞ.....1

1.1 Eserin yazarı Şerif Efendi hakkında …….....1

1.2 Münazara türü…….....5

BÖLÜM 2: *MÜNAZARA-İ TUTİ VÜ ZAĞ TERCEMESİ*……. 12

2.1 Papağan ve karga hikayesinin kökeni……..…….....12

2.2 Eser hakkında……..... .22

2.3 Eserin özeti…….….....27

2.4 Üslup özellikleri…….....37

2.5 Farsça *Mübahase-i Tuti ba-Zağ* ile Şerif Efendi'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi'*nin karşılaştırılması…….....45

2.6. Nev'î'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ* ve Şerif Efendi'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi'*nin karşılaştırılması…….……..52

BÖLÜM 3: *MÜNAZARA-İ TUTİ VÜ ZAĞ TERCEMESİ*'NİN ÇEVİRİ YAZILI METNİ ……..……64

3.1. Nüsha tavsifi…….....64

3.2. Metin tespitinde izlenen yol ve transkripsiyon sistemi……...66

3.3. Çeviri yazılı metin……...68

BÖLÜM 4: SONUÇ..... 126

EK A: NAFİZ PAŞA NÜSHASI…….…….…….....132

EK B: YAZMA BAĞIŞLAR NÜSHASI……..…….. ……170

EK C: STAATSBIBLIOTEKH BERLİN……184

EK D: FARSÇA NÜSHA……..……...265

KAYNAKÇA…….....271

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 16. yüzyılda Şerif Efendi tarafından tercüme edilen *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* adlı eser üzerine yapılan araştırma ve incelemeleri kapsamaktadır. Eser adından da anlaşılacağı üzere münazara türünde yazılmış didaktik bir eserdir. İki veya daha fazla kişi ya da cansız nesnenin üstünlük mücadelesinin anlatıldığı bu tür, özellikle okura belli bir bilgi aktarılmak amaçlandığında tercih edilmiştir. Bu çalışmanın konusu olan *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nde de Papağan ve Karga'nın şahsında okura tevazu, az konuşma, helal rızık kazanma ve tevekkül gibi konularda ders verilir. Hikâyede, Papağan ve Karga birbirleriyle üstünlük mücadelesine girer ve iddialarını kanıtlayacak karşılıklı deliller getirirler. Örneğin Papağan'ın güzel konuştuğu için üstünlük iddiası gütmesine karşılık, Karga "Çok konuşanın hatası da çok olur" vecizesini ileri sürer. Yine, Karga, Papağan'ı kafeste mahpus olup başkalarına muhtaç bir şekilde yaşamakla suçlarken kendisinin üstünlüğüne delil olarak "Allah kendi rızkını kazananı sever" hadisini getirir. Papağan da buna karşılık tevekkülün faziletlerinden bahseden ayetlerle kendi üstünlüğünü ispat etmeye girişir. İkisi arasındaki tartışma bu minval üzere devam eder.

Şerif Efendi eserin sebeb-i telifinde *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nin temsil yoluyla yazıldığını belirtir. Buna göre, Papağan beden kafesine hapsolmuş ruhun, Karga ise kendi isteklerinin peşinde özgürce hareket eden nefsin temsilidir. Eserin sonunda Papağan ruhun yücelmesi ve nefsin terbiyesi için yol gösteren mürşidin sembolü olur. Nefis de mürşidin terbiyesi altına girmiş bir mürid gibidir. Dolayısıyla Papağan ve Karga'nın aralarında geçen münazara hem ruh ve nefis hem de mürid ve mürşid ilişkisi bakımından iki boyutlu olarak okunabilir.

Çalışmanın ilk bölümünde eserin yazarı Şerif Efendi hakkında bilgi verilmiş ve *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nin münazara türü içerisindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır

İkinci bölümde ise öncelikle Türk edebiyatında yazılmış diğer Papağan ve Karga hikâyeleri tespit edilerek, eserler arasındaki ilişki incelenmiştir. 16. yüzyılda Alaaddin adlı bir kişi tarafından yazıldığı tahmin edilen "Dasitan-ı Tuti vü Karga", Nev'î Yahya'ya ait *Münazara-i Tuti vü Zağ* adlı mesnevi ve Şerif Efendi'ye ait *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* adlı mensur eser Türk edebiyatı alanında ele alınabilecek papağan ve karga hikâyeleridir. Bunların dışında bir de Farsça olarak kaleme alınan *Mübahase-i Tuti ba-Zağ* adlı bir eser daha tespit edilmiştir.

16. yüzyılın ağır ve sanatlı dilini taşıyan *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* inşa üslubu özellikleri bakımından incelenmiştir. "süslü nesir", "estetik nesir" şeklinde de adlandırılan bu üslubun didaktik eserlerde kullanılmış olması özellikle Tanzimat'tan bu yana bu eserlerin aktarmak istediği bilginin okur tarafından anlaşılmasında engel teşkil ettiği gibi eleştirilere hedef olmuştur. Bu çalışmada ise iddia edilenin aksine, inşa üslubunu oluşturan seci ve aliterasyon gibi söz sanatlarıyla oluşturulan paralel dil yapılarının okuru ikna etmedeki etkisi üzerinde durulmuştur.

Bundan başka, *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* ile Farsça *Mübahase-i Tuti ba-Zağ* arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek için her iki eserdeki Arapça-Farsça beyitler, ayet ve hadisler karşılaştırılmıştır. Ayrıca, Nev'î ve Şerif Efendi'ye ait *Münazara-i Tuti vü Zağ*'lar da içerik ve üslup bakımından bir karşılaştırmaya tabii tutulmuş ve bu iki eserin münazara türü bağlamında benzerlik ve farklılıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'ne ait üç nüsha tavsif edilmiş, metin tespitinde izlenen yol üzerinde durulmuştur. Aynı bölümde çeviri

yazılı metin de yer almaktadır. Daha sonra eserlerin tıpkıbasımları eklenerek, kaynakça verilmiştir.

Ele alınan eser hem sanatlı ve ağır dili, hem de çok yönlü araştırmaya açık olması sebebiyle umulandan daha fazla yorucu olmuştur. Bu zorlu yolculuk esnasında desteğini bana fazlasıyla hissettiren aileme ve tez çalışması boyunca hatalarıma sabırla katlanan tez danışmanım Zeynep Sabuncu ve ders danışmanım Erol Köroğlu'na teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, Farsça beyitlerin tercümesi konusunda elinden gelenin fazlasını yaparak çalışmaya katkıda bulunan Barry Wood'a, yön tayin etmemde fikirleriyle bana yardımcı olan Zehra Toska ve Didem Havlioğlu'na ve Arapça şiir, ayet, hadis ve meselleri titiz bir çalışmayla Türkçeye çevirerek kıymetli vaktini ve emeğini esirgemeyen Yasin Dursun'a teşekkürlerimi sunuyorum. Yaptığım çalışmayı dinlemek üzere tez jürisinde bulunmayı kabul eden Tülay Gençtürk Demircioğlu ve Arzu Atik'e, yüksek lisans eğitimi boyunca, bana maddi olarak destek olmayı üstlenen Türk Dil Kurumu Başkanlığı'na, tebessümleriyle tebessüm etmeme neden olan bölümümüzün adını zikredemediğim değerli hocalarına ve sevgili arkadaşlarıma bu vesileyle teşekkürlerimi sunuyorum. Kabul ederlerse, bu çalışmanın ortaya çıkmasına sevindiğim denli mutlu olacağım.

KISALTMALAR

A.g.m.	Adı geçen makale
A.g.e.	Adı geçen eser
Bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviren
FR	Farsça nüsha
Haz.	Hazırlayan
H.	Hicri
M.	Miladi
NP	Nafiz Paşa nüshası
N	Nev'i Yahya
SB	Staatsbibliotekh Berlin nüshası
s.	Sayfa
Ş	Şerif Efendi
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
v.	Varak
YB	Yazma Bağışlar nüshası

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Eserin yazarı Şerif Efendi hakkında

Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi'nin mütercimi Şerif Efendi'den ne tezkirelerde ne de Aydınlı Süleyman tarafından istinsah edilmiş olan incelediğimiz nüshada ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Bu nedenle yazarın veya şairin başka eserlerinin olup olmadığı, varsa o dönemde şairin şiirlerine, diline ve üslubuna bakış açısının nasıl olduğu, geniş bir kitle tarafından mı beğenildiği yoksa dar bir dairede mi tanınıp okunduğu gibi sorulara da cevap bulunmamaktadır.[1] Eserin yazılış tarihinden hareketle, 16. yüzyıl sonu 17. yüzyıl başlarında yaşadığı bilinen Şerif Efendi'nin kendisine dair en doğru bilgiye yine tercüme ettiği *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nden ulaşılmıştır. Metnin sebeb-i te'lifinde adının Şerif olduğu şu satırlardaki ifadelerden anlaşılmaktadır. "Ve ba'de iş bu faḳīr -i ḥaḳīr ve bende-i keşīrü't-taḳṣīr eḳallü'l-[5]müderrisīn kemter-i āl-i ṭāhā ve yāsīn Şerīf-i ża'īf eydür ki: …"[2](v. 2b) Şerif Efendi'nin III. Mehmed'in saltanatı zamanında yaşadığı ve Gazanfer Ağa'nın himayesinde olup, padişahın isteği üzerine bu risaleyi tercüme ettiği de yine eserde kendi dilinden ifade edilir.

> Bu rūz-ı fīrūzda Sulṭānü's-selāṭīn ve ḫāḳānü'l ḫavāḳīn ḳahramānü'l mā' ü ve'ṭ-ṭıyn kāsiratü'l- ekāsire mürġımü ünūfi'l- ḳayāṣırat maṣdūḳa-i mefhūm-ı sa'ādet-luzūm-ı "essulṭānu ẓıllu'llāhi fi'l-arżı ye'vī ileyhi külli

[1] İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi, TY 1975 no.da kayıtlı *Ferruh u Hümâ* adlı bir eser yine Mehmed Şerif Efendi isimli bir zat tarafından H. 1009 senesinde te'lif edilip, III. Mehmed'e sunulmuştur. Ayrıca, *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* ile *Ferruh u Hümâ*'nın sebeb-i telif bölümlerine bakıldığında kullanılan üslubun da birbirine çok benzediği görülür. İnşa üslubuyla kaleme alınan her iki eserde kullanılan sözcükler de birbirine yakındır. Bu nedenle *Ferruh u Hümâ*'nın müellifi Şerif Efendi ile *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nin mütercimi Şerif Efendi'nin aynı kişi olmaları kuvvetle muhtemel görünmektedir, ancak bu başka bir çalışmanın konusu olup araştırmaya açıktır.

[2] Bundan sonra tez metninden yapılacak alıntılar Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa Koleksiyonu'nda bulunan 995 numaralı nüshadan yapılacak ve parantez içinde varak numarası gösterilecektir.

maẕlūm māṣadaḳ-ı feḥvā-yı kerāmet-ḳarīn-i ve nec‘alehum eimmeten ve nec‘alehumü’l-vāriṣīn” surūr-ı dūdmān-ı āl-i [15] ‘oṣmān mütemeṣṣil-i naṣṣ-ı ‘alī-şān-ı “innallāhe ye’muru bi’l‘adli ve’l-iḥsān” [3a] fāris-i meydān-ı maġāzī Sulṭān Meḥemmed Ḫān Ġāzī Ḥażretleriniñ “meddallāhü ẓıllehü’ẕ-ẓalīl ve saḳā min ẕülāl-i efżalehu’l ġalīl veşfī bi-fi‘āl-i nevālihi’l alīl” işāret-i ‘aliyyeleri ile münāẓara-i ṭūṭī vü zāġdan bāḥiṣ ve naẓar-ı diḳḳat ü im‘ān ile naẓar olunsa teẕkiye-i nefs [5] ve taṣfiye-i ḳalbe bā‘iṣ olan bu risāle-i müşgīn-i gülāleniñ tercemesine me’mūr oldum. (v. 3a)

Aslı Farsça olup, papağan ve karganın münazarasından bahseden risalenin kime ait olduğunu Şerif Efendi de bilmemektedir. Kalbi ve nefsi temizlemeye sebep olacak bu risalenin, kendisine Gazanfer Ağa aracılığıyla ulaştırıldığını ve hangi ay olduğunu belirtmeksizin H. 1005 (M. 1596/1597) yılında dört-beş gün içerisinde aceleyle tercüme ettiğini belirtmiştir. Şerif Efendi bu esnada medresede ilim öğrenmekle ve öğretmekle meşguldür.

Ve ba‘de iş bu faḳīr -i ḥaḳīr ve bende-i keṣīrü’t-taḳṣīr eḳallü’l-[5] müderrisīn kemter-i āl-i ṭāhā ve yāsīn Şerīf-i ża‘īf eydür ki mecma‘-ı ‘ulemā vü fużelā ve ma‘den-i aṣḥāb-ı ṣıdḳ u ṣafā olan dārü’s-salṭanatü’s-seniyye-i mahmiyye-i Ḳosṭanṭıniyye’de ḥıffet-i[?] bi‘ş-şe‘ā’iri’d-dīniyye-i hicret-i nebeviyyeniñ biñ beşinci sāl-i ferruḫ-fālinde ḫidmet-i tedrīs ile muḳayyed olup münāẓara ve mübāḥeṣeye müdāvim ve müvāẓıb ve rūz [u] şeb müṭāla‘a-yi ‘ulūm u fünūna [10] meşġūl ü mukıbb idüm. (v.2b)

Bu bilgilere göre Şerif Efendi’nin III. Mehmed’in saltanat yıllarına denk düşen 16. yüzyıl sonu ve 17. yüzyıl başlarında yaşamış, medresede eğitim veren, Farsçaya vakıf, âlim bir zat olduğu anlaşılmaktadır. Yazarın hayatıyla ilgili, 16. ve 17. yüzyıllarda yaşamış şairlerin biyografilerini anlatan şuara tezkirelerine bakıldığında sadece Kafzade Faizî’nin *Zübdetü’l- Eş‘ar*’ında Şerif Efendi adlı bir şairden bahsedildiği görülür. Faizî, eserinde Şerif Efendi’nin şiirinden iki beyte yer verir.

Şerīf Efendi bu beyt ol ẕāt-ı büzürgvāruñdur.

Germābe içre var gör o dellāk-ı āfeti
Ṣoydu cihānı eyledi dervīş-i Ḫalvetī

Gerçi dirler va‘deye eyler vefā ol nāzenīn
Baña ammā çekmeyince sīneye gelmez yaḳīn[3]

Ancak bu yüzyılda tezkireler biyografi niteliğinden uzaklaşıp, birer antoloji kitabına dönüştüğünden şairin hayatı ve eserleri hakkında bilgilere yer verilmez. Ayrıca, şairin şiir anlayışı ve üslubu hakkındaki değerlendirmelerden de bahsedilmez. Bu nedenle Faizî'de adı geçen Şerif Efendi'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi'*nin mütercimi olan Şerif Efendi ile aynı kişi olup olmadığı tespit edilememiştir. 20. yüzyılda ise Mehmet Naili Tuman'ın tezkirelerde bulunan şairleri tek kaynakta toplamak amacıyla oluşturduğu *Tuhfe-i Naili'*de de Şerif Efendi ismi, Kafzade Faizî'de olduğu gibi aynı beyitlerle zikredilir ve kaynak olarak da *Zübdetü'l- Eş‘ar* gösterilir, ilave herhangi bir bilgiye yer verilmez. (Tuman, 2001)

Şerif Efendi ile aynı dönemde yaşamış ve *Münazara-i Tuti vü Zağ* mesnevisini yazmış olan Nev‘î hakkında araştırma yapan Abdülkadir Gürer de biri mensur diğeri manzum aynı isimde bu iki eserin arasındaki benzerliğe dikkat çektiği makalesinde Şerif Efendi ve tercümesi hakkında da bilgi verir. (Gürer, 2005) Şerif Efendi'ye dair bilgiyi Nev‘î‘nin oğlu Nev‘î‘zade Atayî'nin *Zeyl-i Şakaik* adlı biyografik eserinden aldığını belirten ve mütercimden Şerif Ali Çelebi olarak bahseden Gürer, Atayi'nin Şerif Efendi'ye ait böyle bir eserden söz etmediğini de ekler. Bu durumda, eğer Atayî, *Zeyl-i Şakaik*'te *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nden bahsetmediyse Gürer'in, adı geçen eserin mütercimin Şerif Ali Çelebi olduğunu nasıl tespit ettiği sorusu akla gelmektedir. Kaldı ki Şerif Efendi'nin tercüme eserinde kendisiyle ilgili söyledikleriyle, Atayi'nin eserinde Şerif Ali Çelebi hakkında verdiği bilgiler de birbiriyle çelişmektedir. Gürer'in kaynak olarak gösterdiği *Zeyl-i Şakaik*'te Şerif Ali Çelebi'den şöyle bahsedilir:

[3] Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Kafzade Faizi'ye ait *Zübedtü'l Eş‘ar* adlı el yazması, 79a no.lu varaktan alıntıdır.

> El- mevlā Şerīf ‘Alī
> Seyyīd İbrāhīm Tennūrī dūd-mānend maẓhar-ı nūr-i şuhūd u tennūre pūş-ı tekye-gāh-ı vücūd olup bālāda ẕikr olunan Zeyne’l-‘İbād Efendi’nin maḫdūm-ı pür-faẕl u edebi Şerīf ‘Alī Çelebidür. Şerā’if-i cins-i ‘ilm ü ‘irfānla gerden-i dil ü cān-ı zeyn ve taḥṣīl-i faẕl u kemāl içün beẕl-i sa‘y ü ictihādı a‘nāḳ isti‘dādına mānende iltizām-ı dīn-i farż-ı ‘ayn idüp Çevī-zāde Efendi’den mülāzım ve ṭarīḳ-i tedrīse ‘āzīm olup ḳırḳ aḳçe ile Kürkçibaşı Medresesi’nden ma‘zūl iken elf-i kāmil şevvālinde Seyfizāde Vıḥvıḥek yerine Ġażanfer Aġa Medresesi iḥsān olunmuşıdı. Biñ üç Ẕilhiccesinde mizācına i‘tilāl ve dimāġına iḫtilāl gelüp ‘azl olunduḳda medrese-i mezbūre pāye-i ṣaḥn-ı i‘tibār olunup Ḫˇācezāde Abdül‘azīz Efendi Ḥażretlerine tevcīh olunmışıdı. Ol ḥāl üzre iken biñ yigirmi ḥudūdunda intiḳāl eyledi. Mevlānā-yı mezbūr şeref-neseble meşhūr ehl-i ‘ilm ü dāniş maḫdūm mecẕ mecẕūb menş idi. Maḫdūmı ḳalup sinn-i şebābda vefāt ve evā’il-i neşvede dest-i āḫer-i bezm-i ḥayāt eyleyüp silsile-i nesebi munḳaṭı‘ oldı. (Nev‘îzade Atayî, 1989, s.550-551)

Atayî’nin verdiği bu bilgilere bakıldığında Gazanfer Ağa Medresesi müderrislerinden Şerif Ali Çelebi H. 1003 yılında mizacına i‘tilal ve dimağına ihtilal geldiğinden görevinden azledilir. Oysa bu çalışmanın konusu olan mensur *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*’ni Şerif Efendi H. 1005 senesinde dönemin padişahı III. Mehmed’in emriyle tercüme ettiğinde, medresede okumak ve yazmakla meşgul olduğunu söylemektedir. Abdülkadir Gürer’in mütercim olarak tespit ettiği Şerif Ali Çelebi 1003 yılında görevinden azledildiği halde tercüme eserde 1005 yılında halen görevde olduğunu söylemesi çelişkili bir durumdur. Ayrıca bu derece akıl sağlığını kaybeden birinin bu eseri tercüme edebilmesi de mümkün görünmemektedir. Abdülkadir Gürer, tercüme metnini okuduğunda Şerif Efendi’nin hamisi olarak Gazanfer Ağa’dan bahsettiği kısmı dikkate alıp, Gazanfer Ağa medresesinde görevli bir müderris olduğu sonucuna varmış olabilir. Şerif Ali Çelebi de Gazanfer Ağa Medresesi müderrislerinden olduğundan Gazanfer Ağa ile aralarında bağ kurarak *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercümesi*’nin Şerif Ali Çelebi’ye ait olduğu çıkarımında bulunmuş olabilir. Ancak tercüme metinde mütercimin görev aldığı medrese ile ilgili bilgi yer almadığı ve azil durumu olmayıp çevirinin yazıldığı

dönemde halen medresede vazifeli bulunduğundan Şerif Efendi ile Şerif Ali Çelebi'nin aynı kişi olması şu an için mümkün görünmese de araştırmaya açık bir konudur. Nev'izade Atayi'nin Şerif Ali Çelebi ile ilgili verdiği bilgilerle *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nin verdiği bilgiler birbirini tutmadığından mütercim olan Şerif Efendi muhtemelen yine aynı dönemlerde yaşamış ve müderrislikle meşgul olan başka bir Şerif olabilir.

Atayi'nin *Zeyl-i Şakaik*'inde yine bu dönemde yaşamış Şerif Efendi olarak da bilinen Şerif-i Şirvani isimli bir zattan daha bahsedilir. 1004 yılı Şaban'ında Şibr lakablı Nesimizade yerine Defterdar Yahya Medresesi'nde göreve başlayan Şerif Efendi'yle ilgili de ne yazdığı eserler ne de iletişimde olduğu hamileri hakkında herhangi bir bilgi vardır. (Nev'îzade Atayi, 1989, s.663-664) Bu nedenle Şerif-i Şirvani'nin de *Münazara-i Tuti vü Zağ*'ın mütercimi olan Şerif Efendi olup olmadığı kesinlik kazanmamıştır.

Sonuç olarak, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'nin "münazara" maddesinde bahsedilen *Münazara-i Tuti vü Zağ* T*ercemesi*'nin yazarının Şerif Efendi olduğu, metnin içinde, mütercimin kendisinden "şerif-i za'if" olarak zikretmesinden anlaşılmaktadır. Bunun dışında herhangi bir kaynakta yazar ve eseriyle ilgili ayrıntılı bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.2 Münazara türü

"Sözlükte, Arapça "bakmak, düşünmek" anlamındaki nazar kökünden türeyen ve "karşılıklı olarak bakmak, birlikte düşünmek" manasına gelen münazara, terim olarak ise gerçeğin bilinmesine yönelik tartışmaların yöntem ve kurallarını araştırıp belirleyen ilmi disiplini ifade eder." (Yavuz, 2006) Canlı veya cansız nesnelerin birbirine zıt olmak koşuluyla karşı karşıya getirildiği münazarada tartışmanın amacı

hakikatin ortaya çıkmasıdır. Münazara ilmi bir disiplin olarak mantık çerçevesinde gerçekleştirilecek olan bu tartışmanın kurallarını öğretir. Divan Edebiyatı'nda münazara ise zıt varlıklar ve kavramlar arasındaki karşıtlığı anlatan yazı türleri için kullanılır. (TDK, 2006) Kâtip Çelebi'nin *Keşfü'z-Zünun* ve İbn-i Sadrüddin'in *El-Fevaidü'l Hakaniyye*'sinde münazara türü İlmü'l Edebi'l-Bahs olarak isimlendirilir. Kâtip Çelebi münazarayı şöyle tanımlar:

> Bu ilim Mantık gibi bütün ilimlere hizmet eder. Bir şeye karşı iki yönden bakıştır. Hasma doğruyu göstermek içindir. (Tartışmacılardan) bir tarafın tahakkümünü önlemek, konuşulanları dinlemeyi temin etmek ve makbul olanı ortaya çıkarmak için mübahase usullerini öğreten bir nizama ihtiyaç vardır. (A. Tanyıldız, 2005, s.2)

Ayrıca, edebiyatta münazara iyi-kötü, doğru-yanlış gibi birbirine zıt kavramların veya durumların çarpıştığı, bu çarpışmadan hakikatin ortaya çıktığını gösteren edebi bir türdür. Tartışmada karşı tarafın iddiasını çürütmek ve kendi iddiasını güçlendirmek için deliller getirmek gibi konularda mantık ilminden yararlanılır.

Münazara'nın bilinen en eski örneği Arap edebiyatında Cahız'a aittir. Yazar *Mufaharetü'l Cevari ve'l-Gılman* risalesinde genç kız ve erkekleri hayali olarak konuşturmuş, taraflardan her biri kendi fazilet ve üstünlüğünü diğerine ispat etmeye çalışmıştır. (Durmuş, 2006) Edebiyat tarihçileri Fars edebiyatının bilinen ilk münazara örneği olarak keçi ve hurma ağacından hangisinin insana daha faydalı olduğunun tartışıldığı *Dıraht-ı Asurik* adlı eseri göstermişlerdir. Yine İslami dönem Fars edebiyatında da münazaranın ilk manzum örneklerine Esed-i Tusi'de rastlanır. Tusi'nin *Zemin u Asman, Ruz u Şeb, Mug u Müselman* ve *Rize vü Keman* gibi münazara türündeki eserleri ilgiyle karşılanmış, daha sonraki şairlerce taklit edilerek benzer tarzda şiirler yazılmıştır. 11. yüzyıldan itibaren karşılıklı atışmaları içeren bu

tür eserler mesnevi biçiminde nazmedilmeye başlanmış, tasavvuf başta olmak üzere çeşitli konuları açıklamak ve öğretmek üzere kullanılmıştır. (Öztürk, 2006)

Münazaranın Türk edebiyatındaki menşeine dair farklı görüşler mevcuttur. Bazı araştırmacılar onun Fars kültürü aracılığıyla Türk edebiyatına geçtiğini iddia ederken Fuat Köprülü, Meserret Diriöz gibi araştırmacılar ise münazaranın ilk olarak Türk edebiyatında ortaya çıktığını daha sonra Arap ve Fars şairlerce benimsendiğini ileri sürmektedirler. Fuat Köprülü, münazaranın ilk örneklerinin Türk Halk Edebiyatı bünyesinde verildiğini iddia eder, buna örnek olarak da Kaşgarlı Mahmut'un *Divanü Lugati't-Türk*'ündeki atışma-deyişme dörtlüklerini gösterir.[4] Köprülü'nün ardından Meserret Diriöz de Arap ve Fars edebiyatındaki edebi münazara örneklerinin menşeinin Türk edebiyatı olduğu tezini savunur. (Diriöz, 1977) Bu iddialara tez çalışmasında yer veren Ahmet Tanyıldız ise basit bir kronolojik sıralama yapıldığında bile bu iddiaların geçersiz olduğunun anlaşılabileceğini savunur. Zira, Cahız ve Esed-i Tusi, Kaşgarlı Mahmut'tan daha önce yaşamışlardır. Dolayısıyla münazara tarzında yazdıkları eserleri *Divanü Lugati't-Türk*'ten almaları imkânsızdır. Bu durum Köprülü ve Diriöz'ün iddialarının aksine, münazaranın ilk olarak Türk edebiyatında görülen bir tür değil, Fars kültürü aracılığıyla Arap edebiyatından Türk edebiyatına aktarıldığını gösterir. (Tanyıldız, 2005)

Türk Edebiyatı'ndaki kaynağı ihtilaflı olan münazara türü Türk şairler tarafından da oldukça beğenilmiş, özellikle 16. yüzyıldan itibaren yazılan münazaraların sayısı artmış, konu bakımından da çeşitlilik göstermiştir. Tanyıldız'ın tezinde ve *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'nde kronolojik olarak sıralanan bazı münazara örnekleri şunlardır:

[4] Ahmet Tanyıldız, *Münazara-i Seyf ü Kalem* üzerine yaptığı yüksek lisans tezinde, *Divanü Lügati't-Türk*'te bulunan şiirlerden örnekler vererek Köprülü'nün iddiasını temellendirmeye çalışır.

14. yüzyıl: Lutfî, *Münazara*, 15. yüzyıl: Yusuf Emiri, *Beng ü Çağır* (Çağatayca); Ahmedi, *Sazlar Münazarası*; Molla Lutfi, *Harname* (Eşek ile Uslu Hikâyesi); Yakını, *Ok Yay Münazarası*; Necati, *Münazara-i Gül ü Hüsrev*.

16. yüzyıl: Uzun Firdevsi, *Münazara-i Seyf ü Kalem*; Lamii Çelebi, *Münazara-i Sultan-ı Bahar u Şita, Şerefü'l-insan, Münazara-i Nefs ü Ruh, Münazara-i Guy u Çevgan, Yer ile Gök Münazarası;* Gazali Deli Birader, *Dafiu'l-gumum ve rafiu'l-hümum*; Fuzuli, *Beng ü Bade, Rind ü Zahid*; Alai, *Münazara-i Derviş ü Gani*; Derviş Şemseddin, *Deh Murg*; Şerif, *Münazara-i Tuti ba-Zağ*; Gedayi, *Beng ü Bade*; Nev'î Yahya, *Münazara-i Tuti ba-Zağ*; Şemseddin Sivasi, *Gülşen-abad*; Manastırlı Celal Efendi, *Sa'd ü Said*; Naimi-i Hamidi, *Münazara-i Seyf ü Kalem*; Kınalızade Ali Çelebi, *Seyf ü Kalem*.

17. yüzyıl: Fürugı Derviş Ahmed, *Münazara-i Gani vü Fakir*; Sıdki, *Risale-i Berf ü Bahar*; Vardarlı Fazli, *Mahzenü'l-esrar*; Gazi Giray, *Kahve ile Bade, Gül ü Bülbül*; Şabanzade Mehmed Efendi, *Münazara-i Tiğ u Kalem*; Fasih Ahmed Dede, *Münazara-i Gül ü Mül, Münazara-i Ruz u Şeb*; Bahai, *Münazara-i Efyun u Bade vü Beng, Der-Hikâyet-i Elf Abdal*.

18. yüzyıl: Şakir-i Enderuni, *Kilk ü Dil*; Sünbülzade Vehbi, *Şevk-engiz*.

19. yüzyıl: Abdi, *Münazara-i Nutk-ı Bi-perva vü Akl-ı Dana*; Emin Hilmi, *Muhakeme-i Ye's ü Emel*; Cemal, *Muhaverat-ı Seyf ü Kalem*; Salim b. Ahmed, *Muhavere-i Rind ü Zahid*; Memduh Paşa, *Eser-i Memduh*; Mehmed Bahaeddin, *Seyf-Kalem*. (Köksal, M.F.,2006)

Bu sıralamadan da anlaşılacağı gibi Türk Edebiyatı'nda münazara türü 14. yüzyılda Lutfi ile başlamıştır. 16. yüzyılda birçok şair tarafından kaleme alınan münazara türü eserlerin yazımı 20. yüzyıla gelinceye kadar azalarak devam edilmiştir.

1.2.1 Münazara, mübahase ve mücadele

Bir sözlü müsabaka olarak ele alınan münazara türünün temel özelliği hayvan veya somut-soyut kavramların kişileştirilmesidir. Taraflar, Kuran ve hadisten iktibaslarla veya kelam-ı kibar olarak bilinen bilge kişilerin sözlerinden getirdikleri delillerle kendi fikirlerini kuvvetlendirme ve karşı fikri tezyif etme yoluna giderler. Bazen münazır, yani tartışmanın taraflarından biri, diğerinden daha imtiyazlı bir pozisyon almış olsa da tartışmanın sonucunda herhangi bir tarafın muhakkak galip gelmesi şart değildir. Çünkü münazarada asıl amaç her iki tarafın da bu dünyada önemli işlevlere sahip olduğuna okuru ikna etmektir. Örneğin, "beden-ruh", "kalem-kılıç", "rind-zahid", "kış-bahar" ve "gece-gündüz" gibi tamamen zıt kavramların varlığıyla diğerini bilinir kıldığı, üstünlük mücadelesinde ikisinin de bir diğeriyle anlam kazandığı düşüncesiyle neticelenir. Bu tartışmalar hayattaki önemli unsurların insana sağladığı fayda ve zararları eğlenceli bir şekilde öğretmeyi amaçlamaktadır. (Seyed-Gohrab, 2013)

Mübahase kelimesi de yine lügatte münazara kavramının eş anlamlısı olarak verilir. Arapça 'bahs' yani araştırmak kökünden gelen kelime ilmi, fikri edebi bir konu üzerinde tartışma anlamına gelir. Ahmet Cevdet Paşa'nın münazara adabından bahsettiği *Adab-ı Sedad min İlmi'l- Adab* eserinde münazara ve mübahase kavramları ayrıca ele alınır. Buna göre mübahase, iddiasını ispat etmek isteyen kimseye, diğerinin hasmane tarzda karşılık vermesidir. Münazara ise gerçeğin ortaya çıkarılması için yapılan tartışmalardır. Bu tür tartışmada muhatabına karşı alaycı ve sert bir tavır takınılması uygun olmaz. Çünkü tartışmanın amacı kimin üstün olduğundan çok hakikatin ortaya çıkarılmasıdır. Yine mübahase ve münazara ile ele alınan bir diğer kavram da "mücadele"dir. Arapça "cedel" tartışma, çekişme,

münakaşa etme kökünden gelen kelime, hasmı susturmak için yapılan bir tartışma biçimi için kullanılmaktadır. (Büyükdinç, 2007)

Bu tezin inceleme konusu olan *Münāzara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* isimli eserin mütercim tarafından münazara olarak adlandırılmasına rağmen tanım itibariyle "mübahase" şeklinde tasnif edilmesi daha uygundur. Zira yukarıda da değindiğim gibi münazarada taraflar hakikatin ortaya çıkması için karşılıklı düşünme durumundadırlar ve getirilen delillere itiraz etmezler. Mübahase de karşılıklı tartışma anlamına gelmesine rağmen onu münazaradan ayıran özellik mübahasede tarafların birbirine düşmanca bir tavır takınmasıdır. Karga ve Papağan'ın karşılıklı atışmalarında birbirlerine hitapları, okur tarafından çok da dostane olarak algılanmaz. *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nde amaç gerçeğin ortaya çıkmasını sağlamak değil kimin daha üstün olduğunu kanıtlamaktır. Bu nedenle hem Karga, Papağan'ın getirdiği delillere itiraz eder, hem de Papağan, Karga'yı alaycı ve sert bir tavırla eleştirir. Bunu en açık biçimde, tartışma esnasında birbirlerine seslendikleri sözcüklerden anlayabiliriz. Papağan, Karga'ya " zāġ-ı siyeh-kār, murġ-ı ẓulmet-sirişt, denī-ṭab' u ḫāk-nihād, zāġ-ı siyeh-rūy, murġ-ı herze-gūy" gibi isimlerle hitap ederken, Karga da ondan geri kalmaz ve "ṭūṭī-yi bī-edeb, murġ-ı mechūlü'n-neseb, kendin begenici ṭūṭī-yi bī-hūde-gūy, kendin görici murġ-ı bed-ḫūy" sözleriyle karşılık verir. Aynı şekilde Papağan, kendisinin Karga'dan üstün olduğunu bildiği halde Karga'nın fazilet bahsine girmesinin hadsizlik ve delilik olduğunu söylerken, Karga, Papağan'ı nesebi meçhul olmakla ve kendini beğenmekle suçlar. Papağan, Karga'nın tevekkül ve kanaat sahibi olmamasını küçümserken, Karga, Papağan'ın tembelliğini ve başkalarına muhtaç şekilde hayatını devam ettirmesini ayıplar. Bu sözlerde muhatabı aşağılama olduğu kadar alaycı ve sert bir üslup da kullanıldığı için Papağan ve Karga arasındaki diyaloğu mübahase olarak adlandırmak daha doğru

olacaktır. Bu tezi destekleyen bir diğer neden de eserin tercüme edildiği Farsça aslında adının *Mübahase-i Tuti ba-Zağ* olarak geçmesidir. Yazarı belli olmayan bu eser[5], Papağan ve Karga'nın birbirlerine karşı alaycı tutumlarından dolayı mübahase olarak adlandırılmıştır.

Sonuç olarak, münazara türü Türk Edebiyatı'nda kaynağı tartışmalı olmakla birlikte 14. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanmış ve birçok şair tarafında da benimsenerek taklit edilmiştir. Bu alanda yapılan araştırmalar birçok münazaranın 16. yüzyılda yazıldığını ve 20. yüzyıla kadar örneklerinin görüldüğünü göstermiştir. Necati, Fuzuli ve Lamii gibi devrinin önde gelen şairleri de bu tarzda eserler vererek münazara türünün beğenilmesi ve yayılmasında öncülük etmişlerdir.

[5] *TDV İslam Ansiklopedisi*'nde bu eseri Basiri'nin yazdığı, Şerif Efendi'nin de tercüme ettiğine dair kısacık bir bilgiye yer verilir. Ancak adı geçen ansiklopedide, Basiri isimli şairin anlatıldığı maddede, eserleri verilirken *Münazara-i Tuti ba-Zağ* adlı eserden bahsedilmemiştir. Basiri'nin 15. yüzyılda yaşadığı ve *Latifi Tezkiresi*'nde kendisinden bahsedildiği bilgisi yer almaktadır.

BÖLÜM 2

MÜNAZARA-İ TUTİ VÜ ZAĞ TERCEMESİ

2.1 Papağan ve karga hikâyesinin kökeni

Münazara türünün Arap edebiyatından Fars kültürü aracılığıyla Türk edebiyatına dâhil olduğu hakkındaki görüşler "Münazara türü" bölümünde belirtilmişti. Ancak papağan ve karganın aynı hikâyede buluşması ilk kez ne zaman ve hangi eserle olmuştur sorusunun cevabı halen araştırmaya açık bir alandır. Şerif Efendi, tercüme eserinde, *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nin aslı için "'ārifān-ı a'cām belki ṣofiyān-ı ṣāḥib-ḥāl ve mürşidān-ı 'ālī̄-maḳāmdan biriniñ nāme-i irşādı"(v. 3b) diyerek, risalenin İranlı ariflerden biri tarafından yazılmış olabileceğini belirtir. Bu bilgiden yola çıkarak, Fars dili ve edebiyatına dair birçok araştırmada kaynak olarak gösterilen Ali Ekber Dihhuda'nın *Lügat-name*'sine bakıldığında, papağan ve karganın bir şiir dizesinde birlikte anıldığı, ayrıca Sadi'ye ait bir hikâyede de aynı kurguda yer aldıkları görülür. (Dihhuda, 1999) "Tuti" maddesinde zağ ve tuti kelimelerinin birlikte kullanıldığı beyit, İran'ın ünlü şairlerinden Ferruhi'ye ait olup, şu şekildedir:

> der kef-i lāle-yi ḫod ruy nehad sorḫ ḳadeh
> zaġ[6] hemçūn per-i ṭūṭī̄ şeved ez-sebz-i giyāh[7]

Lügat-name'nin "zağ" maddesi ise Sadi'nin *Bostan ve Gülistan* adlı eserinde aynı kafese konulan papağan ve karganın bu komşuluktan memnun olmadıklarını anlatan bir hikâyenin bir-iki cümleyle özetlenmiş bilgisini içerir. Didaktik bir eser olan Sadi'nin *Bostan ve Gülistan*'ında papağan ve karga, âlim ve cahilin birbirine

[6] 'Zâğ' kelimesi bazı el yazmalarında çayır, ova manasına gelen 'râğ' olarak okunuyor.
[7] (Nevruz,) yabani lalenin avucuna kırmızı kadeh koyar
Karga, otun yeşilliğinden papağanın tüyü gibi olur.

olan tahammülsüzlüğünü anlatmak için temsili karakterler olarak yer alır. Anlaşılacağı üzere Papağan karakteri âlim kimseyi Karga ise cahili sembolize eder. İkisi de birbirlerinin sohbetinden hazzetmezler, aynı kafese konulduklarından dolayı şikâyet ederler. Tuti, Karga'nın çirkin suretini gördükçe şikâyet eder, Karga ise Tuti'nin çok konuşmasından rahatsız olur. İkisi de birbirleri için doğru arkadaş olmadıklarını düşünürler. Sadi hikâyenin sonunda bu kıssayı, âlimin cahilden nefret ettiği gibi cahilin de âlimden tevahhuş ettiğini anlatmak için yazdığını söyler. (Sadi-i Şirazi, 1971) *Lügat-name*'nin "münazara" ve "mübahase" maddelerinde bu türde yazılan edebi eserlerin adı verilmişse de, bunlar arasında tuti ve zağ arasında geçen bir münazara veya mübaheseden bahseden eser adına rastlanmaz.

Fars edebiyatına dair bir diğer temel kaynak ise Enuşe'nin *Dânişname-i Edeb-i Farisi* adlı eseridir. Fars edebiyatına ait önemli eserlerin listelendiği ve maddeler şeklinde tanıtıldığı bu beş ciltlik ansiklopedik eserde de tuti ve zağ'ın aynı eserde bulunduğu bir isim zikredilmez, sadece *Tutiname* başlıklı eserlerin Hint Edebiyatı'ndan İran edebiyatına geçiş macerası anlatılır.[8] *Tutiname'*lerin Fars edebiyatından Türk edebiyatına ne zaman ve kim tarafından tercüme edildiğine dair ise Türkçe kaynaklarda farklı görüşler yer almaktadır.

2.1.1 Tutinameler

Aziz Narada'nın Tanrı İndra'ya anlattığı mitolojik hikâyeden kaynaklanan *Tutiname'*nin Sanskritçe adı *Çukasaptati* veya *Şukasaptati*'dir ve "Papağan'ın 70 Hikâyesi" anlamına gelir. (Kaya, 2001) Masal ve hikâyenin yer yer iç içe geçtiği bu eser ilk olarak 1314'te İmad bin Muhammed tarafından *Cevahirü'l Esmar* adıyla Farsçaya çevrilmiştir. Ancak bu tercüme kaba ve kusurlu bulunduğu için Ziyaeddin

[8] Bununla ilgili ayrıntılı bilgi için Burcu Atlas ve Hülya Kesler'in birlikte çalıştıkları "Tutiname" adlı teze ve *TDV İslam Ansiklopedisi*'nin ilgili maddesine bakılabilir.

Nahşebi'den (H.751/ M.1350) *Cevahirü'l-Esmar*'ı yeniden tercüme etmesi istenir. Nahşebi tercüme metne tam olarak sadık kalmamış, bazı hikâyeleri çıkarıp yenilerini ekleyerek *Tutiname* adıyla adeta bir yeniden yazım gerçekleştirmiştir. Nahşebi'nin sanatlı bir üslupla çevirdiği *Tutiname* zamanla anlaşılması zor bir metin haline geldiğinden, önce Hint-Türk hükümdarı Ekber Şah'ın emriyle 16. yüzyıl sonlarında Ebü'l-Fazl el-Allami ve daha sonra 17. yüzyılda Muhammed Kadiri tarafından sadeleştirilmiştir. Eserin, Kadiri tarafından sadeleştirilmiş versiyonu Avrupa dillerine çevrilerek 18. yüzyıldan itibaren Avrupa'ya yayılmıştır. (Atalas, 2010) Bir başka araştırmacı İbrahim Sona, "1538 Tarihli İlk Türkçe *Tutiname* Çevirisi" adlı makalesinde yukarıda söz edilen dört *Tutiname* dışında *Çihil Tuti-i Amiyane* adlı, hakkında kaynaklarda yeterli bilgi olmayan beşinci bir eserden söz eder. (Sona, 2012)

Tutiname'in Türkçeye ne zaman ve kim tarafından çevrildiği hakkında kaynaklarda faklı bilgiler yer almaktadır. Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn*'da *Tutiname*'nin ilk defa Türkçeye Kanuni Sultan Süleyman zamanında, onun adına Rumlardan birisi tarafından tercüme edildiğini söyler fakat ayrıntılı olarak bilgi vermez. (2007) *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'ndeki bilgilere göre eseri ilk olarak Türkçeye Sarı Abdullah (H.992/M.1584-H.1071/M.1660) çevirmiştir. (Kurtuluş, 2006) Behçet Necatigil ise *Tutiname*'nin Sarı Abdullah tarafından çevrilmiş olmasının imkânsız olduğunu, çünkü adı geçen yazarın Kanuni'nin ölümünden 18 yıl sonra doğmuş olduğunu iddia eder. (Necatigil, 2009) İbrahim Sona, makalesinde söz ettiği beş *Tutiname*'den ikisinin farklı zamanlarda Türkçeye tercüme edildiğini belirtir. Sona, *Tutiname*'nin ilk Türkçe çevirisini yapan mütercime dair kaynaklarda Hamdullah Hamdi, Filibeli Ali Efendi, Eyyubi, Mehmet Kadri, Sarı Abdullah, Salih b. El-Hatib ve Nev'î-zâde Atayî gibi isimler verildiğini belirtir.

Kendisinin, farklı nüshaları karşılaştırarak yaptığı metin tenkidi sonucunda ise *Tutiname*'yi Türkçeye ilk kez çeviren kişinin büyük ihtimalle Eyyubi[9] olduğu sonucuna varır. (2012) Sona'nın sözünü ettiği ikinci Türkçe çeviri ise 17. yüzyılda Mısır ve İstanbul matbaalarında basılan matbu *Tutiname*'nin kaynağı olan eserdir. Bu eserin kim tarafından ve ne zaman Türkçeye çevrildiği hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

Ana hikâye çerçevesi içinde küçük küçük hikâyelerin anlatıldığı Türkçe *Tutiname*'nin konusu özetle şöyledir: Said isminde bir tüccar uzun bir yolculuğa niyetlenir. Gitmeden, yapacağı her işi evdeki papağana danışması konusunda hanımıyla anlaşır. Tüccar yola çıkınca genç ve güzel hanımını komşularından biri baştan çıkarmaya çalışır. Aşığıyla buluşmaya karar verdikleri bir gece, anlaşma gereği, kadın papağana danışır. Papağan da her gece bir hikâye anlatmak suretiyle onu bu düşüncesinden vazgeçirir, böylece onu kocasına ihanet etmekten alıkoyar. (Kurtuluş, 2006)

Sonuç olarak Farsça *Mübahase-i Tuti ba-Zağ*'dan Fars dilinin en geniş sözlüğü olarak nitelenen *Lugatname*'de ve Fars edebiyatının belli başlı eserlerini bir araya getiren Enuşe'nin *Danişname-i Edeb-i Farisi* adlı eserinde bahsedilmemektedir. Dolayısıyla elimizdeki Farsça *Mübahase-i Tuti ba-Zağ*'ın Türk edebiyatı sahasında iyi derecede Farsça bilen biri tarafından yazılmış olması ihtimali de ortaya çıkıyor.

[9] Sona, hakkında kaynaklarda çok az bilgi bulunduğu notunu düşer ve Franz Babinger adlı araştırmacıdan şu bilgileri nakleder: "Eyyubi'nin hayatı hakkında hemen hiçbir şey rivayet edilmemiş, gerçek adı da bilinmemektedir. Herhalde İstanbul'un Eyüb mahallesindendir; bunun için de Eyyubî denilmiştir. I. Süleyman zamanında yaşamış olan bu zat, bu hükümdarın icraatını ancak bazı parçaları ele geçen bir manzum tarihinde terennüm etmiştir. Firdevsî'nin Şah-name'sini de Türkçeye tercüme etmiştir." (a.g.m., s.2308)

2.1.2 Türk edebiyatında papağan ve karga hikâyeleri

Türk edebiyatındaki papağan ve karga hikâyelerinin çeşitliliğine bakıldığında bunların da aynen *Tutiname*ler gibi beğenilen ve zevkle okunan eserler olduğu çıkarımında bulunabiliriz. Papağan ve karganın dini-ahlaki öğütler veren bir eserin kahramanları olarak seçilmelerinin, bu kuşların tür özellikleri ve sembolleri oldukları karakter tiplemeleriyle ilgili olduğu açıktır. Karganın en zor şartlarda hayatını idame ettirebilme kabiliyetiyle diğer kuşlardan daha uzun süre yaşaması ve papağanın konuşma yetisi, onları kuşlar âleminin en zekileri olma noktasında birleştirir. Diğer taraftan, papağan, kafeste beslenen bir kuş iken, karganın insanlardan uzak bir yaşam sürmesi bu iki kuş türünü birbirinden ayırır. Bu benzerlik ve farklılıkları oluşturan özellikleriyle papağan ve karga zıt düşüncelerin çarpıştığı münazara türü için oldukça uygundur. Ayrıca okurun kafeste beslediği papağana olan sevgisi, karganın ise hem rengi hem de sesinden dolayı çirkin ve uğursuz kabul edilmesi gibi insani eğilimler ve ön kabuller, eserle amaçlanan etkinin, okurda oluşmasını kolaylaştıracaktır. İyilik, dürüstlük ve sevecenliğin sembolü olan yazarın okur tarafından benimsenmesini istediği düşüncenin, karanlığın ve hırsın sembolü karga ise karşı görüşün savunucusudur. Kısaca papağan ve karga karşıt görüşlerin çarpıştığı münazara türünde, kabul ettirilmek ve karşı çıkılmak istenen fikirler için çok uyumlu bir ikilidir.

Türk edebiyatında, manzum ve mensur olmak üzere tercüme edilmiş iki papağan ve karga münazarası vardır. Bunların dışında bir de Alaadin adlı şaire ait *Dasitan-ı Tuti ve Karga* adlı mesnevi biçiminde yazılmış farklı bir hikâye mevcuttur. Alaaddin'in yazdığı bu eser hem hikâyenin kurgusu hem de kullanılan dil bakımından diğer münazaralardan farklıdır.

Bu münazaraların ilki Nev‘î Yahya tarafından 1558-59 yılında manzum olarak yazılmış *Münazara-i Tuti vü Zağ* adlı eserdir. Nev’î, bu eserin çeviri olduğuna dair bir bilgi vermemektedir. İkinci münazara bu çalışmanın da konusu olan *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*’dir. Gürer (2005) bu tercümenin Farsçadan yapıldığını belirtmişse de eserin mütercimi Şerif Efendi, münazaranın girişinde verdiği bilgiler arasında bundan açıkça bahsetmez. Sadece risalenin “arifan-ı a‘cam”dan yani İranlı ariflerden biri tarafından yazılmış olabileceğini ifade eder. Ayrıca, tercüme eserdeki beyitlerin büyük çoğunluğunun Farsça olması da eserin Farsçadan çevrildiği fikrini güçlendirmektedir.

> …evvelinden āḫirine varınca beyān-ı vāżıḥ ve kelām-ı rūşen ve üslūb-ı merġūb ve edā-yı aḥsen ile terceme eyleyüp ‘Arabī ve Fārisī vāḳi‘ olan ebyātınuñ ve escā‘-ı fıḳarātınuñ ‘ale’l- icmāl ma‘nāsın yazmaġa mültezim oldum.(v.4a)

Abdülkadir Gürer’in de belirttiği gibi kabaca bir karşılaştırma ile her iki münazaranın da aynı eserden çevrildiği açık olarak görülebilir. (Gürer, 2005) Bu noktada, elimizde bulunan ve yukarıda belirtildiği üzere eski Türk edebiyatı alanında yazılmış ilk papağan-karga münazarası olma ihtimali güçlü olan Farsça esere bakmak gerekir. Bu Farsça münazaranın yazarıyla ilgili olarak *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*’nin “münazara” maddesinin bibliyografya kısmında “Basiri, *Münazara-i Tuti ile Zağ* (trc. Şerif)” şeklinde bir ibare geçer. Buna göre Basiri adlı bir şairin *Münazara-i Tuti ile Zağ* adlı eseri Şerif Efendi tarafından tercüme edilmiştir. Şair tezkirelerinde Basiri hakkında farklı bilgiler yer almaktadır.

Latifi Tezkiresi, Kınalızade’nin *Tezkiretü’ş –şu‘ara*, Ahdi’nin *Gülşen-i Şu‘ara* ve Gelibolulu Ali’nin *Künhü’l Ahbar*’ı gibi 16. yüzyıl tezkirelerine göre II. Bayezid zamanında (1481-1512) Basiri adlı bir şair yaşamıştır. Basiri Horasanlıdır fakat Molla Cami ve Ali Şir Neva’î’nin aracılığıyla Rum’a yani Anadolu’ya

gelmiştir. Ahdi'nin tezkiresinde, şairin Türkçe gazellerinin yanında Farsça beyitlerinden de örnekler verilir. (Ahdi, 2005) *Latifi Tezkiresi*'nde şair için "Hilekârlığı dışında kötü bir huyu da yoktu" denerek ne kadar cimri olduğundan bahsedilir. (Latifi, 1990, s.129) Kınalızade, Basiri'nin şiirleriyle ilgili şöyle bir değerlendirmede bulunur:

> Ekser-i eş'ar u güftarı hezle ma'il olmagın ashab-ı devlet ve erbab-ı 'izzetün sohbetine dâhil olurdı. Hicviyyat u hezeliyyatı vafir ve leta'if ü gara'ibi mütekasirdür. (Kınalızade, 1989, s.214)

Gelibolulu Ali'nin *Künhü'l-Ahbar*'ında, Basiri'nin öne çıkan özelliği ise Acem olmasına karşın Türkçe ibareleri iyi öğrenmiş olmasıdır. (Gelibolulu Âli, 1994) Ancak Mehmet Çavuşoğlu, Basiri'nin Horasanlı değil, Güneydoğu vilayetlerinden olduğu görüşündedir. (TDV, 2006) Basiri üzerine yaptığı araştırmaları kitaplaştıran Ahmet Kartal da Çavuşoğlu ile aynı görüşü paylaşarak şairin Türk olduğunda hiçbir şüphe olmadığını söyler. Zira Basiri, şiirlerinde Türkçeyi başarılı bir şekilde kullanmaktadır. (Kartal, 2006) Basiri'ye ait eserler arasında *Farsça Divan*, *Türkçe Divan,* henüz tamamı ele geçmeyen *Letaif* ve bir de yine henüz bulunamamış *Benginame*'den söz edilir. (Kartal, 2006) Adı geçen tezkirelerde ve çalışmada Basiri'nin hemen hemen aynı şiirlerinden örnek beyitler verilmesine rağmen hiç birinde *Mübahese-i Tuti ba-Zağ* adlı Farsça bir eserin varlığından bahsedilmemiştir. Bu nedenle, Şerif Efendi'nin tercüme ettiğini söylediği Farsça asıl metnin Basiri'ye ait olduğu bilgisi kesinlik kazanmamıştır.

Yukarıda belirtildiği gibi elimizdeki bilgilere göre, *Mübahese-i Tuti ba-Zağ*, ilk olarak Nev'î Yahya tarafından 1558-59 yılında manzum olarak *Münazara-i Tuti vü Zağ* Adıyla Türkçeye çevrilmiştir. Nev'îzade Atayî *Zeyl-i Şakayık*'ta babasına ait yaklaşık otuz eserin içinde mesnevi biçiminde yazılmış *Münazara-i Tuti vü Zağ*'dan da bahseder. (Atayi, 1989) Gürer, Nev'î'nin bu eserinin iki nüshasını tenkitli metin

olarak incelemiş ve makale olarak yayınlamıştır. Ömer Zülfe ve Hakan Taş (2007) ise Nev'î'nin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan nüshasını çeviri yazı ile yayınlamışlardır. Gürer (2005) "Nev'î'nin Kayıp Sanılan İki Eseri: "Münazara-i Tuti vü Zağ" ve "Gevher-i Raz'" makalesinde ayrıca Şerif Efendi'nin mensur tercümesinden de bahseder ve biri manzum diğeri mensur olarak tercüme edilmiş bu iki eser arasındaki benzerliğe dikkat çeker. İkisinin de aynı metinden tercüme edildiğini, fakat kaynak metnin elde olmadığını belirten Gürer, *Münazara-i Tuti vü Zağ* ile *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* arasındaki bu benzerliklere çalışmasında yer vermemiştir.

Bunlardan başka Türk Edebiyatında papağan ve karganın birlikte bulunduğu bir başka hikâye de Ala'addin isimli şairin *Dasitan-ı Tuti vü Karga*'dır. Eser, Ahmet Çolak ve Bünyamin Tan'ın makalelerinde ayrı ayrı ele alınır. Çolak, yazar hakkında yeterli bilgiye ulaşılamadığını, şairin adının geçtiği mısranın ebcet değerinin 18. yüzyılın ilk yarısına tekabül ettiğinden dolayı eserin 18. yüzyılda yazılmış olabileceğini söyler. Sade ve anlaşılır bir dille yazılan hikâye 118 beyitten oluşan küçük bir mesnevi biçimindedir. Bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Koleksiyonu 4415'te kayıtlıdır. (Çolak, 2014) Bünyamin Tan, bir dizi araştırma neticesinde bu eserin Filibeli Alaeddin Ali Çelebi tarafından yazıldığının kuvvetle muhtemel olduğu sonucuna varır. Filibeli Alaeddin Ali Çelebi, Fatih Sultan Mehmet zamanında doğmuş, H.950/ M.1543-44'de vefat etmiştir. (2015) Her ne kadar Bünyamin Tan, bu mesnevinin münazara olduğunu söylese de karga ve papağan, birbirlerinin iddialarını hükümsüz kılmak için Kuran, hadis ve de âlimlerin sözlerinden iktibasları delil olarak getirmediklerinden dolayı bu tartışmanın münazara veya mübahase olarak kabul edilmesi tartışmaya açıktır. Zira münazara ilmine göre, tartışmada taraflar, fikirlerini mantık kuralları çerçevesinde birbirlerine

kabul ettirmek ve diğerinin görüşüne karşı çıkmak için iddialarını kanıtlama yoluna gitmelidirler. Bunu yaparken de bazı kabul görmüş öncüllerden yararlanırlar. (Atay, 2015) *Dasitan-ı Tuti ve Karga* ise bu özelliği sağlamayan, halk edebiyatında görülen âşık atışması bağlamında ilerleyen bir hikâyedir. Her iki taraf da sadece üstün olduklarını iddia ederler ama neden üstün olduklarına dair mantıklı bir açıklama getirmezler. Oysa Şerif Efendi'nin münazaradaki tarafları olan Karga ve Papağan, üstün olmalarının nedenlerini birbirlerine açıklarlar. Örneğin, Papağan, Allah'a tevekkül ettiği için Karga'dan üstün olduğunu söyler, rızık için çalışmasına gerek yoktur. Allah, tevekkül edenleri sevdiği için kafesteki Papağan'ı ikramıyla besler. Karga, buna karşılık özgürce yaşadığı ve başkalarına muhtaç olmadan nafakasını temin ettiği için Papağan'dan daha faziletli olduğunu iddia eder. Çünkü Allah, çalışıp rızkını kazananı sever. Her ikisi de iddiasını ispat etmek için buna dair genel kabul görmüş öncüllerden, yani Papağan, Kuran'dan bir ayeti, Karga ise bir hadisi delil olarak getirir.

Tan'ın tespitine göre üç eser de aynı dönemde yazılmış olmasına rağmen münazara üslubu açısından farklı olan *Dasitan-ı Tuti vü Karga*, hikâyenin kurgusu ve kullanılan dil bakımından da Nev'î ve Şerif Efendi'nin eserlerinden farklıdır. *Dasitan-ı Tuti vü Karga*'nın özeti şöyledir: Bir zamanlar sürekli Allah'ı anmakla meşgul bir Papağan vardır. Allah, Papağan'a her gün bir şeker ikram etmesi için meleklerden birini görevlendirir. Bir gün Papağan'ın yumurtası olur. Aynı ağaca yuva yapmış olan Karga da yuvadan uçarken yumurtasını Papağan'ın yuvasına düşürür. Durumu, yavrular yumurtadan çıktıktan sonra fark eden Papağan, Allah'ın bir hikmetidir diyerek, Karga'yı da yavrusuymuş gibi sahiplenir. Gün gelir, Papağan canını Azrail'e teslim eder. Ölmeden evvel de yavrularına, daima iyi geçinmeleri ve birlik olmaları hususunda nasihat eder. Papağan öldükten sonra, yavrular her gün

yuvada bir şeker bulmaya devam ederler. Bir gün yavru Papağan, Karga'ya bu şekerin nerden geldiğini sorar. Karga şekerin kendi fazilet ve üstünlüğünden dolayı gönderildiğini söyleyerek meziyetlerini saymaya başlar. Bunun üzerine Papağan da kendisinin daha üstün olduğunu iddia eder ve Karga ile aralarında bir tartışma başlar. Karşılıklı atışma, kendilerinin mükemmelliklerini, karşı tarafınsa kusurlarını saymakla ilerler. Ancak mesnevinin sonunda Papağan, farklı olmalarının bir eksiklik değil bilakis güzellikleri ortaya çıkaran bir unsur olduğunu, kendini üstün görmenin güzel ahlakla bağdaşmayacağını söyler. Son beyitte şair, eserin sona erdiğini ve herkesin bu kıssadan hissesini alması gerektiğini söyleyerek mesneviyi tamamlar. Bu eserde Papağan ve Karga arasındaki tartışmaya masalsı bir giriş yapılması onun diğer papağan ve karga anlatılarından farklı olarak, hikâye şeklinde kurgulandığını gösterir.

Dasitan-ı Tuti vü Karga kullanılan dil açısından da diğer papağan ve karga hikâyelerinden ayrılır. Bünyamin Tan'ın tespitine göre eserin 16. yüzyılda, Filibeli Aleddin Ali Çelebi gibi medrese eğitimi alarak müderrisliğe kadar yükselmiş birinin kaleminden çıkmış olması onu eserin dili bakımından yine aynı yüzyılda yazılan Nev'î ve Şerif Efendi'nin eserlerine yaklaştırmaz. Öncelikle *Dasitan-ı Tuti vü Karga*'da arkaik kelimeler oldukça fazladır. "çeküben, bulıban, yatuban, laf uruban gibi zarf fiil eki alan sözcükler, "varısar" gibi Eski Anadolu Türkçesi'nde görülen -IsAr gelecek zaman ekini alan kelimeler ve yine "viribidi, toylamak, kangı, kandan" gibi genellikle "13. ve 15. yüzyıllarda kullanılan Eski Anadolu Türkçesine ait sözcükler dikkat çeker. Anadolu'da Oğuzcaya dayalı olarak kurulup gelişen bu yazı dili, yerini 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı Türkçesine bırakmış olmasına rağmen, (Şahin, 2003) Çolak'ın tespitine göre 18. yüzyıl başlarında, Tan'ın tespitine göre ise 16. yüzyılda kaleme alınan *Dasitan-ı Tuti vü Karga*'da hala Eski Anadolu

Türkçesine ait kelimelerin kullanılması oldukça ilginçtir. Ayrıca Nev'î ve Şerif Efendi'nin eserlerinde görülen Arapça-Farsça kelimelerin bulunduğu tamlamaların ve süslü anlatımının yerini, bu hikâyede gayet sade ve anlaşılır cümlelerin alması, onu, diğerlerinden ayıran bir başka özelliktir.

Sonuç olarak, Türk edebiyatında, *Tutiname*'lerden ayrı olarak karga ve papağanın karşılıklı atışmalarının, birbirlerine olan üstünlük mücadelelerinin konu edildiği dört ayrı yazar tarafından farklı biçimlerde kaleme alınmış hikâye vardır. Farsça *Mübahese-i Tuti ba-Zağ*, manzum *Münazara-i Tuti vü Zağ* ve mensur *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nin kaynağıdır. *Dasitan-ı Tuti ve Karga* ise sadece karakterler ve onların birbiriyle üstünlük mücadelesine girmesi bakımından diğer papağan ve karga hikâyeleriyle benzerlik gösterir.

2.2 Eser hakkında

Münazara-i Tuti ve Zağ Tercemesi Şerif Efendi'nin eserin sebeb-i te'lif kısmında belirttiği üzere H. 1005 (M. 1596/97) senesinde III. Mehmed'in "işaret-i aliyyeleri ile" tercüme ettiği bir eserdir. 16. yüzyılın sonlarında Farsça bir eserden tercüme edilen *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*, döneminin inşa üslubunun özelliklerini taşır. Arapça-Farsça kelimelerin çokluğu, uzun cümleler, aliterasyon ve seci kullanımı nedeniyle inşa tarzında yazılan eserler arasında yer alır. Şerif Efendi, eserin girişinde verdiği bilgiler arasında tercümeyi hangi eserden yaptığından, eserin dilinden veya yazarının kim olduğundan bahsetmez. Eserle ilgili sadece "'ārifān-ı a'cām belki ṣofiyān-ı ṣāḥib-ḥāl ve mürşidān-ı 'ālī̄-maḳāmdan biriniñ nāme-i irşādı ve kitāb-ı pür-rüşd ü sedādıdur ki …" (v.4a) diyerek onu tarif eder. Cümlede geçen "ārifān-ı a'cām" ibaresi akla Farsça eserin, İranlı bir şair tarafından yazılmış olabileceği ihtimalini getirir. Abdülkadir Gürer de makalesinde Şerif Efendi'nin bu

eseri Farsçadan çevirdiğini söyler. (Gürer, 2005) Muhtemelen kendisi de bu kelimeden ve Şerif Efendi'nin anlatı içerisinde aktardığı manzum kısımların neredeyse tamamına yakınının Farsça olmasından yola çıkarak böyle bir tahminde bulunmuştur.[10]

Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi'nin aslı olan risale, "temsil ve tanzir tariki üzre tertib ve tahrir" edilmiş bir eserdir. (v.3b) Hikâyenin kahramanları olan Papağan ve Karga, beden ve ruhun cisimleştirilmiş halidir. Tartışmada, bu kuşların özellikleri ruh ve bedene atfedilmiş, hangisinin daha üstün olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Ruhun Cebrail'den ilham almasına bir işaret olarak, tatlı konuşmasıyla öne çıkan Papağan, hikâyenin kahramanı olmuştur. Papağan'ın kafeste beslenen bir kuş olması, ruhun beden kafesinde olmasıyla ilişkilidir. Aynı şekilde Karga, zeki ve hür olmasına rağmen sesinin ve görüntüsünün çirkinliği ile öne çıkar. İnsanlar tarafından da uğursuz ve felaketin habercisi olarak kabul edilir. Bu özelliklerinden dolayı Karga, hikâyede nefsi temsil eder. Şerif Efendi, eseri "beyān-ı vāżıḥ ve kelām-ı rūşen ve üslūb-ı merġūb ve edā-yı aḥsen ile terceme eyleyüp 'Arabī ve Fārisī vāḳi' olan ebyātınuñ ve escā' u fıḳarātınuñ 'ale'l- icmāl ma'nāsın yazmaġa mültezim…" (v. 4a) olduğunu söyleyerek tercümede kullandığı yöntem hakkında bilgi verir. Farsça aslıyla karşılaştırıldığında, eserin yazıldığı dönemde rağbet edilen bir üslup ve güzel bir söyleyişle tercüme edildiği açıkça görülür. Zira Papağan ve Karga hikâyesi, Farsça kaynak eserde oldukça basit cümlelerle ve kahramanlarının kısa diyaloglarıyla anlatılmış, dört varak uzunluğunda küçük hacimli bir eserdir. Şerif Efendi, Farsça eserdeki bir beyti yaklaşık yarım sayfada tercüme etmiştir. Tercümeyi ziyade ve noksan kılmadım diyerek çeviri hususunda izlediği yöntemi belirtse de bu, eserin

[10] Bu mesele, Farsça kaynak eserle tercüme eserin karşılaştırıldığı bölümde ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

kelime kelime çevrilmiş olduğunu göstermez. Mütercimin eklemedim ve eksiltmedim demesi hikâyenin kurgusunda ve içerisindeki Arapça ve Farsça beyitlerde, ayet ve hadislerde, veciz sözlerde herhangi bir değişikliğe gitmediğini belirtmek için olabilir. Yoksa eseri kelime kelime tercüme etmek gibi bir yöntemi kast etmemiştir. Esere bazı beyitler eklemiş ve kusurlu gördüğü bazı ifadeleri değiştirmiştir fakat bunlar eserin tamamı göz önüne alındığında oldukça küçük değişikliklerdir. "…illā meger şol mevāżi'-i yesīredeki ifāde-i merāmda nev'-i ḳuṣūr üzre ḳalan kelāma münāsib ve lāzım gördügüm muḳaddemātı-ı ḳalīle ve birḳaç ebyāt-ı laṭīfe-i celīle żamīme ḳılup…" (v.4a) diyerek, tercüme eserde anlatılan konuyla ilgili olarak, eksik kalmış kısımlara bazı eklemeler yaptığını belirtir.

Tuti ve Zağ'ın aralarındaki üstünlük mücadelesinden bahseden bu eser Şerif Efendi'ye ilk olarak Topkapı Sarayı ağalarından Gazanfer Ağa aracılığıyla ulaştırılır. (v.3a) Nafiz Paşa nüshasında kendisi için yazılan bir de şiir vardır. *Failatün failatün failatün failün* kalıbıyla yazılan kasidede mahlas kullanılmaması ve müstensihin bunu beytler şeklinde değil de düzyazı biçiminde istinsah etmesi dikkat çeker.[11] Ayrıca eserin Nafiz Paşa[12] nüshasında Gazanfer Ağa için yazılan şiir de dâhil olmak üzere, verilen bazı bilgiler müstensihlerce Yazma Bağışlar[13] ve Staatsbibliothek Berlin[14] nüshasına aktarılmamıştır.

Mütercim üç dört günde tercüme ettiği eserini III. Mehmed'e sunar ve müsveddelerini de zamane insanlarının kıymetini takdir edemeyeceğini düşündüğü için ortaya çıkarmaz. Aradan bir müddet geçtikten sonra, bir şiir meclisinde bu

[11]Nüshada nesir tarzında istinsah edilmiş bu kısım, çeviri yazılı metninde beyit şeklinde yazılmıştır. Hem vezin hem de redife sahip olan bu övgü yazısının elimizdeki nüshada nazım biçiminde yazılmaması ilginçtir. (Eldeki nüshanın 1033 (1623/24) yılına yani müellif nüshasından yirmi yedi yıl sonrasına ait olduğu düşünülürse müellif nüshasına en yakın nüsha Nafiz Paşa nüshasıdır.)
[12] Bundan sonraki bölümlerde NP şeklinde kısaltılarak bahsedilecektir.
[13] Bundan sonraki bölümlerde YB şeklinde kısaltılarak bahsedilecektir.
[14] Bundan sonraki bölümlerde SB şeklinde kısaltılarak bahsedilecektir.

hikmet dolu eserin değerinin anlaşılacağını düşünerek yeniden gündeme getirir. Şerif Efendi'nin anlattığına göre bu meclisin başkanı "mīr-i ʻĀlī Şīr Nevāī meclisinden nişāne olup nām-ı nāmīsi ʻĀlī ve ol ism-i sāmīniñ müsemmāsında teʼsīri celī ol[an]" (v. 5a) bir kişidir. Burada Ali Şir Nevaî'ye benzeyen şiir meclisleri tertiplediği anlaşılan Ali isimli şahsın kim olduğu da yine açıkça belirtilmemiştir, fakat tarihî metinlere bakıldığında akla Gelibolulu Âli olma ihtimali gelir, çünkü Gazanfer Ağa ile Gelibolulu Âli arasında sıkı bir dostluk ilişkisi mevcuttur. (Tanındı, 2002)

Zeren Tanındı, 16.yüzyıl sonlarında saray ağaları ve dönemin eserleri arasındaki ilişkiyi incelediği "Topkapı Sarayı'nın Ağaları ve Kitaplar" isimli makalesinde Gazanfer Ağa'yla ilgili verdiği bilgiler vesilesiyle Gelibolulu Mustafa Ali'den de bahseder.

> Sarayın sanat işlerini düzenlemede ismi öne çıkan bir diğer ünlü saray ağası da Gazanfer Ağa'dır. Sultan Selim 1566'da tahta çıkmak üzere İstanbul'a geldiğinde dostluğuna güvendiği Gazanfer'i ve kardeşi Cafer'i de getirir. Haremde bile yanında bulunmalarını sağlamak için hadım edilirler. Bâbüssaâde Ağası, hasodabaşı, çakırcıbaşı ünvanlarıyla anılan Gazanfer Ağa'nın 1590-99 yılları arasında ünvanı tarihçi Selânikî'ye göre kapıcıbaşıdır.[15] Gazanfer Ağa'nın ismi yazar Mustafa Âli ile olan dostluğuyla ön plana çıkar ve bir kitapsever olarak sarayda ne kadar etkili olduğu kesinlik kazanır. Mustafa Âli'nin 1583 yılında yazdığı Nusretname isimli kitabın Sultan III. Murad'a sunulmasında Gazanfer Ağa aracılık eder. Bu eseri beğenen sultan Murad, metnin daha süslü bir nüshasının saray nakkaşhanesinde hazırlanmasını emreder. Mustafa Âli'nin gözetiminde yirmi sanatçı bu eseri bir yılda hazırlar. Kitap 1584 yılı Temmuz ayında bittiğinde minyatürleri, tezhipleri, halkârî süslemeleri ve özellikle kırmızı atlas üzerine zerduzi cildiyle çok göz kamaştırıcı olmuştur. Bu eserin minyatürlerinden birinde Gazanfer Ağa da betimlenmiştir. Resimde Gazanfer, Sultan III. Murad'ın sağında, silahtarların yanında ayakta durmaktadır. Aynı resimde Âli'nin diğer destekçisi, padişah hocası ve 1598 yılında şeyhülislam olan Hoca Sadeddin Efendi de (ö.1599) sultanın solunda otururken betimlenmiştir (y. 249b). Mustafa Âli'nin, Gazanfer ve Zeyrek ağalardan nişancılık, beylerbeyliği gibi yüksek makam isteklerinde bulunduğu bilinmektedir. Gazanfer Ağa ise ondan Özdemiroğlu Osman Paşa için bir Fetihname yazmasını ister.

[15] Gazanfer Ağa'nın eserin tercüme edildiği H.1005 senesinde Kapıcıbaşılık makamında olduğundan Şerif Efendi de bahseder. (v. 6a))

> Mustafa Âli bir ara Valide Safiye Sultanın girişimi, Hoca Sadeddin ve Gazanfer Ağa'nın işbirliğiyle Şam Beylerbeyliğine de atanır. (Tanındı, 2002, s.48)

Ayrıca, Gelibolulu Mustafa Âli, *Halatü'l Kahire* adlı eserini Gazanfer Ağa'ya sunar, *Künhü'l Ahbar*'ında da Gazanfer Ağa'nın erdemlerinden söz etmeyi unutmaz. (Tanındı, 2002) Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, Gazanfer Ağa ile dönemin şair ve yazarları arasında sıkı bir bağ vardır ve Gelibolulu Âli de bunlardan biridir. Hayatı boyunca devletin farklı kademelerinde ve değişik coğrafyalarda görev alan Âli, 1597-1599 arasındaki zaman aralığında İstanbul'da yaşamıştır. (Fleischer, 1996) *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nin de 1597'de tercüme edildiği düşünülürse, daha sonraki iki yıl içinde Şerif Efendi Gelibolulu Âli ile tanışmış, eserin müsveddelerini kendisine sunmuş olabilir. Dolayısıyla burada hem isim cihetiyle hem de şairlik yönüyle Ali Şir Neva'î'ye benzetilen Ali isimli kişi Gelibolu Âli olabilir.

Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi'ne ait iki nüsha Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Bu çalışmada NP nüshası asıl olarak alınmış, okuma güçlüğü çekilen veya anlam olarak eksik kalan bölümlerin tamamlanması için de YB ve SB nüshalarından da yararlanılmıştır. NP nüshası H. 1033 yılında yani müellif nüshasından yirmi sekiz yıl sonra Süleyman Bin Ebi Bekir tarafından istinsah edilmiştir. Dolayısıyla asıl nüshaya YB nüshasından daha yakındır. Zaten YB nüshası tamamlanmamıştır. Üçüncü nüsha ise Staatsbibliothek Berlin'nde bulunan ve elektronik ortamda temin edilen nüshadır. NP nüshasında bulunan bazı bölümlerin hem SB hem de YB nüshasında eksik olması, bu iki nüshanın NP nüshasından ayrı, başka bir koldan gelmiş olabileceğini düşündürtmektedir. Bu çalışmada NP nüshasının esas alınmasının nedeni istinsah

tarihinin eserin yazılış tarihine yakınlığının yanı sıra diğerlerine göre daha kapsamlı ve bilgilendirici olmasıdır.

2.3 Eserin özeti

Yazarı bilinmeyen Farsça bir eserden Şerif Efendi'nin tercüme ettiği *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nde ahlak ve tasavvufla ilgili birtakım kurallar öne çıkar. Öğretirken eğlendirmeyi amaçlayan çoğu eser gibi burada da karakter olarak hayvanlar seçilmiş, onlar üzerinden mütevazı olmak, tevekkül etmek, çalışıp rızkını kazanmak, az konuşmak gibi hasletlerin güzelliği anlatılmıştır. Papağan ve Karga, hikâyenin iki ana karakteri olarak, kendilerinde bulunan özelliklerin kendilerini diğerinden daha üstün kıldığına inanmışlardır. Bu nedenle ikisi de birbirini kendisinin daha çok erdem sahibi olduğu konusunda ikna etmeye çalışır. Münazara adı verilen bu tür eserler tarafların karşılıklı ve sırayla konuşmaları şeklinde kurgulanır. Bu eserde de ruhun sembolü olan Papağan ile nefsi temsil eden Karga, kimin daha faziletli olduğunu ayet, hadis ve vecizelerden örnekler vererek, birbirlerine ispat etmeye çalışırlar.

Eserin mütercimi Şerif Efendi, sebeb-i telif kısmından sonra Allah'a hamd ve sena edip, peygambere salavat getirerek hikâyeye şöyle giriş yapar:

> Oturmuşdum olup ḥālime meşġūl
> Ġubār-ı ṣoḥbet-i aġyārdan dūr
> Çeküp keṣretden el olmuşdı ḫāṭır
> Ṣafā-yı üns-i vaḥdet birle mesrūr

> Nāgāh gördüm ki ḫānḳāh-ı sīne ve medrese-i fevā'idde ṭūṭī-yi rūḥ-ı ḳudsī-nijād ile zāġ-ı ṭabī'at-ı ẓulmet-nihād arasında muḥāvere ve münāẓara vāḳi' olup her delā'il feżā'il ü rüchān ve berāhīn-i kemālāt u 'irfānın beyān eyleyüp… (v.7b)

Anlatıcı[16] hikâyenin başında Karga'nın mantık kurallarına uymayan deliller getirdiğini buna karşılık Papağan'ın münazaranın kurallarına riayet ederek iddialarını ispat ettiğini, hikâyenin sonunda Karga'nın haksız olduğunu anlayıp Papağan'a tabi olacağını, ona boyun eğeceğini söyler. Böylece okur, münazara sonucunda haklı çıkan Papağan'ın şahsında ruhun nefse üstün gelmesiyle hikâyenin sona ereceğini anlamış olur. Anlatıcı hikâyeyi aktarırken Papağan ve Karga arasında zaman zaman hakem gibi görünür. Bir tarafın söylediğini onaylayıp, diğer tarafa açıkça itiraz etmez. Ancak, taraflar için kullandığı vasıflar, örneğin Papağan için "şirin-güftar", "ruh-ı pak-nihad" ve Karga için "zağ-ı bi-hude-guy", "murg-ı şerir-i zulmani" gibi betimleyici ifadelerle, okur, anlatıcının Papağan'ın tarafında olduğunu sezer. Bu ikisi arasındaki tezat gün gibi aydınlık olduğu halde Karga yoldan sapmış, kendinden apaçık üstün olan Tuti ile mücadeleye girişmiştir.

Papağan ve Karga arasındaki karşılıkla konuşmada ilk sözü Papağan alır. Karga'nın alçak yaradılışlı olmasına rağmen kendisi gibi temiz yaradılışlı bir Tuti ile mücadeleye teşebbüs etmesini kendi ayağıyla tuzağa düşen ava benzetir. Hz. Musa yanında sihir ve Hz. İsa huzurunda tıptan bahsetmek nasıl bir delilik ise Karga'nın kendinden üstün olan Papağan'la bahse girmesi de akıllı işi değildir. Papağan bu bahsi "Haddini bilip onu aşmayan kişiye Allah merhamet eder." hadisiyle sonlandırır.

Karga bu sözü işitince Papağan'ı sonuna kadar dinler ve mütevazı davranmayıp kendini övdüğü için onu edepsizlikle suçlar. Ona göre Tuti'nin nesebi bile bilinmezken kimseyi karşısına alıp kendine denk görmemesi, yukarıdan bakması üstelik Karga'yı da etraflıca tanımıyorken kendisinin daha faziletli olduğunu iddia etmesi edebe uygun değildir. Tuti'nin gözünden ne zaman gaflet perdesi ve enaniyet

[16] Bu kısımdan sonra yazar, anlatıcı konumuna geçer.

tozu kalkarsa ancak o zaman bineğinin bir at mı yoksa zavallı bir eşek mi olduğunu anlayabilir.[17] Kâmil insan kendini temize çıkarmayıp havf u reca arasında bulunan, iyiliklerine ve ibadetlerine güvenmeyen kişidir.

Papağan yine söz alır, her iki tarafı da yani kendini de Karga'yı da çok iyi bildiğini, basiret sahibi kişilerce de kimin kimden daha üstün olduğunun aşikâr olduğunu söyler. Ayrıca Karga'nın bu itirazı onun münazara kurallarını bilmemesinden kaynaklanmaktadır.[18] Karga'nın gözlerini kapayıp Papağan'ın güneş gibi ortada olan faziletini görmemesi, onun değerini eksiltmez. Papağan, Karga'yı açıkça tehdit ederek şöyle der:

> Benimle itmegil da'vā-yı rücḥān
> Gel ey ṭūṭī iderseñ işte meydān (v.12a)

Karga, söz söyleme konusunda Papağan'la bahse girer, ondan üstün olduğunu iddia ederse bu davranışının sonu perişanlık ve pişmanlıktır olacaktır. Buna rağmen mübahaseye devam etmek isterse Papağan ona doğru yolu göstermekten kaçınmayacaktır. Papağan, senin gibi biriyle bu konuşmayı yapmak benim için eksiklik gibi görünse de şanım o kadar yücedir ki ona noksaniyet bulaşmaz, der. Buna getirdiği delil ise güneşin ışığının pisliğe temas etmekle aydınlatma özelliğinden bir şey kaybetmeyecek olmasıdır.

Zağ, Tuti'nin bu kelamını işitince aksini ispat edecek bir delil getiremez ve yine onu kınama yolunu takip eder. "Ey kendin begenici ṭūṭī-yi bī-hūde-gūy ve ey kendin görici murġ-ı bed-ḫūy senüñ benden tefażżulüñ ve benüm senden tenezzülüm ne cihetdendür beyān eyle."(v. 11a) diyerek açıklama ister. Karga'nın dileği

[17] Anlatıcı burada tekrar araya girerek Muhyiddin İbn-i Arabi'ye ait bir beyit söyleyerek, şerhini yapar. Okur dikkatle takip etmediği takdirde bunu Karga'nın sesi olarak yorumlayabilir.
[18] Burada Karga'nın, Papağan'ın kendisinden üstün olmadığına veya kendisinin ondan daha faziletli olduğuna dair delil getirmesi gerekir. Papağan bu nedenle Karga'nın münazara kurallarının dışına çıktığını iddia eder.

üstünlüğün tecrübe edilmesi ve yalan söyleyenin yüzünün kara olmasıdır.[19] Karga bunu dilerken kendi faziletinden emindir, çünkü daima havası suyu temiz yerlerde, danesi bol olan kırlarda, çayırlarda gezip, Allah'ın nimetlerine gark olur, O'na sonsuz şükreder. Papağan ise çoğu zaman kafeste mahpustur, kendi rızkını kazanamadığı için başkalarının eline bakıyor, yüzsuyu döküyordur. Karga'nın her gün Allah'ın nimetlerinden bolca istifade edip, kırlarda eğlenmesi, bu denli nimete mazhar olması, üstünlüğünden başka bir sebeple açıklanamaz. Böylece Karga, kendi yaşam tarzıyla Papağan'ınkini kıyaslayarak, özgürce yaşadığı için kendisinin daha üstün olduğu sonucuna varır.

Karga'nın bu iddiasına Papağan şöyle cevap verir: "Ey zāġ-ı güzāf-gūy ve ey murġ-ı siyāh-rūy miḥekk-i tecrübe ortaya gelmişdür. Nihāyet sen ġāfilsin ve senüñle benüm tefāvüt-i fāḥiş ve farḳ-ı bisyārum mütebeyyin olmuşdur." (v. 11b) Papağan'a göre bu tartışmada yalan söyleyen Karga'dır, çünkü yüzünün karalığı eskiden beri bilinir. Çoğu konuşması da beyhudedir. Bolluk içinde yaşamasını fazilet ve üstünlüğüne delil göstermesi anlamsızdır. Zira denir ki "arif kemalatıyla, cahil de malıyla itibar elde eder." Karga o kadar cahildir ki geçmişte yaşayan bilginlerin sözlerini hiç işitmemiştir. Düşünürler, köpek daim sıhhatte ve aslan ise hummalıdır; kul kısmı izzette ve hür olan bundan mahrumdur, demişlerdir. Nice kâmil insanın geçimi dardır, nice nakıslara rızık kapıları açılır ve müreffeh bir hayat sürerler. Hakikatte hüküm Karga'nın söylediğinin tam tersidir. Ahmak Karga, bu dünyada Rabb'in âdetinin ve takdirinin bu yönde olmasının nedeninin âlimlerin sabır ve kanaatlerinin geniş, cahillerinse sabır ve tevekküllerinin dar olmasından kaynaklandığını bilmez. Papağan, Hz. Ali'nin "Bir kişi zekâsı sayesinde mala

[19] Karganın yüzü zaten siyah olduğu için böyle bir iddiaya girmesi oldukça ironiktir. Anlatıcı, Karga'ya daha tartışmanın başında haksız olduğu kabul ettirmiş olur.

kavuşsaydı, zenginlikte en yüce mertebeye ben çıkardım." buyurmasına rağmen Hz. Muaviye'nin ona karşı hilafet davası gütmesini iddiasına bir kanıt olarak gösterir. "Talep eden istediğine ulaşır" sırrınca karga gece gündüz rızık düşünmüş, istediğini elde etmiştir. Kendisi için ezelde takdir edilen rızıkla yetinmeyip daha fazlası için çalışır. Oysa Papağan, yaratılışındaki sabır ve kanaat duygusuyla tevekkül yolunda ilerler. Çünkü rızık ezelde takdir edilmiştir, ne fazla çalışmakla ne de akıl ve zekâyla ziyadeleşir. Ancak kanaat edersen zengin olursun. Papağan, dünyanın hallerine gözünü kapayan kişiyi Allah'ın elindeki kaleme benzetir; O nasıl isterse kalemi öyle döndürür.

Zağ bu cevaptan öfkelenip Tuti'nin, rızık ve tevekkül bahsinde getirdiği delillerin, Hz. Peygamberin ve Hz. Ali'nin açıklamalarına muhalif olduğunu iddia eder. Zira Resulallah, rızkını kazanan kişi Allah'ın sevgilisidir, buyurur. Hz. Ali de eğer helal yoldan kazanırsan, rızkın artar, demiştir. Buna göre çalışmak güzel bir ameldir, Tuti'nin iddia ettiği gibi hırs ve tama'dan ileri gelmez. Çoğu peygamber ve evliya, geçimlerini kendileri sağlamak için meslek edinmişlerdir. Asıl kötü olan hasletler, tembellik ve başkalarına muhtaç olarak yaşamaktır. Karga, Mevlana'nın tevekkül ediyorum zannıyla tembellerden olma, sözünü örnek göstererek, evliyalarca atalet zemmedilip, çalışma teşvik edilmişken, Papağan'ın, sa'y etmeyi kötülemesiyle dalalet yoluna saptığını söyler. Karga, bu meselede getirdiği delillerle tartışmanın galibi olur.

Karga'nın haklılığına, nadiren de olsa kör kimseden de güzel bir söz sadır olur, sözüyle karşılık veren Papağan, tatışmanın bu bölümünde galip gelmesinin Karga'nın üstün olduğu anlamına gelmediğini de ekler. Muhakkak ki çalışarak rızık elde etme övülmüştür. Ancak Karga, bununla birlikte söylenilmesi lazım gelen bazı şeyleri görmezden gelmiştir. Çünkü akıl ve havsalası ancak bu kadarını idrak

edebilecek seviyededir, daha ilerisini göremez. Karga'nın delil olarak getirdiği hadis, bütün insanlar göz önünde bulundurularak söylenmiştir. Âlemde düzenin devam etmesi için insanların çalışıp, birbirlerine yardımcı olmaları gerekir. Peygamberler ve evliyalar da ümmete örnek olmak için bir mesleğe sahip olmuşlardır. Yoksa asıl gayeleri rızıkları için endişelenmek ve sa'y etmek değildir. Fakat nice salih kimseler vardır ki tevekkül dairesine ayak basıp, günlük rızıklarına çalışmadan nail olmuşlardır. Lakin bu nimete kavuşmak çok az kişiye nasip olmuştur.

Papağan, tevekkülün faziletleri hakkında ayetlerden ve düşünürlerin sözlerinden deliller getirir. Ebu'l-Feth-i Büsti demiştir ki: " Kanaat sahibi olan geçiminden razıdır, hırslı kişi ise öfkelidir." Cenab-ı Hak Kelam-ı Kadim'inde şöyle buyurmuştur: "Tevekkül edin, çünkü Allah mütevekkil olanları sever." Mevlana Celaleddin Rumi de tevekkülü övmüş, "Tevekkülden daha iyi bir mezhep yoktur, kulun kendini Allah'a teslim etmesinden daha sevgili ne vardır? Teslim ve tevekkülden gayrı her iş kula kurulmuş bir tuzaktır." Papağan, tevekkülün faziletlerini saymaya devam eder. Tevekkül, kâmil insanların yoludur. Ne zaman sa'y ve tevekkülden bahsedilse fazilet sahibi kişiler, tevekkülü kesbe tercih etmişler, kanaat tükenmez bir hazine, tevekkül kopmaz bir iptir, demişlerdir. Arapların ileri gelenlerinde ise şu söz meşhurdur: "Beden sağlığı yerinde olup ölmeyecek kadar da rızkı olan hırsa meylederse şu kişide iyilik yoktur."

Tuti, sözünü bitirince, Zağ, hatasını anlamayıp kendisinden bekleneni yapar ve yine itiraz eder: "Ey ṭūṭī lāf u güzāfı ḳo cānib-i cevr ü i'tisāfdan ṭarīḳ-i 'adl ü inṣāfa gel. Cevr ü i'tisāfiñ menfūr u meẕmūm olduġı ma'lūm ve 'adl ü inṣāfiñ memdūḥ ve maḳbūl idügi meşhūr-ı her-merzubūmdur."(v.18a) Karga bu kez Papağan'ın üstün olmadığına delil olarak onun kafeste yaşamasını getirir. Eğer

Cenab-ı Hak Papağan'dan razı olsaydı onu bu kafese kapatmazdı. Çünkü hiç kimse sevdiğini rencide etmez, kendine reva görmediğini dostuna da yapmaz.

Tuti, Karga'nın bu örümcek ağından daha zayıf delilini işitince güler ve bu ne kadar acayip bir şeydir, der. Sen hiç peygamber kıssalarına bakmadın mı, Nemrut'un Hz. İbrahim'e musallat olduğunu, Yunus'un balığın karnında kaldığını işitmedin mi? "Belaların en şiddetlisi peygamberlere sonra evliyalara gelir." hadisini idrak etmedin mi, hiçbirinden ibret almadın mı? Ya Hz. Ali'nin şu sözüne ne dersin? "Ben bir zaman dert ile mahzun olduysam bir vakit de iyilikle mesrur oldum, ama hayır isabet ettiğinde şükür, şer isabet ettiğinde sabrettim." Bundan malum oldu ki enbiya ve ebrar bazen nimete nail olmuş bazen de belaya duçar olmuşlardır. Papağan, Allah'ın sevdiği kullarına musibet verdiğini iddia eder, delil olarak da "Hanginiz daha güzel işler yapacak diye." ve "Sizi biraz korku ve açlık ile imtihan ederiz." ayetlerini getirir. Dolayısıyla Karga'nın "kişi sevdiğine cevr ü cefa etmez" sözü, itiraz olarak kabul edilemez. Dünya geçici olduğundan Allah'ın kullarına muhabbetinin meyvesi ebedi olan ahiret yurdundadır. Cenab-ı Hak dünyada düşmanlarına nimet, dostlarına zahmet vermezse bu adaletsizlik olur. Gerçi O'nun işlerinden sual olunmaz, ama kulların cüz'i iradesi olduğu için kıyamette sorgu sual bu şekilde olacağı Peygamber tarafından nakledilmiştir.

Papağan, Karga'nın kafeste yaşadığı için kendisini kınamasının ondaki kötülüğün işareti olduğunu söyler. Karga'nın kafes addettiği şeyin Papağan'ın gökyüzündeki yıldızları gözlemleyip, tefekkür ettiği bir rasathane, Allah'la mülaki olduğu bir halvet-gâh ve onun için istirahat yeri olduğunu, orada nefsini kötülüklerden arındırıp, Cenab-ı Hakk'ın türlü türlü nimetlerine gark olduğunu haber verir. Karga'dan da bugüne kadar yemek, içmek ve uyumak dışında bir şey düşündüyse, bir marifet ve ilim elde ettiyse göstermesini ister. Kendi kemali o kadar

açıktır ki tarife lüzum yoktur. Karga'yla mübahase etmesinin nedeninin onu insafa getirmek olduğunu, yoksa onunla muhatap olmasının mümkün olmadığını söyler. Papağan'ın üstünlüğü her ehl-i aklın malumudur. Onlar Papağan'ın faziletini kabul ettikten sonra Karga'nın reddetmesi havadis değeri taşımaz.

Zağ, Tuti'nin bu itirazını işitince onun üstünlük davasına getirdiği delilleri memnuniyetle, kendisininkileri ise taassup kulağı ile dinlediğini öne sürer. Ona göre kendisinin üstünlüğüne dair olan kanıtları Tuti'ninkilerden aşağı kalır değildir.

Tuti, Zağ'ın bu savı için de delil ister, zira münazaranın başından beri iddia ettiği her şey makul olmayan, karmakarışık sözlerdir. Karga, mübahase ve muhavere kurallarında cahildir. Tartışmanın başlamasından bu yana Tuti'nin iddialarının doğru olmadığına dair delil getirmek yerine, tek yaptığı şey itiraz etmektir. Böyle olduğu halde kendini yine de münazara ehli kimselerle aynı mertebede görür. Hâlbuki sahip olduğunu iddia ettiği fazilet, en üst noktada iken, kendisi cehalet zeminindedir. Papağan, ey Karga der, iyice bak, aramızdaki fark nicedir, benim faziletimi inkâr etmekle Allah'ın ayetlerine karşı gelirsin. Hem görmez misin ki şairler kendi beliğ sözlerini bana nispet ederler. Güzel bir söz söyleyeni övmek için "Tuti gibi söyler" deyip bana benzetirler. Senin ne haddine ki benim getirdiğim delillere na-makul deyip karşı çıkasın?

Bunun üzerine Karga, Papağan'ın söz ustası olmasının kendi nezdindeki değersizliğini anlatmak için, çok konuşan, çok hata yapar, der. Eskiden beri bilinen "Söz gümüşse sükût altındandır." sözünü de delil olarak gösterir. Ona göre çok konuşmak ahmaklığın emaresidir ve çoğu zaman çok konuşan kişi pişmanlık hisseder. Bütün peygamberler ve evliyalar, sözün hayırlısı az olup maksadı ifade edendir, düsturunu benimsemişlerdir.

Tuti, Zağ'ın bu delili karşısında belagatli bir şekilde Karga'nın getirdiği delillerin kendisi için geçerli olmadığını söyler. Allah hiçbir uzvu boş yere yaratmamıştır. Bu organlardan biri olan dil, insanı hayvandan ayıran en önemli özellik olan konuşma yetisi için verilmiştir. Beliğ söz söyleyen kişi, içinde bulunduğu topluluğun süsüdür. Güzel konuşmak, bir izzet ve itibar elde etme sebebidir. Vahyedilen kitaplar kutsal kabul edilip, onlara hürmet gösterilir. Ariflerin, sözü çoğaltmanın zararları hakkında söyledikleri beliğ olan kelam hakkında değil, boş laflar içindir. Yoksa beliğ söz, dinleyenleri usandırmaz. Yazı ehlinden ortaya çıkan nükteli kelam, hiçbir zaman fazla olarak görülmez ve bu nedenle Karga'nın getirdiği deliller, kabul edilemez. Ayrıca, Papağan, Karga'nın bu maddede mağlup olduğunu, çünkü sabahtan beri kendisinin söyledikleri karşısında sessiz kalmayıp kuru yaş ne varsa söylediğini ve çok söz söylemekte kendisinden aşağı kalmadığını söyler. Karga, kendi getirdiği delile riayet etmeyerek insaf dairesinin dışına çıkmış, Papağan'la muhaverede makas gibi iki dilli, kendi ayıbını görmede iğne gibi tek gözlü olmuştur. Nefsini unutup Papağan'a akıl vermesi de hakikat ve akla muhaliftir.

Zağ, Tuti'nin kelamını işitince utanır ama yine de inadından vazgeçmeyip kendi faziletini anlatmaya devam eder. Tuti'yi kafeste mahpus olduğu için itham eder, kendisinin özgür olmasının onu daha üstün kıldığını iddia eder.

Papağan, Karga'nın fazilet davasına getirdiği delili işitince çok belalar çektiğini ama bu denli cevr ü cefa görmediğini, hiçbir şeyin Karga'nın sözleri kadar kendisine eziyet vermediğini söyler. Gerçek şudur ki cahille sohbet cehennemden beterdir. Ama ne yapsın ki feleğin âdeti böyledir. Bu dünyada her nadan, bir danaya müptela olmuştur. Karga'nın işsiz gezmesini üstünlüğüne delil addetmesi, kuşlar âleminde "topal karga" olarak meşhurken kibri yüzünden daim kendini fazilet sahibi zannetmesi, kendini beğenmişlik olduğundan ehl-i insaf yanında makbul değildir.

Herkes onun uğursuzluğunu bilir, hem sureti hem sesi içinin karalığından haber verir. Oysa Papağan'ın gölgesi Hümâ kuşunun gölgesine benzer, sohbeti de saadet bahşeder. Adını işitenler ona dua ederken Karga'nın ismini duyanlar onun şerrinden Allah'a sığınırlar.

Zağ, Tuti'nin sözlerinden huzursuz olup öfkelenir. Fakat biraz düşününce onun haklı olduğuna kanaat getirir. Papağan'ın temiz yaradılışlı olduğunu, kendisi hakkındaki batıl inançla ona karşı kötü zan beslediğini ve "Zannın çoğu günahtır." ayetine karşı geldiğini söyler. Şair ve ediplerin kendisini sevgilinin saçına benzetmelerini makbuliyetine delil gösterir.

Tuti, bunun üzerine, sevgilinin zülfüne benzetilmesinin Karga'ya herhangi bir üstünlük kazandırmadığını söyler. Eğer birinin diğerine olan benzerliğinden dolayı daha faziletli olduğu kabul edilseydi, şairlerin kendisini sevgilinin dudağına benzettikleri için Karga'dan efdal olması lazım gelirdi. Zira yârin dudağının Papağan'a teşbihi tatlılığı ve renginin güzelliği dolayısıyladır. Sevgilinin zülfünün Karga'ya benzetilmesi ise onun siyahlığının ziyade olmasından ileri gelir. Karga ile Papağan arasındaki teşbih derecesinin farklılığı karanlık gecede yıldız böceğinin ışığıyla ayın nurunun farklılığı gibidir. Ayrıca Karga'nın dışının siyahlığı içinin fesadına, yaradılışının rezilliğine delildir. Kelam-ı Kadim'de geçen "Suçlular simalarından tanınırlar." ayeti ve "her kap içinde olanı sızdırır." sözü de Karga'nın içinin karalığının dışına vurduğuna delildir. Hz. Peygamber "Hayrı güzel yüzlüler yanında arayınız." buyurmuştur. Bütün bunlar Papağan'ın üstün olduğuna delildir ve onun, zahirde ve batında herkesin makbulü olduğu kesindir. Tuti'nin kendi güzelliği onu tarif eder, onu vasıflandırmaya ihtiyaç yoktur.

Tuti ve Zağ'ın karşılıklı konuşmaları burada sona erer ve Karga mücadeleye devam etmeye mecal bulamaz, mübahaseden ayrılır. Yine de bu münazarada Tuti'ye

galip gelmeyi arzu etmiştir. Ancak "Hak yücedir ve daima yükselir." sırrınca irfan tacı, rakibinin başına konduğu için mecburen sulh yoluna gider. Hz. Ömer'in "Hakka rücu etmek batıl üzerinde ısrar etmekten evladır." sözünü kendine rehber ederek fazilet davasından vazgeçer, Tuti'den kendisini bağışlamasını diler.

Tuti, Zağ'ın gerçekten pişman olması ve özür dilemesi üzerine "Size kötülük edenler özür dilerlerse affedin." tavsiyesi gereğince Karga'yı cezalandırma yoluna gitmeyip, affeder. Dahası onu harîmine alarak kendine yoldaş eyler. Böylece Zağ, hatalarını telafi etmek ve Tuti'ye yakın bir dost olmak için yeterlilik kazanmış olur.

Zağ, son söz olarak Papağan'ın çok mükerrem olduğunu, Allah'tan korkmasalardı Hıristiyanların Meryem oğlu İsa için dediklerini Papağan için de diyeceklerini, Papağan'ın pak bir cevher olarak âlem-i ulviden bu süfli dünyaya indiğini söyler ve Allah'ın onu belalardan korumasını ister. Bundan sonra Tuti ve Zağ ikilikten çıkıp birliğe ulaşırlar, fenafillah makamında yokluktan varlığa ererler.

Eserin son kısmında Zağ ve Tuti'nin nefs ve ruhu temsil ettikleri açıkça ifade edilir. Ruhun özelliklerini anlatan şair ve şiirlerden bahsedilir. Anlatıcı bundan sonrasını anlatmak hem imkânsız hem de gereksizdir, diyerek dua ile esere son verir.

2.4 Üslup özellikleri

Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemes, Şerif Efendi'nin eserin girişinde belirttiği üzere 1596-7 yılında inşa üslubuyla kaleme alınmış bir eserdir. Arapça kökenli olan "inşa" kelimesi, estetik nesirde sözcüğün bilinçli şekilde yapılandırılması anlamına gelir. (Woodhead, 2006) Önceleri kısıtlı örneklerle münşeatlarda karşımıza çıkan inşa üslubu, 15. yüzyılda, imparatorluğun giderek artan ihtiyaçlarının ve eğitimli topluluğun genişlemesinin bir yansıması olarak, nişancıların belgeleriyle alanını

genişletti. 16. yüzyılın ortalarından itibaren gelişerek devam etti ve 17. yüzyılda en yüksek beğeni düzeyine ulaştı. (Woodhead, 2006)

Woodhead, (2006) inşa üslubunun gerek devletin teşviki, gerekse yazarların gayretleriyle bilinçli bir şekilde oluşturulduğunu savunur. Yazışma üslubu, devletin imparatorluğa dönüşme sürecinde diğer devletlerle olan yazılı ilişkilerini etkilediği için önemlidir ve bu nedenle teşvik edilir. Yazarlar ise sanat eseri üretebilmek için genellikle bir haminin koruyuculuğuna ihtiyaç duyarlar. Bu da sanatta hüner göstermekle mümkün olduğundan inşa üslubunu geliştirmek için gayret göstermişlerdir. Bu durum Şerif Efendi'nin eserinde de görülür. Şerif Efendi, eserini hamisi Gazanfer Ağa aracılığıyla III. Mehmed'e sunmuştur. Dolayısıyla tercümede kullandığı inşa üslubu padişaha layık bir üslup olmalıdır düşüncesiyle bilinçli olarak tercih edilmiş bir üsluptur.

Diğer taraftan, düz yazıyı bilgi aktarma aracı olarak kabul edenlerce nesirde inşa üslubunun kullanılması özellikle Tanzimat'tan bu yana tartışılagelmiştir. Bu anlayışa göre "Nazım, daha çok anlık, yoğun ve çarpıcı etkiler yaratmak için kullanılan vezin veya kafiyeli bir yazı biçimi; düzyazı ise fikrin emrinde, detaylara inen ve okuyanda devamlı bir tesir uyandırmaya yarayan bir türdür." (Samsakçı, 2012) Fikrin emrinde olan nesir dilinin en çok eleştirilen tarafı anlaşılmaz oluşu ve doldurma söz işçiliğinden ibaret olmasıdır. (Yalçınkaya, 2007) Mustafa İsen, (2006) "Şiir mahiyeti icabı didaktik olmaya direnç gösterir. Nesirse konumu gereği açıklıktan yanadır; bilgi verme tecrübe aktarma, yol gösterme, teklif etme, telkinde bulunma ve çözüm önerme, onun değerini yükselten bir araçtır" (s.82) derken şiir ve nesrin işlevi hakkında ayırıma gitmiş, bir anlamda bilgiyi aktarma aracı olan nesrin sanat göstermeye ihtiyaç duymadığını iddia etmiştir. Oysa didaktik eserlerde kullanılan inşa üslubu, gerek seci ve aliterasyon gibi söz sanatları gerekse tenasüp ve

mecaz gibi anlam sanatlarıyla okurda edebi zevk oluşturarak, okura öğretilmek istenen bilginin okur tarafından daha çabuk içselleştirilme ve onda kalıcı olma amacını taşır.

Richard A. Lanham *Analyzing Prose* (2003, s.119-120) adlı kitabının "Zımni İkna Kalıpları" olarak çevirebileceğimiz "Tacit Persuasion Patterns" bölümünde yazar ve okuru aynı anda ormana düşmüş birbirine yabancı iki kişiye benzetir. Ellerinde yol haritası bulunan bu iki kişi, birbirlerinin alanına girmek için köprüde karşılaşacaklarını, karşılaşmaları gerektiğini biliyorlardır. Lanham'a göre okur ve yazar arasında da buna benzer üstü kapalı bir pazarlık vardır. Kurgu, tam bir gerçekliği yansıtmasa da çok da hayal dışı olmamalıdır. Keza kurgunun konusu gibi dili de mantığın çizdiği sınırlar dışına taşmamalı, okurun kabul edeceği makul düzeyde olmalıdır. Örneğin paralel dil yapılarıyla oluşturulan bir anlatıda seci sanatı okur tarafından bir dereceye kadar kabul edilebilirdir. Seciyi hiç kullanmamak anlatıda bir monotonluğa neden olacağı gibi gereğinden fazla kullanmak da okuyucu için sıkıcı olabilir. Bu nedenle yazar, tıpkı bir mücevher imalatçısı gibi iyi bir eser ortaya koyabilmek için ölçüyü iyi ayarlamalıdır. (Lanham, 2003)

İnşa üslubuyla kaleme alınan özellikle didaktik bir eser, estetik zevkin de yardımıyla okurun öğretilmek isteneni kolayca benimsemesini sağlar mı, sorusundan hareketle, bu çalışmada, bilgi verme amacıyla yazılmış bir eser olan *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercümesi*'nde, inşa üslubunun okura verilmek istenen bilgiyi sanatın arkasına gizleyip gizlemediği sorusuna cevap aranacaktır. Başka bir deyişle inşa üslubunun anlamla olan ilişkisi, onu ne ölçüde ön planda tuttuğu ya da geri plana ittiği tartışılacaktır

Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi, inşa tarzının gelişmekte olduğu 16. yüzyıl sonlarında kaleme alınmış olup, bu üslubun özelliklerini taşımaktadır. Dili

anlaşılmayacak derecede ağır ve ağdalı olmamakla birlikte, eser, günlük dilde kullanılmayan çok sayıda kelime ve yer yer Arapça-Farsça sözcüklerle oluşturulmuş uzun tamlamalar barındırır. Ayrıca bazı yerlerde bir cümlenin uzunluğu yaklaşık yarım sayfayı bulmaktadır. İnşa üslubunun estetik araçlarından olan seci ve aliterasyon sanatına da sıklıkla başvurulmuştur. Şiir sanatında esere ahenk katan kafiye, bu yolla okur veya dinleyicide oluşturduğu estetik zevk ve etki nedeniyle nesrin de vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Mustafa Durmuş, aliterasyonu "Sözcüklerin ilk ünsüzlerinin ahenk oluşturmak üzere aynı cümlenin dizimsel eksende yenilenmesi" (2012, s.997) olarak tanımlar. Seci ve aliterasyon sanatının yardımıyla nesirde kurulan paralel dil yapıları da inşa üslubunun en temel özelliklerindendir. Aşağıda *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nden alıntılanan kısım, cümle uzunluğunu göstermenin yanında sözü geçen söz sanatlarına tipik bir örnektir.

Nāgāh gördüm ki
ḫānkāh-ı sīne ve medrese-i fevā'idde
ṭūṭī-yi ruḥ-ı ḳudsī-nijād
ile
zāġ-ı ṭabi'at-ı ẓulmet-nihād
arasında muḥāvere ve münāẓara vāḳi' olup

her delā'il feżā'il ü rüchan
ve
berāhīn-i kemālāt u 'irfānın beyān eyleyüp

ṭūṭī-yi rūḥ-ı pāk-nihād
murġ-ı riyāż-ı üns
ve
ṭā'ir-i ḫaṭā'ir-i ḳuds olup

murġ-ı şerīr-i ẓulmānī [olan] zāġ-ı ṭabī'at-ı insāniyyeden faźl u rüchān
müstaġni-yi 'ani'l-beyān
ve
muṭlaḳā ṭūṭī vü zāġ miyānında nümāyān
olan teżāddıñ bedāhati

ehl-i dāniş ü iẕ‘āna
belki derece-i kemāl-i ‘irfāndan ḳāṣır olan zümre-i bülh ü ṣıbyāna
gün gibi rūşen ü ‘ayān
iken zāġ-ı mülebbis ṭarīḳ-i ḥaḳḳı koyup

semt-i cedele sālik
ve
eṣnā’-i mübāḥes[es]inde gāh men‘-i mücerred ve gāh müṣādere-i ale’l maṭlūb
ve men‘-i ‘ale’s-sened eyleyüp muġālaṭāt-ı meşhūre īrādına mütehālik
olıcaḳ
ṭūṭī-yi cān meydān-ı münāẕarada
kümeyt-i cān-ı lisān-ı ‘aẕbü’l-beyāna irḫā-yı ‘inān eyleyüp

zāġ-ı ṭabī‘at-ı ḥayvānīnin müzeyyef ve memnū‘ olan muḳaddimelerine
tenbīh ve īrād eyledügi su’allerine
cevāb-ı müsteṭāb virüp

bi’l-āḫere ilzām
ve
āḫirkār “el-ḥaḳḳu ya‘lū velā yu‘lā”[20] feḥvāsınca ḥaḳḳa ṭābī‘ ḳılup
münḳād u rām eyledi. (v.,7b)

Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi’nin girişinden alıntılanan bu cümle *–Ip, -iken, -IcAk* gibi zarf fiiller kullanılarak yan cümlelerle oluşturulmuş uzun bir cümledir. Estetik nesir üslubunda kullanılan söz sanatlarını yansıtan uzun cümle, seci ile oluşturulmuş paralel dil yapısı temel alınarak dizelere ayrılmıştır. Söz konusu dil yapıları genellikle benzer ses ve anlamlara sahip kelimelerle oluşturulurken, bazen seslerin birbirine benzemediği de görülür. Cümle bir müddet söz konusu paralellikte ilerlerken araya birden paralelliği kıran uzun veya kısa yan cümleler girer. Lanham’a (2003) göre bunun nedeni okurun sıkılmasını önlemektir. Eğer cümle sürekli seci ile oluşturulmuş bir paralellikle ilerlerse seslerin tekrarlanmasından dolayı monotonluk meydana gelir ve okur bundan zevk almayabilir. Secinin çok az kullanıldığı yapılarda ise bu defa da anlatımın akıcılığı yavaşlayacağı için okur yine sıkılabilir. İnşa üslubunu kullanan yazar, eserinde paralel dil yapısının dengesini iyi kurabilirse

[20] “Hak daima yükselir, onun üzerine çıkılmaz” sözü bazı kaynaklarda hadis olarak geçmektedir.

okur üzerinde çok daha etkili olur. Örneğin yukarıdaki alıntıda "ḫānḳāh-ı sīne ve medrese-i fevā'idde" yapısında "ḫānḳāh" ve "medrese" farklı seslerden oluşan eş anlamlı kelimelerdir, "sīne" ve "fevā'idde"de seci "e"sesiyle sağlanır. "ṭūṭī-yi rūḥ-ı ḳudsī-nijād ile zāġ-ı ṭabī'at-ı ẓulmet-nihād"da "ile" bağlacı ile birbirine bağlanan iki tamlamada hem kelime sayısı aynıdır hem de "nijād" ve "nihād" kelimeleri ile seci ve aliterasyon sanatı gösterilir. "muḥāvere ve münāẓara" aynı vezinle çekimlenmiş iki kelimeden oluşur, dolayısıyla aliterasyon ve seci sanatı birlikte kullanılmıştır. Yine, "delā'il feżā'il ü rüchān ve berāhīn-i kemālāt-ı irfān" yapısındaysa "delā'il /berāhīn" ve "feżā'il /kemālāt" gibi anlam olarak birbirini karşılayan ancak farklı seslerden oluşan sözcükler seçilerek seci ile paralel bir yapı oluşturulmuştur. "murġ-ı riyāż-ı üns ve ṭā'ir-i ḫaẓā'ir-i ḳuds"de hem anlamdaş kelimeler, hem de kelime sayısıyla paralellik sağlanır. "murġ/ṭa'ir", "riyāż/haẓā'ir" ve "üns/ḳuds" kelimeleri anlam bakımından birbirlerini karşılar. Son iki çift kelime ise ses olarak da birbirlerini çağrıştırır. Örneklerden de anlaşılacağı üzere, giriş cümlesinden itibaren ardı ardına kullanılan bu paralel yapılar söyleyişe bir akıcılık kazandırır. Ancak burada yazar, seciyi kullanmaya devam ettiği takdirde oluşacak tekdüzeliğin okuru anlatıdan koparacağını düşünerek, sona doğru uzunca bir yan cümleyle paralelliği bozar.

> ...murġ-ı şerīr-i ẓulmānī [olan] zāġ-ı ṭabī'at-ı insāniyyeden faẓl u rüchānı müstaġni-yi 'ani'l-beyān ve muṭlaḳā ṭūṭī vü zāġ miyānında nümāyān olan teżāddıñ bedāhati.. (v.,7b).

Herhangi bir bağlaç kullanılmadan kurulan bu yan cümleyle paralleliğin kırılmasından sonra, yeni bir kırılmaya kadar paralel dil yapıları belli bir ritimle devam eder. Yazar, bazen bu kırılmayı uzun cümlelerle değil de paralelliği oluşturan

yapının bir tarafına eşitliği bozacak şekilde bir kelime veya yan cümle ekleyerek sağlar. Örneğin;

> ehl-i dāniş ü iẕ‘āna
> belki
> derece-i kemāl-i ‘irfāndan ḳāṣır olan zümre-i bülh ü ṣıbyāna

yapısında, “belki” ile birbirine bağlanan “ehl-i daniş ü iz‘an” ve “zümre-i bülh ü sıbyan”da, eş anlamlı kelimelerle kurulmuş paralelliğe “derece-i kemal-i irfandan kasır olan” cümleciği eklenerek, ritimdeki akış bilinçli olarak kesilir. Böylece oluşacak monotonluk önlenmiş, okurun dikkati metin üzerine çekilmiş olur. Bu da metnin okur üzerindeki etkisini artırması demektir.

İnşa üslubunun, söz sanatlarının da yardımıyla okur üzerindeki etkisi meselesinden sonra, yazarların seçtikleri kelimelerle estetik zevke nasıl hitap ettiklerine küçük bir örnekle değinilebilir. Daha önce de belirtildiği gibi *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*’nin kaynak eseri *Mübahase-i Tuti ba-Zağ* adlı Farsça mensur bir eserdir. Bu eser, sade bir dille yazılmış ve içinde yer alan Arapça-Farsça beyitler, atasözleri, ayet ve hadisler dışında neredeyse hiç sanat gösterilmemiştir. Belki didaktik bir eser olduğu için sözün sanatlı kullanımının, eseri öğretici işlevinden uzaklaştıracağı düşüncesiyle daha sade bir anlatım tercih edilmiş olabilir. Ancak iki ifade arasındaki estetik fark ortaya konduğunda, inşa üslubunun kullanıldığı anlatının okurda daha etkili olduğu görülecektir. Eserin aynı bölümlerinden alınan ifadeler şöyledir:

> Cennetinin gül bahçeleri, zağ-ı nefs-i hayvani ve kalağ-ı tabi‘at-ı zulmaninin zulmünden emin olan nakave-i kâinat üzerine sonsuz salat ve selam olsun. Ve onun tuti-yi azbü’l beyanı kâşif-i esrar-ı cihandır. (Farsça Nüsha, v.70b).

Sade bir üslupla yazılan Farsça eserin kelime kelime tercümesi yapıldığında ortaya gayet kuru bir anlatım ve estetik zevkten yoksun bir ifade çıkar. Paralel dil

yapısının kurulmadığı, seci ve aliterasyonun çok az kullanıldığı böyle bir ifadeden okurun edebi anlamda etkilenmesi pek mümkün olmayabilir. Dolayısıyla verilmek istenen bilgiyi okur almakta zorlandığı için didaktik eserin "öğreticilik, faydacılık" gibi işlevlerini yerine getirmesi de amaçlanan ölçüde gerçekleşmeyebilir.

Aynı kısmı Şerif Efendi şöyle tercüme etmiştir:

ṣalāvāt-ı bī-ġāyāt a
naḳāve-i kā'ināt a
ve
mefḫar-i mevcūdāt a

üzerine olsun ki
ol ẕāt-ı lāṭīfīñ ism-i şerīfleri Muḥammedü'l- emīn b
olduġı gibi
gülistān-ı cinānları zāġ-ı nefs-i ḥayvānī ta'addīsinden emīn b
ve
ṭūṭī-yi lisān-ı 'aẕbü'l-beyānları kāşif-i esrār-ı ẕamān [u] zemīn b
olup
dem-be-dem ḳand [u] şīrīn-i vaḥy-i mübīn b

ile
gūyā-yı esrār-ı ilāhī c
ve
kāşif-i rumūz-ı nā-mütenāhīdür. c (Ş., v.1b)

Şerif Efendi'nin, kelimeleri seçerek tercümeyi genişletmesi, inşa üslubuyla ifadesini şiirselleştirmesi, okurun estetik zevkine hitap ettiği için elbette okur üzerinde etkili olması daha mümkün gözükmektedir. Seci ve aliterasyonun metne kattığı akıcılık ve ritim ise okuru usandırmadan, hatta bir miktar da merak uyandırarak ilerletir. Ayrıca şiirdeki kafiye, şiirin ezberlenmesini kolaylaştırdığı gibi, nesirin kafiyesi olan seci de bilginin hafızada daha kalıcı olmasını sağlar. Bilgi verme amacı güden düzyazı, estetik araçlarla şiirselliğe başvurarak bu yolla, esere duyguyu da eklediğinde, okurun bilgiyi daha çabuk hazmedebileceği bir inşa üslubu ortaya çıkar.

Sonuç olarak, fikirlerin karşılaştırıldığı münazara türünde okuru ikna etmek, diğer türlerde olduğundan çok daha önemlidir. Çünkü münazaranın amacı, tartışmada, bir tarafın kendi fikrini karşı taraftakine kabul ettirmektir. Tarafların, toplumca genel kabul görmüş fikirleri ve daha önce doğrulanmış önermeleri delil olarak getirdiği düşünülürse, bu deliller sözün sanatlı kullanımıyla da desteklenerek karşı tarafta ve dolayısıyla okur üzerinde[21] etkisini artırır. Böylece inşa üslubu, münazaranın, dolaylı yoldan okura mesaj verme işlevini yerine getirmesinde önemli bir rol oynar. Bazı eleştirilerde iddia edildiği gibi, inşa üslubuyla kaleme alınan didaktik eserlerin bilgiyi okura kapatması gibi bir durum söz konusu değildir. Aksine estetik değer, eserin amaçladığı faydadan ayrı tutulamaz.

2.5 Farsça *Mübahase-i Tuti ba-Zağ* ile Şerif Efendi'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nin karşılaştırılması

Papağan ve karga hikâyelerinin kaynağının ele alındığı bölümde değinildiği üzere, Gürer, (2005) Nev'î'ye ait *Münazara-i Tuti vü Zağ*'ın nüshalarını incelediği makalesinde, Şerif Efendi'nin tercüme eserinden de bahsetmiştir. Nev'î'nin ve Şerif Efendi'nin eserleri arasında "iki eserin konusu ve dili arasında aynılık derecesine varan büyük bir benzerliğin var olduğuna" (s. 91) dikkat çeken Gürer, bu benzerliği her iki eserin de aynı Farsça eserden tercüme edilmesiyle açıklamış, ancak Farsça asıl metin elinde olmadığı için bu bilgi tahminden öteye gidememiştir. Çalışmanın bu bölümünde önce Nev'î'ye ait *Münazara-i Tuti vü Zağ* ve Şerif Efendi'ye ait *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* arasındaki benzerlik, söz konusu eserlerin dili ve

[21] Rita Felski, (2010) *Edebiyat Ne işe Yarar*? adlı kitabında okur ile edebiyat arasındaki etkileşimin dört tarzda gerçekleştiğini iddia eder. Bunlardan biri, okurun eserin kahramanları aracılığıyla kendini öteki olarak teşhis ettiği tanıma sürecidir. Okur kendini kahramanla özdeşleştirerek kendine dışardan bakar ve tanımaya çalışır. Bilgi amaçlı okuma tarzında da yine estetiğe dayalı bilgi verme-yarar sağlama şeklinde gerçekleşir.

hikâyenin teması incelenerek gösterilmeye çalışılacaktır. Daha sonra Gürer'in "bizce meçhul" dediği fakat bu araştırma esnasında Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan *Mübahase-i Tuti ba-Zağ* adlı Farsça metinle iki tercüme eser karşılaştırılacak, bu eserler arasında bir ilişki olup olmadığı, varsa ilişkinin niteliği aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Reşid Efendi Koleksiyonu 1036-7'de kayıtlı söz konusu Farsça eser, bir mecmuada derlenen farklı yazarlara ait eserlerin arasında yer almaktadır. Kütüphane kayıtlarında eserin Malkaravi Nev'î Yahya'ya ait olduğuna dair bilgi vardır. Fakat muhtemelen Nev'î'nin Türkçe *Münazara-i Tuti vü Zağ* mesnevisi ile karıştırılmıştır. Çünkü edebiyat kaynaklarında Nev'î'ye ait Farsça bu isimde bir eserden söz edilmemektedir. Ayrıca eserin adı *Münazara-i Tuti vü Zağ* değil *Mübahase-i Tuti ba-Zağ*'dır. 70b'de başlayıp 74b'de biten ve toplamda dört varaktan oluşan nüshada eserin yazarı, yazıldığı tarih ve müstensihle ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.[22] Bu nedenle, Şerif Efendi'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi'ni* şu an elimizde olmayan bir Farsça eserden tercüme etmiş olması da mümkündür. Bu çalışmada karşılaştırılacak eser de Farsça asıl kaynağın bir özeti şeklinde de yazılmış olabilir. Böyle bile olsa *Mübahase-i Tuti ba-Zağ* ile *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* arasındaki aynılık, Şerif Efendi'nin kaynağının bu eser olduğunu göstermektedir.

Şerif Efendi, eserinin sebeb-i telif kısmında bazı kusurlu ibareleri değiştirip, bağlama uygun olarak bazı Arapça ve Farsça beyitler eklediğini belirtir. (v.3a) Farsça eserle Şerif Efendi'nin tercümesi karşılaştırıldığında, yazarın ifadelerine uygun olarak, Farsça eserdeki beyitlerin tercüme eserdeki beyitlerden eksik olduğu görülür. Bu nedenle yazarı ve yazılış tarihi bilinmeyen eldeki Farsça eserin Şerif Efendi'nin

[22] Nüshaya, tezin sonuna eklenen EK D kısmından ulaşılabilir.

ve Nev‘î’nin *Münazara-i Tuti vü Zağ*’ının çevirilerine kaynaklık eden eser veya onun özeti olması güçlü bir olasılık olarak görülmektedir. Nev‘î’nin *Münazara-i Tuti vü Zağ* adlı eseri ile Şerif Efendi’in aynı adlı tercüme eserini karşılaştırmaya geçmeden önce, tercüme eserle elimizdeki Farsça eser arasındaki benzerlik ve farklılıkları, iki eseri mukayese ederek, hangi ayet, hadis ve sözlerin eklendiğini, hangi kusurlu görünen ibarelerin düzeltildiğini tespit etmekte var.[23]

2.5.1 *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* ile *Mübahase-i Tuti ba-Zağ*’daki beyitlerin karşılaştırması

Şerif Efendi tercümesinin girişinde kitabın eksiksiz ve mükemmel ibarelerini Türkçeye aktarırken değişiklik yapmadığını, ancak bazı yerlerde ifadenin daha anlaşılır olması için mukaddime ve hoşa gidecek birkaç beyit eklediğini belirtir.

> Kitābıñ bi̇̄-ḳuṣūr ‘ibārātın ve fıḳarātın ve ḥikem-simātın terceme eyleyüp ziyāde ve noḳṣan ḳılmadum illā meger şol mevāżi‘-i yesi̇̄redeki ifāde-i merāmda nev‘-i ḳuṣūr üzre ḳalan kelāma münāsib ve lāzım gördügüm muḳaddemātı-ı ḳali̇̄le ve birḳaç ebyāt-ı latife-i celile żami̇̄me ḳılup… (v.5a)

Mütercim, eserinde belirttiği üzere, risaleyi tercüme esnasında, bağlama uygun gördüğü yerlerde Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere beyitler ve kıt‘alar eklemiştir. Bunların az bir kısmı, henüz Karga ve Papağan arasındaki münazara başlamadan evvel yazarın gerekli gördüğü bölümlere eklenmiştir. Münazara esnasında eklenen beyitler ve ibareler ise genellikle Papağan’ın söz aldığı kısımlardadır.

İlave edilen beyitlerin bazılarının içerdiği anlamlar Farsça kaynak eserde mensur olarak kısaca ifade edilmiştir. Fakat Şerif Efendi, bu kısımları manzum olarak aktarmayı tercih etmiştir. Ayrıca, Farsçasında manzum olup Türkçeye yine

[23] Tercümeye eklenen manzum parçaları tespit etmek için yapılan bu karşılaştırmada, tercüme eserin sebeb-i telif kısmının Farsçada karşılığı bulunmadığı için, bu kısımdaki beyitler karşılaştırmaya dâhil edilmemiştir.

manzum olarak çevirdiği beyitler de vardır. Bir de bunların dışında Farsça eserde olmadığı halde kendisinin tercümeye eklediği manzum ve mensur kısımlar vardır.

a) Mensur kısımları nazım olarak çevirdiği beyitler

Oturmuşdum olup ḥālime meşġūl
Ġubār-ı ṣoḥbet-i aġyārdan dūr
Çeküp keṣretden el olmuşdı ḫāṭır
Ṣafā-yı üns-i vaḥdet birle mesrūr (NP, v.7b)

Şerif Efendi tarafından manzum olarak tercüme edilmiş hikâyeye giriş kısmı, Farsça eserde mensur olarak şu şekilde ifade edilmiştir.

> Bir gece ki basiret gözü açıldı. Fetanet levhası suretlerin çokluğundan sade idi. Kendi işimle meşgul ve ağyar u yarın sohbetlerinden beri idim. (FR, v.70b)

Farsça eserdeki mensur kısmın nazım biçimiyle çevrilmesine bir başka örnek Karga'nın Tuti'yi münazaraya davet ettiği kısımdır. Farsçasında "Eğer benimle üstünlük dava edersen, gel ey tuti, işte guy u çevgan."(FR, v.70b) cümlesini Şerif Efendi manzum olarak şöyle çevirmiştir:

Benimle itmegil da'vā-yı rücḥān
Gel ey ṭūṭī iderseñ işte meydān (NP, v.9a)

b) Manzum olanı yine manzum olarak çevirdiği beyitler

Şerif Efendi, Farsça beyitleri genellikle alıntılayarak tercümeye dâhil edip, daha sonra bunun anlamını tercüme olarak verirken, bir iki yerde Farsça eserdeki beyti almadan, aynı anlamı manzum olarak vermeyi tercih eder. Beyitlere bakıldığında bunların manzum olarak Türkçeye çevrilmesinin kolay olduğu görülür, çünkü beyit üzerinde az bir değişiklik yapmak yeterli olur. Örneğin Farsça metinde:

Şākir-i in'ām-ı Raḥmānest cümle vaḫş u ṭuyūr
Ẕākir-i iḥsān-ı Sübḥānest cümle ins ü cān (FR, 70b)

manzum ifadesini, –dır anlamındaki "-est" yardımcı fiilini kaldırarak, "cümle" kelimesini de "kamu" ve "cem'i" sözcükleriyle değiştirdiğinde aynı anlamı manzum olarak vermiş olur.

Şākir-i in'ām-ı Raḥmāndur ḳamu vaḥş u ṭuyūr
Ẕākir-i iḥsān-ı [5]Sübḥāndur cemī' ins ü cān (NP, v.7a)

Mütercim bazı dörtlük ve beyitlerin Farsçasını tercümesine eklemiş, aynı zamanda bunun manzum çevirisini de yapmıştır. Aşağıdaki dörtlük, tercümede önce Farsça olarak verilir, ardından Türkçe tercümesi de şiir şeklinde eklenir.

Ger ruḫ-ı mihr-rā nebīned būm
Mihr nezd-i ḫıred neşod meẕmūm
Līk rūşen-şeved ki būmek-i şūm
Hest ez-idrāk nūr-ı hūr maḥrūm[24](NP, v.10a/ FR, v.71a)

N'ola göremezse mihri dīde-i būm
Ḫıred yanında olmaz mihr meẕmūm
Velī ma'lūm olur ki būm-ı meyşūm
Olurmuş görmeden ḫūrşīdi maḥrūm (NP, v.10a)

c) Şerif Efendi'nin tercümeye eklediği beyitler:

- Türkçe beyitler

Sa'ādet-i ezelī ḳābil-i zevāl olmaz
Güneş yer üstüne düşse hem pāy-māl olmaz.

'Ārifüñ 'izzeti kemālledür
Cāhilüñ 'izzeti cem'-i malladur.

Dost medḥinden ne aṣṣı ẕemm-i düşmenden ne ġam
Farīġ ü āzādeyem birdür yanumda medḥ ü ẕem.

[24] Eğer baykuş güneşin yüzünü göremezse güneş akıl nezdinde kötülenmiş olmaz. Lakin şu çok açıktır ki uğursuz baykuşçuk güneşin nurunu idrak etmekten mahrumdur.

- Arapça beyitler

Kem ‘āḳılin ‘āḳılin e‘ayet meẕāhibu
Ve cāhilin cāhilin telḳāhü merzūḳan
Hāẕellezī terkü’l-evhāme ḥā’innen
Ve ṣayyera’l- ‘ālime’n-niḥrīra zındīḳan[25]

Keyfe’l-vuṣūlu ilā sü‘āde ve dūnehā
Ḳulelü’lcibāli ve dūnehunne ġutūf
Er-rıclü ḥāfiyetün ve mālīye merkeb
Ve’l-keffü ṣıfrun ve’ṭ-ṭarīḳu maḫūf”[26]

İẕā raḍıyet ‘ānnī kirāmü ‘aşīratī
Fi’l-ezāl ġaḍbānā ‘aleyye li’āmuhā[27]

Hebaṭat ileyke min’l-maḥalli’l-erfa‘i
Varḳā’-i ẕātu te‘azzüzin ve temennu[28]

- Farsça beyit

Be-nezd-i murġ-ı ḫōş-reftār-ı bī-derd
Çe bāşed ḳadr-i ṭūṭī-yi muḳayyed[29]

Manzum beyit ve dörtlüklerin dışında Şerif Efendi’nin Farsça eserde olmadığı halde tercümeye eklediği ayet, hadis ve darb-ı meseller de vardır.

- el-cāhilü merzūḳun[30]
- el-‘ıyyu ḳad yekün ḫaṭīben[31]
- inne hāẕā leşey’ün ‘ucāb[32]
- liyeblüveküm eyyüküm aḥsenü ‘amelā[33]
- veleneblüvenneküm bişeyin mine’l- ḫavfi ve’l-cū‘[34]

[25] Nice akıllı vardır ki geçim sıkıntısı içindedir ve nice cahil vardır ki kendisini bolluk içinde görürsün. Budur işte akılları hayretler içerisinde bırakan ve yetkin âlimi de zındık yapan.
[26] Kendisi ile aramızda yüce dağlar ve onların arasında da ölümcül tehlikeler bulunan Suade isimli sevgiliye kavuşmak ne mümkün. Ayağım çıplak ve bineğim de yok, elim boş ve yollar da tehlikeli.
[27] Kavmimin iyileri benden razı olduğu halde, kötüleri hala bana kızgın.
[28] (Ey insan!) Varka isminde yüce ve çetin bir güvercin, sana yüce bir makamdan indi.
[29] Gamsız ve hoş yürüyüşlü kuşun yanında ayağından bağlanmış papağanın ne değeri vardır?
[30] Cahil rızıklandırılmıştır.
[31] Ahmak hatiplik edebilir.
[32] Bu elbette şaşılacak şeydir. (Hud suresi 72.ayette acīb şeklindedir.)
[33] Hanginiz daha iyi işler yapacak diye sınamak için (ölümü ve hayatı yarattı.) Mülk 67/2
[34] Muhakkak sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan, ürünlerden biraz eksiltmekle deneriz. Bakara 2/155.

- lem-yezel lā-yüs'elu ammā yef'al[35]
- istün fi'l-mā'ive enfün fi's-semā[36]
- ẖayru'l-kelāmi mā ḳalle ve delle[37]

2.5.2 Kusurlu görülerek değiştirilen ve eklenen ibareler

Şerif Efendi'nin tercümeye eklediği beyitler dışında bir de gerekli gördüğü yerlerde değiştirdiği ibareler vardır. Bazı kusurlu ibareleri düzelttiğini ifade etse de bu kusurun nerede olduğu okura malum değildir. Mütercim, ibareleri gramer ve söz dizimi bakımından mı yoksa edebi açıdan mı kusurlu bulduğunu belirtmez. Şerif Efendi'nin *Mübahese-i Tuti ba-Zağ* adlı eseri tercüme esnasında eklediği beyitler dışında yaptığı küçük değişiklikler de tespit edildiği takdirde, elimizdeki Farsça eserin, Nev'î ve Şerif Efendi'nin eserlerinin kaynağı olduğu görülecektir. Tablo 1'de Şerif Efendi'nin Farsça eserden aldığı ibareleri ve sözcükleri değiştirerek tercüme ettiğini gösteren bir örnek sunulmuştur. Örneğin, "fesâd" kelimesi yerine "zulmet" tercih edilmiş ve "hodbin" sözcüğü de "kendin beğenici" olarak tercüme edilmiştir. "ve kem min cāhilu keṣiru rızḳahū" sözü "ve cāhilu müstekṣir rızḳuhū" şeklinde kısaltılmış, "faḳīrun küllü ẕī mā ḥırṣ"ta, sözün sonundaki "hırs sahibi" anlamındaki "ẕī mā ḥırṣ", söyleniş bakımından dile daha kolay gelen "men yetma'" ile değiştirilmiştir. Mütercim, yine asıl eserde yer almayan, Papağan'ın Karga için sarf ettiği "el'ıyyü ḳad yekün ḥaṭīben" cümlesini de tercümeye eklemiştir. "rişte-i naẓm" tamlamasını da inşa üslubuna uygun olarak, daha estetik bir tarzda "rişte-i naẓm-ı ābdār" olarak çevirmiştir. Eserde bu şekilde değiştirilen veya eklenen, fakat burada örneklenemeyen başka ibareler de mevcuttur.

[35] İşlerinden sual olunmayan (Allah).
[36] Arkası su içinde ama burnu havadadır.
[37] Sözün hayırlısı az olup maksadı ifade edendir.

Tablo 1. Şerif Efendi tarafından değiştirilen ibareler

ASIL	TERCÜME
*zāġ-ı ṭabī‘āt-ı fesād-nihād	*zāġ-ı ṭabī‘at-ı ẓulmet-nihād
*ey ṭūṭī-yi ḫodbīn ve ey murġ-ı ḫod-gīrin	*ey kendin beğenici ṭūṭī-yi bī-hūde-gūy ve ey kendin görici murġ-ı bed-hūy
*ve kem min cāhilu keṣiru rızḳahū	*ve cāhilu müstekṣir rızḳuhū
*faḳīrun küllü ẕī mā ḥırṣ	*faḳīrun küllü men yetma‘
----------	*el‘ıyyü ḳad yekün ḥaṭīben
*rişte-i naẓm	*rişte-i naẓm-ı ābdār

Münazara-i Tuti vü Zağ Tecümesi'nin sebeb-i telifinin anlatıldığı kısımda Şerif Efendi'nin bir kelime ziyade ve noksan kılmadım, ama bazı kusurlu ibareleri değiştirip birkaç beyit ekledim, dediği tercümesinde, hikâyenin konusu ve Papağan'la Karga'nın diyalog sırası bakımından Farsça eserle arasında herhangi bir değişikliğe rastlanmaz. Ayrıca Farsça aslında var olan ayet, hadis, atasözleri ve beyitler olduğu gibi korunmuş, sadece gerekli görülen yerlere bazı eklemeler yapılmıştır. Tercümeye ilave edilen bu manzum veya mensur parçalara bakıldığında çoğunun[38] Papağan'ın konuşma kısımlarına eklenmesi anlatıcının münazara esnasında, Papağan'ın kendi üstünlüğüne dair getirdiği delilleri desteklemek istemesine yorulabilir. Şerif Efendi veya anlatıcı münazarada her ne kadar bir hakem konumunda görünse de aslında Papağan'ın tarafında yer alır. Bu nedenle, Farsça eserde Papağan'ın kendi üstünlüğünü ispat etmesine yetecek kadar delil

[38] Tercümeye eklenmiş 10 beyitten sadece biri ve ayet, hadis ve vecizelerden de yine sadece biri Karga'nın konuşmalarına eklenmiş, diğerleri ise Papağan'ın ağzından seslendirilmiştir.

bulunmadığını düşünerek, eklediği beyit ve ibarelerle onun iddiasını kuvvetlendirmek istemiş olabilir.

2.6 Nev'î'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ*'ı ile Şerif Efendi'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi'*nin karşılaştırılması

Nev'î'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ*' *mef'ūlü mefā'ilün fe'ūlün* vezniyle yazılmış 441 beyitten oluşan bir mesnevidir. (Zülfe, Taş, 2007) Abdülkadir Gürer'in (2005) tespit ettiği İlaydın nüshasında, eserin telif tarihi H. 966 (1558-9) olarak verilir. Nev'î, kimseye ithaf etmediği bu eseri, klasik bir mesnevi biçiminde düzenlemez. Klasik mesnevide bulunan tevhid, münacaat, naat, dört halifeye övgü ve eserin sebeb-i telifi gibi ayrı başlıklar altında yazılan bu kısımların hepsi Nev'î'de bir kaç beyit şeklinde ifade edilerek yirmi beyitten oluşan giriş bölümünde bulunur. İkinci bölüm olan "ağaz-ı kitab"da ise hikâyeye giriş yapılır. Yirmi başlık altında Karga ve Papağan'ın karşılıklı atışmalarına yer verildikten sonra, yirmi ikinci bölümde şairin kendini övdüğü methiye bölümü yerine, "itiraf-ı kusur-ı musannif" başlıklı bölüm yer alır. Bu bölümde şair kendine seslenerek onu ikilikten birliğe geçmeye, dilsiz, gözsüz ve sağır olmaya çağırır. Şair, yirmi üçüncü bölüm olan eserin sonunda zamandan şikâyet eder, eserini kimseye ithaf etmediğini, dostlara hediye olarak kaleme aldığını belirtir.

> el namına kılmadum ben anı
> besdür ana nam ile nişanı (429)
>
> hoşdur ki vara bu nazm-ı ahsen
> ahbab önine hediyye bizden[39] (438), (Zülfe, Taş, 2007)

Şerif Efendi ise tercümesine âdet olduğu üzere besmele, Allah'a hamd ve sena ve Hz. Muhammed'e salavat ve duayla başlayıp, inşa üslubunun özelliklerini

[39] Bundan sonra Nev'î'nin eserinden örnek olarak verilecek beyitler, Ömer Zülfe ve Hakan Taş'ın "Nev'i'nin Münazara-i Tuti vü Zağ Adlı Mesnevisi" isimli makalelerinden alınacaktır.

taşıyan uzunca bir giriş kısmı kaleme alır. *Münazara-i Tuti ve Zağ Tercemesi*'nin yazılış nedeni hakkında bilgi verdikten sonra, kendinden, eserin niteliğinden ve içeriğinden bahseder. Yaklaşık sekiz sayfalık bir giriş yazısından sonra Allah'tan yardım ve inayet talep ederek tercümeye girişir. Daha önce de belirtildiği gibi Nev'î'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ* adlı eserini tenkitli metin olarak yayınlayan Abdülkadir Gürer, (2005) Nev'î ve Şerif Efendi'nin münazaralarındaki benzerlikten dolayı her iki eserin de Farsça bir eserden tercüme edildiklerini, lakin Farsça esere ulaşılamadığından bu tahminin henüz kesinleşmediğini söylemiştir. Bu tahminden yola çıkılarak, çalışmanın bu bölümünde hikâyenin yapısı ve eserdeki kelimelerin benzerliği üzerinden yapılacak karşılaştırmayla her iki eserinde aynı Farsça kaynaktan tercüme edildiği gösterilecektir. Ayrıca biçim olarak birbirinden farklı olan bu eserlerde kurgunun içinin doldurulması Nev'î ve Şerif Efendi'nin edebi yönleriyle ilgili ipucu verebilir.

2.6.1 Eserlerin yapısal olarak karşılaştırılması

Hem Nev'î hem de Şerif Efendi'de anlatıcı, bir gece inzivada iken Karga ve Papağan arasındaki münazaraya şahit olur. Yazar, ikisinin de durumlarını açıkladıktan sonra Tuti'nin tarafında durup, üstünlük mücadelesi sonunda Karga'nın Papağan'a boyun eğdiğini söyler. Münazara, Papağan'ın kendi üstünlüğünü iddia etmesiyle başlar.[40]

> Bir şeb ki misal-i çihre-i zağ
> Urunmış-ıdı felek siyeh dağ (21), (N)

1) Papağan evvela kendini över sonra da Karga'nın onunla bahse girmesinin kendi ayağıyla tuzağa düşmek olduğunu söyler. (Ş)

[40] Şerif Efendi'nin anlatı yapısı, eserin uzun cümlelerden müteşekkil olması nedeniyle doğrudan alıntılama yapılmadan özet şeklinde verildi. İlgili kısımlar Nev'î'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ*'ından düz yazıya çevrilmeden beyit şeklinde doğrudan alıntılandı.

Tuti ile bahs-i zağ-ı ebter
Guyayıla bahs-i lale benzer (34)

Fark itdi karadan ögle agı
Tuti ile bir göre mi zağı (35) (N)

2) Karga buna itiraz ederek kendi yanında Papağan'ın nesebinin bilinmediğini söyler ve bunu açıklaması için onu münazara meydanına davet eder. (Ş)

Başdan senün ey fuzul-i mecmul
Aslun nesebün cihanda meçhul (43)

Ger var ise sende bana rüchan
Ey tuti gel işte guy u çevgan (53) (N)

3) Papağan buna cevaben kendi yüceliğinin ilim ehli tarafından bilindiğini, Karga'nın gözünü kapamasının bu güneş gibi aydınlık hakikati değiştirmediğini iddia eder.(Ş)

Hurşidi egerçi görmedi bum
Hurşid degül cihanda mezmum(61)

Oldum haseb ü nesebde ali
Sen bilmez isen bilür ahali (63) (N)

4) Karga bu kez Papağan'dan hangi cihette aşağı olduğunu açıklamasını ister. Kendisi kimseye muhtaç olmadan yaşamını idame ettirdiği halde Papağan kafeste yaşayıp el eline bakmaktadır. Eğer ben daha üstün olmasam Allah bana böyle nimete mazhar eder miydi diye sorar. (Ş)

Nefsünde senün ne varlığın var
Kim bahse benümle edesin ar (73)

Sen nazır-ı dest-i yar u ağyar
Fakr-ıla çekersün ilden zar (75)

Hiç kankı kulına itdi Bari
Bu denlü ata-yı bi-şumarı (82) (N)

5) Tuti bu soruya şöyle karşılık verir: Nimetlere gark olmak üstünlük belirtisi değildir, "cahil rızıklandırılmıştır." sözü gereği Karga'nın nimete mazhar olması cehaletine delildir. Papağan ise tevekkül edip, Allah'ın verdiği kısmete razı olmuştur.(Ş)

Kim cahil olur aziz ü merzuk
Erbab-ı hüner zelil ü mesbuk (86)

Ben kısmet-i hakka kail oldum
Maksud u murada vasıl oldum (97) (N)

6) Karga, Tuti'nin cevabını Hz Muhammed'in "el-kasibü habibullah" sözüne aykırı bulur. Peygamberler bile birer meslek edinip çalışmışken Tuti'nin kafeste yaşaması caiz değildir. Karga'ya göre Tuti tevekkül ettiğini zannedip aslında kendini atalete atmıştır. (Ş)

Kim kasib olur Huda'ya mahbub
Oldı talep ehl-i hakka matlub (114)

Esbaba teşebbüs et hemişe
Tenbelliği kılma nefse pişe (115) (N)

7) Tuti, Karga'nın bu noktada haklılığını kabul eder ama bu kuralın herkes için geçerli olmadığını söyler, tevekkülün faziletlerinden bahseden ayetleri delil olarak getirir. (Ş)

Her yerde ki kesb ile tevekkül
İtdi biri birine tefazzul (126)

Rayat-ı tevekkül oldı bala
Kesb olmadı hergiz ana hem-ta (127) (N)

8) Karga bunu duyunca Papağan'ı insafa davet eder. Bu kez de kafeste yaşamasına atıfta bulunarak sen Allah'ın sevdiği biri olsan seni bu hale duçar etmezdi, der. (Ş)

Dedi sana olsa dost Bari
Etmez miydi sana destyari (135)

Habs ide kafesde zar u mahzun
Günden güne derdi ola efzun (138) (N)

9) Papağan'ın buna cevap olarak "Belaların en şiddetlisi önce peygamberlere sonra evliyalara gelir." hadisini göstererek, belaya maruz kalmasının Allah'ın sevmediği bir kul olduğu anlamına gelmediğini iddia eder. Hem kafes Papağan için bir zindan değil, gökyüzünü tefekkür ettiği bir saraydır. (Ş)

Zikr itsene hal-i enbiyayı
Çekdükleri renc ile anayı (152)

Dedün bana kim yerün kafesdür
Ol teng ise bana besdür (160) (N)

10) Karga bu iddiaya itiraz eder, zira Tuti kendi delilini rıza kulağıyla Karga'nınkini ise taassup kulağıyla dinlemektedir. (Ş)

Tutiye dedi ki ey suhandan
Guş eylemedin sözümü çendan (189) (N)

11) Papağan ise Karga'nın münazara kurallarını bilmediğini, delil getirmek yerine her şeye karşı çıktığını söyler. Kendisinin söz üstadı olması Karga'ya olan üstünlüğünün delilidir. (Ş)

Adab-ı münazarat-ı makul
Hep cümle senün yanunda mechul (199)

Ben faris-i arsa-i belagat
Sen racil-i vadi-i cehalet (206) (N)

12) Karga çok konuşmanın irfan ehlince tasvip edilmediğini, sözü çok olanın hatasının da çok olduğunu söyler. (Ş)

İksar-ı kelam idenler ekser
Kavlinde eder hata-yı münker (216) (N)

13) Papağan ise insanı hayvandan ayıran en önemli yetinin konuşma olduğunu, Allah'ın hiçbir uzvu boş yere yaratmadığını savunur. Dolayısıyla âlim ve ariflerin onaylamadığı kimseler, gereksiz yere sözü uzatanlardır. Yoksa güzel sözü dinlemekten herkes lezzet alır. Ayrıca az konuşmanın faziletinden dem vuran Karga sabahtan beri hiç susmamış, Papağan'a laf yetiştirmiştir. (Ş)

Yetmez mi bize delil-i akva
Subhane ma-halakte hâza (237)

Şek yok buna ki kelam-ı mevzun
Makbul-i zamane belki mesnun (246)

Sen hod bu hatada bana enbaz
Oldun bana her sözümde dem-saz (258) (N)

14) Karga bunu duyunca etkilense de inadından vazgeçmez kendi özgürlüğünü Papağan'ın hapis olmasıyla karşılaştırarak üstün olduğunu yineler. (Ş)

Bir kişi kafesde zar u mahbus
Azadlığından ola meyus (265)

Eblehlik olur bu kim giriftar
Azad ile ide bahs-i reftar (267) (N)

15) Papağan bugüne kadar çok eziyet çekmiştir ama Karga'nın sözlerinden daha eziyet verici bir belayla karşılaşmamıştır daha önce. Karga'nın işsiz gezmesinin kendisini faziletli yaptığı iddiasına "Kibir topaldadır." sözüyle karşılık verir. Ayrıca herkes Karga'nın ne uğursuz olduğunu bilir ki "kılavuzu Karga olanın menzili harap olur" sözünü söylemişlerdir. (Ş)

Çekdüm neçe dürlü gerçi zahmet
Berr-ile bahirde cevr ü şiddet (279)

Hep cümleden oldı bana düşvar
Olmak senün ile bir nefes yar (281)

A'recde tekebbür eski huydur
Kendüden anun sözi uludur (290) (N)

16) Karga bu kez üstünlüğüne şair ve ediplerin sevgilinin zülfünü kendisine benzetmelerini üstünlüğüne bir delil olarak getirir. (Ş)

Olsaydım eğer ki böyle ben şum
Nazm ehl-i beni tutardı mezmum (300)

Hal ü hat-ı dilber-i semenber
Teşbih ile bana buldı ziver (301) (N)

17) Papağan benzerlik cihetiyle kimsenin faziletli olamayacağına, eğer teşbih cihetinde bir üstünlük atfedilecekse yine kendisinin Papağan'ın önünde olduğunu iddia eder. Çünkü Karga siyahlığı nedeniyle sevgilinin zülfüne benzetilir, Papağan'ın ağzı ise sözünün tatlılığından dolayı sevgilinin dudağına benzetilir. (Ş)

Ger vech-i müşabehet ile izzet
Eylerse müşabihe sirayet (312)

Teşbih ider ol beni zebana
Ya lal-i leb-i şeker-feşana (315) (N)

18) Zağ bu delil üzerine lal olup cevap vermeye mecal bulamaz. İnadından vazgeçip Tuti'ye boyun eğer, ondan af diler. (Ş)

Tuti ile geldi bahs düşvar
Meyl itdi salaha zağ naçar (339)

Kıldı günehine i'tirafı
Manend-i zer oldı kalbi safi (342) (N)

19) Nefis kargasının ruh papağanını övdüğü kısımdır. (Ş)

Pak eyle o ḳasr-ı bį-ḳusurı
Saf it o seraçe-i süruru (383)

Çün idesün ol saraya da'vet
Mihman ulu şehdür itme ġaflet (384) (N)

20) Nefis ruhun derecesine yükselip, mülküne dâhil olur. (Ş)

Çün ab-ı hayata oldılar tuş
Varlıkların itdiler feramuş (400)

Çün zaġ-ıla tuti-yi yegâne
Girdi ikisi bir aşiyana (403) (N)

21) Ruh ve nefis birlikte fenafillah makamına çıkarak yok olurlar. İkilik kalkar, vahdete ulaşırlar. (Ş)

Tuti ile zağ kand ü mirat
Hep cümlesi buldı vahdet-i zat (395)

Bir mülke erildiler mekân yok
Seyr ü hareket zmin ü zaman yok (440) (N)

Nev'î ve Şerif Efendi'nin Papağan ve Karga hikâyeleri görüldüğü üzere yapısal olarak birbirinin aynı olmakla beraber şair ve nasirin üslup farklılıklarından doğan ayrılıklar da mevcuttur. Ayrıca, birinin manzum diğerinin mensur olarak tercüme edilmesi ifade farklılığına yol açan bir diğer nedendir. Şerif Efendi'nin mensur tercümesinden çıkarılan yukarıdaki anlatı yapısı Nev'î'de de aynı sırayla yirmi bir bölüm halinde aktarılmıştır.

2.6.2 Eserlerin kullanılan sözcükler bakımından karşılaştırılması

İki eser arasında, kurgunun yapısından başka kelime benzerlikleri de dikkat çeker. Bu durum Abdülkadir Gürer'in, (2005) iki eserin aynı Farsça eserden tercüme edildiği iddiasını doğrular niteliktedir. Nev'î eserini 1558-9 da, Şerif Efendi ise 1596-7 yıllarında yazmıştır. Dolayısıyla aralarında yaklaşık otuz sekiz senelik bir zaman dilimi vardır. Şerif Efendi *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'ni daha sonra tercüme etmiş olmasına rağmen -muhtemelen kaynak eserin de mensur olmasından dolayı- tercüme için seçtiği kelimeler Farsçadakilerle daha fazla benzerlik taşır. Kurgu ve eserdeki kelimeler temel alınarak Farsça asıl ve iki tercüme eser arasında yapılacak karşılaştırmada, Nev'î ve Şerif Efendi'nin, eserlerini aynı kaynak metinden

tercüme etmiş oldukları açıkça görülecektir. Tablo 2'de her üç eserde Papağan ve Karga için kullanılan benzetme sıfatları verilmiştir. Farsça eserde yazar Karga için "konuşamayan" anlamında "lâl" kelimesini, Papağan içinse "güftar" yani "güzel konuşan" sözcüğünü kullanmıştır. Nev'î ise bu zıt kavramların ilkini aynen almış, ikincisini muhtemelen vezin ve kafiyeye uydurmak için aynı anlamı karşılayan "gûyâ" ile değiştirmiştir. Şerif Efendi ise tercümesinde bu kelimeleri anlam farklılığı oluşturmayacak kelimelerle değiştirmiştir. Tablodaki ikinci örnek olan "faris ve racil" sözcükleri ise her üç eserde de aynıdır. Tabloda verilen diğer kelimelere bakıldığında, yedi örnekte Farsça eser ve Şerif Efendi'nin tercümesi kesişir. Nev'î'nin eseri ise beş örnekte Farsça eserdeki kelimelerle birleşirken, şair tercümesine "anka/ usfur" ve "şehbaz/zünbur" gibi yeni zıt kavramları da eklemiştir.

Tablo 2. Farsça kaynak eser ve tercüme eserlerdeki kelimelerin mukayesesi

Farsça	Nev'î	Şerif
lâl * güftar	lâl * guya	----------
faris * racil	faris *racil	faris * racil
sahban * bakil	sahban* bakil	sahban * bakil
İsa * tabib	İsa * tabib	İsa * tabib
Musa * sahir	----------	Musa * sahir
Tuti * murg-ı hane	Tuti * murg-ı hane	Tuti * murg-ı hane
mur * Süleyman	----------	mur * Süleyman
bakıl * Hassan u Selman	----------	bakıl * Hassan u Selman
----------	anka * usfur	----------
----------	şehbaz * zünbur	----------

Üç eserde, cümle içinde kullanılan kelimeler de hemen hemen birbirinin aynıdır. Aşağıdaki örnekte, Nev‘î, tercümesinde Farsça aslına sadık kalmış iken, Şerif Efendi, “fesād-nihād”ı “ẓulmet-nihād” olarak değiştirir.

“tūṭī-yi rūḥ-ı ḳudsī-nijād zāġ-ı ṭabī‘āṭ-ı fesād-nihāda” (FR, v.70b)

“tūṭī-yi rūḥ-ı ḳudsī-nijād zāġ-ı ṭabī‘āṭ-ı fesād-nihāda” (N, 2a)

“tūṭī-yi rūḥ-ı ḳudsī-nijād ile zāġ-ı ṭabī‘at-ı ẓulmet-nihād” (Ş, v.7b)

Şerif Efendi, Zağ’ın Tuti’yi nesebi meçhul olmamakla suçladığı kısmı Farsça eserdeki haliyle almış, Nev‘î ise eserini manzum olarak tercüme etmesinden dolayı vezin ve kafiye için kelimleri ve kelimelerin dizilimini değiştirmiştir.

“ey murġ-ı meçhul’ü’n-neseb” (FR, v.70b)

“aslun nesebün cihanda meçhul” (N, 44)

“ey murġ-ı meçhul’ü’n-neseb” (Ş, v.9a)

Aşağıda verilen bir diğer örnek de yine Zağ’ın Tuti’ye cevabından alınmıştır. Her üç eserdeki kelimelere bakıldığında, Şerif Efendi, “fazl u hüner”, öğrendün, şem‘ gibi sözcükleri Farsça eserle benzerlik gösterir. Nev‘î ise sadece eserin aslındaki cümlenin soru fomatına uymuş, anlam olarak benzerliği yakalamaya çalışmıştır. Bunun dışında her iki eser arasında sözcük benzerliğine rastlanmaz.

“bu faẓl u hüneri kimden öğrendin ve bu şem‘i kimden yakarsın” (FR, v.70b)

“kanḳı çimen idi āşiyāneñ
kimler verür idi āb u dāneñ”(N, 45)

“bu faẓl u hüneri ḳanġı pīr-i hüner-perverden ögrendüñ ve bu şem‘-i irfānı ne aṣıl encümende fürūzān eyledüñ” (Ş, v.9a)

Metin içinden alıntılanan yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere, Şerif Efendi genellikle tercümeye bağlı kalmış, Nev‘î ise aynı anlamı farklı kelimelerle ifade

etmeye çalışmıştır. Bunun nedeni Şerif Efendi'nin tercümesinin Farsça kaynak metinle aynı biçimde olmaları olabilir. Nev'î'nin tercümesinin kaynak eserle aralarında kelime benzerliğinin daha az olması ise mensur bir eseri manzum olarak çevirdiğinden kelimeleri, vezin ve kafiyeye uygun olacak şekilde seçmesi olabilir. Kelime benzerliğine diğer örnek Şerif Efendi'nin de Farsça düz yazıyı nazım olarak tercüme ettiği şu kısımdır. Bu örnekte de Nev'î'nin tercih ettiği "guy u çevgan" kelimeleri kaynak metindeki kelimelerle aynı olup, Şerif Efendi farklı olarak sadece "meydan" kelimesini kullanmıştır. Bazı kelimeler ise sözdizimi ve ses bakımından farklı olsalar da anlam bakımından birbirlerini karşılamaktadırlar.

"Eğer benimle rüchaniyet dava edersen, gel ey tuti işte guy u çevgan" (FR, v.70b)

"Ger var ise sende bana rüchan
Ey tuti gel işte guy u çevgan" (N, 53)

"Benümle itmegil dava-yı rüchan
Gel ey tuti idersen işte meydan" (Ş, v.9a)

Üç farklı papağan ve karga anlatısının giriş kısmından örnek olarak alınan bu benzerlikler, ilerleyen kısımlarda da aynı şekilde devam eder. Benzerliklerin tamamını örnekleyemeyeceğimiz için burada bahsedilenlerin iki eserin de aynı Farsça eserden tercüme edildiğini göstermek için yeterli olduğunu düşünüyoruz. Sonuç olarak aynı yüzyıl içinde yazılmış Nev'î'ye ait *Münazara-i Tuti vü Zağ* ile Şerif Efendi'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* Farsça *Mübahase-i Tuti ba-Zağ*'ın tercümesidir. Üç eser arasındaki anlatı yapısı ve mütercimlerin tercüme esnasında seçmiş olduğu kelimelerdeki benzerlik ve aynılıklar bunu kanıtlar niteliktedir. Tercüme eserdeki farklılıklar ise şair ve nasirin edebi kişiliği ve kendine ait üslubu yansıtmaktadır. Bunun tespit edilmesi ise ileride başka bir çalışmanın konusu olabilir.

BÖLÜM 3

MÜNAZARA-İ TUTİ VÜ ZAĞ TERCEMESİ'NİN ÇEVİRİ YAZILI METNİ

3.1 Nüsha tavsifi

Metnin transkripsiyonunda Nafiz Paşa nüshası temel alınmış, ancak diğer iki nüshadan da faydalanılmıştır.

3.1.1 Nafiz Paşa nüshası (NP)

*Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi'*nin elimizde bulunan üç nüshasından ilki bu çalışmada temel alınan nüsha olup Süleymaniye Kütüphanesi Nafiz Paşa Koleksiyonu, 995 numarada kayıtlı olan nüshadır. İstinsah kaydına göre *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* Süleyman Bekir El-Aydını tarafından 1033 (M.1623-24) yılında istinsah edilmiştir. Bu tarih, Şerif Efendi'nin yazdığı orijinal metinden yaklaşık yirmi yedi yıl sonrasına tekabül eder ki bu da yazmaya en yakın olan tarihtir. Yazma eserler elektronik ortamda incelenebildiğinden eserin dış kapağı, rengi ve kâğıdı ile ilgili bilgilere maalesef ulaşılamamaktadır. Bununla beraber en, boy, yükseklik bilgisi verilmiş olup nüshanın ebatıyla ilgili bilgilendirme mevcuttur. Eser 177*123 ve 40*70 mm. boyutlarındadır ve nesih hattıyla yazılmıştır. Ib sayfası boş, 1a'da ise sayfanın üstünde kırmızı kalemle "Şerif Efendi Hazretlerinin Tuti ile Zağ meyanesinde olan niza'larının kıssasıdır." notu düşülmüştür. Hemen altında "vaḳf-ı mevlevīḫāne-i bāb-ı ceddiye" notuyla eserin Yenikapı Mevlevihanesi'ne vakfedildiğine dair bir yazı ile yine Yenikapı Mevlevihanesi'ne ait bir mühür yer alır. 1b'den itibaren başlayıp eserin kenarına kırmızı mürekkeple cetvel çizilmiş, bundan başka 8a'da dördüncü satırdan 14. satıra kadar olan kısım boş bırakılmıştır. Nüshanın

geri kalanında benzeri boşluklara rastlanmaması, istinsaha başlarken müstensihin eserde minyatür için yer ayırmayı planladığını fakat daha sonra bundan vazgeçtiğini düşündürtmektedir. Yer yer müstensihin unuttuğu kısımları veya dipnot sayılabilecek küçük notları sayfanın kenarına yazdığı görülür. (3a, 5a, 5b, 14b) Eser, 36a'da istinsah kaydı ile tamamlanır. 37b'de Farsça bir beyit yazılmıştır. Nüshaya, tezin sonuna eklenen EK A kısmından ulaşılabilir.

3.1.2 Yazma Bağışlar nüshası (YB)

Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Koleksiyonu'nda bulunan eser NP nüshası gibi müstakil bir eser olmayıp, on üç farklı eserin toplandığı bir mecmuanın içinde yer almaktadır. Eser, 7209-12 numarada, *Tuti ile Zağ Tercemesi* adıyla kayıtlıdır ve 47a-58b sayfasında sona erer. Kâğıt üzerine Nestalik el yazısıyla yazılmış eserin her bir sayfası otuz satırdan oluşmaktadır. Ancak bu nüshada eser tamamlanmadığı için istinsah kaydı yoktur. Fakat NP nüshasında Gazanfer Ağa adına yazılan kaside tarzındaki şiir bu nüshada yer almadığı ve müstensih eseri tamamlamadığı için metnin NP nüshasından sonra yazılma ihtimali oldukça yüksektir. Sebeb-i telif kısmında dönemin hamisine yapılan övgü içerikli sözler de Yazma Bağışlar nüshasından kaldırılmıştır. Diğer nüshalarla karşılaştırıldığında şemsesi, mihrabı ve cetveli olmadığından özensiz bir şekilde istinsah edildiği söylenebilir. 206-49-170*128 ebatında olan yazma ebru desenli bir ciltle kaplanmış ve sırtına *Divan-ı Ragıb* yazılmıştır. Nüshaya tezin sonuna eklenen EK B kısmından ulaşılabilir.

3.1.3 Staatsbibliothek Berlin nüshası (SB)

Üçüncü nüsha Almanya'da Staatsbibliothek Berlin Kütüphanesi'nden elektronik ortamda temin edildiğinden eserin boyutu, dış yüzü hakkında bir bilgi yoktur. Her bir sayfada 17 satır bulunmak üzere 34 varaktan oluşan nüsha gayet açık ve okunaklı bir talik hatla yazılmıştır. Pek de özenli olmayan bir şemse ile süslenmiş koyu kırmızı bir kapakla ciltlenmiştir. 1a yüzünde bir yazısı silinmiş bir mühür ve sol üst köşede yine okunamayan bir yazı mevcuttur. Bu nüsha diğerlerinden farklı olarak karga ve papağanın resimleriyle süslenmiştir. Ayet ve hadisler kırmızı mürekkeple yazılmış, ayrıca şiirden düzyazıya, düzyazıdan şiire geçişler yine kırmızı bir yazı ile belirtilmiştir. 1b yüzünde altın yaldızlı cetvel ve ince nakışlarla süslenmiş eserin adının yazıldığı mihrap vardır. Eserin adı *Tuti vü Zağ Muhavereleri* olarak geçer. 34b de "fuṣimet hāhunā lisānü maḳāl" ibaresi ve "temmet"le eser son bulur. İstinsah tarihi, yeri ve müstensihin gibi bilgiler ise verilmemiştir. Nüshaya tezin sonuna eklenen EK C kısmından ulaşılabilir.

3.2 Metin tespitinde izlenen yol

Bu çalışma Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Nafiz Paşa Koleksiyonu'nda bulunan *Münazar-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nin metnine dayanmaktadır. Bundan başka yine Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Koleksiyonu ve Staatsbibliotekh Berlin'de bulunan nüshalardan da NP'de okunamayan kelimeler ve müstensih hatasından dolayı yanlış yazılan kelimeler hususunda yararlanıldı. Çeviri yazılı metinde hatalı kelimeler değiştirilip bağlama uygun olan kelime seçildi ve bu dipnotta belirtildi. Ayrıca, imla bakımından hatalı olan kelimeler de doğru şekilde yazılıp dipnotta kaydedildi.

Çeviri yazılımetinde her varak köşeli parantez içinde, [1a], [1b] şeklinde gösterildi. Ayrıca her sayfa beş satırda bir numaralandırıldı ve satır başlarına, yine köşeli parantez içinde [5], [10], ve [15] şeklinde sayılar konuldu.

Papağan, karga, tuti ve zağ kelimeleri hikâyenin kahramanları oldukları için özel isim olarak kabul edildi ve imla kuralları buna göre uygulandı. Çeviri yazılı metin dışında, karakter olarak adının geçtiği bölümlerde de bu kural takip edildi.

Metindeki Arapça ve Farsça beyitler, atasözleri, ayetler ve hadislerin Arapça ibareleri tırnak işareti içine alınarak, mealleri dipnotla verildi. Hadislerin mealinin sonuna parantez içerisinde hadis olduğu yazıldı. Ayetlerin ise meali verildikten sonra, önce sure numarası, sonra ayet numarası verildi.

Yazma eserde müstensih bazen birbirine bağlı iki kelime arasına و koymamış, kelimelerin izafe şekline okunmasına neden olmuştur. Bazense izafe olarak okunması lazım gelen yerlere bağlaç و'ı koyarak anlam bozukluğuna neden olmuştur. Bu hatalar çeviri yazı metninde düzeltilmiş, bu noktada yazmadaki şekil değil, bağlama uygun olan anlam tercih edildi. Bu yazım hataları sayıca çok fazla olduğundan dipnotla belirtilmedi. Benzer şekilde ر,ط, د, ح , ع, gibi harfler müstensih tarafından noktalı olan şekilleriyle karıştırıldığında tez metninde kelimeler düzeltildi ve sayıca çok fazla olduğundan dipnotta gösterilmedi.

"şol", "elsine", "evvela" ve "revnak" gibi müstensih tarafından sehven iki kere yazılan kelimeler dipnotla belirtildi. Bundan başka anlam bozukluğuna yol açtığı düşünülen kelimeler, diğer nüshalar da incelenerek, doğru kelime köşeli parantez içinde verildi. Çeviri yazılı metinde yapılan bu düzeltme de dipnotta nüshaların isimleriyle birlikte gösterildi.

Müstensih bazen "naḳddür", "dürri"gibi son harfle başlayan ek geldiğinde son harfi iki kere yazmak yerine د ve ر harflerini şeddeli olarak yazar. cā'iz/cāyiz,

dā'im / dāyim gibi kelimeler halk diline kullanıldığı şekliyle yazıldığı için çeviri yazılı metinde de nüshada yazıldığı gibi gösterildi.

Kelimelerin telaffuz ve yazımında Redhouse (Turkish and English Lexicon) sözlüğü temel alındı. Metnin transkripsiyonu yapılırken okunamayan veya anlamlandırılamayan kelimeler köşeli parantez içinde soru işaretiyle belirtildi.

3.3 Çeviri yazılı metin

Ṭūṭī ile Zāġ

[1b] elā ey ṭūṭī-yi gūyā-yı esrār

mebādā ḫāliyet şeker-i zī-minḳār.

Ey rūḥ-ı [5] şerīf-i insānī ve ey cevher-i laṭīf-i nūrānī gülşen-i ḥamd-i mevlā ve gülzār-ı şükr-i na'māda neşr-i cevāhīr ü zevāhir-i medḥ ü ṣenā ile her dem şekker-ḫā olursuñ. Lāyıḳ u revādur ki maẓhar-ı envār-ı ḫūrşīd-żāt ve maṭraḥa-yı eşi''a-yı āfitāb-ṣıfāt olup ḫaṭā'ir-i 'ālem-i lāhutdan maṭmūre-yi 'ālem-i nāṣūta nüzūl-i raḥmet gibi suḳūṭ u hubūṭ eyleyüp ẓulmet-ābād-ı [10] ebdānı müşerref ve münevver ḳılduñ. Ba'dehū iḳāmet-i burhān ve eṣāret-i ḥuccet ile zāġ ṭabī'ate ġālib-i muṭlaḳ olduñ ve sükkān-ı şehristān-ı ecsām u ebdānı tābi'-i fermān ve münḳād-ı ṭarīḳ-i ḥaḳ ve müslik-i reşād [u] irşād idüp ka'be-i göñülden ḳıble-i cān u dile vāṣıl ve ḫażīż-i cāh-ı ṭabī'atden evc-i āsmān-ı iḳbāl u sa'ādete mutavāṣıl [15] eyledüñ. Lākin bu tevfīḳ-i ilāhī ve fażl-ı nā-mütenāhīniñ 'uhde-i [2a] şükründen gelinmek ṭarīḳi iẓhār-ı 'acz ve i'tirāf-ı taṣavvūra münḥaṣır ve maḳṣūr idügini çünkü "Lā uḥṣī ṣenāen 'aleyke"[41]

[41] Seni hakkıyla sena edemedim. (Hadis)

ḥadīṯ-i şerīf-i belāġat-ẓuhūrundan müşāhede itdüñ. Pes vācib ü müteḥattimdür ki ḥamd ü ṯenā-yı fāliḳu'l iṣbāḥ ve şükr-i sipās-ı cenāb-ı rezzāḳ u fettāḥda [5] peyrev-i ḥażret-i ebu'l-ervāḥ olup "fī külli ġadātin ve ravāḥın ve 'ında külli mesā'in ve sabāḥın"[42] ṭarīḳ-i 'acz ü inkisāra gidesin ve meẕheb-i ẕüll ü iftiḳār ṭutasın. Da'vā-yı faẓl u kemālden ferāġāt ve taṭvīl-i maḳāl ve teḳṣīr-i ḳīl ü ḳāl[e] nedāmet idesin ve ba'dehū lāzib ü lāzımdur ki maḳām-ı ḥamd ü ṯenā-yı vācibü'l-vücūddan mevṭın-ı medḥ u dürūd-ı [10] ṣāḥib-maḳām-ı maḥmūd[a] sa'y-i firāvān itmekle kesb-i ṣafā vü feżā', teslīm ü ta'ẓīm-i mevṣūf-ı kerīm-i "inneke le'alā ḫuluḳın 'aẓīm"[43] de pervāz u ṭayerān ḳılmaġla ḥaḳḳ-ı vācib-i emr-i ẕī-bāli ḳaẓā vü ifā idesin. Beyt:

Ṣalli 'alā ḫayri hüdāti'l verā

Men hüve ṭāvūsu rıyāżı'l- hüdā[44]

Pes hezār taḥiyyāt u dürūd ve envā'-i ta'ẓīm u teslīm-i nā-ma'dūd ol [15] ḫātem-i nübüvvet ve ḥātim-i şefā'at serdār-ı mürsel imām-ı kevneyn [2b] sulṭān-ı serīr-i ḳāb-ı ḳavseyn üzerine ve daḫi āl-i kirām ve ṣaḥb-ı 'iẓāmları üzerine olsun ki ṭūṭiyān-ı şekeristān-ı şerī'at ve hümā-pervezān-ı evc-i belāġat ve nücūm-ı ẓāhire-i burc-ı hidāyet olmaġla mevṣūf ve ma'rūf olmuşlardur.

Ve ba'de iş bu faḳīr -i ḥaḳīr ve bende-i keṣīrü't-taḳṣīr eḳallü'l-[5]müderrisīn kemter-i āl-i ṭāhā ve yāsīn Şerīf-i ża'īf eydür ki mecma'-ı 'ulemā vü fużelā ve ma'den-i aṣḥāb-ı ṣıdḳ u ṣafā olan dārü's-salṭanatü's-seniyye-i maḥmiyye-i Ḳosṭanṭıniyye'de ḥıffet[?]-i bi'ş-şe'ā'iri'd-dīniyye-i hicret-i nebeviyyeniñ biñ beşinci

[42] Günün tamamında, sabahtan akşama değin.
[43] Ve muhakak ki sen çok büyük bir ahlak üzeresin. Kalem, 68/4
[44] Tekrim et salat ile doğru yolu gösterenlerin en hayırlısını ki, o Hüda'nın bahçelerinin tavusudur.

sāl-i ferruḫ-fālinde ḫidmet-i tedrīs ile muḳayyed olup münaẓara ve mübāḥeṯeye müdāvim ve müvāẓıb ve rūz-şeb müṭāla‘a-yi ‘ulūm u fünūna [10] meşġūl ü mukibb idüm. Bu rūz-ı fīrūzda Sulṭānü’s-selāṭīn ve ḫāḳānü’l ḫavāḳīn ḳahramānü’l mā’ ü ve’ṭ-ṭīn kāsiratü’l- ekāsire mürġımu ünūfi’l- ḳayāṣıra maṣdūḳa-i mefhūm-ı sa‘ādet-luzūm-ı “essulṭānu ẓıllu’ llāhi fi’l-arżı ye’vī ileyhi küllü maẓlūm”[45] māṣadaḳ-ı feḥvā-yı kerāmet-ḳarīn-i “ve nec‘alehum eimmeten ve nec‘alehumü’l-vārīṯīn”[46] surūr-ı dūdmān-ı āl-i [15] ‘Oṯmān mütemeṯṯil-i naṣṣ-ı ‘ālī-şān-ı “innallāhe ye’muru bi’l‘adli ve’l-iḥsān”[47] [3a] fāris-i meydān-ı maġāzī Sulṭān Meḥemmed Ḫān Ġāzī Ḥażretlerinüñ “meddallāhü ẓıllehü’ẓ-ẓalīl ve saḳā min ẕülāl-i efżālü’l ġalīl veşfī bi-fi‘āl-i nevālihi’l alīl”[48] işāret-i ‘aliyyeleri ile münāẓara-i ṭūṭī vü zāġdan bāḥiṯ ve naẓar-ı diḳḳat ü im‘ān ile naẓar olunsa teẕkiye-i nefs [5] ve taṣfiye-i ḳalbe bā‘iṯ olan bu risāle-i müşgīn- gülāleniñ tercemesine me’mūr oldum. Maḳbūl-i Ḥażret ve sefīr-i salṭanat ṭāvus-ı riyāż-ı devlet ve ṭūṭī-yi bāġ-ı belāġat olup ḳadīmden ḫidmetkār-ı emekdārları ve mānend-i Ayāz-ı ḫaṣṣ maḥrem-i ḥarīm-i ḫāṣṣü’l-ḫāṣṣ-ı ‘izzetleri olan vālā-rütbet-i ṣāḥib-devlet kapuaġası bendeleri yedinden ol risāle-i [10] maḳbūleye dest-res buldum.

Kimdür ol aġa-yı rūşen-rāy u ‘Īsī-dem diseñ
Bir hüner-perverdür ol kim kām-baḫş u kām-yāb

[45] Sultan Allah’ın yeryüzündeki gölgesidir. Bütün mazlumlar ona sığınırlar. (Hadis)
[46] Ve Biz, yeryüzünde güçsüz olanları ni'metlendirmek, onları imamlar kılmak ve varisler yapmak istiyoruz (istiyorduk). Kasas, 28/ 5.
[47] Muhakkak ki Allah adaletli olmayı ve ihsanı emreder. Nahl 16/90
[48] Allah onun gölgesini büyütsün, susuzluğunu faziletinin berrak suyuyla gidersin, keremiyle yaptığı işler hastalara şifa olsun.

Nām-ı nāmīsi Ġażanfer hem özi a‘dāya şīr
Çeşm-i aḥbāba velī kebg-i derī-veş müsteṭāb

Dürr-i deryā-yı kerem dürrī-yi āfāḳ-ı himem
Sebz-bustān-ı[49] şiyem dānā-yı dāniş-i iktisāb

Bāb-ı tedbīr-i umūr içre nice muġlaḳ işe
Ḫāṭır-ı [15] müşkil-küşāsından irişir feṭḥ-i bāb

Ẕātı mekrumet ḳalbi künūz-i ma‘rifet
[3b]Ḫūşe-çīn-i ḫürmüz-iḥsāndur baḥr u seḥāb

Gün gibi rūşen çerāġı dünyede encüm-şumār
Dest-i luṭfı dikmesi bāġ-ı cihānda bī-ḥesāb

Ol şān dest-i güher-baḫşe el-ḥaḳ yaraşur.
Dinse miftāḥ-ı kerem aḳlām-ı? rızḳ-ı şeyḫ u şābb

‘Ömrini efzūn idüp Ḥaḳ ḳadrini ḳılsun bülend [5]
Rūz [u] şeb derdüm budur vallāhu a‘lemü bi’ṣ-ṣavāb.[50]

Ve feḥvā-yı fermān-ı ‘ālīye tafṣīl üzre muṭṭali‘ olup itmām-ı emr-i me’mūrda müsāra‘at ḳıldum. Ol risāle-i şīrīn-maḳāleye naẓar idüp gördüm ki ‘ārifān-ı a‘cām belki ṣofiyān-ı ṣāḥib-ḥāl ve mürşidān-ı ‘ālī-maḳāmdan biriniñ nāme-i irşādı ve kitāb-ı pür-rüşd ü sedādıdur ki ṭālib-i Ḥaḳ olan aṣḥāb-ı iẕ‘āna temṣīl [10] ü tanẓīr ṭarīḳi üzre tertīb ü taḫrīr[51] itmişler. Rūḥ-ı raḥmānīyi ṭūṭī-yi süḫān-gūy ve ṭab‘-ı ḥayvānīyi

[49] Metinde “sebz ü bustān”.
[50] “Allah doğrusunu en iyi bilir.”
[51] YB’de.

zāġ-ı siyeh-rūya teşbīh ḳılup sa‘y u kūşīş-i bisyār ve mücādele vü münāẓara-i bī-şumār ile āḫirkār zāġ-ı nefs-i ẓulmānīnüñ ṭūṭī-yi rūḥ-ı nūrānīye tābi‘ ü rām bende-i fermān olmasına mecāl ü imkān ḥāṣıl ve insān-ı kāmil bu ṭarīḳle fā’iz-i gevher-i vücūd ve nā’il-i [15] Ka‘be-i maḳṣūd olmaḳ ḳābil idügin dīde-i başīret-i ṭālibe müşāhed ü maḫsūs [4a] ḳılup aḥsen üslūb ile taṣvīr ü taḥrīr eylemişler. Çünkü bu kitāb-ı müsteṭābıñ ehl-i dāniş u bīniş ve erbāb-ı mücāhede ve kūşīşe fevāyid ve ‘avāyidi bisyār olup ġaraż-ı te’līf ve ġāyet-i taṣnīfi sa‘ādet-i dāreyn ve ‘izzet-i neş’eteyn olan ḥāliñ ḥuṣūline mü’eddebdür. Naẓar-ı hümāyūnlarında [5] cilveger olmaġa ġāyetde lāyıḳ u ḫōşter idügine cezm eyleyüp evvelinden āḫirine varınca beyān-ı vāżıḥ ve kelām-ı rūşen ve üslūb-ı merġūb ve edā-yı aḥsen ile terceme eyleyüp ‘Arabī ve Fārisī vāḳi‘ olan ebyātınuñ ve escā‘ u fıḳarātınuñ ‘ale’l- icmāl ma‘nāsın yazmaġa mültezim oldum. Kitābıñ bī-ḳuṣūr ‘ibārātın ve fıḳarātın ve ḥikem-simātın [10] terceme eyleyüp ziyāde ve noḳṣan ḳılmadum illā meger şol mevāżi‘-i yesīredeki ifāde-i merāmda nev‘-i ḳuṣūr üzre ḳalan kelāma münāsib ve lāzım gördügüm muḳaddemātı-ı ḳalīle ve birḳaç ebyāt-ı laṭīfe-i celīle żamīme ḳılup vāsıṭa-i teblīġ-i fermān olan ẕāt-ı humā-humālden kemāl-i isti‘cāl[52] fehm itmegin üç dört günde tercemesin tamām eyleyüp serāser kişver-i [15] ma‘ānīsin pey-siper-i ḫāme-i bedāyi‘-i nigār ḳıldum. [[53]Veliyyü’n-ni‘am ve ‘aliyyü’l-himem [4b] olup bu ‘abd-i ḥaḳīri ġarka-yı deryā-yı kerem mümā-ileyh aġa-yı mükerrem yedinden manẓūr-ı naẓar-ı ‘ālī-yi şehinşāhī ḳılup, mazhar-ı ‘avārif-i ‘aliyye-yi mülūkāneleri oldum.

[52] Nüshada “kemāl-i isti‘cāl”in üzeri çizilmiş.
[53] Buradan kapanış parantezine kadar olan kısım sadece NP nüshasında vardır. YB ve SB nüshalarından bu bölüm çıkartılmıştır. (v.4b-6b)

Ba‘dehū bu risāleniñ müsevvedātını enbān-ı nisyān ve maḥfaża-i ihmāle saldum. Bu cevāhir-i kelimāt-ı ḥikem-simātı peşīz-i nā-sere ve biżā‘at-ı müzcāt [5] ḳabīlinden ‘add idüp ebnā-yı cins-i zamānemiz yanında ‘adem-i i‘tibār ü revāc fehm itmegin eyādī-i nāṣ ve a‘yān-ı a‘yāna ‘arż ve iḫrācından i‘rāż ve iġmāz itdüm. Tā şol zamāna degin ki bir gün bu faḳīri sā’iḳ-i tāḳdīr ve luṭf-ı Ḥayy u Ḳadīr bir meclis-i ḫaṭīr ve nādī-yi irem-naẓīr ve kerem-maṣīra sevḳ ve ol maḥfil-i dil-peẕīr ki mīr-i meclis muḳārenet ü muṣāḥabetiyle çarḫ-ı [10] ġaddār ve dehr-i mekkārıñ taṣlīt ve taḥrīk itdügi ‘umūm-ı ġumūm ve hücūm-ı humūmı bir sā‘at ‘avḳ itdi. Ol mīr-i bercīs-iḥtişām ve server-i serīr-i iḥtirāmuñ leẕẕet-i muṣāḥabet-i dil-küşā ve luṭf-i kelām ve ḥüsn-i edā-yı ġam-zıdāsından dil-i maḥzūna envār-ı inşirāḥ ve derūn-ı pür-ḫūna envā‘-i irtiyāḥ ü efrāḥ münṣab olup ol server-i kişver-i mekārim ü elṭāfı [15] kemā yenbaġī dāḳīḳa-şinās ve ehl-i inṣāf müşahede eyleyüp erbāb-ı [5a] ‘irfān ḳadrin bilür ve aṣḥāb-ı ḥayşiyyāt[?] ve ehl-i kemāle geregince raġbet ü ri‘āyet ḳılur göricek lisān-ı ḥāl ile medḥ-gusterī beyt:

Der evc-i āsmān-ı hüner mihr-i enverī
Rūşen-dilī dāḳīka-şināsī süḫanverī[54]

Deyü senāḫˇān olup ṭab‘-ı ṣāf-ı mūşikāflarına sābāş u taḥsīn ve [5] farṭ-ı ẕekā ve ḥüsn-i inṣāflarına ṣad-hezār āferīnden ṣoñra maṭla‘-ı āsmān-ı dil ve ufḳ-ı żamīr-i ḫūrşīd-i meşākilden bu neyyir-i ma‘na kevkeb-i baḫt-ı sa‘ādet-āsā ṭāli‘ vü hüveydā oldı ki ol perde-i ‘anākib-i nisyān verāsında ḳalan evrāḳ-ı perīşāna gerü şīrāze-i i‘tibār ve iltifāt çekilüp defter-i gül gibi ol ẕāt-ı sütūde-ṣıfāt ve mīr-i mekārim-

[54] [O] Hüner göğünün yücesinde en nurlu güneş, gönlü aydınlık, incelikleri bilen ve güzel konuşan[dır].

simātıñ [10] dest-i kerem-güsterine ṣunula ve mānend-i şāhid-i müşgīn-ḳabā ve dilber-i rengīn-edā mesāriḥ-i enẓār-ı ‘aliyyelerinde cilveger ḳılına. Zamānemizde ol ẕāt-ı ‘āl-i ḳadriñ meclis-i felek ‘ünvānı aṣḥāb-ı faẓl u ‘irfān ve erbāb-ı dāniş u iz‘ān ile mīr-i ‘Ālī Şīr Nevāyī meclisinden nişāne olup nām-ı nāmīsi ‘Ālī ve ol ism-i sāmīniñ müsemmāsında te’ṣīri celī olmuşdur. Bu mertebe [15] kerīm ve saḫīdür[55] ki manẓurı olan nice eşrāfiñ lisān-ı ḥāli beyt

[5b] Ra’ā ḫalletī min ḥayṣu yaḫfā mekānuhā

Feṣārat ḳaẕā ‘ayneyhi ḥattā tecelleti[56]

Feḥvāsıyla meddāḥ u vaṣṣāfı ve bu derece şecī‘ ve kemīdür ki meydān-ı şecā‘at ü dilāverīde abṭāl-ı zamāne bende-i ḥalḳa-be-gūş-ı deri ve her dilāver-i yegāne miṣāl-i Kanber çāker-i kemteridür. Süvār olduḳça zebān-ı ṣıdḳ-ı [5] dilāverāndan beyt

Ey ‘al-ī ḳadr merā ger bende-i ḫīşem ḫˇānī

Men üftāde derem pīş-i tu Ḳanbervārī[57]

Kā[?] ṣadāsiyle kāḫ-ı felek ġulġule-nāk olduġı maḥsūs u müşāhed-i aṣḥāb-ı elbāb ve ehl-i idrākdür. Miyān-ı aṣḥāb-ı cāh u celāl ve erbāb-ı devlet ü iḳbālde iḥsānı maḥalline itmek seciyyesinde ‘alem ve naẓar u iltifātı erbāb-ı isti‘dāda ḳılmaḳ şīve-i [10] sütūdesinde müsellem olup nazm

[55] Nüshada سحی şeklinde yazılmış, ancak bağlama uygun olarak, “samimi arkadaş” manasında olan “secī” kelimesi ile değiştirilmiştir.
[56] Kusurumu gizliliğine rağmen gördü, o kusuru giderinceye kadar gözün çapağı oldu.
[57] Ey kıymeti yüce olan, eğer beni kölen olarak çağırırsan Kanber gibi senin önüne düşerim.

İẕa künte ekramte’l kerīme melektehū

Ve in künte ekramte’l-leīme temerrüdā

Fevaż‘u’n- nedā fī mevżı‘i’s-seyfi bi’l-‘ulā

Mużırrun kevaż‘ı’s-seyfi fī mevżı‘ı’n-nedā[58]

Mażmūn-ı feṣāḥat-maḳrūnı levḥa-yı ḫāṭır-ı feyż-meẓāhirlerinde mersūm u muṣavverdür. Ḥaḳḳā ki mekārim-i aḫlāḳda yegāne ve merāsim-i eşfaḳda mīr-i ‘Alī Şīr-i zamāne olduḳları [15] her lebīb-i nüktedāna “ke’ş-şemsi fi’l-hevācir”[59] ẓāhir ü bāhirdür. Ol ẕāt [6a]-ı şerīf-i melek-intibāhuñ manṣıb-ı pür-ḳadr u cāhı ḳapucıbaşılıḳ manṣıb-ı żamīmesiyle ḥālā mīr-āḫor-ı şehinşāhī olup nāṣīye-i aḥvālinden maḥāmil-i devlet nümāyān ve esārir-i cebīn-i devlet ve maṭla‘-ı cebhe-i sa‘ādetinden delā’il-i ‘izzet-i ‘uẓmā ve sa‘ādet-i bī-ġāyet meh-i tābān gibi rūşen ü āyāndur. [5] Miyān-ı aḥbāb-ı ferāset-iktisāb [ü] kiyāset-iḳtirānunda m[ışrā] “īn henüz evvel-i āṣār-ı cihān-efrūz est”[60] mażmūnı vird-i zebānıdur. Ẕāt-ı ḥuceste-ṣıfātları şīr-i dilīr-i pīşe-i veġā ‘āni ẕikr-i cemīli sebḳ iden Ḥażret-i aġanuñ perverde-i ni‘met ü a‘ṭāfı ve manẓar-ı enẓār ve maẓhar-ı elṭāfıdur. ‘Alāḳa-i muṣāheret ve muḳārenet birle cenāb-ı ‘ālīlerine irṭibāṭ ü [10] ittiṣāli vāṣıḳ u mübrem vesīle-i ittiḥād ve meşreb-i ittifāḳ-ı ḫaṣlet ile birbirisine peyvend ü vuslatı mānend-i ‘urve-i vüṣḳā muḥkemdür. Aḫlāḳ-ı ḥamīde ve ḫıṣāl-i pesendīdede bu vechile ittiḥād ü ittifāḳ düşmüşdür ki ẕāt-ı ma‘ālī eṭvārların müşāhede itmeyüp mücerred nāẓır-ı āṣārları olan ehl-i i‘tibār ve aṣḥāb-ı dāniş ü i‘tibār ü iḫtiyār āṣār-ı cānibeyn ve eṭvār-ı ṭarafeyni birbirinden [15] farḳ itmek

[58] Eğer iyiye ikramda bulunursan ona sahip olursun, kötüye ikramda bulunursan (inkar etmek suretiyle) karşı gelir. Çiğ tanelerini kılıcın olması gerektiği yüksek yere koymak zararlıdır, çiğ tanelerinin olması gerektiği yere kılıcı koymanın zararlı olduğu gibi.

[59] Sıcak gün ortasındaki Güneş gibi.

[60] Bu ancak dünyayı aydınlatan eserlerin birincisidir.

mümteni‘ü’l-iḥtimāl ve birinden ṣādır olan kerem ü himeme āḫeri maṣdar [6b] olmamaġa mecāl muḥāldür. Ve’l-ḥāṣıl ol ẕāt-ı merżiyyü’ş-şemā’il u maḫmūdü’l ḫaṣā’iliñ tavṣīf ü ıṭrā ve kemā yenbaġī ta‘rīf ü ṣenāsı ḳalem-i müşgīn-raḳam birle ḳābil olmadığı muḳarrer ve müsellemdür. Beyt:

Ve inne ḳamīṣan min nescin tis‘atin

Ve ‘ışrīne ḥarfen ‘an ma‘ālīhi ḳāṣır[61]

Pes zamān-ı nāṭıḳa meydān-ı [5] ıṭrālarında lāl ve kemiyyet-i ḫāme miżmār-ı ṣenālarında bī-mecāl olup “iẕā lem testaḍi‘ emran feda‘hu ve cāviz ilā mā testaḍi”‘[62] mefhūmiyle ‘amel ḳılındı. Felā-cerem bu evrāḳ-ı perīşān delīl-i dāniş ü ‘irfān ittiḫāẕ olunup ol mīr-i rūşen-żamīr-i ma‘ālī-nişāna maẓhar-ı luṭf-ı naẓar ve ḥüsn-i ḳabūl olmaḳ ümīdiyle itḥāf ve ihdā olındı. Recā-yı vāṣıḳdur ki merciyyü’l küll [10] olan aġa-yı mümā-ileyh naẓarında marżī vü maḳbūl olduġu gibi ḫaber ü i‘tibār ve rütbe-i ḳabūle vuṣūl bulmaḳ me’mūli mevṣūlü’l-ḥuṣūl ola. “İnnehu veliyyü’t-tevfīḳ ve müyessirü’l-mes’ūl] hāẕā evānü’ş-şurū‘ fī-tercemeti’l-kitāb, bi‘avnillāhi’l Vehhāb.”[63] Ḥamd ü ṣenā-yı bī-ḥadd ve bī-intihā ol Pādişāh-ı lā-yezāl ve Ḫālıḳ-ı [15] ber-Kemāl Cenāb-ı Kibriyāsına lāyıḳ u revādur ki ḳafes-i ebdānda ṭūṭī-yi [7a] cān-ı ‘arifān şeker-i şükr ile gūyān olup vaḥdāniyyet-i ẕāt-ı pākine muḳırr ve zāġ-ı nefs-i ḥayvānī merāti‘-i ḳālıb-ı insānīde envā‘-ı elṭāf u iḥsānına i‘tirāf ḳılup ṣūrī vü ma‘nevī ni‘metlerine şākirdür. Beyt:

[61] Dokuz ilmek ve yirmi dokuz harften dokunmuş bir gömlek boya kısa gelir.
[62] Yapamadığın bir işi bırak ve yapabildiğin işe geç.
[63] O başarının yardımcısı ve sorumluluğu kolaylaştırıcıdır. Bu Vehhab olan Allah’ın yardımıyla kitabın tercümesine başlangıç anıdır.

Şākir-i in‘ām-ı Raḥmāndur ḳamu vaḥş u ṭuyūr

Ẕākir-i iḥsān-ı [5]Sübḥāndur cemī‘ ins ü cān

Ve ṣalāvāt-ı bī-ġāyāt naḳāve-i kā’ināt ve mefḫar-i mevcūdāt üzerine olsun ki ol ẕāt-ı laṭīfiñ ism-i şerīfleri Muḥammedü’l-emīn olduġı gibi gülistān-ı cinānları zāġ-ı nefs-i ḥayvānī ta‘addīsinden emīn ve ṭūṭī-yi lisān-ı ‘aẕbü’l-beyānları kāşif-i esrār-ı zamān [u] zemīn olup dem-be-dem ḳand [u] şīrīn-i vaḥy-i mübīn ile gūyā-yı esrār-ı ilāhī [10] ve kāşif-i rumūz-ı nā-mütenāhīdür.

Be-zebān-ı kāşif rumūz-ı cihān

Be-cenān-ı kāşif ḳuṣūr-ı cinān[64]

Ve daḫī ol ẕāt-ı kerīm-i āli-cenāba āl u aṣḥāb ve etbā‘ vü aḥbāb olan zümre-i kām-yāb üzerlerine olsun ki ol gürūh-ı bā-şükūh şekeristān-ı hidāyetiñ ṭūṭī-yi şīrīn-i güftārları ve gülistān-ı cennet ve bostān-ı sa‘ādetiñ bülbül-i ḫoş-elḥān ve ‘andelīb-i [15] huceste-āṣārlarıdur. Ammā ba‘d bir şeb ki çeşm-i baṣīret küşāde ve levḥ-i [7b] fetānet keṣret-i ṣuverden sāde idi

Oturmuşdum olup ḫālime meşġūl

Ġubār-ı ṣoḥbet-i aġyārdan dūr

Çeküp keṣretden el olmuşdı ḫāṭır

Ṣafā-yı üns-i vaḥdet birle mesrūr

Nāgāh gördüm ki ḫānḳāh-ı sīne ve medrese-i fevā’idde ṭūṭī-yi ruḥ-ı ḳudsī-nijād ile zāġ-ı ṭabi‘at-ı ẓulmet-nihād arasında muḥāvere ve münāẓara vāḳi‘ olup her delā’il feżā’il ü rüchan ve berāhīn-i kemālāt u ‘irfānın beyān eyleyüp ṭūṭī-yi rūḥ-ı pāk-[5]

[64] Cihanın remizleri kâşifin dilinde, cennetin köşkleri kâşifin yüreğinde[dir].

nihād murġ-ı riyāż-ı üns ve ṭā'ir-i ḫaṭā'ir-i ḳuds olup murġ-ı şerīr-i ẓulmānī [olan] zāġ-ı ṭabī'at-ı insāniyyeden faż̈l u rüc̱hānı müstaġni-yi 'ani'l-beyān ve muṭlaḳā ṭūṭī vü zāġ miyānında nümāyān olan też̈āddıñ bedāhati ehl-i [10] dāniş ü iẕ'āna belki derece-i kemāl-i 'irfāndan ḳāṣır olan zümre-i bülh ü ṣıbyāna gün gibi rūşen ü 'ayān iken zāġ-ı mülebbis ṭarīḳ-i ḥaḳḳı ḳoyup semt-i cedele sālik ve eṣnā'-i mübāḥeṣ[es]inde gāh men'-i mücerred ve gāh müṣādere-i 'ale'l-maṭlūb ve men'-i 'ale's-sened eyleyüp muġālaṭāt-ı meşhūre īrādına mütehālik olıcaḳ ṭūṭī-yi cān meydān-ı münāẓarada kümeyt-i cān-ı lisān-ı 'aẕbü'l-beyāna [15]irḫā-yı 'inān eyleyüp zāġ-ı ṭabī'at-ı ḥayvānīniñ müzeyyef ve memnū' olan [8a] muḳaddimelerine tenbīh ve īrād eyledügi su'allerine cevāb-ı müsteṭāb virüp bi'l-āḫere ilzām ve āḫirkār "el-ḥaḳḳu ya'lū velā yu'lā"[65] feḥvāsınca ḥaḳḳa ṭābi' ḳılup münḳād u rām eyledi. Ve bu muḥāvere ve münāẓaranıñ tafṣīli bu üslūb üzerine vāḳi' olmuşidi ki[66]: ol ṭūṭī ki bezm-i süḫanıñ nüktedānı ve bāġ-ı 'irfānıñ şīrīn-beyānıdur, miftāḥ-ı beyān ile ḳufl-i zebānı açup ve bezm-i ifādeye ḳand u sükker ṣaçup [8b] didi ki: ey zāġ-ı siyeh-kār senüñ ṭūṭī-yi şeker-güftār ile ne kāruñ ve ey murġ-ı ẓulmet-sirişt simurġ-ı bāġ-ı behişt yanında ne miḳdāruñ vardur? Sen denī-ṭab' u ḫāk-nihād ben bir āli-ḳadr u ḳudsī-neşādun

Be-pāy-ı ḫod be-leb-i dām mīreved ān zāġ

Eger be-ṭūṭī-yi şīrīn-i soḫan be-baḫṣ āyed[67]

[65] Hak daima yükselir, onun üzerine çıkılmaz." Bazı kaynaklarda hadis olarak geçmektedir.
[66] Metinde, minyatür için boşluk bırakılmıştır.
[67] Eğer Karga şirin sözlü Papağan'la münazara etmeye kalkışırsa kendi ayağıyla tuzağın kenarına gitmiş olur.

[5] Ya‘ni kendi ayığıyla giriftār-ı [d]uzaġ olur şol zāġ eger ṭūṭī-yi şīrīn-suḥan ile baḫş idecek olursa. Ey bī-ḫaber ben fāris-i meydān-ı ‘irfānem, sen rācil-i deşt-i iẕ‘ā[n]sın atlu yanında piyādenüñ reftāra ne iḳtidārı olur ve saḥbān ṭururken bāḳıl nice ḳadr ü i‘tibār bulur. Beyt:

Pīş-i Mūṣā sāḥirī ez-maḥż-ı mālhūlyā est

Nezd-i ‘Īsā lāf-ı [10] ṭıb ez-‘illet-i sevdā būd[68]

Ya‘nī Ḥażret-i Mûsā yanında sāḥirlige heves maḥż-ı māl-ḫulyādur ki mu‘cize-i Mūṣā her ne ḳadar siḥr olursa da ibṭāl ider ve Ḥażret-i ‘Īsā ḥużūrunda ‘ilm-i ṭıbdan laf urmaḳ ‘illet-i sevdā ve ‘alāmet-i cünūndur ki Ḥażret-i ‘Īsā meyyiti iḥyā eyler “rahimallāhü imra’en ‘arafe ḳadrahū ve-lem yete‘adde ṭavrahū”[69] ya‘nī şol kişiye Allah raḥmet itsün ki kendi ḳadrin bilüp ḥaddinden tecāvüz itmeye. Çün ṭūṭī-yi [15] şīrīn-maḳālüñ bu ḳīl u ḳāl zāġ-ı tīre-dil işitdi, ġāyetde münfa‘il [9a] oldı. Zāġ zebān-ı ṭa‘nı dirāz idüp eyitdi ey ṭūṭī-yi bī-edeb, ey murġ-ı mechūlü’n-neseb sen evvelā ne kessin sīmurġ mısın meges misin benüm yanumda aḥvālüñ müte‘ayyin degüldür. Ḳande ḳaldı ki faẕl [u] rüchānuñ mütebeyyin ola? Bu faẕl u hüneri ḳangı pīr-i hüner-perverden ögrendüñ ve bu şem‘-i ‘irfānı ne aṣıl [5] encümenden fürūzān eylediñ çerāġı kimden yaḳarsın kendiñi ḳatı‘ālī ṭutup nihāyetde yüce-pervāz eyler ve ġāyet yuḳardan baḳarsın kendiñden ġayrı ḥesāba saymaz ve kimseyi göziñe göstermez ‘aynıña almazsıñ. Cānibeyniñ ḥāline iṭṭıla‘ ve şu‘ūruñ ve ṭarafeyniñ

[68] Musa’nın önünde sihir yapmaya kalkışmak tatlı bir kuruntudan, İsa’nın nezdinde tıptan söz açmak sevda hastalığından kaynaklanmaktadır.
[69] Allah kendi sınırını bilip haddini aşmayan kimseye merhamet etsin.

ṭavrına vuḳūf u ‘uṣūruñ yoġken zebān-ı ta‘āddī ve levmi dirāz itdiñ ve bī-tevāḳḳuf ve [10]bī-tereddüd da‘vā-yı fażla başlayup semt-i sitem ü cevre gitdiñ. Beyt:

Benimle itmegil da‘vā-yı rüchān

Gel ey ṭūṭī iderseñ işte meydān

Bu cāyiz degildür ki ben senden efḍal olam.

Beyt:

Sevfe terā iẕā incilā el-ġubār

Efrasün taḥteke em ḥımār[70]

Ya‘nī ba‘de zamān göresin ḳaçan ‘ayn-ı ‘ibret ve çeşm-i baṣīretüñden perde-i ġaflet ve ġubār-ı enāniyyet gitdügi vaḳit ki altuñda bindüginiñ bu ‘aẕīm yarar [15] at mıdur yoḫsa bir ża‘īf u ḥaḳīr ḫar-ı leng midür bu beyt-i tāzeyi ba‘żı [9b] meşāyiḫ-i kibār ve evliyā-yı ebrārdan ṣādır olup muṣannifīn-i aḫyār çoḳ yerde īrādın iḫtiyār itmişlerdür. Belki ba‘żı kütüb u esfār ve şehsüvār-ı ‘arṣa-i kerāmet ve ḥātem-i menşūr-ı velāyet Şeyḫ Muḥyiddīn-i ‘Arabī Ḥażretlerine nisbet olunup anlarıñ enfās-ı ḳudsiyyelerinden olmasın iş‘ār itmişlerdür. [5] Rākibden murād rūḥ olup merkūbdan maḳsūd nefsdür. Muḥaṣṣal-ı kelām şöyle dimekdür ki insān perde-i ġaflet götürilüp kendi maḳāmın görmeyince kendüniñ nefs-i emmāresi ḥālin bilüp ‘ındallāhite‘ālā sa‘īd midür yoḫsa şaḳī midür bilmez, kendüyi sa‘īd ẓan idenler şaḳī çıḳar ve nice şaḳī ẓan olunan sa‘īd idügi ẓāhir olur. Merkeb-i nefsüñ ḥāli ġubār-ı ḥayāt-ı fānīden ḫalāṣ [10] olup pertev-i āfitāb-ı fenā ve żiyā-yı ḫūrşīd-i ‘ālem-i beḳā birle incilā bulmayınca ḥaḳīḳat üzre görilüp ne idügi ma‘lūm olmaz. Pes merd-i kāmile lāẕımdur ki ne teẕkiyye-yi nefs

[70] Toz bulutu dağıldığında göreceksin, altındakinin bir at mı yoksa eşek mi olduğunu.

idüp semt-i ṣalāḥ ve ṭarīḳ-i taḳvāya ḳadem başdum ẓan iderse de ẓuhūr-ı şeḳāvet-i ezeliyyeden ġāfil olmayup ḫavf u recādan ḫālī olmaya ve a‘māl-i zühd ü taḳvāsına ṭayanup keşret-i [15] ‘ibādet ü ṭā‘ātine ittikā ḳılmaya. Ṭūṭī kelām-ı zāġı işidüp eyitdi ki: [10a] Ey zāġ-ı siyeh-rūy ve ey murġ-ı herze-gūy niçün nā-ma‘ḳūl söylersin cümleden cānibeynüñ ḥāli nā-ma‘lūm deyü muḳaddemāt sevḳ idüp tezvīr eylersin mubaṣṣırān-ı āferīniş ve ṣāḥib-naẓarān-ı ehl-i dāniş yanlarında ‘ıyār-ı ṭarafeyn ve miḳdār-ı cānibeyn mānend-i ẓuhūr-ı şems ve miṣal-i murūr-ı ems meczūmdur.

[5] Beyt:

Ey bī-ḫaber ez-ḫīş nigeh kon çep ü rāst

Bā hemçü meni ḫuṣūmet ez behri çe ḫāst[71]

Ma‘nāsı ey kendüsinden bī-ḫaber olan kimesne ṣaġ ve ṣoluña naẓar gör ki seniñ gibi nādān[a] benim [gibi] dānā ile ḫuṣūmet itmek düşer mi, bir menşe’-i ġalaṭ olacaḳ muḳteżā var mıdur dimekdür. Ey zāġ benüm fażl u rüchānum nūr-ı şems gibi fī-nefsü’l-emr rūşen ve ‘ayān olıcaḳ senüñ çeşm-i [10] başīretüñ nā-bīnā olup görmese baña ne ziyān olur ve fażla ne noḳṣān gelür? Beyt:

Ger ruḫ-ı mihr-rā nebīned būm

Mihr nezd-i ḫıred neşod meẕmūm

Līk rūşen-şeved ki būmek-i şūm

Hest ez-idrāk nūr-ı hūr maḥrūm[72]

[71] Ey kendisinden bi-haber olan kimse sağına ve soluna bak ki benim gibi biriyle niçin husumet etmek istersin?

[72] Eğer baykuş güneşin yüzünü göremezse güneş akıl nezdinde kötülenmiş olmaz. Lakin şu çok açıktır ki uğursuz baykuşcuk güneşin nurunu idrak etmekten mahrumdur.

Beyt:

N’ola göremezse mihri dīde-i būm

Ḫıred yanında olmaz mihr meẕmūm

Velī ma‘lūm olur ki būm-ı meyşūm

Olurmuş görmeden ḫūrşīdi maḥrūm

[15] Ve ey zāġ eger nādānlıḳ idüp benümle meydān- imtiḥāna gelürseñ [10b] bisāṭ-ı baḫṣe ḳadem baṣup süḥāndanlıḳ da‘vāsın ursañ bilmiş ol ki bu ṭavrıñ āḫiri perīşānlıḳ ve bu kārıñ ‘āḳıbeti peşīmānlıḳdur.

Be-vaḳt-i ṣubḥ şod hemçū rūz ma‘lūmet

Ki bāk-i baḫte-i nerd der-şeb-i deycūr[73]

Ma‘nāsı vaḳt-i ṣubḥ olıcaḳ gün gibi ma‘lūm olur ki ḳarañu gicede [5]kimiñle nerd oynaduġıñ ya‘nī ḫaṣmıñ saña ġālib olduġı ẓāhir olur dimekdür. Ey zāġ eger benümle mübāḥeṣe iderseñ ben seni irşād içün mübāḫeṣeden ḳaçmazın seniñ ḫasāset-i şānıñ ḫasebiyle egerçi ẓāhiren baña vaṣme-i ‘ār u noḳṣān görinür. Lākin benim nebāhāt-i şānum saña iltifāt itmekle noḳṣān-peẕīr olmadan ‘ālīdür. Şems-i felek gibi ki pertevi ḳaẕūrāt [10]üzerine düşmekle ẕātına noḳṣan gelmez. Beyt:

Sa‘ādet-i ezelī ḳābil-i zevāl olmaz

Güneş yer üstüne düşse hem pāy-māl olmaz.

Beyt:

Men kāne fevḳa maḥālli’ş-şemsi menziluhu

Feleyse yerfe‘uhu şey’ün velā yeẕa‘[74]

[73] Sabah olunca karanlık gecede kiminle tavla oynadığın gün gibi malum olur.

Ya‘nī şol[75] kimsenüñ menzil-i ḳadri maḥall-i şems-i felekden ‘ālī ola ol kimesneniñ ḳadrini bir şey-i refī‘ muḳārenetiyle bālā ve ne bir şey-i ḫasīs mülābesesiyle [15] pest u dūn olur. Rif‘at u kemāl bu dereceye vāṣıl olduḳdan ṣoñra [11a] bir şey żarār virmez. Zāġ-ı siyehkār ṭūṭī-yi şīrīn-güftārıñ bu kelām-ı gevher-niṣārın daḫī istimā‘ idicek dehān-ı ta‘n u teşnī‘i bāz ve minḳār-ı tevbīḫ ü nefrīni dırāz eyleyüp didi ki: Ey kendin begenici ṭūṭī-yi bī-hūde[76]-gūy ve ey kendin görici murġ-ı bed-ḫūy senüñ benden tefażżulüñ ve [5] benüm senden tenezzülüm ne cihetdendür beyān eyle.

Beyt:

Ḫoş būde ger miḥakk-ı tecrübe āyed beyān

Tā siyeh-rūy şeved an kī duruġeş bāşed[77]

ma‘nāsı miḥekk-i tecrübe ortaya gelürse ḫūbdur ta ki derūnunda ġıll ü ġış olan ẓāhir olup yüzi ḳara ola yāḫūd durūġı olup kiẕb ideniñ yüzi ḳara ola dimekdür. Ey ṭūṭī ben dā’imā ṭīb-kelā ve [10] luṭf-i havā ve ḥüsn-i mer‘ī ile mevṣūf ve keşret-i āb u dāne birle ma‘rūf deşt ü derlerde gezerin, müstaġraḳ-ı envā‘-i ni‘met olup Cenāb-ı Ḥaḳḳa şükr iderin. Sen ekşer maḥbūs-ı zindān olup iller eline baḳarsın, taḥṣīl-i ḳūt-ı lā-yemūt idince nice bī-hūde söz söyleyüp nice yüz ṣuyın dökersin. Ben her rūz “ve in te‘uddū ni‘metallāhi lā tuḥṣūhā”[78] merġzārında ni‘am-ı [15] lā-tuḥṣī ile mütene‘‘im ve her şām bī-müzd ü rāyegān eṭ‘imme-i firāvān istifāsından [11b] ṣoñra bu feḥvā-yı

[74] Menzili güneşin mahallinden daha yüksekte olan kişi ne üstün bir şeyin kendine yaklaşmasıyla yükselir ve ne de alçak bir şeyin kendine temas etmesiyle alçalır.
[75] Müstensih tarafından sehven iki kere yazılmış.
[76] Metinde” bihuyde” şeklindedir.
[77] Tecrübe mihenginin ortaya çıkması hoş bir şeydir çünkü yalan söyleyenin yüzü siyah olur.
[78] Allah’ın nimetlerini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız. Nahl, 18/18

“feiẕā ṭa‘amtüm fenteşirū”[79] vekr-i me’lūf-ı bülend ve āşiyān-ı ma‘hūd-ı ercümend[e] rucū‘ u ‘avdet eyleyüp “ve lein şekertüm leezidenneküm”[80] āyeti çeşmesārından sīrāb olup şükr-i bī-hesāb iderin. Ey bī-inṣāf bu deñlü ni‘am-ı vāfireye maẓhār olmaḳ bīhūde vü güzāf mı olur ve ḳadri [5] ‘ālī vü berter ve faẕlı müsellem ü muḳarrer olmayan kişiye Rabbü’l-‘izze bu vüs‘at-i ni‘meti naṣīb mi ḳılur? Ṭūṭī eyitdi: Ey zāġ-ı güzāf-gūy ve ey murġ-ı siyāh-rūy miḥekk-i tecrübe ortaya gelmişdür nihāyet sen ġāfilsin ve senüñle benüm tefāvüt-i fāḥiş ve farḳ-ı bisyārum mütebeyyin olmuşdur lākin cāhilsin senüñ ġıll ü ġışuñ ve kiẕb ü durūġuñ iẓhār ve yüzüñ ḳaralığı muḳarrerdür. [10] Ḳadīmden beri ḳara yüzlü ġammāz-ı siyehkār u siyeh-dilsin. Saña yüz ḳaralığıyla bed-du‘ā taḥṣīl-i ḥāṣıl ve ekṣer kelimāt-ı bī-ṣebātuñ bī-hūde ve bī-ṭā’ildür. Cümleden vefret-i ni‘met ile mevṣūf olduġıñı mezīd-i faẕl u ma‘rifetüñe delīl ‘add itdüginñ ġāyet de bī-ma‘nā ve nā-mā‘ḳūldür “el-cāhilü merzūḳun”[81] muḳaddeme-i müsellemesinden ġāfil ve aḥvāl-i dehr-i dūna cāhilsin. [15] Beyt:

‘Ārifüñ ‘izzeti kemālledür

Cāhilüñ ‘izzeti cem‘-i malladur.

Ey zāġ-ı daġl-[12a] pīşe ve ey ġurāb-ı bāṭıl-endīşe meger sen aḥvāl-i rūzgāra ‘izz [ü] i‘tibār ile ḳat‘ā naẓar etmemişsin ve ḳavl-i ḥükemāyı hergiz işitmemişsin. Buyurmuşlardur ki **“**el-kelbü fī ṣıḥḥatin ve’l-leyṣu maḥmūmun, ve’l-abdü fī-‘izzetin ve’l- ḥurru maḥrūmun.”[82] Ya‘ni kelb ekṣer ṣıḥḥatde ve şīr ekṣer maḥmūmdur. Ve ḳul

[79] Yemeği yediğiniz vakit hemen dağılın. Ahzab, 33/53.
[80] Eğer şükrederseniz, elbette size daha fazla veririm. İbrahim, 14/7
[81] Cahil rızıklandırılmıştır.
[82] Köpek sıhhatte, aslan hummaya tutulmuştur. Köle kısmı izzette, hür olansa bundan mahrumdur.

cinsi ġāliben ‘izzetde [5] ve ḥür ḳısmı maḥrūmdur. Ve bu bābda İbnü’r Rāvendī’niñ ḳıṭ‘a-yı meşhūresi ḫıred-ḫilāf müdde‘āñı iṯbātda naṣṣdur.

Kem ‘āḳılin ‘āḳılin e‘yet meẕāhibuhu

Ve cāhilin cāhilin telḳāhü merzūḳa

Hāẕelleẕī terke’l-evhāme ḥā’iraten

Ve ṣayyera’l- ‘ālime’n-niḥrīra zındīḳa[83]

Ya‘nī nice ‘āḳil-i kāmili ṭuruḳ-ı ma‘īşeti mesdūd olmaġla emr-i ma‘āşında ‘āciz ü teng-dil bulur ve nice cāhil-i [10]seng-dile ebvāb-ı rızḳ meftūḥ olmaġla müreffeh ü merzūḳ-ı mülāḳī olursun. Be-ḥasbe’ẓ-ẓāhir ḳıyās-ı ‘aks olmaġla bu ma‘nā nice evhāmı ḥayretde ḳomuşdur ve nice niḥrīr geçinenleri ḥüsn-i firāset ve em‘ān-ı naẕar itmemeleri ile zındīḳ eylemişdür. Ey zāġ-ı aḥmaḳ bu dār-ı dünyā-yı fānī ve sarāy-ı sipenc-i kem-i zindegānīde ‘ādet-i Rabbānī ve taḳdīr-i Yezdānī [15]ekṣer bu üslūb üzre cārī olup ġālib bu nesḳ üzre olması [12b] muḥaḳḳakdur ki ‘āḳıl ü dānālarıñ dār-ı ma‘īşetleri teng u tār u dādda ṣabr u ḳanā‘atleri vāsi‘[vü] vāfir ve cāhil [ü] nādānlaruñ ḥavme-i ni‘met ü ‘izzetleri firāvān u bī-pāyān ve sāha-i ṣabr ve ridā’-i tevekkülleri żayyıḳ; mısra:

Kem min edībin fehimin ḳalbuhū

Müstekmili’l-aḳli muḳıllün ‘adīm

Ve cāhilin [5]müstekṣirin rızḳuhū

Ve ẕālike taḳdīrü’l ‘azīzi’l- ‘alīm[84]

[83] Nice akıllı vardır ki geçim sıkıntısı içindedir ve nice cahil vardır ki kendisini bolluk içinde görürsün. Budur işte akılları hayretler içerisinde bırakan ve yetkin âlimi de zındık yapan.

Ma‘nāsı nice edīb-i fehīmü’l ḳalb kāmilü’l-‘aḳl vardur ki malı ḳalīl ve ḳuvveti yoḳdur ve nice cāhil vardur ki emvāl ü erzāḳı keşīrdür. Bu ma‘nā ‘Āzīz ü Ḥakīm olan Rabbü’l- ‘İzzetiñ taḳdīridür dimekdür. Ey zāġ-ı bed-sīret eger vüfūr-ı ni‘met delīl-i fāżīlet olaydı Ḥażret-i ‘Alī raḍıyallāhü anh bu şi‘ri buyurmazlar [10] idi. ‘Arabī:

Felev kāneti’d-dünyā tünālü bī-fitnatin

Ve fażl u ‘aḳl niltü‘ale’l- merātib[85]

Ya‘nī eger dünyā devleti zekā vü fażl u ‘aḳla göre olaydı ‘aṣr-ı şerīflerinde Ḥażret-i Mu‘āviye da‘vā-yı ḫilāfet etmeyeydi. Ḥażret-i ‘Alī’niñ Mu‘āviye üzerine fażl u rüchānı şems ü bedriñ kevākib[e] faẓl u rüchānı gibi idügi mertebe-i bedāhetdedür. Ve ey zāġ benüm ḳadr-i celīlüme [15]bir delīl daḫī budur ki sen her şeb sevdā-yı ṭalebde ve her rūz ṣadr-ı [13a] iktisāb u ta‘abbüddesin “men ṭalebe şey’en ve cedde vecede”[86] mażmūniyle ‘āmil olup her dem cidd ü cehd ve sa‘y u kedden ḫālī olmayup emr-i ma‘āş ve sebeb-i inti‘āşıñda ṣıfat-ı tevekkül ile ittiṣāfdan devr ü dā’ire-yi ḳanā‘atden mehcūrsun. Rūz-ı ezelde maḳsūm olan rūzīye rāżī olmayup dāyim [5]ziyādeye müteḳāżisin. Ben ḫod mebde’-i fıṭratumdan berü cebīn-i cibilletümde her ne nevişte olduysa aña rāżı olup rāh-ı tevekküle sālik ve tūşe-i ṣabr u ḳanā‘at ile geçinmege mālikin. ‘Arabī :

[84] Kalben anlayışlı, aklen olgun nice edip vardır ki, malları azdır ve güçsüzdürler. Ve nice cahil de vardır ki rızıkları çoktur. Bu Aziz (yüce) ve Alîm (her şeyi bilen) olan Allah’ın takdiridir.

[85] Kişi aklıyla zekâsıyla mala kavuşsa idi,
Zenginlikte en yüce mertebeye çıkardım.

[86] Kim bir şey talep eder ve bunun için gayret gösterirse isteğine ulaşır. (Hadis)

Radītü bimā ḳassemallāhu lī

Ve fevveżtü emrī ilā ḫālıḳī

Feḳad aḥsena'llāhu fīmā mażā

Keẕālike yaḥsinü fīmā bakī[87]

Ma'nāsı razı oldım Allāhu Te'ālā baña taḳdīr itdügine ve emrim tefvīż [10]eyledim Ḫālıḳıma. Ḥaḳ Te'ālā geçmiş zamanda baña iḥsān eyledi şimden ṣoñra daḫī gelecek zaman-ı bāḳīde daḫī iḥsān ider dimekdür. "Er-rızḳu maḳsūmun bi-naṣībin mefrūzin ve ma'lūmin"[88] feḥvāsınca ki ma'nāsı rızḳ ezel-i āzālde maḳsūmdur. Herkese ifrāz olunmuşdur. Naṣīb-i Mu'īn ile ma'lūmdur. Kendü naṣīb-i mefrūz-ı ma'lūmuma ḳānī'in. 'Arabī:

Fe'inne'r-rızḳa maḳsūmun

[15]Ve keddü'l mer'i la yenfa'[89]

Faḳīrün küllü men yeṭma'

Ġaniyyün küllü men yeḳna'[90]

Ma'nāsı [13b] taḥḳīḳen rızḳ rūz-ı ezelden maḳsūmdur kimesneniñ sa'yi nef' virmez. Pes her ṭāmi' olan faḳīrdür ve her ḳāni' olan ġanīdür dimekdür. Ve ey zāġ ben senüñ gibi ne her rūz taḥṣīl-i rızḳ içün ṭalebde ve ne her şeb fikr-i ġıdā-yı ferdā ile ta'abbüddeyin. Mışrā:

[87] Allah'ın benim için takdir ettiğine razı oldum, işlerimi Yaratıcıma ısmarladım. Geçmişte bana ihsan ettiği gibi, gelecekte de bana ihsan edecektir.
[88] Rızk paylaştırılmıştır, Allah'ın bilgisi dâhilinde bölünmüştür,
[89] Hak etmiştir rızkı taksim
Senin hırsın fayda vermez.
[90] Fakir kalır nice tamî'
Zengin olur nice kanî'
*Beyitlerin anlamı Müstakimzade Saadettin Efendi'nin *Hz Ali Divanı* isimli tercümesinden alınmıştır.

Ḫufte ez-aḥvāl-i dünyā rūz şeb

[5]Çün ḳalem der-pençe-i taḳlīb-i Rab[91]

Ma‘nāsı: aḥvāl-i dünyādan göz yummuş rūz u şeb sa‘y u ṭalebden fārig̈ olmuş pençe-i yed-i ḳudret-i Cenāb-ı Rabbü’l-‘İzzetde mānend-i ḳalemdür ki kendüniñ ḳaṭ‘ā taṣarrufı yoḳdur. Esābi‘-i ḳudret-i Raḥmān nice isterse öyle döndürür dimekdür. Teslīm-i küllī ile kendün Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a müteveccih ḳılup tevekkül-i ṣırf idenleriñ ḥālini yed-i ḳudretde [10] ḳaleme teşbīh ü temṯīldür. Çün zāġ-ı bī-şerm germ olup ṭūṭī-yi şīrīn-güftārdan neṯr u naẓm bu cevāb-ı müsteṭābı ki mısra:

Naẓmeş çū ‘ıḳd-i pervīn

Neṯreş çü neṯr-i neṯre[92]

gūş-ı ġurūr ile gūş itdi. Ġayret-i ḥamiyyete gelüp eyitdi ki ey ṭūṭī-yi sebze-pūş ey murġ-ı rızḳ-fürūş bu kelimāt ki ve bu sözler ki söyledüñ ḥadīṯ-i nebevīye muḥālif ve ḳavl-i Ḥażret-i ‘Alī’ye [15] mübāyindür. Ḥażret-i Rasūlullāh Ṣallallāhu ‘Aleyhi Vesellem “el-kāsibü ḥabībullāh”[93] [14a] buyurmuşlardur ya‘ni kesb-i ḥelāl ile kesb eyleyüp infāḳ-ı ehl ü ‘ıyāl iden Ḥaḳ Te‘ālā maḥbūbıdur. Baṭālet üzre olmayup kesb-i ḥelāl iden ḳulların Ḥaḳ Te‘ālā sever ve Şīr-i Ḫudā Ḥażret-i ‘Aliyy-i Murtażā buyurmuşdur, mısra:

Ve kün ṭāliben li’r-rızḳı min bāb-ı ḥıllihi

Yüżā‘af ‘aleyke’r-rızḳu [5]min külli cānib[94]

[91] Gece gündüz dünyanın hallerinden göz yummuş, Cenab-ı Rabbü’l-İzzet’in kudret elinin pençesinde kalem gibidir.
[92] Onun nazmı Pervin gerdanlığı, nesri ise Nesre yıldızının saçılması gibidir.
[93] Rızkını kazanan Allah’ın sevgilisidir.
[94] Rızka helal yoldan talip ol ki, rızık sana her yönden ikiye katlansın.

Ma‘nāsı rızḳa ṭālib ol ṭarīḳ-i ḥelālden kesb itdigüñ ḥālde tā ki saña rızḳ her cānibden gelüp mużā‘af ola dimekdür. Ey ṭūṭī-yi bisyār-süḫan bu ẕikri itdügüm kesb-i helāl bir emr-i ḥasen idügi günden rūşendür. Ekṣer enbiyā vü evliyā vü hulefā vü aṣfiyā bu meslege sālik olduḳları mübeyyendür. Binā’en-‘aleyh Mevlānā Celāleddīn Rūmī [10] taḥrīz ü terġīb-i kesb ve ẕemm ü ta‘yīb-i erbāb-ı betāletde buyurmışdur. Beyt:

Remz-i el-kāsibü ḥabību’llāh şenev

Ez-tevekkül der-sebeb-i kāhil meşev[95]

Ma‘nāsı “el-kāsibü ḥabībullāh” remzin istimā‘ile tevekkül iderin deyü teşebbüṣ-i esbāb u ‘ilelde kāhil ü pür-kesel olma dimekdür. Bu feḥvādan sebeb[e] tevessül māni‘-i tevekkül degildür demek tevehhüm olunur. Her çend-i baṭālet ü kāhilī [15]meẕmūm olup kesb ü sa‘y maḳbūl ü memdūḥ idügi ma‘lūm u meczūm [14b] iken kesbi sen ḳadḥ u ẕem idersin ṭarīḳ-i ḥaḳḳı ḳoyup rāh-ı ḍalāle gidersin. Bu māddede muḥiḳḳ degil idügüñ tamām vāżıḥ u ma‘lūm oldı. Sā’ir kelimātuñ daḫī buña ḳıyās olunup ve muta‘aṣṣıb u ṣāḥib-i ġaraż idügüñ tamām idrāk u iḥsās olundı deyü zāġ-ı ẓulmānī ṭūṭī-yi nūrānīye bu [5] māddede ġalebe şeklin göstericek ṭūṭī-yi şīrīn-edā bülbül-i destān-serā olup rūy-ı ‘arūs-ı ma‘nā ve cemāl-i bā-kemāl-i maḳālden perde-küşā olup mānend-i put-ı ṭannāẕ hezār naġme vü ṭanz ile süḫan-sāz ve nükte-perdāz olup eyitdi ki ey zāġ-ı bī-nevā bāb-ı kesbde bir yaramaz fi‘l itmedüñ el-ḥaḳ beyān-ı şān-ı kesbde rāst söyledüñ ḫazef-fürūş-ı pīlever iken [10] ne deyelüm terk-i aṣḥāb-ı iḫticāb ve ceḥd-i sa‘y u iktisābda ‘aḳd-i gevher diledüñ ḥaḳḳā ki “el-

[95] Malını kendisi kazanan kişi Allah’ın sevgilisidir remzini dinle, sebebe tevekkül etmekte tembel olma.

‘ıyyu ḳad yekün ḫaṭīben”[96] meṡeline ki ma‘nāsı aḥmaḳ ve körden gāh olur ‘alā sebīlü’n-nedre bir nükte-i rūşen ve bir kelām-ı belīġ [ü] ḥasen söylemekle faṣīḥ olur bilmeyen anı her sözün aña ḳıyās eyleyüp bāḳıl iken saḥbān-ı ibil ṣanur dimekdür, muẓhir düşdüñ. Muṭlaḳā kesb ü sa‘yüñ memdūḥ ü maḥmūd olmasında şübhe olmayup bir ferde ḳudret-i [15a] inkār u cüḥūd mün‘adim ü mefḳūddur. Ehl ü aṣḥāb-ı bāṣīretden bir ahad bunı selb ü inkār itmez lākin ‘arabī “ḥafiẓte şey’en ve ġābet ‘anke’l-eşyā”[97] ya‘nī bu maḳāmda bir şeyi ve bir emri ḥıfẓ u żabṭ eyledüñ ammā daḫī niçe ḥıfẓ u żabṭı lāẓım olur eşyādan ġaflet [5] eyledüñ. Ey zāġ ẓāhir-i ḥāle naẓar ile iktifā idüp ḥaḳīḳat-i emre ıṭṭılā‘dan ve künh-i nefsü’l-emre şu‘ūr u vuḳūfdan ẕāhil ü ġāfil olduñ. Senüñ ‘aḳluñ ancaḳ bu mertebeye vāṣıl ve ḥavṣalañ bu ṭabaḳaya müteḥammildür. İnsān medeniyyü’ṭ-ṭab‘ olup emr-i ma‘āş u inti‘āşında birbiriyle te‘āvün ü te‘āżuda muḥtāc ve ḳıyām-ı nizām-ı dünyāda envā’-ı sa‘y ü [10] iktisāba kemāl-i iḥtiyāc birle muḥtāc olmaġın īrād eylediğiñ ḥadīṯ-i şerīf ve eṯer-i sa‘ādet-muḫbir ‘umūm-ı nāsa naẓar iledür ve sa‘y ü kesbüñ ba‘żı merātibi muṭlaḳ tevekküle māni‘ olmadığı daḫī muḳarrerdür. Görmez misüñ ki ḫalḳ-ı ‘ālem lisān-ı enbiyā ile kesb ü sa‘y itmege me’mūr olmuşlar. Herkes baṭālet ü kesel ile mevsūm olup niẓām-ı ‘ālem muḫtel olurdı ve muṭlaḳā [15] sa‘y ü kesb tevekküle māni‘ ü ḳādiḥ olsa sa‘y ü kesb ile mevsūf olan [15b] enbiyā vü mürselīn ve evliyāy-ı kümmelīn mütevekkil olmamaḳ lāzım gelürdi. Bā-ḫuṣūṣ benüm didigüm bu mertebelerden berter ‘ālīdür tevekkül-i maḥżdur ki ol mertebeye kümmel-i ḥuẕẕāḳ vāḥiden ba‘de vāḥīdin vāṣıl olur ve ṣūretā enbiyā vü rusulden ṣādır olan kesb ü sa‘yi kendülerinüñ bu ṣıfat-ı [5]

[96] Ahmak hatiplik edebilir.
[97] Bir şeyi muhafaza ettin ama birçok şeyi kaybettin.

mādiḥa ile ittiṣāflarına māni‘ degildür. “Ta‘līmen li’l-ümmet”[98] niẓām-ı ‘ālem içün ẓāhirā mübāşeret-i sa‘y ü kesb idüp ḫalḳı irşād etmişlerdür. ‘Avām u ḫavāṣdan her ṣınıf ve her nev‘iñ meşrebine göre feyż-baḫş olup ḳā’id-rāh-ı rüşd ü sedād olmuşlardur. Aña mebnīdür ki ṣuleḥā-i ümmetden ve evliyā-i milletden niçe ‘ālī-himmet ve sāmī-menkabet ẓuhūr idüp ‘ālem-i [10] tevekkülde kūh-i ḳāf miṯāl ṯebāt u ḳarār ile ittiṣāf bulup dā’ire-i tevekkül-i ṣırfa ḳadem baṣup belki hergiz dā’ire-i miṯāl ve noḳṭa-i pāy-ı perkārdan ḳaṭ‘ā ḥareket ü intiḳāl itmeyüp ṯābit ü üstüvār olmaġla ṯemere-i şecere-i tevekkülden ber-ḫūrdār olmuşlardur ve Cenāb-ı Ḥaḳḳ’a tevekkül-i kāmilleri sebebiyle serḥadd-i maḳṣūd ve sāḥil-i necāta vaṣıl olup ber-vechile sa‘y ü [15] kesb itmeden rūzī-yi maḳsūm ve rızḳ-ı muḳadder ve naṣīb-i ma‘lūmlarına bī- [16a] kesb ü kār nā’il olmuşlardur. Ammā bu fırḳa-i güzīn eḳalli ḳalīl olup bu mertebeye vuṣūl degme bir ḳula naṣīb ü muḳadder ve bu sa‘ādet-i ‘uẓmāya ‘ubbād-ı ‘abbādıñ biñde birine dest-res müyesser olur degildür. Beyt:

Keyfe’l-vuṣūlu ilā su‘āde ve dūnehā

Ḳulelu’lcibāli ve dūnehunne ḫutūf

Ver-rıclü [5]ḥāfiyetün ve mā lī merkebu

Ve’l-keffü ṣıfrun ve’ṭ-ṭarīḳu maḫūfu[99]

Ma‘nā-yı beyt: su‘āda nām maḥbūbeye niçe vuṣūl müyesserdür ki anıñla aramızda ṭaġlar vardur ve maḥall-i helāk u haẕer niçe menāzil-i pür-ḫavf-ı ḫaṭar vardur. Vuṣūl-i maḥbūbeye bu deñlü bu‘d u mesāfe vü meḫāṭır var iken ḥālbuki benüm altumda

[98] Ümmete öğretmek, örnek olmak için.

[99] Kendisi ile aramızda yüce dağlar ve onların arasında da ölümcül tehlikeler bulunan Suade isimli sevgiliye kavuşmak ne mümkün. Ayağım çıplak ve bineğim de yok, elim boş ve yollar da tehlikeli.

merkebüm yoḳ ve ayaġum çıblaḳ ve yollar ġāyet de maḫūf dimekdür. Bu şi‘r-i belāġat-ḳarīni ‘ulemāy-ı kümmelīn [10] bir maṭlūb-ı ‘āzīz-i’l-merām ve maṭlūb-ı ṣa‘bü’l-menālüñ istib‘ād-ı ḥuṣūl vü istiġrāb-ı vuṣūlinde ‘alā ṭarīki’l-isti‘āde īrād gelmişlerdür. Nitekim e‘azz-ı meṭālibden olan tevekkül-i ṣırfa mālik olmaḳ nihāyetde müşgil idügin ifāde ṣadedinde ṭūṭī-yi şīrīn-maḳāl īrād eylemişdür. Ey zāġ-ı bī-ḥayā feżā’il-i ṣabr u tevekkül ‘adīdü’r-reml ve’l-ḥaṣā ve delā’il-i rüchān-ı ḳanā‘at “lā tü‘addu ve lā tuḥṣādur.”[100] [15] “Ve men yetevekkel alāllāhi fe huve ḥasbuhu innallāhe bāliġu emrihī ḳad ce‘alallāhu li külli şey’in ḳadrā”[101] [16b] feḥvāsınca āyāt-ı tevekkül ḳatı bülend ve ġāyet de bālādur. **“**El-ḳāni‘u ġaniyyun ve in lem yemluk ḥabbetun, ve’l-ḥarīṣu fakīrun ve in melikü’d-dünyā”[102] medlūl-i māḳbūlünden bürhān-ı rüchān-ı ḳana‘at ḳatı sāṭı‘ vü hüveydādur. Ḥattā bu eṣer-i sa‘ādet-maḫberi Ebu’l-Feth Bestī ‘aḳd belki gerden ü gūş-i ‘aḳl u hūşa [5] bir mengūş u ‘ıḳd idüp buyurmuşdur. Beyt:

Ve ẕü’l-ḳanā‘ati rāż rāżın ‘an ma‘īşetihi

Ve ṣāḥibü’l ḥırṣı in eṣrā feġadbānu[103]

Ma‘nāsı ḳanā‘at ṣāḥibi olan geçinmesinden rāżıdur ehl-i ḥırṣ olan māl-dār olsa da ġażab üzre olup ‘ayşinden şākir olmayup dāyim ziyādeye müteḳāżīdür dimekdür. Ve Ḥaḳ Subḥānehu ve Te‘ālā zümre-i mütevekkilīni kendüye dost ‘add eyleyüp kelām-ı [10] mecīdinde “fetevekkel ‘alallāh, innallāhe yuḥibbu’l- mütevekkilīn”[104] deyüp ve

[100] Adede ve sayıya gelmez.
[101] Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur. Talak Suresi 65/3.
[102] Kanaat eden kişi zengindir, bir daneye sahip olmasa da. Hırslı kişi fakirdir, dünyanın meliki olsa da.
[103] Kanaat sahibi geçiminden memnun, hırslı kimse ise öfkenin tesirindedir.
[104] Artık Allah'a dayan. Muhakkak ki Allah kendine dayanıp güvenenleri sever. Al-i imran 3/159

tevekkül ile emr eyleyüp ḥuṣūl-i imtiṣāli vücūd-ı īmāna ta‘līḳ idüp ve “‘alallāhi fetevekkelū in küntüm mü’minīn”[105] buyurmuşlardur. Faẓl-ı rücḥān-ı tevekküle bundan aḳvā ḥuccet ü burhān mı olur ki Ḥaḳ Te‘ālā eger mü’min iseñiz Allāh’a tevekkül idiñ deyü buyura ve şek yoḳdur ki miḳdār-ı tevekkül ne ‘ālī ve berter olsa [15] bu naṣṣ-ı kerīme muktežāsınca ḳuvvet-i īmān ol deñlü ziyāde oldıġı [17a] muḳarrer olur. Vaṣf-ı tevekkülde Mevlānā-yı Rūmī’niñ ḳuddüsü‘s-sırrıhi’l-‘azīz Meṣnevī’sinde rişte-i naẓm-ı ābdāra çekdügi bu dürr-i şāhvār-ı gūş-i hūş ehli ḫıredde gūşvār olacaḳdur. Beyt:

Nīst kesī ez-tevekkül ḫūbter

Çist ez teslīm ḫod maḥbūbter[106]

Cuz tevekkül ġayr teslīm-i tamām

Der-ġam [5] u rāḥat heme mekrest u dām[107]

Ma‘nāsı tevekkül gibi ḫūb bir meẕheb yoḳdur. ‘Abdiñ kendüyi Mevlāsına teslīmden sevgilürek ne vardur. Teslīm-i tamām ve tevekkül-i kāmilden ġayrı umūr ḥālet-i ġamda vü rāḥatda cemī‘an ‘abde ibtilā olup mekr ü dāmdur. Tevekkül ile teslīmden ġayrı ile muḳayyed olsa nefsini mekr-i tesvīl-i iblīse düşürüp ḍalāl u hevā duzaġından ḫalāṣ bulup [10] ol bende iḫlāṣ ile mevṣūf olmaz dimekdür. Pes ey zāġ-ı perīşān-güftār bilmiş ol ki tevekkül ṭarīḳat-ı ‘ālim-i fāżıl ve ‘ādet-i edīb-i kāmildür. “Vemā tevfīḳī illā billāhi ‘aleyhi tevekkeltu ve ileyhi unību”[108] āyet-i kerīmesi bu

[105] Haydi, Allah'a dayanın, gerçekten inanan kimselerseniz! Maide 5/23
[106] Hiçbir şey tevekkülden daha güzel değildir. Teslim olmaktan daha sevgili ne vardır?
[107] Tevekkülden daha güzel bir şey yok, kendini teslim etmekten daha sevgili ne var? Gam ve rahat zamanında tevekkül dışında, tam bir teslimiyetten başka her şey hile ve tuzaktır.
[108] Fakat başarmam ancak Allah'ın yardımı iledir. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim. Hud 11/88

müddeʿāmıza delīl-i vāżıḥ ve şāhid-i ʿādildür ve bu maʿnāyı daḫī mülāḥaẓa itmediñ mi ki her ḳaçan tevekkül ile kesb ẕikr olunup ḳanāʿat ile ṭalebden baḥṣ olunsa [15] elbette tevekkül cānibi ġālib gelür. Lisān-ı fużalā ve ʿuḳalāda tevekkül saʿy üzre [17b] tercīḥ olunur. Semt-i ṭalebden cānib-i ḳanāʿatden iḫtiyār ḳılup nitekim eṣerde gelmişdür "el-ḳanāʿatü kenzün lā yefnā ve'l-tevekkülü ʿurvetün lenfiṣāme lehā"[109] yaʿnī ḳanāʿat bir dükenmez defīnedür ve tevekkül bir ḳopmaz elde ḳalmaz ḳulpdur yapışandan her kimesneyi elbette varṭa-i redīden sāḥil-i necāt u ṣafāya çıḳarur ve fuṣaḥā-i [5] ʿarab-ı ʿarbā dimişlerdür. Beyt:

Velā ḫayra fī nefsin eṣābet selāmetuhu

Ve nālet kefāfen ṣümme mālet ile'l-ḥırṣi[110]

Maʿnāsı şol nefsde cins-i ḫayr yoḳdur selāmet-i beden ile mevṣūf olup kefāf-ı maʿīşete nā'il olduḳdan ṣoñra ḥırṣa mā'il olup ḥarīṣ ola dimekdür. Fi'l-ḥaḳīḳa bu ṣıfat ile muttaṣıf olan nefsde ʿalāmet-i saʿādet olmayup maḫāyil-i ḫiẕlān u şeḳāvet müşāhed ü nümāyān olur. [10] Çün ṭūṭī kelām-ı ṣavāb-encāmını itmām itdi zāġ aḳvā-yı temessük ve aẓher-i burhānı olan delīliniñ eblaġ vech üzerine buṭlānın müşāhede idüp kendüye ilzām müteveccih olıcaḳ ḫalṭ-ı kelām eyleyüp muḳteżā-yı tabʿından me'mūl olan üzre muḳaddemāt-ı żaʿīfeye yapışup bir yüzden daḫī taḥrīr-i müddeʿā ve taḳrīr-i merām eyleyüp eyitdi ki ey ṭūṭī lāf u güzāfı ḳo cānib-i cevr ü iʿtisāfdan [15] ṭarīḳ-i ʿadl ü inṣāfa gel. Cevr ü iʿtisāfıñ menfūr u meẕmūm olduġı [18a] maʿlūm ve ʿadl ü inṣāfıñ memdūḥ ve maḳbūl idügi meşhūr-ı her-merzubūmdur.

[109] Kanaat tükenmez bir hazine, tevekkül ise kendisine yapışanı kurtaran sapasağlam bir kulptur.
[110] Bedenen sıhhatli olup, yeterli maʿişete sahip olan ve daha sonra hırsa yönelen kimsede hayır yoktur.

Dimişlerdür ki āşiyāne-i inṣāfdan ṭayerān ve evc-i ‘adlde pervāz u seyrān iden murġuñ erzeni dāne-i encümden olsa lāyıḳ u revādur. Beyt:

Murġ-ı kez āşiyāne-i inṣāf mī-pered

Ez-aḫreān-ı ṣābite dād mezār nīş[111]

[5] Ya‘nī inṣāf yuvasından uçan ḳuşa ġıdā içün lāzım olan ṭaruyı[112] nücūm-ı ṣevābitden dererler. Yıldızlar ṭarı dānesine teşbīh olunmuşdur. Mūrad münṣif olan ġāyet de mer‘ī ve maḳbūldür dimegi ifādedür. Ey ṭūṭī eger müdde‘āñ üzre senüñ fāẓīletüñ ve benden meziyyetüñ muḳarrer olup ‘indallāh-i te‘ālā ḳader-i menzilüñ benden ber-ter olaydı seni mübtelā-yı bend ve [10] giriftār-ı ḳayd itmezidi. Zīrā hiçbir ferd kendi dostunı rencīde itmez hiçbir aḥad maḥbūbına cefā eyleyüp remīde ḳılmaz. Nitekim dimişlerdür “el-muḥibbu lā yurżā liḥabībihi mā lā yurżā linefsihi”[113] ya‘nī āşıḳ u muḥibb maḥbūbuna kendü nefsine lāyıḳ görüp rāżı olmadığı nesneyi lāyıḳ görmez. Ṭūṭī-yi rūşen-suḫan çün zāġ-ı sebuk-ser-i muḫtel-dimāġıñ bu beyt-i ‘ankebūtdan evhen delīlin işitdi [15] ḫande-zenān olup sehm-i fehm ü ḫıredden bī-nāṣīb ve bī-nişāb olan ġurābuñ [18b] delīl deyü sevḳ itdügi kelimāt-ı bī-ṣebāt-ı nā-merbūṭ ve eyledügi ḳıyās-ı fāsid-i menḳūdü’ş-şurūṭdan ġāyet müte‘accib olup “inne hāẕā leşey’ün ‘ucāb”[114] deyüp eyitdi ki ey miskīn ḳaṣaṣ-ı enbiyāya naẓar ḳılmaduñ mı ve āṣār u aḫbār-ı evliyā vü aṣfiyāya bu zamāna gelince naẓar-ı i‘tibār ṣalmaduñ mı ḫuṣūṣā kütüb-i tevārīḫde [5] ḥikāyet-i nār-ı Nemrūd-ı la‘īn [ü] le’īm ve ibtilā-yı Ḥażret-i İbrāhīm görmedüñ ve derūn-ı baḥr-i mencūd ve baṭn-ı Ḫūtda ḳıṣṣa-i pür-

[111] İnsaf yuvasında uçan kuşun geçimi için gerekli olan darı tanelerini sabit yıldızlardan toplarlar.
[112] Kelimenin aslı tarama sözlüğünde taru olarak verilmişken müstensih ṭāru şeklinde yazmıştır.
[113] Seven kişi kendi nefsi için razı olmadığına sevgilisi için de razı değildir.
[114] Bu elbette şaşılacak şeydir. (Hud suresi 72.ayette acīb şeklindedir.)

ġussa-i Ẕünnūnı ‘aleyhümā gūşıña ṭoḳınıp “eşeddü’l belā’i ‘alā enbiyā’i ṣümme ālā evliyā’i”[115] ḥadīṣ-i şerīfi yanıñda oḳunup ma‘nāsın derk ḳılmaduñ ve ḥükm-i ilāhī ve esrār-ı nā-mütenāhīden bu daḳīḳaya vāḳıf olup bir sırra ‘ārif olmaduñ ömrüñde hīç bir nesne bilmedüñ ve ‘ayn-ı [10] ‘ibret ve naẓar-ı i‘tibārı ḫˇāb-ı ġafletden bīdār eyleyüp bir fikr-i ṣā’ib itmedüñ mi? Ḥaẓret-i ‘Alī’niñ Kerremallāhu vechehū bu ḳavline ne dirsin?

Le’in sā’enī dehrun leḳad serranī dehru

Ve in messenī ḫayrun feḳad messenī şerru

Liküllin mine’l-eyyām ‘ındī ‘ādetün

Feinne sā’enī ṣabrun ve inne serranī şükru[116]

Ma‘nāsı eger beni dehr iṣābet-i seyyi’e ile maḥzūn itdiyse ḥuṣūl-i ḥasene ile de mesrūr itdi eger bir vaḳitde [15] baña ‘ızz ü devlet irişdiyse bir vaḳitde daḫī şerr u ẕillet irişdi. Benüm yanumda [19a] bu eyyām-ı iṣābet-i ḫayr u şerriñ herbiriçün bir ‘ādet-i müstemirre vardur. Ol ‘ādet eyyām-ı iṣābet-i muṣībetde ṣabr ve hengām-ı ḥuṣūl-i meserretde şükrdür. Bundan ma‘lūm oldu ki enbiyā vü ebrār dāyim müreffehü’l-bāl olup ḫayr-ı maḥż [u] ‘ızz-ı dāyimde ber-ḳarar olmazlar imiş. Gāh rū-yı nu‘mā cilve-nümā olup [5] gāh bu’sā vü belvā yüz gösterir gāh faḳr-ı felāket müstevlī olup bī-nevālıḳ el virir ve gāh baḫt u sa‘ādet iḳbāl idüp şāhid-i devlet merḥabā ḳılurimiş. Bil ki ey miskīn dār-ı dünyā cā-yı ibtilā ve tengnā-[117]yı iḫtibār-ı belvā olmaġın Ḥaḳ Subḥānehū Te‘ālā sevgilü ḳulların e‘add-i ecr-i cemīl içün ekṣer

[115] Belaların en şiddetlisi önce peygamberlere sonra evliyalara gelir. (Hadis)
[116] Eğer zaman beni üzdüyse, sevindirdi de. Eğer bana iyilik dokunduysa, kötülük de dokundu. Benim nezdimde her günün bir adeti vardır. Eğer sabır beni üzdüyse şükür de sevindirdi.
[117] Nüshada “tengbā”.

mübtelā ḳılup bu feḥvā-yı “liyeblüveküm eyyüküm aḥsenü ‘amelā”[118] ve bu maġzā-yı [10] “veleneblüvenneküm bişeyin mine’l- ḫavfi ve’l-cū‘”[119] illā ‘ibād-ı ḫāliṣü’l-fu’ād[ı]nı būte-i imtiḥān u iḫtibārda nār-ı belvā ve āteş-i be’sā ile ḳāl ider. ‘İlm-i ezelīsinüñ müteāllıḳīn ẓuhūra ketürüp ‘ālem-i şuhūdda ‘alā ru’ūsi’l-eşhād zümre-i ‘ibād-ı iḫlāṣ-nihādile bu yüzden mu‘āmele ider. Kişi dostuna elem virmez bu maḳāmda ḳatı bīhūdedir, ḥayāt-ı dünyā metā‘-ı ḳalīldir. [15] Ḥaḳ Te‘ālānıñ dostlarına ve maḥbūblarına luṭf u ‘ināyeti ve muḥabbet ü raḥmetiniñ [19b] ṣemerāt ve netāyici aṣıl dār-ı ‘uḳbāda olur dār-ı āḫirete nisbet cemī‘ müddet-i ‘ömr-i dünyā bir āncā gelmezdür. Bu taḳdīrce Cenāb-ı İzed-bīçün düşmenlerine dünyāda ḳaṭ‘ā ni‘met ü ‘izzet ve dostlarına aṣlā ta‘ib ü zaḥmet virmeyicek muḳteżā-yı ‘aḳl [u] ḫıred üzre ‘adem-i ‘adālet su’āli müteveccih olur. Egerçe ol Ḳādir-i [5] lem-yezel “lā-yüs’elu ammā yef‘al”[120]dür. Lākin ḳulları elinde iḫtiyār-ı cüz’ī ḳoyup rūz-ı maḥşerde muḥācce olundıḳda ilzām-ı fecere-i leḥām ve ifḥām-ı ‘ınde-i ‘abede-i aṣḥāb-ı aṣnām içün ‘ādet-i ilāhiyye bu minḥāc üzerine cārī vü dā’ir olduġı elsine-i[121] enbiyā vü rusulden ve feḥāvā-yı kutub-i semāviyye lāsiyyemā reh-nümā-yı küll ve hādī-yi subul Ḥażret-i Muḥammed Muṣṭafā’dan ṣallallāhu ‘aleyhi [10] ve sellem bu ḥikmet-i bāliġe menḳūl ü mütevātirdür ve baña bend ü ḳayd ve ḥabs-i ḳafes ile ṭa‘n u teşnī‘üñüñ merci‘i sende olan denā’et-i şān ve ḫasāset-i naḳdd[122]ür. Senüñ ẓāhirde ḳafes didügüñ benüm ma‘nāda raṣadḫāne vü riyāżetgāhum olup baña kūşe-i vaḥdet

[118] Hanginiz daha iyi işler yapacak diye sınamak için (ölümü ve hayatı yarattı.) Mülk 67/2
[119] Muhakkak sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan, ürünlerden biraz eksiltmekle deneriz. Bakara 2/155.
[120] İşlerinden sual olunmayan (Allah).
[121] Nüshada iki kere yazılmış, müstensih hatası.
[122] Tek د ile yazılmış.

ve cāy-ı istirāḥatdür. Ben ol cāy-ı ‘uzlet ve ḫalvetḫāne-i ‘izzetde taṣfiyye-i nefs idüp iḳtirānāt-ı ābā-i ecrām-ı ‘ulviyye ve [15] izdivācāt-ı ümmehāt-ı ‘anāṣır-ı süfliyyeye muṭṭali‘ olurun ve nāşirāt-ı seb‘a-yı [20a] seyyāre ve ḥarekāt-i zevraḳ-ı ezraḳa vuḳūf u taḥṣīl ḳılurın. Aḥkām u evżā‘-ı suṭurlāb-ı semāvāt ve nuḳūş u eşkāl-i edvār u medārāt birle dāniş ü iz‘ān kesb iderüm. Bundan mā-‘adā ol ḫalvetde Cenāb-ı Celīl-i Feyyāż’dan baña gūnāgūn fütūḥāt-ı ilāhiyye sunūḥ idüp nice ebvāb-ı [5] ġayb u fütūḥ meftūḥ olur. ‘Arabī:

Fu’adī li-envā‘i’l-feżā’ili cāmi‘

Ve rā’yī li a‘ḳābi’l-umūri baṣīr[123]

Ma‘nāsı benüm ḳalbüm envā‘-i feżā’ili cāmi‘ ve fikrüm umūr-ı mu‘āẓẓamanıñ ‘āvāḳibini baṣīr ve bīnādur dimekdür. Beyt:

Fikr-i men ez verāy-ı varaḳhā-yı āsmān

Tafṣīl-kerde defter-i esrār-ı kerdekār[124]

Ma‘nāsı: benüm fikrüm āsumānıñ varaḳları ardından defter-i esrār-ı rūzgārı oḳuyup tafṣīl [10] üzre bilmişdür dimekdür. Ey ‘ilm ü hünerden bī-nişāb zāġ-ı şūm ve ġurāb-ı şe’met-nişāb senüñ fikr-i ġıdā vü āb-ı māliḫūlyā’-i hōrd u ḫ̆ābdan ġayrı ‘ulūm-ı külliye ve ma‘ārif-i cüz’iyyeden ne taḥṣīl eylediñ getür görelüm. Da‘vāya ma‘nā āşıḳa nişān gerekdür didikleri meṣel-i meşhūr maḳbūl-i ins ü cāndur. Ve her āhūda nāfe-i çīn bulunmaz benüm ta‘rīfe iḫtiyacum yoḳ, kemālüm zāhirdür. [15] Rūy-ı zībāya meşāṭa ḥācet olmaduġı mütevātirdür. Benüm ẕāt-ı feżā’il-i [20b] ṣıfatumda

[123] Kalbim türlü faziletleri toplayan, fikrim de işlerin neticesini (önceden) görendir.
[124] Benim fikrim asumanın sayfalarında Allah’ın sırlarının defterini ayrıntılı olarak okumuştur.

reyb [ü] gümānuñ varise bismillāh işte meydān ve ḥāżır [u] müheyyādur gūy u cevgān deyüp bu neṣri müteżammın-ı naẓm irad/ebrar ile sükker-niṣār oldı. Mısra:

Yed-i beyżā ne der her āstīn est

Ne der her āhū nāfe-müşg-i çīn est

Be-ta‘rīf iḥtiyācī nīst mā rā

Çe ḥācet-i māşaṭa ber [5] rūy-i zībā

Ger çe īn nükte bāver nīst çendān

Biyā bismiyallāh inek gūy u çevgān[125]

Ve’l-ḥāṣıl ey zāġ sen ḳābil-i ḫiṭāb ve maḥall-i cevāb degilsin. Lākin senüñle mubāḫeṣeye tenezzül ve edā-yı bed-ṣadā ve kelimāt-ı bī-ma‘nāña taḥammül cāyiz ki inṣāfa gelesin deyü seni mücerred irġam maḥżā ümīd-i ilzām içündür. Yoḫsa benüm müdde‘ām erbāb-ı ḫıred içinde müsellem ve müṣbet olup senüñ teslīmüñe [10] ḳaṭ‘ā ḥācet yoḳdur. Beyt:

İẕā raḍıyet ‘ānnī kirāmü ‘aşīratī

Felā zāl ġaḍbānān ‘aleyye li’āmuhā[126]

Ya‘nī aṣḥāb-ı redd ü ḳabūl olan küremā-yı fuḫūl[127] benüm kelāmum müsellem ve ḳabūl ṭutıcaḳ senüñ gibi bir elfużulüñ ‘adem-i irtiżasından ne pervām var? Çün zāġ bu kelāmı işidüp eyitdi ki ey ṭūṭī lāf-ı āyin, “el-inṣāfü nıṣfü’d-dīn”[128]. Sen, benden meziyyet ü fāżīletüñ īrād [15] itdigüñ delīlüñi sem‘-i rıżā ile diñlersin ve ben īrād

[125] Ne Musa‘nın beyaz eli her kolda, ne de her ahuda Çin’in miski bulunur. Bizim tarfe ihtiyacımız yoktur, zira güzel yüzlü kişinin saç tarayana ihtiyacı yoktur. Eğer bu nükteye inanmaz isen işte meydan, işte top ve çevgan.
[126] Kavmimin iyileri benden razı olduğu halde, kötüleri hala bana kızgın.
[127] Nüshada iki kere yazılmış.
[128] İnsaf dinin yarısıdır. (Hadis)

eyledügüm ḥucceti [21a] gūş- ı ta‘aṣṣubla ışġā eylersin yoḫsa benüm burhān-ı maḳbūlüm senüñ ḥuccet-i maḳbūl u medḫūlüñden eż‘af u ednā ve senüñ istidlāl-i pür-iḫtilāliñ benüm ḳıyāṣ-ı muḥkem-esāsumdan aḳvā vü evlā degil idügi gün gibi hüveydādur. Ṭūṭī bu kelāmı bī-ḥāṣıl ve iddi‘ā-yı bilā-ṭā’ili gūş idüp eyitdi ki ey [5] cāhil-i ebkem ve ey aḥmak-ı bī-şerm mücerred böyle dimekle olmaz. Benüm mevāżi‘-i iḫtilāl-i istidlālümi beyān ve muḳaddeme-i müsellememden hayz-ı münġamda fehm eyledigüñ muḳaddemeyi ta‘yīn ü tebyān gerekdür. Muḳaddemā basṭ itdügüñ muḳaddemātıñ daḫī ekṣeri nā-ma‘ḳūl idügi dīde-i aṣḥāb-ı ‘uḳūle nümāyān olup ba‘żı mevāżi‘-i ḫalel ve muḳaddemāt-ı muḫtelline[129] benān-ı beyān ve sebbābe-i aḳlām ile işāret [10] olunmışdur. Ve’l-ḥāṣıl ḳānun-ı mübāḥeṣe ve münāẓara ve ādāb-ı mu‘āraża ve muḥāvereyi ḳaṭ‘ā bilmezsin. Eṣnā-yı baḫṣde ekṣer itdügüñ men‘-i mücerred ve ben iṣbāt-ı müdde‘ā iderken dāyim kāruñ men‘-i ‘ale’s-seneddür. ‘Āmme-i muḥaḳḳiḳīn içinde da‘vā-yı mücerred-i nā-ma‘ḳūl ve miyān-ı münāẓarīn-i mudaḳḳiḳīnde kelām-ı ‘ale’s-sened ġayr-ı maḳbūldür. Sen bu istiḥḳāḳ u isti‘dād ile vāḳıfān-ı esrār-ı [15] rumūz-ı mebde’ ve ‘ārifān-ı āṣār-ı künūz-ı ma‘ād olanlar ile āyāne ṣūretle mu‘ārażaya [21b] gelürsin. Beyt:

Tū der-zemīn-i cehālet fażl ber-evc-i ‘ulā

Be-bīn tefāvüt-i rāh ez kucāst tā be-kucā[130]

Muḥaṣṣal ma‘nāsı sen zemīn-i cehāletde ve da‘va itdügüñ fażl u kemāl evc-i ‘ulādadur. Tefavüt-i mābeyne naẓar eyleye ne ḳadar farḳ-ı fāḥiş ve bu‘d-ı mesāfe

[129] NP’de “muḳaddemātına muḫtelline” şeklindedir.
[130] Sen cehalet zeminindesin ve iddia ettiğin fazilet yücelerin yücesindedir. Gör ki yolun farklılığı nerden nereyedir.

vardur göre dimekdür. Senüñ [5] emṡālüñe ‘ārab-ı ‘urbā ḍurūb-ı emṡālden “istün fi’l-mā’ive enfün fi’s-semā”[131] meṡelin ḍarb ider. Ma‘nāsı maḳ‘adı ṣu içinde ḥalāṣdan ‘āciz ammā burnı ‘anān-ı semāda mütekebbirdür dimekdür. Kendi ḥālin bilmeyen ḥaddinden tecāvüz iden de ḍarb olunur. Ey zāġ-ı bī-idrāk ve ġurabü’l-beyn naẓar eyle gör nice tefāvüt-i fi’lbeyn. Beyt:

Kucā mur u kucā taḫt-ı Süleymān

Kucā Baḳıl kucā Ḥassān u Selmān

Kuca der-ḫāṭır āred murġ-ı ḫāne

Ki bā-ṭūṭī şeved hem āşiyāne[132]

Ya‘nī mūr ḳande ve taḫt-ı Süleymān ḳande miḳdār-ı bāḳil ḳande ve rütbe-i i‘tibār-ı Ḥassān u Selmān ḳande?[133] Ey ġurāb benüm rif‘at-i ḳadrümde nice şek ü irtiyāb idersin ki ben meydān-ı fāris[134] ve çābük-süvār-ı miżmār-ı ‘aḳlum, kelimāt-ı kelīm-i āyātum, maṣdūḳa-i efesiḥrun hāẕā[135] ve beyān-ı belāġat-ı tebyānum, manṭūḳa-i “inne mine’l-beyāni lesiḥran”[136] olup kelām-ı cevāhir-i intiẓāmum, [22a] māṣadaḳ-ı mefhūm-ı “in hüve illā vaḥyun yūḥā”[137] ve maḳbūle-i maḳāle-i belāġat-ı ittisāmum

[131] Arkası su içinde ama burnu havadadır.
[132] Karınca nerede, Süleyman’ın tahtı nerede? Bakil nerede, Hassan ve Selman nerede? Bir ev kuşu, tuti ile aynı yuvada yaşamayı nasıl hatırına getirebilir?
[133] YB nüshasında bu cümleden sonra yukarıdaki şiirin yarım kalan manası şu cümleyle tamamlanmıştır. “Ey zāġ, tavuḳ ṭūṭī ile bir yerde ḥaşr olmaġı ḳaçan ḫayāline getürür, bu emr-i muḥāl mutaṣavver midür? SB nüshasında da bu kısım sonradan çerçeve çizgiye paralel olacak şekilde bir satır halnde eklenmiştir. Bu durumda YB ve SB nüshalarının aynı nüshadan istinsah edildikleri çıkarımında bulunabiliriz. Ancak müellif nüshası elimizde olmadığı için, YB ve SB’deki bu fazladan cümleler bu nüshaların bağlı olduğu nüshanın müstensihi tarafından şiir tercüme edilerek mi eklendi yoksa müellif hattına yakın olan nüshada da zaten mevcut muydu bilemiyoruz.
[134] “fāris-i meydān” gramer ve anlam açısından daha uygundur.
[135] Bu bir büyü müdür? Tur suresi 52/15.
[136] Şüphesiz beyan sihirdir. Hadis.
[137] O(nun konuşması kendisine) vahyedilenden başkası değildir. Necm 53/4.

mışdāḳ-ı manṭūḳ-ı “ve mā yenṭıḳu ‘āni’l-hevā”[138]dur. “ẕālike fażlu’llāhi yü’tīhi men yeşā’”[139] görmez misin ki şu‘arānıñ naẓm-ı dürr-i riyād ve zürefānuñ neşr-i gevher-nişārını benüm güftār-ı belāġat-şi‘āruma nisbet iderler ve her [5] merd-i şīrīn-beyānı medḥ itseler ṭūṭī gibi söyler dirler. Ammā sen bir ebkem belki eñ ebkemden kem bir murġ-ı lā-yefhemsin. Senüñ ne ḥaddüñdür ki ben īrād itdigüm burhāna medḫūl ve īrād eyledigüm ḥuccete nā-ma‘ḳūl diyesin. Beyt:

Deryā bī-muḥīṭ-rā ki pākest

Ez-levş dehān-ı seg çe bākest[140]

Zāġ eyidür: ey ṭūṭī senüñ fuḫşiyātuña ne i‘tibār senüñ edille’ vü berāhīn-i rücḥānuñ [10] benüm yanumda nāfiẕ ü sāṭı‘ ve her kelām-ı bī-revācuñ nāṣṣ-ı ḳāṭı‘ degildür ki cerīr-zebānlıġuña meftūn ve pür-gūylıġla itdigüñ siḥr-i efsūna zebūn olam. Evvelā[141] keşret-i kelām kirām-ı enām yanında delīl-i ḫaṭādur ki “men keşura kelāmuhu keşura ḫaṭā’uhu.”[142] Şi‘r:

Be-küftār-ı bisyār kem kon şitāb

Ki ḫāmūş būden bih [ez] derd-i ser

Besī gofte end īn meşel der-ciḥān

Süḥan-gofte sīm-est ve [15] nā-gofte zer[143]

Ya‘nī keşret-i kelāma çoḳ şitāb idüp raġbet eyleme ḫāmūş [22b] olmaḳ baş aġrısını īcāb ider güftār-ı perīşāndan yegdür. Bu meşel sā’ir devr-i zamān içre olup çoḳ

[138] O, hevâdan (arzularına göre) konuşmaz. Necm 53/3.
[139] Bu, Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir. Cuma 62/4
[140]Tertemiz olan sonsuz okyanus köpeğin ağzının pisliğinin neden korksun ki?
[141]Nüshada iki kere yazılmış.
[142] Sözü çok olanın yanlışı da çok olur.
[143] Çok konuşmak için acele etme, sessiz olmak başağrısı yapmaktan daha iyidir. Cihanda bu atasözü çok kere söylenmiştir: Söz gümüş ise sükût altındır.

dinülmişdür ki söz söylendigi vaḳit gümüş melḥūẓ olup henüz söylenmeden altundur. Ḥukemā dimişlerdür ki “iyyāke ve fużūlü’l-kelāmi feinnehū yüẓhiru min ‘uyūbike mā-baṭan ve yuḥarriku mā-seken”[144] [5] ma‘nāsı dimekdür ki kelām-ı zā’id-i nā-ma‘ḳūlden ṣaḳın ki kelām-ı fużūl ‘uyubuñdan mestūr olanı iẓhār ider ve ‘adüvvüñüñ sīnesinde mużmer u sākin olan ‘adāveti taḥrīk ider. Ey ṭūṭī keşret-i güftār şāhid-i ḥamāḳat ve mūcib-i nedāmettür.

İnnī lem-endem ‘alā mā lem eḳul,

Ve ḳad nedimtü ‘ale’l- kelāmı mirāran[145]

Ma‘nāsı: ben söylemedigüm kelām-ı melḥūẓ içün nādim olmadım söyledigüm [10] kelām içün n’olaydı sözi söylemeyeydüm deyü mirāren nādim oldum. Ey ṭūṭī delā’il-i faẓl-ı ḫāmūşī ‘addü iḥṣādan ekşerdür. Cümle enbiyā ve zümre-i evliyā ‘aleyhim mine’t-taḥiyyātı ezkāhā sukūtı tercīḥ idüp her meclisde “ḫayru’l-kelāmi mā ḳalle ve delle”[146] mażmūnıyla ‘amel idegelmişlerdür. Ma‘nāsı: kelāmın ḫayırlusı ifāde-i maḳṣūda delīl ve ḳalīl olan sözdür dimekdür. [15] Ve Ḥażret-i ‘Alī kerremallāhu vechehū buyurmuşdur ki:

İnne’l- ḳalīle mine’l-kelāmi [23a] bi-ehlihi

Ḥasenün ve inne keşīrahu memḳūtu

İn kāne yenṭiḳu nāṭıḳun min-fiḍḍatin

Fe’ṣ-ṣumtu dürrün zānehū yāḳūt[147]

[144] Sözü çoğaltmaktan sakın, şüphesiz o gizli ayıpları aşikâr eder, sakin olanı harekete geçirir.
[145] Söylemediğim şey için pişman olmadım fakat çok zaman söylediklerim için pişman oldum.
[146] Sözün hayırlısı az olup maksadı ifade edendir.
[147] Söyleyeni için sözün azı iyi, çoğu ise kötüdür. Eğer söz söylemek gümüşse, susmak yakut ile bezenmiş incidir.

Ma‘nāsı: taḥḳīḳan kelāmuñ ḳalīli ṣāḥibine ḥüsn ü zīnet keşīri ‘ayb u żillet virür. Ve nuṭḳ u kelām eger gümüşden olursa ya‘nī gümüş farż olunsa ṣamt u sukūt maḥallinde yāḳūt ile bezenmiş dürdür ya‘nī ḳadri [5] ‘ālī olup nuṭḳ fuḍḍa farż olunduḳda sukūt da dürr-i yāḳūt olunmaġa lāyıḳdur deyü maḥall-i kelām olmayan yerlerde sukūta terġībdür. Çün ṭūṭī-yi rūşen-żamīr ü şīrīn-kelām zāġuñ bu maḳāmda īrād itdügi kelām-ı fażīlet-i‘lāmın işitdi ve mir‘āt-ı kelimāt-ı kemālāt işbātın muḳābelesinde karganın mir’āt-ı kelimāt-ı kemalatın[ı] isbatın karşılığında mu‘āyene ḳıldı. Fi’l-ḥāl dehān-ı belāġat-beyānın açup taḥḳīḳ-i maḳām ve ifāde-i [10] merāmda sükker-feşān ve‘azbü’l-beyān olup eyitdi ki ey zāġ-ı bed-fi‘āl ve ġurāb-ı bed-sigāl işbāt-ı müdde‘āda temessük itdügüñ āṣār u ebyāt ve istidlāl-i maṭlūbda īrād eyledügüñ muḳaddemāt müdde‘āñı müṣbet ve murāduñı müfīd degildür. Zīrā her ġāfil bilür ve her ‘ālim fehm ḳılur ki Ḥażret-i Cihān-āferīn hīç bir ‘użvı ‘abeṣ ḫalḳ itmemişdür. Her birinüñ bir fā’idesi muḳarrer ü muḥaḳḳaḳdur [15] ve bu müdde‘ā-yı rūşen “rabbenā mā-ḫalaḳte hāżā bāṭıla”[148] naṣṣ-ı şerīfiyle [23b] müberhen ü muṣaddaḳdur. Cümleden biri lisāndur ki bir ‘użv-ı şerīf-i muḥtācun-ileyh ve ālet-i sa‘ādet-i ġāyet-i mu‘avvelün-‘aleyhdür. Lisān olmasa nev‘-i insān cins-i en‘ām u ḥayvāndan faṣl-ı nefīs-i nuṭḳ u beyān ile mümtāz olmazdı ve derūn-ı dilinde olan merāmın ifāde vü i‘lāma ḳudret ile bahāyimden [5] ser-efrāz ḳılınmaz[d]ı. Beyt:

[148] Ey Rabbimiz şüphesiz sen bunu boşuna yaratmadın. Al-i İmran 3/91.

Zebān ez berā-yı suḥan-goft ist

Ne ez behr-i ḫāmūşī ve gom şoden

Be-güftār miḳdār-kerd u füzūn

Suḫan bāşed ārāyiş-i encümen[149]

Ya‘nī zebān söylemek içündür ḫāmūşī vü ebkem olmaḳ içün degildür. Miḳdār-ı merd ḥüsn-i-güftār mertebesince ziyāde olur ve ḥüsn-i edā vü luṭf-i suḫan birle her encümen revnaḳ[150] bulur. Ey zāġ-ı kem-‘ayār [10] ḥukemā-yı rūzigār dimişlerdür ki “mā li’l-insāni levla’l-lisān illā ṣūretün mümeşşeletün ev behīmetün mühemmeletün”[151]. Ma‘nāsı: eger lisānı olmasa insān içün bir şey-i mu‘teddiye olmazdı insān hemān bir ṣūret-i timṣāl yāḫūd bir behīme olurdı dimekdür. Ve bunda hīç şek ü irtiyāb yoḳdur ki kelām-ı belāġat-niṣāb bā‘iṣ-i rif‘at ve sebeb-i ‘izzetdür. Eger kelām-ı feṣāḥat-meşḥūn ve belāġat-mażmūn [15] mūcib-i ‘izzet ve müstevcib-i rif‘at olmasa kelām-ı ḳadīm ve muṣḥaf-ı kerīm vaḥy-i [24a] münzel idügi teslīm olunup hezār ta‘ẓīm ile taḳbīl ü telṣīm olunmaz ve mu‘allaḳāt-ı seb‘a bāb-ı Ka‘be-i Mu‘aẓẓama’ya avīze ḳılınmazdı. Kelām-ı belāġat-nizāmuñ ṣamt u sukūt üzre faẓl u rücḥānı mā-lā-kelām idügi muḳarrer ve muḥaḳḳaḳdur. Bu emr-i bedīhīnüñ inkārı maḥż-ı mukābere idügi müsellem ve muṣaddaḳdur. [5] Eger aḫyāruñ keṣret-i kelām ve mezīd-i güftār mūcib-i ḫaṭā vü bā‘iṣ-i melām u ‘ārdur didiklerin dirseñ teslīm itmezüz ki kelāmdan murādları kelām-ı belīġ ve beyān-ı faṣīḥ ola. Belki keṣret-i kelāmdan merām u murād nehc-i belāġat ve menār-ı feṣāḥatden bīrūn olan fużūl-i

[149] Dil konuşmak içindir, sessiz kalmak ve az konuşmak için değildir. Konuşmanın miktarını çoğalt, güzel söz söyleyen söz meclisin süsüdür.
[150] Nüshada sehven iki kere yazılmış.
[151] Eğer dili olmasa insan, ya bir nesne veya başıboş bir hayvan olurdu.

kelām ve kelimāt-ı cühelā vü ‘avāmdur ki el-‘ıyāẕu billāh ol maḳūle kelimāt-ı bī-ṣebāta bir sā‘at iştiġālden [10] bir yıl miḳdārı güng ü lāl u ḫāmūşī-yi bīmecāl olmaḳ evlādur. Ḥāṣā ki kelāmdan murādları [kelam][152]-ı faṣīḥ-i bī-miṣāl ve salsāl-i maḳāl-i selsebil-hemāl[153] ola. Sümme ḫāṣā ki erbāb-ı fıṭrat-ı selīmeye istimā‘-ı kelām-ı belāġat-niẓāmdan kesel ü kelāl gele. Zīrā mertebe-i imlāl ser-ḥadd-i ıṭnābdan mütecaviz ve müsāvāt mertebesinden güẕerān itdikden ṣoñra olur sebeb-i iḫlāl-i belāġat u [15] feṣāḥat olup muḳteżā-yı maḳām u ḥāli ri‘āyete mecāl olmaz. Bu mertebe-i [24b] mükeṣṣere belīg dinüp kelām-ı belāġat ile mevsūm ḳılınmaz Fe lā cerem kelām-ı belīġ her çend maḳbūl ü mu‘teberdür. Nitekim bu maẓmūnı ḥukemā buyurmuşlardur. Beyt:

Der-nezd-i her suḫanī gū buved belīġ

Çon zendegī ḫōş est gerçe muṭavvel est[154]

Ma‘nāsı ‘aḳl yanında her söz ki belāġat u feṣāḥat üzre ola ‘ömr-i [5]dırāz gibi her ne deñlü muṭavvel ise de ḫōşdur dimekdür. Çāḳ başdan[?] ey zāġ-ı bī-idrāk leẕẕet-güftār-ı ḫıred ġıdā-yı rūḥdur eyü söze ṭoyulmaz. Ḥukemā kelām-ı ‘uḳalāya ḳuvvet ve suḫan-ı füżelāya dürr-i yāḳūt ıṭlāḳ idüp “kelāmü’l-‘āḳil ḳuvvet cevābü’l cāhil sukūt”[155] buyurmuşlardur. Ve kelām-ı ḫūb ve edā-yı merġūbı maḫāyil-i kemālāt-ı feżā’il ve delā’il-i ḫaṣā’il-i fevāżil ‘add [10] eyleyüp “min delā’ili’l-‘aḳli nuṭḳu’ṣ-ṣavāb ve ḥusnü’l-cevāb”[156] dimişlerdür. Ve bu muḳarrerdür ki erbāb-ı ṭab‘dan ṣādır olan suḫan-ı nükte-āmīz ve kelimāt-ı neşāṭ-engīze ikṣār dinilmez. Her maḳāmuñ

[152] YB nüshasında.
[153] YB nüshasında. (NP’de “ḫāl”)
[154] Her söz söyleyenin nezdinde beliğ olan söz hayat gibidir, ne kadar uzun olursa o kadar güzeldir.
[155] Akıllının kelamı kuvvet, cahilin cevabı sukuttur.
[156] Doğruyu konuşmak ve güzel cevap vermek aklın varlığının delillerindendir.

maḳāli ve her maḳālüñ maḳāmı vardur. ‘Ārif-i muḳteża-yı maḳām olup sevḳ-i kelām iden merd-i suḫandān ḥaḳḳında senüñ muḳaddemātuñ īrād olunmaz meger ey zāġ senüñ yanuñda dürhā-yı-seḥbān-ı [15] ibil[?] ile türrehāt-ı bāḳıluñ farḳı yoḳdur ola ki muṭlaḳā keṣret-i kelāmı [25a] ḫaṭā ‘ad idersin ve kelimāt-ı ebrār ve aḫyāruñ bir cānibin ṭutup bir ṭarafından ġaflet idersin. Teslīm idelüm keṣret-i kelām mūcib-i ḫaṭā-yı enām imiş bu maddede ḫod sende müşterekü’l-ilzāmsın. Ṣabāḥdan beri benümle ceng ü cidālde ve envā‘-i ḳīl ü ḳāldesin. Tekṣīr-i kelāmda [5] benden aşaġı ḳomadıñ raṭb u yābis dimeyüp muḳteżā-yı ḥāl-i kabdan[?] yimedüñ dāyim ṭaraf-ı ḫilāfum ṭutarsın ve her zamān vaḳitlü vaḳitsüz ötersin dilüñe gelen mühmelātı ögüdüp kemāl-i ‘inād u licāc ve mezīd-i ta‘aṣṣub u i‘vicāc üzre meftūr iken yine beni keṣret-i maḳāl ve fużūl-i kelāma nisbet idersin. Ḥaḳḳā budur ki ey a‘ver ḳatı cevr ider dā’ire-i inṣāfdan ṣad [10] fersaḫ ṭaşra gidersin. Beyt:

Bā-men dū zebān besān-ı miḳrāż

Yek-çeşm be-‘ayb-i ḫod çō sūzen[157]

Muḥaṣṣal ma‘nāsı benümle muḥāvere vü mücādelede miḳrāż gibi dū zebān olup ya‘nī benüm dilüm ile senüñ dilüñ berāber iken ġarībdür ki kendi ‘aybuñ görmekde sūzen gibi a‘versin kendü cānibüñde olan ‘uyūbuñ görmeyüp benüm ‘aybum ṭarafına baḳarsın dimekdür. Ey zāġ [15] nīçün benüm ‘uyūbum teftīş ü tefaḥḥuṣa meşġūl ü müştaġil ve kendi ‘uyūbuñdan [25b] zāhil ü mütecāhilsin. “Ete’murūne’n-nāse bi’l-

[157] Benimle konuşurken makas gibi iki dilli, kendi aybını görmekte iğne gibi tek gözlüsün.

birri ve tensevne enfusekum”[158] naṣṣ-ı şerīfinden zāhil “veḍarabe lenā meṯelen ve nesiye ḫalḳahu”[159] feḥvā-yı kerīmine cāhil olmaḳ şāyeste-i ‘aḳıl degildür. Beyt:

Ey ḫōş engū bi‘ayb-bīni ḫīş

Pīşva-yı hünerverān gerded[160]

Çün zāġ-ı ġammāz ṭūṭī-yi suḫan-[5]sāzuñ gerü bu kelimātın işitdi. Ġāyetde ḫacil ve nihāyetde münfa‘il oldı. Gerü da‘vā-yı faẓīlet ü iḥticāca āġāz eyleyüp cānib-i ḫilāf ṭutdı. Varṭa-i ‘inād ve lücce-i lecāca düşüp eyitdi ki ey ṭūṭī-yi ḫod-pesend ey girftār-ı ḳayd u bend billāhi beni baña ḳo Ḫüdādan utan. Sen bir zindan-ı ḳafesde maḥbūs ve ümīd-i ḫalāṣdan me’yūs kimesnesin. Bunuñ gibi varṭa ve [10] bu ḥālde saña ḳīl ü ḳāl ve ne münāẓar[a] vü cidāl ḳayġusıyla giriftār u nāçārıñ kebg-i ḫōş-reftārla ne baḫṣi olur ve dil-figār-ı ber-geşte-i baḫtıñ ṭāli‘-i mesā‘id ü devlet-yār ile ne kārı olur. Nice meydān-ı muḥāverede ḳuvvet bulur. Beyt:

Be-nezd-i murġ-ı ḫōş-reftār-ı bī-derd

Çe bāşed ḳadr-i ṭūṭī-yi muḳayyed[161]

Ya‘nī bī-ġam olan murġ-ı ḫōş-reftār [15] yanında muḳayyed ü maḥbūs olan ṭūṭīniñ ne ḳadr ü i‘tibārı olur. [26a] Ṭūṭī bu kelāmı gūş idüp eyitdi ki ey zāġ-ı ḫām pūte-i belvāda ḳat ḳat ḳāl olmuş puḫtegān-ı eyyām ile senüñ bu eyitdigüñ ne maḳūle kelāmdur. Bu deñlü belālar ki müsāferet-i baḥr u ber ve mücāveret-i ḳurā vü şehirde çekdüm cümle nekbātdan ki iftirāḳ-ı evṭān ve hicrān-ı yārāndan mübtelā olup bu deñlü cefālar [5] görmedüm. Hīç senüñ kelām-ı ṭān-āmīziñden elem çekdigüm gibi

[158] İnsanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Bakara 2/44
[159] Ve kendi yaratılışını unutup, bize misal getirdi. Yasin 36/78
[160] Ey kendi ayıbını görmeyen kişi, Yaratıcı hünerli kişileri önder yaptı.
[161] Gamsız ve hoş yürüyüşlü kuşun yanında ayağından bağlanmış papağanın ne değeri vardır?

bir nesneden elem çekmedim ve senüñ gibi nādāna mübtelā olduġum belā gibi bir belā görmedim. Ḥaḳḳā ki cāhil soḥbeti nār-ı cehennemden beter. Ey nādān benümle ḳaṭ‘ā münāsebetüñ yoġken baḫṣ ü cidālden fāriġ olmayup dāyim da‘vā-yı ‘irfān idersin. ‘Ārifler bu kelāmı ne ḫōş dimişlerdür. Beyt:

Mehcūr-ı viṣāl-i rūy-ı [10]cānān boden

Ṣad-sāl esīr-i bend ü zindān boden

Ġamhā-yı cihān-[ra] cümle taḥammül kerden

Beh-i zānki demī hemdem-i nādān boden[162]

Ma‘nāsı: viṣāl-i yārdan ayru yüz yıl esīr-i bend-i zindān olmaḳ ve dünyā ġamlarına cümle taḥammül itmek āsāndur ki bir dem hem-dem-i nādān olasın dimekdür. Ammā neyleyelüm ḳadīmü’l-eyyāmdan rūzgār-ı zūrkārıñ ‘ādeti bu minvāl üzredür. Bu dār-ı [15] fenādan ve mezra‘-i belādan her bir ‘āḳil [ü] dānāyı bir nādān-ı bī-ser ü pāya mübtelā eyler. [26b] Beyt:

Der-īn-çemen gül-i bī-ḫār kesi neçīd ārī

Çerāġ-ı Muṣṭafā bā-şerār-ı būleheb est[163]

Ma‘nāsı bu çemende bir gül-i bī-ḫārı hīç kimesne dirmemişdür. Ḥattā çerāġ-ı Ḥażret-i Muṣtafa şerāre-i şer-i Ebū Lehebe mübtelā ḳılınmışdur dimekdür. Ḳażiyye böyle olıcaḳ ey zāġ-ı durūġ-güftār sen nice mübāhāt ü iftiḫār [5] idersin. Ḫalī‘ü’l-‘iẕār ve muṭlaḳü’l-‘inān olup bahāyim-i sevāyim gibi bī-kār gezmegi faẓluña burhān ‘addeylersin. Ġarābet bunda ki da‘vā-yı ḥüsn-i reftār idüp kebg-i ḫōş-ḫırāma hem-ser

[162] Yârin yüzüne kavuşmaktan ayrı olup yüz yıl zindanda zincirle bağlanmış esir olmak ve dünyanın bütün dertlerine tahammül etmek bir an cahil kimseyle beraber olmaktan daha kolaydır.
[163] Bu çemende dikensiz gülü hiç kimse toplamaz, evet, Mustafa’nın mumu, Ebu Leheb’in kıvılcımıyla yanmaktadır.

geçersin. Eṭvār-ı nā-hem-vāruñı cilve-i ṭāvus-ı irem birle berāber ṣayarsın. Sen ḫod murġān-ı ‘ālem içinde leng olmaġla meşhūr ve efvāh-ı ‘Arabda a‘ver dinmekle meẕkūrsın. “et-tekebbürü fi’l-a‘rec”[164] [10] müsted‘āsınca sen maẕhar-ı kibr ü ‘ucb olup ṣāḥib-i kibr ü kīnsin dāyim ḫod-pesend ü ḫod-bīnsin senüñ [gibi][165] lecūc-i mütekebbiriñ da‘vā-yı mekārim ü ma‘ālī itmesi efāżıl-ı ahālī ḳatında mesmu‘ u maḳbūl olmaduġı müsellem ve fuḥūl-i ẕevi’l-‘uḳūldür. Ey zāġ-ı bī-nevā ve ey naḥs-ı bī-ḥayā herkes seni bilür ki şūmsın ve saġīr u kebīr yanında bir ṣadāsı menfūr ve liḳāsı bed bir murġ-ı meẕmūmsın. Ḳademüñ naḫs ve lehçeñ zişt bir bed-kīş ü bed-siriştsin Mānend-i būm [27a] ḳangı merzubūmda ötseñüz ol ma‘mūreniñ ḫarāb olması muḳarrer ü mu‘ayyen ve ḳangı bām-ı sarāy-ı ‘āmir üzre ṣayḥa vü na‘īḳ ḳılsañuz bir belā nāzil olup berāber türāb olacaġı müteyaḳḳindür.

Her ki-rā rehbereş ġurāb boved

Lā cerem menzileş ḫarāb boved[166]

Ya‘nī her kimiñ yol göstericisi ġurāb ola [5] menzili ḫarāb olur. Beyt:

Ve men kāne’l-ġurāb lehū delīlen

Fe mezbeletu’l mecūsi lehū baṣīr[167]

Ma‘nāsı: şol kimesneye ki ġurāb delīl ola anıñ merci‘ ü me’āli ‘an-ḳarīb mecūs mezbelesi olur dimekdür. Ey zāġ-ı siyeh-i rūzgār-ı perīşān-ḥāl işte senüñ ḥālüñ bu minvāl üzredür ammā bizim sāyemüz ẓıll-i hümā gibi mübārek ü meymūn ve soḥbet ü ülfetimüz yümn ü sa‘ādete maḳrūndur. Bizüm [10] sāyemüz ile sāye-i hümā ẕikr

[164] Büyüklenmek topaldadır.
[165] YB
[166] Her kimin kılavuzu karga olursa elbette onun gideceği yer harabedir.
[167] Her kim için karga önder olursa, gideceği yer Mecusi mezbeleliğidir.

olunsa gūş idenler “dāme ẓilluhümā”[168] deyü du‘ā idüp yümn ü bereket ‘add iderler ammā senüñ liḳā vü ṣadāñdan teşe’’um eyleyüp nefret ü isti‘āẕe ḳılurlar. Zāġ ṭūṭīniñ bu kelām-ı ṭa‘n-āmīzin işidicek ḳatı bī-ḥużūr olup pür-āteş oldı. Ammā mülāḥaẓa eyleyüp gördi ki ṭūṭīniñ didügi ṣıfāt-ı meẕmūme ve ‘uyūb-ı merḳūmeniñ [15] ba‘żısı kendüde mevcūd olmaġla nev‘ān ḫalḳ içinde şe’āmet ile [27b] müttehemdür. Meh-mā emken ġayret idüp cevāba şurū‘ eyleyüp eyitdi ki ey ṭūṭī-yi pākīze-nihād benüm ḥaḳḳumda bu eyitdigüñ i‘tiḳād-ı fāsid ve bāña bu isnād eyledügüñ ‘uyūb-ṣıfātıñ bāzār-ı revāc-ı iṣbātı kāsiddür. Ḥaḳḳumda olan sū’-i ẓannuñ kāẕib olup bu maḳāmda “inne ba‘ḍa’ẓ-ẓanni iṣmun”[169] [5] mefhūmı ṣādıḳdur. Beni būma ḳıyaṣ itmek ḳıyāṣ-ı ma‘a’l-fārıḳdur. Eger ben būm-ı şūm gibi meẕmūm olsam beni şu‘arā vü büleġā merġūb ṭutup zülf-i girih-gīr-i dilbere ve gīsū-yı nigār-ı semen-bere ve ḫaṭṭ-ı ḫāl-i civānān-ı nāẕik-‘iẕār ve merġūl-i müşgīn-i dildāra teşbīh itmezlerdi. Ḥattā zülf-i nigārıñ bāña teşbīh olunmasınıñ münāsib ü ma‘ḳūl ve müstaḥsen ü maḳbūl olduġı ‘ilm-i ıṭlāḳda [10] *Enīsü’l- ‘Uşşāḳ* adlu kitāb-ı mu‘teberde meşṭūr u muḥarrer ve sāyir eş‘ār-ı ‘arab ve ebyāt-ı a‘cāmda manṣūṣ u musaṭṭardur. Ve reyb u şek yoḳdur ki zülf-i dilber bāña teşbīh olunmasından benüm maḳbūliyyetüm lāzım ve teşbīhiñ maḳbūl olması benüm maḳbūliyyetümi müstelzim olur. Çün ṭūṭī-yi şīrīn-nevā bu muḳaddemāt-ı faẓīlet-nümāyı diñledi eyitdi ki ey zāġ-ı siyeh-dil ve ey murġ-ı pür-ġış [ü] ġıll eger bir ferde [15] cihet-i müşābehetden faẓīlet ü kemāl intiḳāl iderse ben senden ol bābda [28a] efḍal ü ekmelüm zīrā ki şu‘arā seni zülf [ü] ḫāl-i dildāra ve beni leb-i zebān-ı yāre teşbīh ḳılurlar ve aṣḥāb-ı beyān ḳatında muḥaḳḳaḳ u ‘ayāndur

[168] Onların gölgelerini sürdür, devam ettir.
[169] Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Hucurat, 49/12.

ki bāb-ı teşbīhde i‘tibār vech-i şebeh ‘add olunan nesneyedür. Pes benüm ile leb-i dilber ve zebān-ı cānān miyānında vech-i teşbīh ‘uẕūbet ü şīrīnī [5] ve leṭāfet ü rengīnī olup medār-ı teşbīh şīrīn-güftārlıġuma dā’ir ve senüñ ile zülf [ü] ḫāl-i hūbān arasında münāsebet ve ‘alāḳa-i teşbīh şiddet-i sevādda mezīd-i ittiḥad olup medār-ı teşbīh siyeh-rūy u siyeh-kārlıġuña müteferri‘ olduġı zāhirdür. Öyle olsa erbāb-ı ṭab‘a maḫfī degildür ki ‘uẕūbet ü şīrīnī teberrük-i siyāhīden evlā vü aḥrā ve ḫōş-güftārlıḳ [10] siyeh-kārlıḳdan aḥlā vü a‘lādur belki mābeyninde münāfāt u teżād olup cāmi‘-i mübāyenetden özge cihet-i ittiḥād yoḳdur. Pes sende olan vech-i teşbīh ile bende olan vech-i teşbīhiñ beyninde bevn-i ba‘īd olduġı gün gibi rūşen u hüveydādur. Şettān beyne’l-‘arżı ve’s-semā. Beyt:

Gerçe tābed girm-i şeb-tāb ez-sevād-şeb kucā
Nūr-i ū der-şem‘-i ḫūrşīd ü çerāġ-ı meh resed
Ḥoḳḳa-i kuḥli’l-cevāhir k’āverd keḥḥāl-i şehr
Key be-gird-i tūtiyā-i yübri’ü’l-ekmeh resed[170]

[28b] Ma‘nāsı: yıldızböcegi gice ḳarañulıġında yıldurur ammā anıñ nūrı şem‘-i ḫūrşīd ü çerāġ-ı māh nūrına ḳaçan irişür mabeyninde tefāvüt-i fāḥiş vardur ve keḥḥāl-i şehriñ ḥoḳḳa-i kuḥl-i’l-cevāhir deyü getürdigi tūtiyā-yı Ḥażret-i ‘Isā’nuñ gözsiz ṭoġanlarıñ gözin açduġı du‘ā tūtiyāsına nice yaḳlaşabilür dimekdür. Ve ey zāġ-ı siyeh-rūy ve ġurāb-ı bed-[5]lehçe vü bed-gūy senüñ ẓāhirüñiñ sevādı bāṭınuñıñ fesādına delīldür. Bed-lehçe vü bed-ḳıyāfet olmañ denā’et-i ḫilḳat ve reẕīliyyet-i

[170] Gerçi yıldızböceği gece karanlığında parlar ama, onun ışığı güneş ve ayın nuruna nasıl yetişir. Şehrin göz hekiminin getirdiği cevahir sürmesinin hokkası nasıl anadan doğma körü iyileştiren dua sürmesine yetişir.

cibilliyetiñe ‘alāmet ü emāretdür. Kelām-ı ḳadīmde Rabb-i Kerīm “yu‘rafü’l-mücrimūne bi-sīmāhum”[171] buyurmuşdur. Beyt:

Ve küllü inā’in billeẕī fīhī yureşşiḥu

Ve yunebbi’ü’l fetā [10]‘ammā āleyhi’nṭavā’[172]

Ma‘nāsı her ḳab içinde olan nesne ile tereşşuḥ ider ve yigidiñ ẓāhir-i ṣūreti bāṭın-ı sīretinden ḫaber virür dimekdür. Ve cāru’l-llāh-i ‘allāme kelim-nevā baġında getürmişdür ki

İn ṣaḥḥa’s-sırru ṣaḥḥa’l-‘alenu

İn lem yeṣiḥḥa felem velen[173]

Ma‘nāsı: ādemiñ sırrı ya‘nī bāṭını ẕemāyim-i aḫlāḳdan ṣaḥīḥ olıcaḳ ẓāhiri daḫī ṣaḥīḥ olur. Ger bāṭını ṣaḥīḥ olmazsa [15] ẓāhiri de hergiz ṣaḥīḥ olmaz dimekdür. Ve ey zāġ senüñ zişt-liḳā [29a] ve bed-gūylıġuñ ġammāz u bed-ḫūylıġuña delīldür ki Faḫr-ı Rasūl ve hādī-yi sübül “uṭlubū’l-ḫayra ‘inde ḥısāni’l vucūh”[174] güftār-ı belāġat-şi‘ārıyla bu müdde‘āya şāmil ma‘nāya işāret buyurmışlardur. Senüñ ḥālüñ bu minvāl üzre idügi cāy-ı baḫṣ ü maḥall-i ḳīl ü ḳāl degildür. Benüm aḥvālüm dirseñ elḥamdulillāhi te‘ālā [5] ẓāhir ü bāṭında ve ṣūret ü ma‘nāda güzīdegān-ı cihān ve maḳbūlān-ı ‘ālem ḳabīlinden olup ḫalvet-güzīde idigüm muḳarrer ü müsellemdür. Ta‘rīf ü tavṣīfden şānum ġanī olup medḥ ü ẕemm-i dost u düşmenden müstaġnīyem.

[171] Suçlular simalarından tanınırlar. Rahman 55/41.
[172] Her kap içerisindekini sızdırır. Gencin dışı da içerisinde olanı haber verir.
[173] Batın sahih olursa, zahir de sahih olur. (Batın) sahih olmazsa (zahir) sahih olmaz ve olmayacaktır.
[174] Hayrı, iyiliği güzel yüzlü olanların yanında arayınız! (Hadis)

Beyt:

Dost medḥinden ne aṣṣı ẕemm-i düşmenden ne ġam

Farīġ ü āzādeyem birdür yanumda medḥ ü ẕem

Beyt:

Ne dāred ḥācet-i vaṣṣafī-i kes

Be-ṭūṭī ḥüsn-i ū [10] vaṣṣāf-ū bes[175]

Ya‘nī ṭūṭīniñ kendi ḥüsni vaṣṣāf yeter kimseniñ meddāḥ u vaṣṣāf olmasına iḥtiyāc yoḳdur. Çün encām-ı maḳāl bu mertebeye yetişüp bu arada ḳarār itdi. Zāġ-ı kec-reftār u bed-güftār güng ü lāl olup ṭūṭī-yi şīrīn-zebān ile muḳābeleye bī-mecāl ve muḥāvereden fārīġü’l-bāl oldı. Beyt:

Çū bedincā resid pā-yı maḳāl

[15] Zāġ şod lāl der-güzeşt ez-ḳāl[176]

Zaġ-ı ẓulmet-sirişt “şu‘ā‘ü’ş-şemsi [29b] lā-yuḫfā ve sirācü’l ḥaḳḳı lā-yuṭġā”[177] muḳaddemesinden ġāfil olup isterdi ki meydān-ı muḥāvere ve miżmār-ı münāẓarada ṭūṭī-yi şīrīn-nevā vü bebġā-i rengīn-edāya ġālib olaydı. Lākin “el-ḥaḳḳu ya‘lū velā yu‘Lġ”[178] sırrı ẓāhir ü hüveydā olup ḫˇāh u nā-ḫˇāh mülzem ve dir dimez żarūrī müfḥem olup gördi ki tāc-ı [5]‘irfān ḫışmı başına ḳondı ḳur‘a-yı rücḥān düşmen ṭāli‘ine düşdi. Nāçār semt-i ṣalāḥ ve ṭarīḳ-i felāḥ iḫtiyār eyleyüp heves-i şirret ü fesād ve sulūk-ı rāh-ı bāġī vü ‘ināddan fā[rī]ġ olup Ḥażret-i ‘Ömer ḳavlin pīşvā itdi ki

[175] Tutinin kendi güzelliği methedici olarak yeter, onun kimsenin övmesine ihtiyacı yoktur.
[176] Konuşma ayağı buraya varınca karga sustu ve konuşmaktan vazgeçti.
[177] Güneşin ışıkları gizlenemez ve hakkın kandili söndürülemez.
[178] Hak daima yükselir ve onun üzerine çıkılmaz.

buyurmışlardur: “er-rücū‘ ilā’l ḥaḳḳı ḫayrun mine’t-temādī fi’l-bāṭıl”[179] ma‘nāsı cānib-i ḥaḳḳ u ṣavāba rücū‘ itmek bāṭıl u ḫaṭā üzre muṣırr olup ġayret-i [10] cāhiliyye ile ḍalāl üzre mütemādī olmaḳdan ḫayırludur dimekdür ve bir mūcib-i mażmūn-ı “iẕā lem yekun mā türīdü feerid mā yekūnu”[180] ya‘nī ḳaçan senüñ istedügiñ murād olmayıcaḳ ol murāddan vazgeçüp olacaġın irāde eyle. Olmayacaġı muḳarrer olan murād üzre muṣırr olma. Olacaġı muḳarrer olan nesneyi murād idin dimekdür. Zāġ-ı miskīn-pā muḳābele vü ‘inādı dāmen-i teslīm ü inḳiyāda [15] çeküp ḥaḳḳa boyun virdi. “Ḳad istekramte fertebiṭ”[181] ḥükmince [30a] irṭibāt-ı ṭūṭī-yi rūḥ ve ittiṣāl-i bāġ-ı futūḥa sa‘y-i belīġ itdi. Rūy-i niyāz ve ‘iẕār-ı i‘tiẕārı ḫāk-i istikānete sürüp bu şi‘r-i nāzenīniñ inşādına ‘āġāz itdi. Beyt:

Ese’tü ve lem uḥsin ve ci’tuke hāriben

Ve eyne li‘abdin min mevāliye mehrabu

Yü’emmilu ġufrānen fe-in ḫābe ẓannuhu

Fe-mā aḥadun minhu ‘ale’l-arḍı [5] eḫyebu[182]

Ben yaramazlıḳ eyleyüp eyilük itmedüm ve ḳaçaraḳ saña geldüm ve ḳula efendilerinden ġayrı bir varacaḳ merci‘ ve ṣıġınacaḳ melāẕ mı vardur. Ol ḳaçup gelen ‘ābd ‘afv recā eder eger anıñ ẓannı ḫā’ib olup recā vü etḳā üzre afvuña maẓhār düşmez ise vech-i arż[da] andan maḥrūm kimesne olmaz dimekdür. Beyt:

Tū humāyi u men ḫaste-i bī-çāre-gedā

Pād-şāhi [10]şevem er sāye be-men ber fekeni[183]

[179] Hakka dönmek batılda ısrar etmekten daha hayırlıdır.
[180] İstediğin olmazsa, olacak şeyi iste.
[181] Artık izzet ve şerefe nail oldun, ondan ayrılma.
[182] Kötülük yapıp iyilik yapmadım ve kaçarak sana geldim. Kölenin efendisinden kaçacak yeri mi vardır? Af ümit eden o kulun ümüdi boşa çıkarsa, yeryüzünde ondan daha mahrum kimse yoktur.

Ya‘nī sen bir hümāsın ben ḫaste vü bī-çāre bir gedāyın eger benüm üzerüme sāye ṣalursañ pādişāh olur[um] Ṭūṭī-yi merdüm-sirişt gördi ki zāġ-ı zişt ḫıṭṭa-i ḫaṭādan ayaḳ getürüp ṭarīḳ-i ḥaḳḳ u ṣavāba ḳadem başdı ve rūy-ı i‘tiẕārı ḫāk-i inkisāra sürdi. Ber-feḥvā-yı “iḳbālū ẕevi’l-cināyāti uṣratehum”[184] ma‘nāsı: aṣḥāb-ı cürm ve ehl-i cināyeti [15] i‘tiẕār itdikleründe ‘afv idüñ dimekdür ve bir maġzā-yı şi‘r-i ‘Arābī ki [30b] Ebu’l- Fetḥ Büstī dimişdür. Beyt:

Ve in esā’e müsī’un fe’l-yekün leke fī

‘Urūżi ẕelletihi ṣafḥun ve ġufrānu[185]

Ḫulāṣa-i ma‘nāsı eger saña bir nākes isā’et itse iḥsān ile mu‘āmele eyleyüp ‘afv eyle meslek-i mücāzāt u intiḳāma sālik olma dimekdür. Ṭūṭī-yi kerem-āyīn zāġ-ı ḫod-bīniñ cürm ü ḫaṭāsından geçdi [5] bisāṭ-ı inbisāṭ döşeyüp bārgāh-ı iḫtilāṭına [maḥrem][186] ve-rūz u şeb mūnis ü hem-dem ḳıldı. Çün zāġ-ṭabī‘at maḥrem-i ḥarīm-i ḫāṣ ve muḳīm-i ḫalvet-i üns ü ḳurbet olmaġla telāfī-i mā-fāt ve def‘-i mā-māżīye ruḫṣat buldı ṭūṭī-yi rūḥıñ gülşen-i medḥinde bülbül oldı kumeyt-i zebāna süvār olup meydān-ı medḥ u ıṭrā ve miżmār-ı ikṣār-ı du‘ā vü ṣenāda ṭarīd[?] u cevelān gösterdi. Ol [10] ṭūṭī-yi cān-girāmīye ḫiṭāb idüp eyitdi ki ey çerāġ-ı mecāmi‘ ü ṣavāmi‘-i ‘ālem-i ḫāk ve ey mişbāḥ-ı ḳıbāb-ı ‘ālī-cenāb-ı eflāk “fevallāhi levlallāhu ḳāle leke’l verā mā ḳāle’n-naṣārā fī-Mesīḥ ibn-i Meryem”[187] ya‘nī sen şöyle ẕāt-ı mükerremsin

[183] Sen hümasın ve ben hasta ve çaresiz bir köleyim. Eğer sen gölgeni üzerime atarsan ben padişah olurum.
[184] Suçlular özür dilediklerinde özürlerini kabul edin.
[185] Kötü bir kimse sana bir kötülük etse aynısıyla mukabele etme. Arızi kusurlarda görmezden gelme ve bağışlama vardır. (gerekir)
[186] YB
[187] Allah’a yemin olsun ki, eğer O’ndan korkmasalar, insanlar sana Meryem’in oğlu Mesih’e Hıristiyanların söylediklerini söylerlerdi.

ki Allāh ḥaḳḳıçün eger ḫaşyetullāh olmayaydı ḫalḳ-ı ‘ālem saña Mesīḥ-i Meryem’e naṣārānıñ didügin diyeler idi kemāl-i ‘izzetüñden seni ma‘būd [15] ittiḫāẕ ideler idi dimekdür. Ey ẕāt-ı mükerrem āyā sen nice gevher-i pāksın ki [31a] bu ḫıṭṭa-i ḫāke düşdüñ ve ‘ālem-i ‘ulvīden ‘arṣa-i süflīye tenezzül ḳılduñ. Beyt:

Yā berīde ḥımā ḥamāk’allāh

Merḥaben merḥaben te‘āle te‘āle[188]

Mücmel ma‘nāsı ey yārıñ ḥımāsından gelen ḳāṣid-i ‘āfātdan seni [Allah] ḥimāyet ü ṣıyānet eylesün merḥabā merḥabā gel gel dimekdür. Rūḥuñ ḫāṭıra-i ḳudsī ve cenāb-ı [5] Ḳuddüsīden feyż [alup, olup][189] ‘ālem-i süflīye geldigüne işāretdür. Cenāb-ı Rab’den cānib-i ‘abde gelmiş olmaġın rūḥ-ı pür-futūḥı ‘ārifler gūy-ı ḥabībden gelen peyk-i çāpuk-reftāra[190] beñzedüp bunıñ emṡāli ebyātda bu feḥvā-yı iş‘ār ve bu gūne eş‘ārı ikṡār itmişlerdür. Ebū ‘Alī Sīnā’nıñ *Ḳaṣīde-i ‘Ayniyye*’sinden vāḳi‘ olan maṭla‘-ı ġarrānıñ daḫī ma‘nāsı rūḥıñ meẕkūr olan aḥvālüne işāretdür.

[10]Hebeṭat ileyke min’l-maḥalli’l-erfa‘i

Varḳā’u ẕātu te‘azzüzin ve temennu‘i[191]

varḳā hamāme ma‘nāsınadur bir nev‘ī murāddur maḳṣūd rūḥdur. Rūḥı gāh ḥamāme ve gāh ṭūṭīye teşbīh idüp isti‘āre-i [itmek elsīne-i][192] büleġāda şāyi‘ u zāyi‘dür. Bu beytiñ ḫulāṣa-i ma‘nası kemāl-i ‘izzet ü iḫticāb ile te‘azzüz ü temenna‘ ṣāḥibi bir varḳā saña gelüp maḥall-i ‘ālīden ve yüce yerden inüp düşdi dimekdür. [15] Ebū

[188] Ey yardan gelen, Allah seni korusun. Merhaba, merhaba; gel, gel.
[189] YB [alup], ….[olup].
[190] NP’de “reftārdan”.
[191] (Ey insan!) Varka isminde yüce ve çetin bir güvercin, sana yüce bir makamdan indi.
[192] YB

‘Alī Sīnā’nıñ bu ḳaṣīdesi serāpā aḥvāl-i rūḥ ile nefs beyānundadur. [31b] Ġāyetde müsellem ü meşhūrdur ve pesendīde-i cumhūr bir ḳaṣīde-i belīġadur. Maṭla‘-i mezbūr daḫī çoḳ şerhe muḥtācdur. Bu maḳāmda ‘ale’l-icmāl taḥte’l-lafẓ ma‘nāsına işāret ile iktifā olunmışdur. İrādından daḫī ġaraż-ı rūḥ-ı insānī gāh ḥamāme vü ṭūṭī ve gāh fāḫte vü ḳumrı ile mu‘abber olduġınıñ beyānıdur. Ey ṭūṭī-yi ḫalvet- [5]güzīn ey ‘ārif-i cān ve mürşid-i ehl-i yaḳīn senüñ ṭaleb-i ḫıdmetüñe cānlar fedā olsun. Beyt:

Beste-i dām-ı belā bād çü murġ-ı vaḥşī

Ṭā’ir-i sidre eger der-ṭalebet ṭā’ir nīst[193]

Ma‘nāsı murġ-ı vaḥşī gibi dām-ı belāya baġlanup ḳalsun eger ṭā’ir senüñ ṭalebüñde ṭā’ir ve hevā-yı ‘ışḳuñda sā’ir degil ise dimekdür. Ṭā’ir-i sidreden murād Cebrā’il Aleyhi’s-selām olmaḳdur ey pīşvā-yı zümre-i ehl-i kemāl v’ey reh-nümā-yı [10] sergeşte-gān-ı bādiye-i ḍalāl nice olur eger ‘ādet-i kerīme-i kirām ve sünnet-i seniyye-i ḫıyār-ı enām [üzre][194] sefīne-i defīne-i vücūdumı girdāb-ı ‘işyān ve ṭūfān-ı tuġyāndan ḫalāṣ idüp sāḥil-i necāta irgürürseñ ve ẕünnūn-ı dil-i maḥzūnumı ki ẓulmet-i ẕünūb u ḫaṭī’ātda māṣadaḳ-ı felteḳamehu’l ḥūt[195] olup ṣıfat-ı lā-yuḥyī velā-yemūt[196] ile mevṣūf u men‘ūtdur “ve necceynāhu mine’l-ġammi ve keẕālike nünci’l-mü’minīn”[197] āfitābınıñ şu‘a-i [15]feyż-i ḳurbetinden bir lem‘a iḥsānıyla ve nūr-ı ġufrān u berr-i birr ü iḥsāna irgürüp [32a] ḥayat-ı tāze ve devlet-i bī-endāze ile sa‘adet-mend idüp tekrār beni dirigürürseñ. Beyt:

[193] Vahşi kuşlar bela tuzağına bağlı kalsın, eğer Cebrail senin peşinde uçmazsa uçma özelliği yoktur.
[194] YB
[195] Onu hemen bir balık yuttu. Saffat suresi, 37/142.
[196] Ne yaşar ve ne ölür.
[197] Ve onu gamdan kurtardık. İşte biz inananları böylece kurtarırız. Enbiya suresi 21/88.

Çe bāşed ger zi pā-üftāde-rā

Rāh-ı Ḫüdāvendān-ı devlet dest-gīrend[198]

Ma‘nāsı: ne żarār olur eger bir üftādeyi aṣḥāb-ı devlet olanlar dest-gīr olup ḫāk-i meẕelletden ḳaldırırsa dimekdür. Ey mürşid-i kāmil benüm murādum senüñ ḳapuñda [5] ḥāṣıl olur beni ġayrı ḳapuya ṣalma irşād-ı emrinde istiġnā idüp āḫer şeyḫlere ṣavma. Beyt:

Rūzem tū ber-fe-rūz u şebem nur baḫş

Kīni kār-i tust kār-i meh ü āfitāb nist[199]

Ma‘nāsı: benüm günümi sen aydın eyle ve giceme sen nūr baḫş eyle zīrā bu kār senüñ işüñdür āfitāb u māhıñ işi degildür dimekdür. Bu rūz u şebden maḳṣūd ‘ālem-i dil-i rūz [u] şebīdür leyl ü nehār-ı ‘ālem-i āb u kil degildür. Ve luṭf idüp ey [10] sālik-i rāh-ı Ḫüdā bir üftāde-i bī-ser ü pāya ṣād-bār Ka‘be-i Müşerrefe-i āb u kilden bihter olan ḥarem-i muḥterem-i ḳıble-i dile reh-nümā ol. Beyt:

Ey kerde derd-i ‘ışḳ-ı tū eşkem be-ḫūn bedel

Ve ey İzedem sirişte zī-‘ışḳ-ı tū der ezel

Tersem ki rūz-ı vaṣl nā-dīde nāgehān

Ser-ber zened zi maşrıḳ-ı ‘ömrem şeb-i ecel[200]

Ma‘nāsı: ey şol kimesne ki eyitmişdür senüñ derd-i ‘ışḳuñ gözyaşumdan ḳanı bedel yānī yaş yerine ḳan aġlarun. [15] Ve ey şol kimesne ki Ḥaḳ beni ezelde senüñ ‘ışḳuñla sirişte idüp ṭıynetüm [32b] muḥabbetüñle yoġrulmışdur. Ḳorkarun ki rūz-ı

[198] Devlet sahibi olanlar eğer düşmüş birinin elinden tutup kaldırsa ne olur ki?
[199] Günümü sen aydınlat ve geceme nur bahşeyle ki bu senin işindir Güneş ve Ay'ın işi değildir.
[200] Ey senin aşkının derdinden döktüğüm gözyaşı kana bedel olan ve ey Rabbimin ezelde beni senin aşkınla karıştırıp yoğurduğu! Korkarım ki kavuşma gününü görmeden ömrümün doğusundan ecel gecesi doğuverir.

viṣālüñ görmeden nāgehān maşrıḳ-ı ‘ömrümden ecel gicesi ẓāhir ola dimekdür. Çün zāġ-ı ṭab‘ ve kalāġ-ı nefs bu güne sūz u güdāzdan bu resme dāstān-ı niyāzın tamām eyledi rāh-ı intiẓārda dīde-i ümīd ve çeşm-i recāsın çār eyleyüp ufḳ-ı rūḥdan āfitāb-ı futūḥ ne vaḳit [5] ṭāli‘ ve çehre-i ṭabi‘atden ḥicāb-ı ẓulmet ne yüzden mürtefi‘ olur muntaẓir ü müteraḳḳib olup ṭurdı. Nāgāh cānib-i şehristān-ı ma‘mūre-i cāndan bedreḳa-yı “velleẕīne cāhedū fīnā”[201] müjde-i beşāret-i lāzıme-i “lenehdiyennehum subulene”[202] ṣadāsıyla gūş-ı mühevves?-i sükkān-ı ḫarābe-i ebdān ve mesāmi‘-i āẕān-ı ḳuṭṭān-ı sāḥa-i cusmānı ṣadef-vār bir dürr-i şāhvār-ı tābdār eyleyüp va‘de-i viṣāli bidāyet-i kişver-i ṭab‘ ve nihāyet-i mülket-i rūḥ olan [10]Ka‘be-i dil-i berzaḫ-ı viṣāle ḥavāle ḳıldı. Pes fī’l-ḥāl ẓulmet-ābād-ı ebdān sükkānı olan günehkārān zümresi Ka‘be-i dil āsitānesine müteveccih ü mā’il oldılar. Beyt:

Rūy ki be-sūvī ki āverd-i dil be-ümīd-i nīkū‘ ī

Çün dil ü dīn ü dīde-rā ḳıble-i arzū-i tū‘ ī[203]

Ma‘nāsı çün dil ü dīn ü dīdeye ḳıble-i arzū sen olıcaḳ dil iyilik ümīdiyle senden ġayrı kimüñ cānibine yüz ṭutsun dimekdür. Me’āli ḳıble-i [15]iḳbāl ü teveccüh saña münḥaṣırdur dimegi ifāde ider. Mürşid-i kāmile mürīd-i mu‘teḳidiñ [33a] i‘tiḳādı bu feḥvā üzre gerekdür ki gevher-i feyże dest-res bulup ṭarīḳ-i ṭaṣavvufdan behre-mend ola. Mürīd kendi şeyḫinden ġayrı mürşīde ilticā‘ itmek cā’iz olıcaḳ feyż munḳaṭı‘ olup müẕebẕeb olması muḳarrerdür ve bu eṣnāda uşbu ṣadāḳat-şi‘ārı oḳuyup mānend-i ḳand ü [5]nebāt dillerinde mükerrer itdiler. Beyt:

[201] Bizim uğrumuzda cihat ettiler. Ankebut 29/69.
[202] Elbette onları bizim yolumuza ulaştırırız. Ankebut 29/69.
[203] Yüzünü gönle iyilik ümidi getiren tarafa dön, çünkü sen gönül ve din ve gözün arzu kıblesisin.

Ḥaccī ileyke ve resmu dārike Ka‘betī

Ve ileyke sa‘yī ve’ṭ-ṭavāf ü ‘umratī

Ve’ṣ-ṣavmü ‘ındī ‘an siveke farīżatun

Ve’l-fıṭru vaṣluke yā mukemmile fıṭratī

Ve şehādetī ḳatlī ledeyke ṣabābeten

Ve cihādu a‘żāī ‘aleyke farīżatī[204]

Ma‘nāsı ‘ale-l icmāl: Ḥaccum sañadur, Ka‘bem resm-i dāruñdur ve sa‘y-i ṭavāf u ‘umrem saña maḥṣūṣ u muḫtaṣṣdur. [10] Ġayruñdan senüñ ṣavm ya‘nī imsāk-ı meyl ü naẓar benüm meẕhebimde farīżadur. Fiṭrem viṣālüñdür ey fıṭrat-ı mükemmel olan baña şehādet senüñ ḳapuñda küşte-i ‘ışḳ olmaḳdur ve her ‘uẓvumuñ senüñ ḥaḳḳuñda çalışması farīżamdur dimekdür. Çün āṣār-ı āṣām-ı ‘iṣyānları āb-ı mīzāb-ı ġufrān ile maḥv olup[205] ṭālib ile cemāl-i maṭlūb arasında ḥā’il ü māni‘ ola[n] ḥicāb-ı hevācis-i nefs ve ẓulmāt-i ṭab‘ mürtefi‘ olup burḳu‘-ı ẓulmet ve perde-i ġaflet ortadan [33b] ḳalḳdı. Fi’l-ḥāl göñül ‘āleminden ve şehr-i dilden cemāl-i viṣāl-i āfitāb ṭoġup ṭabī‘at kişverini şiddet-i ẓulmet ile zāġ-ṣıfat iken müstaġraḳ-ı envār eyleyüp ṭūṭī-yi dil-i ‘ārifān gibi rūşen ḳıldı. Bir vechile żiyā-baḫş oldı ki lisān-ı ḥāl [ile][206] bu naẓm üzre lāl-i iştimāli muḳteżā-yı maḳām[207] [5] olmaġla inşād itdi.

[204] Haccım sanadır ve evinin resmi Kabemdir. Sa‘yim, tavaf ve umrem sadece sanadır. Senin dışındakilerden kendimi (uzak) tutmak benim nezdimde farzdır. Fıtır (iftar) sana kavuşmaktır, ey fıtratımın tamamlayıcısı. Benim şehadetim senin uğrunda şevkle ölmektir. Azalarımın senin yolunda gayreti (çalışması), benim farzımdır.

[205] NP nüshasında olmayıp yine YB ve SB nüshasında geçen kısım: “ a‘māl-i ‘uḳūbet-mālleri mir’āt-ı ṣafā-yı ‘ömre ve misḳala-i ṭavāf ile cilā bulup”. (NP nüshası 21b ve 33a’da eksik olup YB ve SB’nin bu cümlelerde birleşiyor olması YB ve SB’nin aynı kaynaktan alındığını gösteriyor.)

[206] YB

[207] YB ve SB’de “bu naẓm- lāl-i iştimāli”

E bergun bedā’ min-cānibi’l-ġavri lāmi‘

Em irtefe‘at min vechi leylā el-berāḳi‘

Na‘m esferat leylā feṣāra bi-vechihā

Nehāran bihī nūru’l-maḥāsini sāṭı‘[208]

Şi‘r sultānü’l ‘uşşāḳ ve ḳuṭbü’l-āfāḳ ‘Amr ibnü’l-Fāriż Ḳuddüsü’s-sırruhū’l-‘azīz Ḥażretleriniñ enfās-ı ḳudsiyyelerindendür. Ẓāhir ma‘nāsı: ġavr cānibinden berḳ mi lāmi‘ oldı yoḫsa leylī [10] ismiyle müsemmāt olan maḥbūbe [olan][209] yüzünden burḳu‘larını mı ḳaldırdı dimekdür. Cemāl-i maḥbūb-ı ḥaḳīḳīden ḥucub mürtefi‘ oldı deyü beyt-i evvelde ẓuhūr-ı nūr u żiyādan bir iki iḥtimāliñ biriyle istifhām u istifsār itmiş ve bu maḳāmda tecāhül-i ‘ārif ṭarīḳasına gitmişdür. Ġāyetde belīġ u laṭīf beytdür. Maḥbūbeden murādları muḥabbet [15] olup berḳden murād envār-ı ilāhiyyedür. Bu maḳūle ebyātıñ fehm [34a] ü ẕevḳi kutub-i ṣūfiyyeye mezīd tetebbu‘ ile ḥāṣıl olur. Beyt-i ṯānīde cevāb virüp istifhām itdügi iki şeyiñ birisini iḫtiyār u ta‘yīn ider. Ma‘nāsı dimekdür ki gerçek leylī yüzünden burku‘n açdı da nūr-ı cemāli sebebiyle nehār olup [leṭā’if][210] ü maḥāsin [5] ẓāhir ü sāṭı‘ oldı dimekdür. Evliyāya olan tecelliyātıñ merātibinden aḳvāsı oldı dimek ister zīra berḳ ile ta‘bīr tecelliyātıñ lema‘āt-ı ḫafiyyesinde olur keşf-i burḳu‘ ve ref‘-i niḳāb ile ta‘bīr eclā vü eẕherinde olur. Felā-cerem ṭūṭī-yi rūḥ-ı pür-futūḥ mānend-i mürşid-i kāmil-i mükerrem memleket-i ebdānın sükkān ü ḳuṭṭānını rāh-ı mażīḳ-i ṭabī‘atden [10] ve şūre-i būm-ı ḫaṭar-nāk-ı cehāletden ḳurtarup ḥüsn-i va‘āż u teẕkīr ve luṭf-i muḥācce vü taḳrīr ile

[208] Gavr yönünden parlak bir şimşek mi göründü? Yoksa Leyla’nın yüzünden peçe mi kalktı? Evet, Leyla yüzünü açtı ve onun yüzü, güzelliklerin ışığının kendisiyle yükseldiği bir günü aydınlattı.
[209] YB ve SB’de bu kelime yazılmamış.
[210] NP’de لطفا یف.

ṭarīḳ-i vāsi‘-i taḥḳīḳ ü hidāyet ve feżā-yı rūḥ-efzā-yı emn ü selāmete delālet itdi. Beyt:

Püşt ber-kār-gāh-ı gil-kerdend

Rūy der-bār-gāh-ı dil-kerdend[211]

ma‘nāsı ol ṭā’ife ṭoprāḳ kār-gāhına arzū virüp yüzlerin dil bār-gāhına [15] ṭutdılar gönül ‘ālemine müteveccih oldılar dimekdür. Maḳṣūd-ı müḳteża-yı [34b] beden ve müşteheyāt-ı nefs-i ḥayvāniyi terk eyleyüp ‘ālem-i rūḥānī ve Cenāb-ı Ḳuddüs-i Subḥānī’ye müteveccih olup sa‘ādet bulduḳların ifādedür. Ol irşād olunan ṭā’ife āb-ı ḥayāt kenārına vardılar ve necāt ser-çeşmesiniñ Ḫıżr’ı oldılar. Dervīşlik yolundan kendülerini [5] bī-hˇīş ya‘nī kendülerinden tehī olup fenā-fillāh olmaḳ maḳāmında buldılar. Beyt:

Be-leb-i çeşme-i ḥayāt şodend

Ḫıżr-ı ser-çeşme-i necāt şodend

Yaftenī ez-ṭarīḳ-i dervīşī

Ḫīş-rā der-maḳām ḫīşī[212]

Çün bu ṭā’ife fi’l-ḥaḳīḳa vücūd-ı aṣlī ile mevcūd olmayup ḥaḳīḳatde yoġ olan hestī-yi iżāfī ‘ālemine püşt-i pā idüp ḳaṭ‘ā bu [10] vücūd-ı enāniyyetlerine iltifāt itmemekle yoḳluḳ ‘ālemine ve fenā mülkine ki vücūd-ı muṭlaḳ-ı ḥaḳīḳī ol ‘ālemde ‘arż-ı cemāl ider müteveccih olup yola düşüp gitdiler ‘āḳıbet maḳṣad-ı maḳṣūda yitişüp ol ‘ālem-i fenāya vālī vü ḥākim oldılar. Beyt:

[211] Sırt, topraktan yapılmış dünyada, yüz, gönülden yapılmış sarayda.
[212] Hayat çeşmesinin kenarına vardılar, kurtuluş pınarının Hızır’ı oldular, kendilerini dervişlik yolundan, yakınlık makamında buldular.

‘Ālemī fāriġ ez-mekān u mekīn

Milketī īmen ez-zamān u zemīn[213]

Ma‘nāsı ol ‘ālem [15] bir ‘ālemdür ki mekān u mütemekkinden boşdur ve bir memleketdür ki zamān u zemīn [35a] yoḳdur ki beyt:

Sākināneş heme berī zi vaṭan

Ḳā’ilāneş heme berī zi suḫan[214]

ma‘nāsı ol ‘ālemiñ sākinleri cümle vaṭandan berīdür ve mütekellimleri sözden ‘ārīdür o ṭā’ife ḫayl ü ḥaşem ve ṭabl ü ‘alemsiz beḳā ‘ālemine emīr ü pādişāh oldılar. Beyt:

Ey ḥūşā bī-meyān kemer-besten

[5]Dīde beguşūden ve naẓar-besten

Bī-ḳadem sū-yi būstān reften

Bī-zebān ḥāl-dūstān guften

Çeşm der-besten ve çemen dīden

Dest beguşūden ve semen çiden

Gül-i īn būstān nedāred ḫār

Şāḫ ez-īn ḫūbter neyāred bār[215]

Ma‘nāsı: eyü ḫōş ol ṭā’ife kim cism ü miyānsız kemer-i himmet baġlandılar ḥāsse-i naẓārı yoġken dīde-i cān ile [10]‘ālemi seyrān itdiler ve cārīḥa-i ḳadem yoġıken būstān cānibine gitdiler ve ālet-i nuṭḳ olan lisānsız dostlar aḥvālin söylediler göz yummuşiken seyr-i çemen ve el çekmiş iken cem‘-i gül ü yāsemen itdiler. Bu gülşen-

[213] Âlem ki yer ve sakinlerinden serbest, memleket ki zaman ve zeminden boştur.
[214] Sakinlerinin hepsi vatandan beri, konuşan herkes sözden uzak(tır).
[215] Ah ne hoştur, belsiz kemer bağlamak, nazarı kapalı iken gözünü açmak, dilsiz olup dostaların halini söylemek, gözü bağlıyken çemeni görmek, elini açıp yasemen toplamak. Bu bostanın gülünün dikeni yoktur, hiçbir dal bundan daha güzel meyve veremez.

i fenānıñ gülinde ḫār yoḳdur tekmīl-i nefs ile fenā mūcib-i ṣemere-i beḳā olmaġın ṣāḫ-ı fenā bundan ḫūb-ter ve bundan laṭīf yemiş virmez dimekdür. [15] Ṣāḫdan murād fenā ve bārdan murād beḳā olmaḳ vardur. Ve'l-ḥāṣıl [35b] ma'ānī-yi ebyāt ḳuvvet-i ḳudsiyye ṣāḥibi olan rūḥıñ ḥālini beyāndur bedenden mücerred olıcaḳ bu evṣāfla muttaṣıf olur gāh olur ki bedende iken daḫī iflāḫ vāḳi' olup 'ālemi bu demde seyr idüp ayaġı altına alur ve bu laḥẓada nice esrār-ı 'ālem-i ġayb u şehādete [5] muṭṭali' olur çün bu ṭā'ife fenā ender fenāya fā'iz olup ṭulū'-ı āfitāb-ı vaḥdet müte'ayyin ve ikilik ḥicābı irtifā'ı mütebeyyin olıcaḳ cem'iyyet aḥvālini şerḥ ma'iyyet-i esrārını keşf itmek imdād-ı kāġıd u midād ile muḳadder ve istimdād-ı el-emān-ı ḳalem ü devāt birle mümkün ve müyesser degildür ki ḥayyiz-ı beyāna gele ve iḫtimāl yoḳdur ki ṣaḥā'if ü evrāḳ-ı ṭūmār u deftere sıġar. Pes lāyıḳdur ki dehān-ı beyāna ḫāmuşlıḳ mührün urup kāġıd u ḫāme ḳaydundan ḫalāṣ olavuz. Beyt:

Ān bih ki be-leb mühr-i ḫamūşī nehīm

Ez-derd-i ser-i ḫāme vü kāġıd berehīm[216]

Ḥaḳ Te'ālā cümlemüzi ḫod-furūşluḳdan ṣaḳlayup ḫod-rehāyı müyesser idüp enāniyyetden ḫalāṣ eyleye. Ḥarīm-i fenāya maḥrem ḳılup bāriḳa-i envār-ı 'ināyet-i ezeliyyesi tevārüd ü te'āḳubiyle āşinālıġı sa'ādeti el vire. Āmīn bi-nebiyyi'l emīn.[217]

Ḳıssatü'l-ışḳ lā infiṣāme lehā

Fuṣımet hāhunā lisānü maḳāl.[218]

Temmet

[216] Dudağa sessizlik mührünü vurmanın, kâğıt ve kalem derdinden kurtulmanın zamanıdır.
[217] Güvenilir Nebi hürmetine, âmin.
[218] Kesintisiz bir aşk hikâyesi(ydi). Ancak burada söz kesildi.

Vaḳ‘āü’l-itmām u’t-taḥrīr bi-ḳalem-i’l-‘abdi’z̲-z̲enbi’l-faḳīr Süleymān Bin Ebi Bekr El-Aydīnī. fī’l-yevm i’l-ḥādī’s-sābi‘ u ve’l‘ışrīne min-şehri cemāz̲iyye’l-evvel fī silk-i şuhūr sene s̲elāse ve s̲elās̲īne ba‘de’l-elf.[219]

[219] Cemaziye’l-evvel ayının 27. Gecesi, Pazar günü, ay sonu, 1033 senesi.

BÖLÜM 4

SONUÇ

Bu çalışmanın temelini Şerif Efendi'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* adlı mensur tercüme eserinin çeviri yazısıyla, eserin yazarı ve kendisi hakkında yapılan araştırmalar oluşturmaktadır. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Nafiz Paşa ve Yazma Bağışlar nüshaları ile Staatsbibliotekh Berlin'deki nüshası olmak üzere toplamda üç nüsha üzerinde inceleme yapılmış, ancak YB ve SB nüshaları eksik olduğundan tenkitli bir eleştiriye gidilememiştir. Bu çalışmada, Süleyman Bin Ebi Bekr El-Aydını tarafından 1623-24 yılında istinsah edilen ve eserin orijinaline en yakın olduğu düşünülen Nafiz Paşa nüshası temel olarak alınmıştır. Çalışmada her üç nüsha da ayrıntılı olarak tanıtılmış ve çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi'nin yazarı Şerif Efendi ile ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Ancak tercüme ettiği eserin sebeb-i telif kısmında belirtiği üzere 1596-7 yıllarında Padişah III. Mehmed'in emriyle tercüme edilmiştir. (v. 3a) Bu bilgilerden hareketle, yaşadığı yüzyılın şairlerini anlatan tezkirelerde de kendisi ile ilgili bilgiye rastlanmamıştır. Aynı yüzyılda, Şerif Efendi'den yaklaşık yirmi sekiz yıl önce Nev'î Yahya da *Münazara-i Tuti vü Zağ* adlı manzum-mesnevi bir eser kaleme almıştır. Bu eser üzerine çalışma yapan Abdülkadir Gürer, (2005) eserlerin isim benzerliğinden dolayı Şerif Efendi'den de bahseder. Nev'î Yahya'nın oğlu, Nev'îzade Atayi, *Zeyl-i Şakayık* adlı biyografik eserinde babasına ait *Münazara-i Tuti vü Zağ* adlı mesnevi şeklinde bir eser bulunduğunu yazmıştır. (Nev'îzade Atayi, 1989) Bu eser ancak 2005 yılında Gürer'in çalışmaları neticesinde ortaya çıkar. Aynı makalede Gürer, adı Nev'îzade

Atayi'nin eserinde geçen Şerif Ali Çelebi isimli bir müderrisin de bu tercüme eserin yazarı olduğu bilgisini verir. Bu çalışmada, Gürer'in verdiği kaynağa gidilmiş, Şerif Ali Çelebi'nin tercüme eserin yazıldığı 1596-7 yıllarında "dimağına halel geldiği" için müderrislikten azledildiği bilgisiyle karşılaşılmıştır. (Nev'îzade Atayi, 1989) Bu bilgiler ışığında, Gürer'in makalesinde yer alan Şerif Ali Çelebi'nin *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nin yazarı Şerif Efendi ile aynı kişi olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir.

Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi, adından da anlaşıldığı üzere münazara türünde yazılmış bir eserdir. Mantık ilminin bir dalı olarak da tanımlanan münazara, edebiyatta da geniş yer bulmuş, birçok şair tarafından bu türde eserler verilmiştir. Münazaranın tanımı ve menşeinin tartışıldığı çalışmalar daha önce yapıldığından bu çalışmada farklı olarak münazara, mübahase ve mücadele gibi kavramların arasındaki farklara değinilerek *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nin hangi kategoride değerlendirilebileceğine bakılmıştır. Ahmet Cevdet Paşa'nın münazara adabından bahsettiği *Adab-ı Sedad min İlmi'l- Adab* eserinde "münazara" ve "mübahase" kavramları ayrı ayrı ele alınır. Eserde, mübahase, iddiasını ispat etmek isteyen kimseye, diğerinin hasmane tarzda karşılık vermesidir, münazara ise gerçeğin ortaya çıkarılması için yapılan tartışmalardır ve bu tür tartışmada muhataba karşı alaycı ve sert bir tavır takınılması uygun olmaz denmektedir. (Büyükdinç, 2007) Oysa *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nde tartışmanın tarafları olan Papağan ve Karga tartışmanın sonuna kadar birbirlerine düşmanca davranmakta, sert ve alaycı sözlerle birbirlerini yermektedirler. Bu durumda, eserin "münazara" olarak değil "mübahase" olarak adlandırılması daha uygun olacaktır ki Farsça kaynak eserin de adı *Mübahase-i Tuti-ba-Zağ*'dır.

*Münazara-i Tuti vü Zağ Tercümes*i'nde değinilen bir başka konu da karga ve papağan hikâyesinin aslının nereye dayandığıdır. Papağan'ın ruhu, Karga'nın nefsi temsil ettiği hikâyede, her biri kendisinin daha üstün olduğunu savunur. Ruhun meziyetleriyle nefse ait hallerin kıyaslandığı tartışma, nefsin ruha boyun eğmesiyle sonuçlanır. Türk edebiyatında papağan ve karga hikâyesinden bahseden Türkçe olarak kaleme alınmış üç eser vardır. İlki Nev'î'nin manzum *Münazara-i Tuti vü Zağ*'ı, ikincisi yine aynı isimle fakat mensur olarak tercüme edilen Şerif Efendi'nin eseri, üçüncüsü de Ali adında bir yazara ait mesnevi şeklinde yazılmış *Dasitan-ı Tuti vü Karga* adında bir eserdir. Eserin tercüme olmasından ve Şerif Efendi'nin "arifan-ı a'camdan birinin eseridir" şeklinde verdiği bilgiden hareketle, Fars edebiyatı alanında yapılan araştırmalarda papağan ve karganın birlikte yer aldığı herhangi bir başka anlatıya rastlanmamıştır. Ali Ekber Dihhuda'nın *Lügat-name* adlı ansiklopedik eserinde Sadi'nin *Bostan ve Gülistan*'ında papağan ve karganın aynı hikâyede yer aldığına dair bilgi vardır. Ancak buradaki hikâye oldukça farklı bir bağlamda anlatıldığından papağan ve karga arasındaki üstünlük mücadelesinin kökeni bu hikâyeyle de ilişkilendirilemez. Nev'î ve Şerif Efendi'nin tercüme ettikleri *Mübahasa-i Tuti ba-Zağ* adlı Farsça eser de Osmanlı sahası içinde kabul edildiğinden papağan ve karga münazarasının menşei hakkında Türk edebiyatına aittir sonucuna varılmıştır. Ayrıca, çalışmada, Farsça eserin, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'nde Şerif Efendi ve tercüme eseriyle birlikte anılan Basiri adlı şaire ait olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur.

Çalışmada, *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* üzerinde durulan bir başka nokta inşa üslubunun özelliklerini taşıdığıdır. Eş anlamlı ve eş sesli sözcüklerle oluşturulan paralel dil yapıları, seci ve aliterasyon sanatının sıkça kullanıldığı bu üslupla, yazar, anlatısına şiirsellik katar. Düz yazıdan farklı olarak, söz konusu edebi

sanatların etkisiyle anlatıda okuru etkileyen bir ahenk ve ritim oluşur Oysa nesir duyguyu değil düşünceyi anlatma aracı olarak kabul edildiğinden, düz yazıda inşa üslubunun kullanılması yıllardır eleştirilmiştir. Bu çalışmada ise özellikle didaktik eserlerde sanatlı üslubun bilgiyi geri plana ittiği düşüncesine Richard Lanham'ın (2003) paralel yapının okur üzerinde etkili olduğu teziyle karşı çıkılmıştır. Dini-ahlaki bir eser olarak nitelenebilecek *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi*'nde inşa üslubu, bilginin anlaşılırlığını olumsuz yönde etkilemeyip, aksine okurun anlatılanları daha kolay içselleştirmesine neden olur. Bu da en açık şekilde Şerif Efendi'nin tercüme eseri ile oldukça basit bir dille kaleme alınan Farsça *Mübahase-i Tuti ba-Zağ* karşılaştırıldığında görülebilir.

Abdülkadir Gürer, (2005) Nev'î Yahya'nın eserleri üzerine yazmış olduğu makalede, Nev'î'nin manzum, Şerif Efendi'nin mensur olarak yazdığı *Münazara-i Tuti vü Zağ* ve *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi* adlı eserlerin arasındaki benzerlikten söz etmiş, büyük ihtimalle ikisinin de aynı eserden çevrilmiş olabileceğini iddia etmiştir. Ayrıca, Şerif Efendi'nin tercümeyi Farsça bir eserden yaptığı üzerinde de durmuş, fakat bu kaynak eser henüz ele geçmediği için iddia ve tahmin düzeyinde kalmıştır. Bu çalışmada ise söz konusu Farsça esere ulaşılmış ve Gürer'in iddiaları doğrulanmıştır. Öncelikle elimizde bulunan eser gerçekten Şerif Efendi'nin tercüme ettiği eser midir yoksa kendisinden sonra başka biri tercüme eseri yeniden özet şeklinde mi yazmıştır, sorusuna cevap aranmıştır. Şerif Efendi'nin tercüme eserinde şöyle bir ifade geçer:

> "Kitābıñ bī-ḳuṣūr 'ibārātın ve fıḳarātın ve ḥükm-i simātın terceme eyleyüp ziyāde ve noḳṣan ḳılmadum illa meger (...) münāsib ve lāzım gördügüm muḳaddemātı-ı ḳalīle ve birḳaç ebyāt-ı latife-i celile żamīme ḳılup"(v. 4a)

ifadeleriyle şu şekilde bir akıl yürütme sonucu iki eserdeki beyitler karşılaştırılmıştır. Eğer elimizdeki Farsça eser Şerif Efendi'nin arifan-ı a'camdan biri yazmış dediği ve

çeviri yaptığı eser ise Farsça eserdeki beyitlerin tercümedeki beyitlerden eksik olması gerekir. Ve eğer Farsça eser Şerif Efendi'nin eserinin özeti şeklinde yazıldıysa tercüme eserdeki bütün beyitleri esere almış olmalıdır. İki eserin karşılaştırılması sonucu Farsça eserde Şerif Efendi'nin tercümesinde olan yaklaşık on adet beytin olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla bu eser Şerif Efendi'nin tercümesinden özetlenmiş olamaz. Çünkü böyle olsaydı beyitlerin tamamını alması gerekirdi. Oysa Şerif Efendi'nin eserinde tam da onun belirttiği şekilde Farsça eserde olmayan beyitler eklenmiştir. Dolayısıyla *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercemesi, Mübahase-i Tuti ba-Zağ* adlı Farsça eserin tercümesidir iddiası da bu şekilde doğrulanmıştır.

Çalışmada bir diğer karşılaştırma Nev'î Yahya ve Şerif Efendi'nin eserleri arasında yapılmıştır. İki eserin anlatı yapılarının ve kullanılan sözcüklerin karşılaştırılması sonucu biri manzum diğeri mensur bu eserlerin aynı kaynaktan, Farsça *Mübahase-i Tuti ba-Zağ* adlı eserden çevrildiği sonucuna varılmıştır. Önce Nev'î ve Şerif Efendi'nin eserleri anlatı yapısı bakımında bölümlere ayrılmış ve birbirleriyle aynı oldukları tespit edilmiş daha sonra her üç eserden alınan sözcüklerin karşılaştırılmasıyla aralarında şair ve yazarların üslubu dışında herhangi bir farklılık görülmemiştir. Şerif Efendi'nin mensur *Münazara-i Tuti vü Zağ Tercümesi* adlı eserinin çeviri yazıyla metne dönüştürülmesi, ileride Nev'î'nin aynı adlı manzum eseriyle daha geniş bir karşılaştırma imkânı sunacaktır. Ayrıca Farsça eserin Türkçe çevirisinin yapılmış olması da tercüme alanında yapılacak araştırmalarda Osmanlı şairlerinin tercüme anlayışlarına dair bir fikir verecektir.

EK A

NAFİZ PAŞA NÜSHASI

مجموعه مشتملہ

شریف افندی حضرتلرینک خطی الیه داغ

میانه سنده اولان نزاعلرینک قصه سیدر

٩٩٥

وقف مولوی نشر باب جدید

Süleymaniye Kütüphanesi
Kısmı | Nafiz Paşa
Yeni Kayıt |
Eski Kayıt No | 995

آلوای طوطی کویای اسرار، مبادا خالیت شکر و منقار، ای روح
شریف انسانی، وای جوهر لطیف نورانی، کلشن حمد و ثنا و گلزار
شکر بنماده، نزجواهر و زواهر مدح و ثنا ایذهردم شکرخا
اولو شکر لایق و سزاوار کہ مظهر انوار خورشید ذات و مطرح
اشعهٔ آفتاب صفات اولوب خطایر عالم لاهوتدن مطمورهٔ
عالم ناسوته نزول رحمت کبی سقوط و هبوط ایلیوب ظلمت آباد
ابدانی مشرف و منور قلدک بعده افاضت برهان و اثارت
حجت ایله زاغ طبیعتنه غالب مطلق اولدک و سکان شهرستان
اجسام و ابدانی تابع فرمان و منقاد و طریق حق و مسلک
رشاد اوشاد ایدوب کعبهٔ و کلدن قبلهٔ جان و دله واصل
و حضیض جاه طبیعتدن اوج اسمان اقبال و سعادته متواصل
ایلدک لکن بو توفیق الهی و فضل نامتناهی نک عهدهٔ

شکر و ندن کلنمک طریقی اظهار عجز و اعتراف تقصیره منحصر و
مقصور ایدوکنی جونکه لا احصی ثناء علیک حدیث شریفی
بلاغت ظهور ندن مشاهدهٔ اتیک پس واجب و متحتم درکه
حمد و ثنای فالق الاصباح و شکر و سپاس جناب برنا و فتاحه
پی زن حضرت ابوالارواح اولوب فی کل غداه و رواح و عند
کل ماء و صباح طریق عجز و انکساره کیدوب سن و مذهب ذل و
افتقار طوته سن و دعوای فضل و کمال دن فراغت و تطویل
مقال و تکثیر قیل و قال ندامت ایده سن و بعده لوازم شکر
درکه مقام حمد و ثنا واجب الوجود دن موطن مدح و درود
صاحب مقام محمود سعی فزاوان ایمکله کسب وصفا و فضاء
تسلیم و تعظیم موصوف کریم اینک علی خلق عظیم دیو فرموده
طیران قلمغله حق واجب مرذی بالی قضا و ایفا ایده یین بیت
صل علی خیر هداة الوری مزهوطا و سر باین الهدی
پوهزار تحیت درود و انواع تعظیم و تسلیم نامعدود اول
خاتم نبوت و خاتم شفاعت شرسردار مرسل امام کونین

سلطان سریر قاب قوسین ۰ اوذنه ودخی آلکراه وصوب عظامدای
اوذنه اولسونکه طوطیان شکرستان شریعت ۰ وهما پروزان
اوج بلاغت ۰ ونجوم زاهرهٔ برج هدایت اولمله موصوف ومعروف
اولمغله ۰ وبعد استوفقیه حقیر وبندهٔ کثیر التقصیر اقل
المدرسین کمتر آلطه ویس شریف ضعیف ایدرکه مجمع علما وفضلا
ومعدن اصحاب صدق وصفا اولان دار السلطنة السنیة محمیهٔ
قسطنطنیه ده حفت بالشعائر الدینیة هجرة بنویة نکبک
بشمنی سال فرخ فالنده خدمت تدریس ایله مقید اولوب مناظره
ومباحثه یه مداوم ومواظب ۰ وروز وشب مطالعهٔ علوم وفنونه
مشغول ومکب ایدم بر روز فیروزده سلطان البرطین و
خاقان المخافقین قهرمان الماء والطین کاسرا کاسرهٔ مرغم
انوف القیامرة مصدوقهٔ مفهوم سعادت لزوم السلطان ظل
الله فی الارض یأوی الیه کل مظلوم ماصدق فحوای کرامت
قرین ونجعلهم ائمة ونجعلهم الوارثین سرور دودمان آل
عثمان ممتثل نص عالیشان ان الله یأمر بالعدل والاحسان

نادرهٔ میدان مغازی سلطان محمد خان غازی حضرتلرینک
مدالله تظله الظلیل وسقی مزن زلال افضاله الغلیل وشفی بفعاله
نواله العلیل اشارت علیه لری ایله مناظرهٔ طوطی وزاغدن
باحث ونظر وقت ولمعان ایله نظر اولنه تزکیهٔ نفس
وتصفیهٔ قلبه باعث اولان بو رساله مشکین کلاه نک ترجمهٔ
مأمور اولدم مقبول حضرت وسفیر الهنت طاوس ریاض دولت
وطوطی باغ بلاغت اولوب قدیمدن خدمتکار امکدار لری
ومانند ایاز خاص محرم حریم خاص الخاص عنلری اولوب والده
وتربیت صاحب ولی قاپو اغاسی بنده لری بیدندن اولدیغی رساله
مقبوله یه دست رس اولدم ۰ کمدار اولغای روشن
رای عینی دم ویسک برهنر پرور دم اولکم کامبخش وکامیاب
نام فامیسنی غضنفرهم اوزی اعدایه شیر چشم احبابه ولی کبک دری وش
مستطاب دم همدم ای کرم دری آفاقدهم سبز وستان نسیم دانای
دانش اکتساب باب تدبیر امور ایچره بیچه مطلق ایشه خاطر
مشکل کشا سندن ایوشیر فتح باب ذاتی مکرمت قلبی کنوز معرفت

خوشه چین خرمن احسان بحر و سحاب کوکبی از کواکب چرخ
دهید از انجم شمار دست لطف دیگه سی باغ جهان بی حساب اول
شان دست کوهر بخش الحق یا دشوار دینه مفتاح کرم اقلام
رزق شیخ وشاب عمری افزون ایدوب حق قدمنی قلسوی بلند
دون شب ودم بود دوانته علم بالصواب ، وفحوای فرمان
عالی به تفصیل اوزره مطلع اولوب اتمام امر مأموره مبادرت قلدم
اول رساله شیرین مقاله یه نظر ایدوب کوردم که عارفان اعجام بلکه
صوفیان صاحب حال و وجد دان عالی مقامدن بر بنیک نامه ارشادی
وکتاب پر سداد دیدکلرنی طالبان حق اولون اصحاب اذعانه تقبل
وتنظیم طریقی اوزره ترتیب وتعبیر اغلار روح وجانی بی طوطی
سخن کوی وطبع حیوانی بی زاغ سعید رویه تسخیر قلوب سعی
وافر دن بسیار ومجادله ومناظره ای شمار ایله آخر کار زاغ نفس
ظلمانی نک طوطی روح نورانی یه تابع ومطاوع بنده فرمانی اولمغه مجال
وامکان حاصل وانسان کامل بوطریقله فائز کوهر وجود وتابل
کعبه مقصود اولوقابل ایدوکیز دیده بصیرت طالبلرنه هدیه محسوس

قلوب

قلوب احسن اسلوب ایله تصویر وتحریر ایلمکار چونکه بوکتاب مستطابک
اهل دانش وبینش واربابِ مجاهده وکوشه فوایدوعوایدی
بسیار اولوب غرض تألیف وغایت تصنیفی سعادتدارین وعزت
نشأتین اولدیغنه کحصولنه مؤدی دیدکلرنی نظرهمایون اولوندقده
جلوه کاه اولمغه غایتده لایق وخوشتر ایدوکنه جزم ایلیوب
اولبدن آخره واریخه بیان واضح وکلام روشن واسلوب
مرغوب واداء احسن ایله ترجمه ایلیوب عربی وفارسی واقع
اولدیغی ایبانتکله واشتباع فقراتنکله علی اوجمال معنا سنه مغایر
ملزم اولدوکتابک بیقصور عبارات وفقرات وحکم سماتی
ترجمه ایلیوب زیاده ونقصان قلدم الا مکر سوء مواضع یسیر ده که
افاده مرامده نوع قصور اوزره قلوبی کلامه مناسب واولزم
کوردوکم مقدمات قلیله وبرقاچ ابیات لطیفه جلیله ضمیمه
قلوب وسطه تبلیغ زمان اولدی ذاتهاهالذی کمال الابتهاج
فهم التمکین اوج دوردی کونی ترجمه سن تمام ایلیوب سراسر کشوده
معانی سنی پی سپر خامه بدایع نگار قلدوم ولی النعم وعلی کلهم

اولوب بو عبد حقیری غرقهٔ دریای کرم و موجهٔ بحر غنای مکرم ایدن
منظور نظر عالی سپهر شاهی قلوب مظهر عواطف علیهٔ ملوکانه لری
اولدم بعده بو رساله نگاشته و انبان نسیان و محفظهٔ اهمالله
صالدم بو جواهر کلمات حکم سماتی بیشبرناسه و بضاعت مزجاة
قبیلندن عدایدوب ابناء جنس زمانه مزایانده عدم اعتبار
و رواج فهم اینمکین آیادی ناس و اعیان اعیانه عرض و اخراجندن
اعراض و اغماض ایتدم تا شول زمانه دکین که برکوشهٔ بو فقیری سائق
تقدیر و لطف حق تقدیر بو مجلس خطیر و نادی ارم نظیر و کرم مصیر
سوق و اول محفل دلپذیر کمیر مجلس مقارنت و مصاحبتیله چرخ
غدار و دهر مکار ک تسلیط و تخریک ایتدوکی عموم غموم و هجوم
هموم بر ساعت عوق ایتدی اولمیوب بر حین کهنام احتشام و سرور
سر پر اخترامک لذت مصاحبت دیکله و لطف کلام حسن ادای
غم زدایسندن دل محزون و ناشاد انشراح و درون پر خون انواع
ارتیاح و افراح منصب اولوب اول سرور کشور مکارم و الطافی
کما ینبغی دقیقه شناس و اهل انصاف مشاهده ایلیوب ارباب

عرفان

عرفان قدردان بلوده و اصحاب حیثیات و اهل کمالدن کیمسه رغبت
و رعایت قلوردکده یکدیکر لسان حال مدح کستری بیت
در اوج آسمان هنر مهر انوری ۔ روشن دلی و دقیقه شناسی سخنوری
دیو شنا خوان اولوب طبع صافی موشکافلرینه سا باش و تحسین
و وظیفه ذکا و حسن انصافلرینه صد هزار آفرین و دعای مطلع
آسمان دل و افق ضمیر خورشید مثال دیو نیر معنی کوکب بخت
سعادت آسا طالع و هویدا اولدیکه اول پروهٔ عنا کب نسیان
و اسنده قلان اوراق پریشانه کروشیر ازهٔ اعتبار و التفات
چکلوب دفتر کلکبی اوراق آسوده صفاتر و میر مکارم سمانک
دست کرم کستر نه صوتله و مانند شاهد مکین فنا و دلبر نکین
ادا مارح انتظار علیه لوندهٔ جلوه کر فلنه زمانه مزده اول
ذات علی قدر کمجلس فلک عنوانی اصحاب فضل و عرفان و ارباب
دانش و اوغانین ایلدیر علی شیرانوایی مجلسندن نشانه اولوب نام
نامیسی علی و اول اسم سامیسک ستاسنده تأثیری جلی اولمله برابر شه
کریم و سخی دیکه منظوری اولان نیچه اشراف کدایان حالی بیت

مارح
بعیداً و لم یرد
جمعه

بیت

رای خلقی و خیبت یخفی مکانها فصارت قذی عینیه حتی تجلت
فحو سیله مداح و وصافی و بود درجه شجیع و مکی درکه میدان
شجاعت و داد و رزیده ابطال زمانه بنده حلقه بگوش دری و هم
داد و ریکانه مثال قبر جاکر کمتر بنده سوار اولد قجه و زبان صدق
داد و رانلر بیت ای علی قدر اکر بنده خویشم خوانی
مرا فتاده ترم پیش تو قبر و اوی کا صد سیل کاخ فلک
غلغله ناک اولدوغی محسوس و مشاهد اصحاب الباب و اهل ادراکه
میانی اصحاب جاه و جلال و ارباب دولت و اقبالده احسانی محلنه
ایتمک بحجیه سنده علم و نظر و الفانی ارباب استعداد و قلوب شیوه
سنود و سنده حلم اولوب نظم اذا کنت اکرمت الکریم ملکته
و ان کنت اکرمت اللئیم تمردا فوضع الندی فی موضع السیف
بالعلی مضر کوضع السیف فی موضع الندی مضمونی فصاحت
مقرونی لوحه خاطر فیض مظاهر زبده مرسوم و مصور و حقا که
مکارم اخلاق قده نیکانه و مراسم اشفاقده میر علی شیر زمانه اولدقلری
هر لبیب نکته دانه کالشمس فی الهواجر ظاهر و باهر در اولذات

حجیه
خلق و طبیعت

شریف ملک انتباهک منصب پر قدر و جاهی قابو جی باشی لق
منصبی ضمیمیله حالا میر آخور شهنشاهی اولوب ناصیهٔ احوالندن
مخایل دولت غایان و اسرار جبین دولت و مطلع جبههٔ سعادتدن
دلایل عزت عظمی و سعادت بی غایت مدنایان کبی روشن و عیانله
میان احباب زاست اکتساب کیاست افتراندم این هنوز اول
آثار جهان افروزیست مضمونی و رد زبانی در دار مجمعه
صفا مدری شیر دلیر بیشه وغا اعنی ذکر جمیلی سن ایدن حضرت
اغانک پرورده نعمت و عطانی و منظر انظار و مظهر الطافده
علاقهٔ مصاهرت و مقارنت برله جناب عالیلرینه ارتباط و
اتصالی و اتحاد و مبرم و وسیلهٔ اتحاد و سبب و اتفاق خصلت ایله بر رشته
پیوند و صیلی مانند عروه و ثقی محکمه اخلاق حمیده و خصال
پسندیده ده بر وجهله اتحاد و اتفاق دوستدکه ذات معالی
اطوار لرینه شاهد اتم و مجرد و ناظر آثار لری اولوب اهل اعتبار
و اصحاب دانش اعتبار و اختیار آثار جانبین و اطوار طرفین بر بندن
فرق ایتمکه ممتنع الوجه حال و بر بندن صادر اولان ذکر و همه آخری مصدر

او لمعه مجال محامد و الحاصل اولذات مرضی الشمائل و محمود
الخصائل که توصیف واطرا و کما ینبغی تعریف وثنا سے قلم مشکین
رقم برله قابل اولماد وغی مفرد می لم در بیت وان قمیصا من
سبح تعه و عشرین حرفا عن معالیه قاصر بیوریان ناطقه میدان
اطرازنده لال و کیت خامه مضمار ثنا لذه بی مجال اولوب اذا لم
تستطع امرا فدعه و جاوزه الی ما تستطیع مفهومیله عمل قلندی
فلا جرم بوادی بویان دلیل دانش و عرفان اتخاذ اولنوب
اول امیر روشن ضمیر معالی نشانه مظهر لطف نظر و حسن قبول اولق
امیدیله اتحاف و اهدا اولندی رجا و ثقدر که مرجع الکل
اولان اغای موما الیه نظر بنده مرضی و مقبول اولدوغی کبی
خیر و اعتبار و رتبه قبوله وصول بولق مأمولی موصول
الحصول اوله الله ولی التوفیق و میسر المسؤل هذا اوان
الشروع فی ترجمة الکتاب بعون الله الوهاب

حمد و ثنای بحد و بی انتها اول پادشاه لایزال و خالق
بی کمال جناب کبریایه لایق و سزاوار که قفل ابداعنده طوطی

جان

جان عارفان شکر شکریله کویان اولوب وحدانیت ذات پاکنه
مقر و مذاع نفوس حیوانی مراتع قالب انسانیده انواع الطاف
و احسانه اعتراف قلوب صوری و معنوی بغیر تشاکر دد
بیت شاکر انعام و احسانند قوی و حش و طیور ذاکر احسان
سبحانه جمیع انس و جان و صلوات بی غایات نقاوه کائنات
و مفخر موجودات و فخر بنی اولدمکه اول ذات لطیفک اسم شریفلری
محمد امین اولدوغی کبی کلستان جنانلری مذاع نفس حیوانی بغدن
امین و طوطی لسان عذب البیانلری کاشف اسرار زمان و زمین
اولوب و مبدء قند شیرین و حی مبین ایلدکوبای اسرار الهی
و کاشف رموز نامتناهیدر بویان کاشف رموز جهان
بجنان کاشف صور جنان و دخی اول ذات کریم الجنابه آل
و اصحاب و اتباع و احباب اولان زمره کامیاب اوزرلرینه اولمکله
اولکروه باشکوه شکرستان هدایتک طوطی شیرین کفتار لری
و کلستان جنت و بوستان سعادتک بلبل خوش الحان و عندلیب
خجسته آثار لریدر اما بعد بو شب که چشم بصیرت کشاده و لوح

فطنت کرة صعود دن ساده ایدی، اونده مشدد اولوب حالده
مشغول غبار صحبت اغیار دن دور، چکوب کرة تذلل اولمشدی
خاطر، صفای انس وحدت بولمسدی، ناگاه کوردم که خانقاه
وحدتمه نوارده طوطی روح قدسی نژاد ایله زاغ طبیعت ظلمت
نهاد اولمغله محاوره ومناظره واقع اولوب هر واحد دلائل فضایل
وبراهین کمالات وعرفان بیان ایلیوب طوطی روح
پاك نهاد مرغ ریاض انس وطایر حظایر قدس اولوب مرغ شریعت
ظلمانی زاغ طبیعت انسانیه دن فضل ودرجاتی مستغنی عن البیان
ومطلقا طوطی زاغ میانده نمایان اولدن تضادك بداهتی اهل
دانش واذعانه بلکه درجه کمال عرفاندن قاصر اولدن زمرهٔ بلده
صبیانه کون کبی روشن وعیان ایکن زاغ تلبیس طریق حقی قویوب
سمت جدله سالک واشتباه مباحثه سنده گاه منع مجرد وگاه مصادره
علی المطلوب ومنع علی السند ایلیوب مغالطات مشهوره ایراد ومنهالك
اولیجه طوطی جان مبدان مناظره ده کمیت جانی لسان عذب البیانه
اوخای عنان ایلیوب زاغ طبیعت حیوانیه نك مزیف ومموه اولدغی

مقدمه لریه تنبیه وایراد ایلدوکی سوالاتی بیانه جواب ومطالبه ویروب
بالآخره الزام وافحام ایلدوکی بحث تعلیم واله تعالی فحوا سنجه حقه تابع قلوب
منقاد ومرام ایلدی وبو محاوره ومناظره نك تفصیلی بو اسلوب
اوزره واقع اولمشدی که

اول طوطی که بزم سخندانی نکته دانی وباغ عرفانك شیرین بیانیدی
مفتاح بیان ایله قفل زبانی اچوب وبزه افاده یه قندوشکر صاچوب

دمید یکه ای زاغ سیه کار وسنگ طوطی شکر گفتار ایله نه کار ک
وای مرغ ظلمت نشرشت سیمرغ باغ بهشت یانده نه مقدار ک
داود حسن دنی طبع وخاک نهاد بن برعالی قدر وقدسی نژاد ن
بپای خود بلبدام میرود آن زاغ اگر بطوطی شیرین سخن بحث آید
یعنی کندی یا غیله گرفتار دوزاغ اولور شول زاغ اگر طوطی
نفیرین سخن ایله بحث ایدجک اولور ای بی خبر بن فارس میدان
عرفانم سن راجل دشت اعاسن ایلو یانده پیاده نکر فتاره نه
اقتداری اولور وسخبان لمعه رکن باقل یخچه قدر واعتبار
بولور بیش موسی ساحری از محض مالخولیا است نزد عیسی لاف
طب از علت سودا بود یعنی حضرت موسی یانده ساحر لکه هوس محض مالخولیا
در که معجزه موسی هرنه قدر سحر اولورسه ابطال ایدر وحضرت عیسی حضرتنده
علم طب دن لاف اورمق علت سودا وعلاوت جنون در که حضرت عیسی میتی احیا
ایلور حرم استام اء عرف قدره ولم یتعد طوره یعنی شول کشی یه الله
رحمت انسون که کندی قدرین بلوب حد تندن تجاوز ائمیه چون طوطی
شیرین مقالک بوقیل وقالن زاغ نیره ول السندی غایده منفعل

اولدی زاغ زبان طعن دراز ایدوب اینجه ای طوطی بی ادبای
مرغ مجهول النسب سن اولاد نکسن سیمرغ سن نکسن بم یانده
احوالک معین دکلدر قنده قالدیکه فضل رجحانک تبیین اولنه بو فضل
وهنری قنقی پیرهز بوردن اوکرندک وبو شمع عرفانی نه اصل
ایخمندن فروزان ایلدک چراغی کدن یقتبس کندکی فنی عالی
طوتوب بنهایتده بوجه پرواز ایلو وغایت بوفاودن بفارسن
کندکدن غیری حسابه صایمز وکسه بی کوزکه کوسترمز عینکه اکرسن
جانبنک حالته الطمع وسعورک وطرفینک طورنه وقوف
وعشورک یوغکن زبان تعدی دراز ایتدک وبی توقف
وبی نزدد دعوای فضله بلوب سمت ستم وجوره کندک
بنمله امتحکم دعوای رجحان کلای طوطی ایدیکه کلشنه میدان بو
جایز دکلدر که بن سندن افضل اولام سوز نری اذا انجلی الغبار
افرس تحتک ام حمار یعنی بعد زمان کوره سن فتی عین عبرتی چشم بصیرتکدن
پرده غفلت وغبار انانیت کندوکی وفتکه آلتکده بندکل بو عظیم یراد
آت میدر یوخسه بو ضعیف وحقیر خرلنکمیدر بو بیت تازه بی بعض

مشایخ کبار و اولیای ابرار در صادر اولوب مصنفین اخیار چون
یروه ایراد ایتمشلر در بلکه بعض کتب و اسفار وه شهرت
عرصه کرامت وجانم منشور ولایت شیخ محی الدین عربی حضرتلرینه
نسبت اولنوب انلرک انفاس قدسیه لوندن اولمش اشعار ایتمشلر
واکبدن مراد روح اولوب مرکوبدن مقصود نفس در محصل کلام شول
دیمکدر که انسان پروهٔ غفلت کتوروب کندی مفارکوه پنجه کندونک
نفس اماره سی حالنی بلوب عند الله تعالی سعید مسعید بوخه شقی مبعد
بلمز کندوی سعید ظن ایدر شقی چقار و پنجه شقی ظن اولنان سعید
ایدوکی ظاهر اولور مرکب نفک عالی عباد و حیات فانی دن خلاص
اولوب پرتو آفتاب فنا وضیای خورشید عالم بقا براله انجلا بولمینجه
حقیقت اوزره کوره یوب نه ایدوکی معلوم اولماز پس مرد کامل
اولمدوکه نه تزکیهٔ نفس ایدوب سمت صلاح و طریق تقوا ایده
قدم بصدم ظن ایدر ده ظهور شقاوت ازلیه دن غافل اولمیوب
خوف و رجا دن خالی اولمیه و اعمال زهد و تقوی سنه طنیوب کثرت
عبادات و طاعاتنه اتکا قلمیه طوطمی کلام زاغی ایدوب بنده یکه

ای زاغ سیه روی وای مرغ هرزه کوی بیچون نامعقول سویلدین
جمله دن جانبیکه حالی نامعلوم دیو مقدمات سوء ایدوب تزویر
ایلوسین مبصر ان اولمیش وصاحب نظر ان اهل دانش یانلوندہ عیار
طرفین و مقدار جانبین مانند ظهور شمس و منار مرد اس مجزوم
در بست ای بی خبر از خویش نکه کن چپ و راست ناهمچو منی خصومت
از بهر چه خواست معناسی ای کندی سندن بی خبر اولان کسنه صانع
وصولکه نظر کوره که سنک کبی نادان بنم و انا ایله خصومت ایتمک دوشمز
برمثال غلط اولوب حق مقتضی وار میدر دیمکدر ای زاغ بنم فضل
و رجحانم نور شمس کبی فی نفس الامر روشن و عیان اولیجون سنک چشم
بصیرتک نابینا اولوب کوره مه نکانه زبان اولور و فضله نه نقصان
کلور بست کرخ مهرا نمیدیوم مهر نزد خردمند مذموم
لیکن کرخ شوکه بوفک شوم هست او از ادراک نور خود محروم بست
نوله کوره زنده مهری دیدهٔ بوم خرد یابنده او لماز مهر مذموم
ولی معلوم اولور که بوم میشوم اولور شمس کوره مدر خرد بی محروم
وای زاغ اگر ناداننی ایدوب بنمله میدان امتحانه کلورسک

باط بحشه قدم بصوب سخند انلق وعواس اوردسک بلمق اول
که بوطورک اخری پرنیا نلق وبوکاورکعاقبتی پشیمانلوقدر
بوقت صبح شود همچو روز معلومت که باکه باخته نرود در شب دیجور
معناسی وقت صبح اولیجق کوز کبی معلوم اولور که قراکویجه ده
کیمکله نرد اویناردوعک یعنی خصمک ساکه غالب اولدوعی ظاهر
اولور دیمکدای زاغ اکر بنمله مباحثه ایدرسک بن سنی مغلوب
ایچون مباحثه درز فاجر زیرسنک خفاست سانک حیله اکرچه ظاهر
بکاوصمه عار ونقصان کورینور لکن بنم مباهتم سکا التفات
ایتمکله نقصان پذیر اولمز تعالی درشمس فلک کبی که پرتوی قاذورات
افدرمینه دوشمکله ذاتنه نقصان کلمز بیت سعادت ازلی قابل
زوال اولمز کنتی بیراوستنه دوشسه هم پایمال اولمز بیت
مزکان فوق محل الشمس منزله فلیس برفعه شیئ واذا بضع یعنی شول
سول کمه تک منزل قدری محل شمس فلکدن عالی اولدیغی کبی
قدرنه برشیئ وضع مقام بتیله باللوه نه برشیئ حسیس مراد بتیله
پست ودون اولور رفعت وکمال بودرجه یه واصل اولدقدن صکره

برشیئ ضرر ویرمز زاغ سیه کار وطوطی شیرین کفتار کبوکلام
کوهر نثار دن داخی استماع ایدیجک دهان طعن وتشنیعی باز
ومنقار توبیخ وتقریعی حمزه ایلیوب دیدیکه ای کندن بکنجی طوطی
بهیده کوی وای کندن کورجی مرغ بدخوی سنک بندن فضلک
وبیم سندن قزلم نه جهتله بیان ایله بیت خوش بود کر
محک تجربه آید بیان ما تاسیه روی شود آنکه در وغش باشد
معناسی محک تجربه اورتایه کلورسه خوبدر ناکه دروغنده غل
وغش اولدیغی ظاهر اولوب رویزی قره اوله یاخود دروغی اولوب
کذب ایدنک یوزی قره اوله دیمکدای طوطی بن وایتا طیب کلام
ولطف هوا وحسن مرعی ایله موصوف وکرتاب ودانه بول معروف
دشت ودمرده کزنده مستغرق انواع نعمت اولوب جناب حقه شکر
ایدیرسن اکر محبوس وزندانی اولوب ایلرالله یقین تحصیل
نوتا بیوت ایدیجک بیچه بیهوده سوز سویلیوب بیجه یوز صوین دوکرین
بن هردوز وان نعد وا نعمة الله لا تحصوها مرغ زاوته نعم
لا تحصی الیه مشغم وهر شام بی وزد درایکان اطعمه فراوان شیفا سیندن

حسکه بر نخوای فاذا طعمتم فانتشروا وکرم اولوف بلند وشیان
مهود احمد رجوع وعود ذایلیوب واین شکرتم لازیدنکم آیة
چشمه ساوند زسین بلد ولوبر شکر بی حساب ایدرین ای بی انصاف
بود کلو نعم وافره به مظهر اولق بیهوده وکرافی اولور وقدری
عالی وبرتر وفضلی مسلم ومقرر اولین کثیر رب عزت بو وسعت
نعمتی نصیب فلور طوطی ایندی ای زاغ کرافکوی وای مرغ
سیاه روی محک تجربه اوزره کلمه نهایت سن غافل سن وبکله
بزم تفاوت فاحش وفرق بسیارم متبین اولمدر لکن جاهل سن
سنک غل وغشک وکذب ودروغک اظهر ویوزکره الغی مقرر در
قدیمدن برقره یوزلو غمازسیه کاری سیه دل سن سکا یوزقره
لغیله بدر دعا تحصیل حاصل واکر کلمات بی ثباتکه بیهوده وبی
طایلدم جمله سزه وفرزنعمت ایله موصوف اولدوغکی مزید وفضل
ومعرفتکه دلیل عد ایدم وکم غایده بی معنی ونامعقولدر الجاهل
مزوق مقدمه مسلم ستدن غافل واحوال دهره دونه جاهل سن
سن عارفکه عرفی کما للدره جاهلکه عرفی جمیع مالله ای زاغ دغل
پیشه وای غراب باطل اندیشه مکر سن احوال دهره کامله غیر اعتبار
ایله فطعا نظر اعتمادی سن وقوا حکمای هرکز التفات سن بیوردیلر
درکه الکلب فی صحته واللیث محمود والعبد فی غزه والمحروم
یعنی کلب اکر صحتده وشیر اکر محمود ومقبول وقوا جنسی غالبا عزتده
وحر قسمی محروم ومردود وبو بابده ابن اوندینک قطعه مشهوره سی
خود خلاف مدعا کی اثباتده نهایت کم عاقل عاقل اعیت مذهبه
وجاهل جاهل تلقاه مرزوقا هذا الذی ترکاوهام حایرة
وصیر العالم النحریر فندیقا یعنی بیچه عاقل کامل طرفه عیشنی
مسدود واولغله امرمعاشنده عاجز وتنکدل بولنور وبیچه جاهل
سنکدله ابواب رزق مفتوح اولغله مرفه ومرزوق ولکن فی
اولورسن بحسب الظاهر فیلسوف عکس اولغله بو معنی بیچه اوهامی
حیرتده قوسدده وبیچه تحریر یکچنلری حسن وفراست وامعان
نظر ایتمکری ایله زندیق ایلمدی ای زاغ احمق بوداردنیای
فانی وسرای سپنج کم وفندکانی ده عادت ثانی وتقدیر یزدانی
اکثر بولسلوب اوزره جاری اولوب غالب بولنسنه اوزره اولمسی

محققدر که عاقل و دانا لر کدار معیتلری تنبک و نار و دلوه
صبر و قناعتلری واسع و وافر و جاهل نادان لر کحوشه نعمت و
عزتلری و فراوان و بی پایان و ساحه صبر و رضاء و توکللری ضیق
عربی کم مزادیب فهم قلبه مستکمل العقل معلم عدیم و جاهل
مستکمل نه و ذلک تقدیر العزیز العلیم معناسی نیجه ادیب
فهیم لقلب کامل العقل دارد رکه مالی قلیل و قوتی یوقدر و نیجه
جاهل وارد رکه اموال و ارزاقی کثیر در بو معنی عزیز و حکیم اولان
رب العزتک تقدیر حکیمدر ای ذاغ بد سیرت اکر وفور نعمت
دلیل فضیلت اولدیسه حضرت علی رضی الله عنه بو شعری بیورمزدی
ابدی عربی فلو کانت الدنیا تنال بفطنة و فضل و عقل لکنت اعلی
المراتب یعنی اکر دنیا دولتی ذکا و فضل و عقله کورهٔ اولدیسه
عصرمزده بغداد حضرت معاویه دعوای خلافت ایتمیدی حضرت
علی نک معویه اوزره فضل و رجحانی شمدیکی کبی کوکبه فضل
و رجحانی کبی ایدوکی مرتبه بداهتده در ای زاغ بی نوا قلبه حلیمیه
بر دلیل دخی بولدرکه سن هر شب سودای طلبده و هر روز صده

اکتساب و تعبده سن مرطلب شیئا وجد وجد مقرونیله عامل
اولور هر دم جد و جهد و سعی و کدده خالی اولمیوب امر معاش
و سبب انتعاشکده صفت توکل ایله اتصاف قدر و دوابر و فاقدن
مهجور سن روزازله مقسوم اولمز دوندیه راضی اولمیوردایم
زیاده یه متقاضی سن بن خود مبداء نظر غفلتده بر و جبین و جلبته
هر نوشته اولدیسه اکا راضی اولمیوراه توکله سالک و فوشته
صبر و قناعت ایله کچمکه مالکسن عربی رضیت بما قسم الله لی
و فوضت امری الی خالقی لقد احسن الله فیما مضی کذلک یحسن فیما بقی
معناسی راضی اولدم الله تعالی بکا تقدیر ایتدوکنه و امرم تفویض
ایلدم خالقمه حق تعالی کچمش زمانده بکا احسان ایلدی شمدیکدن
دخی کلجک زمان باقی ده دخی احسان ایده جکدر الرزق
مقسوم نصیب مفروز معلوم فحواسنجه که معناسی رزق ازل
ازالده مقسومدر هرکسه ازاولدن نصیب معین الیه معلومدر
کندو نصیب مفروز معلومه قانعسن عربی فان الرزق مقسوم
وکد المرء لا ینفع فقیر کل من یطمع غنی کل من یقنع معناسی

تخفیف از فقر و فاقه و از دلهای متوقعه کسنه تنگ سعی نفع و بیم ضرر
پس هر طامع اولین فقیر و هر قانع اولین غنی و یکدیگر
وای زاغ بی سنگ کبی هر روز تحصیل رزق بجوز طلبده و هر
شب فکر غدای فردا ایله تعبده بین سه خفته از احوال دنیا روز
چون قلم در پنجهٔ تقلیب رب معنای احوال دنیا در کف دولتش
روز و شب سعی و طلبده فارغ اولمز پنجهٔ یدقدرت جناب رب
العزته مانند قلم در رکت و فک قطعا نصرفی یوقدر اصابع
قدرت رحمان پنجه استرسه ایله دوندرر دیکدر تسلیم کلی ایله
کندو جناب حقه متوجه قلوب توکل صرف ایدنلر کحالنی بیدقدنده
فلمه تشبیه و تمثیلدر چون زاغ بی سرم کرم اولور طوطی شیرین
کفتاردن نثر و نظم بوجواب مستطابی که سه نظم چو عقد بر دین
نثر چو نثره کوش غزو ایله کوش ایندی غیرت حمیته کلوب
ایدیکه ای طوطی سبزه پوش ای مرغ رزق روزی بوکلمات که
دیوسوزکه سویلدکحدیث نبوی یه مخالف و قول حضرت علی یه
مبانیدر حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم الکاسب حبیب الله

یعنی کسب حلال ایله کسب ایلیوب انفاق اهل و عیال
ایدن حق تعالی محبوبیدر بطالت اوزره اولیوب کسب حلال ایدن
قول حق تعالی سوه و شیر خدا حضرت علی مرتضی بیوردقده
سه ولکن طالبا للرزق من وجه حلال تضاعف علیک الترزق
من کل جانب معنای رزق طالب اول طریق حلال ایله کسب
ایدیکه تاکه ساکه رزق هر جانبدن کلوب متضاعف اولدیکه
دیکدر ای طوطی بسیار سخن بودر ایدوکم کسب حلال بر امر حسن
ایدوکی کوندن دوشمز ذکر انبیا و اولیا و خلفا و اصفیا بو مسلکه
سالک اولدقلری مبتنیدر بناء علیه مولانا جلال الدین رومی
تحریض و ترغیب کسب و ذم و تغییب ارباب بطالت ده بیوردقده
سه رزق الکاسب حبیب الله شدند او توکل در سبب کاهل شدند
معنای الکاسب حبیب الله دقیقی استماع ایله توکل ایدن زد و بوشت
اسباب و علله کاهل و بر کسل اولمه دیکدر بوخوی دن سبب
توسل مانع توکل دکلدر دیمکدر توهم اولنور هر چند بطالت و کاهلی
مذموم اولوب کسب و سعی مقبول و ممدوح ایدوکی معلوم و مجزوم

ایکن کبی سن قدح وذم ایدن نظر ابو حنیفه یه نسبت اولنه کیدن
بو مادّه محق وکل ایدوکک تمام واضح ومعلوم اولدیغی سایش
کلمانکه داخی بوکا قیاس اولنوب ومنعصب وصاحب غرض ایدوکک
تمام ادراک واحاطه اولندیغی دیو زاغ ظلمانی طوطی نورانی یه یو
مادّه غلبه سکلن کوستریجک طوطی شیرین او بلبل دستان
سرا اولوب دوغرو سوز معنی وجمال باکمال مقالدن پرده کشا
اولوب مانند بت طنّاز هزار نغمه وطرز ایله سخن ساز ونکته پرداز
واز اولوب ایندیکی زاغ بی نوا باب کسبده یرامز فعل اعدک
الحق بیان شان کسبدر ایسته سویلدکی حرف فروش بیلور ایکن
ندیلوم ترک اصحاب احتجاب وجهد سعی واکتسابده عقد کوهر
دیلدکی حقاکه الحق قدیکور خطیبا مثلنه که معنای اخوذ وکودن
کاه اولور علی سبیل الندره بونکته دوشن وبو کلام بلیغ حسن
سویلیکله فصیح اولور بلکین انی هر سوزنی اکا قیاس ایلیوب باقل
ایکن سحبان وائل صنور دیمکدر فظهر وشدکه مطلقا کسب و
سعیک ممدوح ومحمود اولمندن شبهه اولمیوب بروزه فندت

و

حضرت مولینا کمال عالیه انتقاد
وهمان مطالعه بیوروده سعی و
هزار مرتبه بهتر اولدی دیو بیور

و انکار وجود منعدم ومفقود داهل واصحاب بصیرتدن
براحد بوندن سلب وانکار ایتمز لکن عرفی حفظت شیا وغابت
عنک اشیاء یعنی بو مقامده بوشیئ وبو امری حفظ وضبط
ایلدکی اما دخی بنیچه حفظ وضبطی لازم اولوب اشیادن غفلت
ایلدکی ای زاغ ظاهر حاله نظر ایله اکتفا ایلیوب حقیقت امره
اطلاع عذر وکند نفس الامره شعور ووقوفه داهل وغافل
اولدکی سنک عقلک انجق بو مرتبه یه واصل وحوصله کز بو طبقه یه
متحمل در انسان مدنی الطبع اولوب امر معاش وانتعاشده بربریله
تعاون وتعاضده محتاج وقیام نظام دنیاده انواع سعی و
اکتسابه کمال احتیاج برله محتاج اولمغین ایراد ایلدکک
حدیث شریف واثر معارف تحزعوم نامه نظر ایله دوکسی وکسبک
بعض وراینی مطلق توکله مانع اولمادغی دخی مفرد در کوه وزمین که
خلق عالم لسانی انبیا ایله کسب وسعی ایتمکه مأمور اولمشلر هرکس بطالت
وکسل ایله موسوم اولوب نظام عالم مختل اولوردی ومطلقا
سعی وکسب توکله مانع وقادح اولسه سعی وکسب ایله موصوف اولان

انبیا و مرسلین و اولیای کاملین متوکل اولمق لازم کلور دیو با
خصوص بزه دیدیکم بو مرتبه لردن بری توکل محضدر که
اولمرتبه یه کمل حذاق واحداً بعد واحد واصل اولور فی صورتا
انبیا و رسلدن صادر اولان کسب و سعی کندولرینک بو صفت
مادحه ایله اتصافلرینه مانع و کلدر تعلیما للامة نظام عالم ایچون
ظاهراً مباشرت سعی و کسب ایله خلقی ارشاد ایتمکدر عوام و
خواصدن هر صنف و هر نوعک مشربنه کوره فیض بخش اولوب
قائدراه رشد و سداد اولمقدر اما که مبنی در که صلحا امتدن
و اولیاء ملتدن بیچه عالی همت و سامی منقبت ظهور ایدوب عالم
توکلده کوه قاف مثال ثبات و قرار ایله اتصاف بولوب دائماً
توکل صرفه قدم باصوب بلکه هرکز دائره مثال و نقطه پای پرکار
دار قطعاً حرکت و انتقال امتیوب ثابت و راسخ اولمغله ثمره شجره
توکلدن بوخوردار اولمشلردر و جناب حقه توکل کاملدن
سببیله سر حد مقصوده واصل نجاته و اصل اولوب بو وجهله سعی
و کسب اقدار و رزق مقسوم و رزق مقدر و نصیب معلوم و ملزوم بی

کسب و کان نائل اولمشلردر اما بو فرقه کزین اقل قلیل اولوب
بو مرتبه وصول دکه بر فوله نصیب مقدر و بو سعاون عظما به عباد
عباد ایکیده برینه دستاری میسر اولوردکلدر سبب کیف
الوصول الی سعاد و دونها قلل الجبال و دونها حتوف الرجل
حافیة و مالی مرکب و الکف صعر و الطریق مخوف معنای بیت سمان
نام محبوبه یه بیچه وصول میسر دکه انکله اوارزه طاغلر و اودیه
و محلهلر دکوحذر بیچه منازل پرخوف خطر وارده وصول محبوبه یه
بودکلو بعد و مسافه و محاطر و مهالک بوکه بیر آلتده مرکبم یوق و یاغم
چبلاق و یولم غایتده مخوف و بکلدیکم بو شرایط و غتر بیچی علما کاملین
بر مطلوب عزیز المرام و مطلوب صعب المنال کی استبعاد حصول و استغراب
وصولندن علی طریق الاستعاره ایراد کلمشلردر منکم اعز مطالبدن
اولدن توکل صرفه مالک اولونه نهایتده توکل ایدوکن افاده صدرینه
طوطی شیرینه مقال ایراد ایلمشلردر ای زاغ بی حیا فضایل صبر و توکل
عدیدهکی قتل و احصا و وداد بلبل مجان قناعت لاتعد و لاتحصی در

و من یتوکل علی الله فهو حسبه ان الله بالغ امره قد جعل الله لکل شیء قدرا

کب

فواسنجه آیات ایات توکل قوی بلند وعاینده بارادر القانع
غنی وان لم یملک حبة والحریص فقیر وان ملک الدنیا مدلولند
مقبولندن برهان رجحان قناعت قوی ساطع وهویدادر حتی بو
اثر سعادت مخبری ابوالفتح بنی عقد بلکه کردن کوش عقل وهوش
برنکوش وعقد ایدوب بیورمشدر بیت وذو القناعة عنه اعرض عزیمته
وصاحب الحرص ان اثری فغضبان معناسی قناعت صاحبی وارزان
کچمشدن راضیدر واهل حرص اولدن نالدار اولمشده غضب اوزره
اولوب عیشدن شاکر اولیوب دایم زیاده یه متقاضی قرر یلکده
وحق سبحانه وتعالی زمرهٔ متوکلینی کندویه دوست عد ایلیوب کلام
مجیدنده فتوکل علی الله ان الله یحب المتوکلین دیوب وتوکل الیه
امر ایلیوب حصولنه استدلالی وجود ایمانه تعلیق ایدوب وعلی الله
فتوکلوا ان کنتم مؤمنین بیورمشدر فضل رجحان توکله بوندن
اقوی حجت وبرهانی اولورکه حق تعالی اکر مؤمنلرایکون الله
توکل ایدکدیو بیوروب وشک یوقدرکه مقدار توکل نزد عالی وبوتون
اولمه بونوع کرم مقتضاسنجه قوت وایمان اولدکجه زیاده اولدوغی

فقر اولور وصف توکلده مولانای روم قدس سره العزیز
مثنویسنده رشتهٔ نظم ایراد چکدوکی بودر شاهوار کوش
هوش اهل خرد ده کوشوار اولمشدر بیت نیست کسبی از توکل
خوب تر چیست از تسلیم خود محبوب تر جز توکل غیر تسلیم تمام دعا غم
وراحتهم مکوایست ودام معناسی توکل کسبی خوب مذهب یوقدر
عبدکه کندویی مولاسنه تسلیمدن سوکلورکه واردر تسلیم تمام
وتوکل کاملدن غیری امورمالتعمده وراحتده جمیعا عبده ابناده
اولوب بکرودر امدر توکل ایله تسلیمدن غیری ایله مقتدا اولنمشدر
مکر تویل ایلیه دوشوروب رضا اولوهویدر دوزاغندن خلاص بولوب
اولعبده اخلاص ایله موصوف اولمازدیکده بوسوزاغ یوریان
کهتاریلمش اولکه توکل طریقتی عالم فاضل وعامل ادیب کامل
وموفق فی الامور بالله علیه توکل والیه انیب آیتی کریمه سی یوقدر عبارده
دلیل واضح وشاهد عادلدر وبو معنای دقیق ملاحظه اتدکدن کره
هرقچن توکل الیلکسب ذکر اولنوب قناعت ایله طلب بحث اولنمه
البته توکل جانبی غالب کلور لسان فضل وعقلده توکل سعی اولنمش

ترجیح اولی و سمت طلبد در جانب قناعت در اختیار قلوب نشکم اوه
کلمه القناعة کنز لا یفنی و التوکل عروة لا انفصام لها یعنی قناعت
برد و کمتر در قید رد و توکل بر رونی باز الده قالم قولید و یابند
هر کمتر بی البته و رطه ردی در ساحل نجات و صفا بیجقار رد و فضحا
عبد عزیز باد یلدرم بت و لا خیر فی نفس صابت سلامة و نالت
کفافا فام مالت الی الحرص مقامی شول نفده جنوجیز یوقدر سلامت بدن
ایله موصوف اولور کفاف بعیشته نایل اولمقدن صکره حرصه مائل
اولور حریص اولمه دیمکدر فی الحقیقه بو صفت ایله متصف اولان نفسه
علامت معادن اولیوب مخایل خذلان بقاوز مشاهده و نمایان اولور
چون طوطی کلاوه صوت الحمامی انام اندیمز اغ اقوای تمکر و اظهر هانی
اولان دلیلنک ابلغ وجهاوزره بنا بطلان نز مشاهده ایدیلوب کندو به
الزام متوجه اولیجق خلط کلام ایلیوب مقتضای طبعندن مأمول اولان
اولان اوزره مقدمات ضعیفه یه یاپشوب بر یولزدن دمی بخرد مدعی
و تقریر مرام ایلیوب اینمیکه ای طوطی لاف و کزافی قوجانب عجب و اعتسافی
دن طریق عدل و انصافه کل جهد و لغتانک منقوره من موم ولدوغی

معلوم و عدل و انصافک ممدوح و مقبول اولدیکی مشهود هر ذی
و بومقدمه دلیلوزه که آشیانه انصافدن طیران و اوج عدلدن
پرواز و سیران ایدن مرغک همای ذاته انجمن اولمه اولیوقدر اما
بیت مرغی کن آشیانه انصاف محو پرده ان اختران تابنده دام راه زنش
یعنی انصاف یولندن اوجان قوشه عدا ایچون اولدقجه اولیوقدر طاووسی
بخوه تو ابتدن و در دلیلدن طاووسی دانه سنه تشبیه اولنمدن
مراد منصف اولان غایتده مرغی و مقبول در دیمکی افاده در ای
طوطی اکر مدعاک اوزره سنک فضیلتک و بندن مزیتک مقرر اولوب
عند الله تعالی و عند الناس بندن برتر اولدیکی سنی مبتلای بند
و کرفتار قید اتمیدی بنا بر هیچ بر وجه کندی دکه سنی بغیدن امن و
هیچ بر احد محبوبنه جفا ایلیوب بر مبدء فلم ینکم دیمیلور در المحب لا
یرضی لحبیبه ما لا یرضی لنفسه یعنی عاشق و محب محبوبنه کندو نفسنه
ایتوکور و بر اهی اولمدوغی نسنه یی ایتوکور مر طوطی دکل سخن
چون زاغ سبک سر مختل دماغ بو بیت عنکبوت نزاد هن دلیلین اشدی
خندنان اولوب سهم فهم و خرد دنبی نصیب و بی نصاب اولان زاغ ایله

دلیلدر یوسف ایندوکی کلمات بی ثباتی تام ربط وایلدوکی مثابین
فاسد مفقود لکن وطدن غایت مستجاب اولور انتهذا الشیء عجاب دیوب
ایندیکدای مسکین قصص انبیا یه نظر قلمدکی واثار واخبار اولیا
واصفیا یه بوزمانه کلنجه نظر اعتبار صالمدکی خصوصا کتب تواریخده
حکایت نار نمرود لعین لئیم وابتلای حضرت ابراهیم کورمدکمی ودرونه
بحر منجمد وبطن حوته قصه یونس وذوالنون علیهما کوشکه طوقنوب
اشد البلا علی الانبیاء ثم علی الاولیاء حدیث شریفی بلکیده
اوقوب بعناسن درک قلمدک وحکم الهی واسرار ناشناهیده بردقیقه
واقف اولوب بر سره عارف اولمدکی عرکده هیچ بونسنه بلمدک وعین
عبرت ونظر اعتباری خواب غفلتدن بیدار ایلیوب بر فکر صائب ایله کی
حضرت علی نک کرم الله وجهه بوقولنه نظر یله ن ما ئی دهر
سر فی دهر وانی فتی خیر فقد فتی شر لکل مراد تمام عندی عاده
فان اصبر واذا سر فی شکر معناسنه اکر بنی دهر اصابت ستیله
محزون ایدیسه حصول حسنه ایلده مسرور ایندیکی اکر بر وقتده
بکا عز ودولت ایرشدیسه بر وقتده دخی مرور ذلت ایرشدیکنی بیلمیه

بر ایام اصابت خیر ویشکر هر بیچون بر عادة مستمره واردیه
اول عادت ایام اصابت مصیبتده صبر وهنکام حصول مسرتده شکر ده
بولندیغی معلوم اولدیکه انبیا واولیا مرتفع البال اولور خیر
محض عزایده بر قرار اولمزلر ایمش کاه روی بغما جلوه نما اولوب
کاه بؤس وبلوی یوزکوستره کاه نفر فلاکت منولی اولوب
بی نوایلق آل ویرروکاه بخت وسعادت اقبال ایدوب شاهد
دولت ورحبا قلوبمیز بلکه ای مسکین دار دنیا حای ابتلا وتنکنای
اختبار بلوی اولمغین حق سبحانه وتعالی سوکلو قولاری اعدا جرا جمیل
ایچون اکثر مبتلا قلوب بر فحوای لنبلوکم ایکم احسن عملا وبر مقتضای
ولنبلونکم بشیء من الخوف والجوع الآیه عباد خالص الفواد نی
بوته امتحان واختباردن نار بلوی وانشوبای الیم مالایدن
علم ازلی سنک متعلق ظهوره کتوروب عالم شهودده علی رؤس
الاشهاد زمره عباد اخلاص نهاد یله بر یوندرمعامله ایدرکشی
وکا بستسالم وبر مرضیو مقامده قتی بیهوده درحیوه دنیا متاع قلیلدر
حق تعالی نک دوستلرینه ومحبوبلرینه لطف وعنایتی ومحبتدن رحمتک

ثمرات ونتایجی اصل دار عقباده اولور دار آخرت نسبت جمع مدت
دنیا بر آنجه کماده بو تقدیر حجاب ایزدیجون دشمندینه دنیاده
قطعا نعمت وعزت ودوستلرینه اصلا تعب ومذلت ویرمیجک مقتضای
عقل حرد اوزره عدم عدالت سؤالی متوجه اولور اگرچه اولیا قدر
لم یزل ولا یسئل عما یفعل در لکن قولدی الله الحنان رحیم وبو
دونیه محشر ده محاجه اولندقده الزام وخجالتی الحام والحام عنده
عبده اصحاب اصنام ایچون عادت الهیه بو منهاج اوزره جاری
ودایم اولدوغی السنه انبیا ورسلدن ومحاوی کتب سماویه
اوستیاره رهنمای کل وهادی سبل حضرت محمد مصطفادن صلی الله علیه
وسلم بو حکمت بالغه منقول ومتواتر در وبکا بندقتیده جبل قاف
ایله طعن وتشنیعکده حجی سنده اولدن ثنا دنانتان وخاست
نفده سنک ظاهر وتفرید کابنم معناده رصد خانه ومراصدت
کاهم اولوب بکا کوشه وحدت وجای لذت احتده بن اولجای عزلت
وخلوتخانه عزتده تصفیه نفس ایچون افنانان آباء اجرام علویه
واوزده واجات امهات عناصر سفلیه یه مطلع اولوب دنیاده سبعه

ستاره وحرکات رصدنه آفرینه وقوف وتحصیل قلوب احکام
واوضاع سطرلابه سموات ونفوس وافلاک ادوار ومدارات برله
دانش واذعان کسب ایدوم بوندن ماعدا اولخلوتده جناب جلیل
قیامتدن بکا کونا کون فتوحات الهیه نوح ایدوب بنجه ابواب
غیب وفتوح مفتوح اولدی عربی فوادی انواع الفضائل
جامع ورائیده عقابا لامور بصیره معناسنه نیم قلیم انواع فضائل
جامع وفکرم امور معظمه نک عواقبنی بصیر وبیناردیکلدی
فکرم اوراقی فهای آسمان تفصیل کرده دفتر اسرار کردکار معناسنه نیم
فکرم آسمانک وورقلری اردنلنمش دفتر اسرار دوزکاری اولوب تفصیل
اوزره بلندیکلدی ای علم وهنردن بی نصیب بداغ شوم وغراب
شأمت نصیب سنک فکر عذاب والم اولیاء حزن وحوادثدن غمدی
علوم کلیه ومعارف جزئیه دن تحصیل ایلدکده کوکلوم اولم دعوایه
یعنی عاشقه فنا اگر کلدیدیکلری مثل مشهور مقبول انس وجانلدر
وهراهوده نافه چین بولنمازنیم تعریفه احتیاجم یوق کمالم ظاهر در
روی زیبایه مالمه حاجت اولمدوغی متواتر در بنم ذات فضائل

صفا نمده ربیه کانک واربه بسم الله اپشه میدان وحاضر هیا
در کوی وجوکان دیوب بونری متضمن نظم ابراولیه کرفتار
اولدی بیت ید بیضا نه در هراستین است ۰ نه زهر اهونان
مشکچین است ۰ بیغرب احتیاجی نیست ما را ۰ چه حاجت ماشطه بر
روی زیبا کرد این نکته باور نیست جذان ۰ بیا بسم الله اینک کوی
وجوکان ۰ والحاصل ای تراغ سن قابل خطاب ومحل جواب کل سن
لکن سنکله مباحثه یه تنزل واداء بدصدا وکلمات بی معنا که تحمل جایزکه
اضافه کلسن دیو سنی مجرد ارغام ومحض اسبدالزام ایچون در
یوخسه بزم مدعامز اربابجزد ایچنده مسلم ومثبت اولوب سنک تسلیمکه
قطعا حاجت یوقدر بیت از رضیت بعمی کرام عیرنی ۰ فلا زال
غضبانا علی لئامها ۰ یعنی اصحابه رد وقبول اولان کرمای قبول
قبول بزم کلامز مسلم ومقبول اطرفیجون سنک کبی بوالفضولک عدم ارتضا
نه پروامز اولوب چون زاغ بوکلامی ایشدوب ایتدیکه ای طوطی اون
آیین الاضان نصف الدیرسن بندزم مرتبت وفضیلتک ایراد
ایتمکه دلیل کافی سیمی رضا الیه دکلدر سن وبن ایراد ایتدیکم حجتی

کوش تعصبله اصغا ایلرسن یوخسه بزم برهان معقولمز سنک حجت منقول
مدحوض لکدن اضعف واوهی وسنک استدلال پراختلالکدن قابلیت
محکم اساسمدن اقوی واولی دکل ایدوکی کوزکله کوره بیدار اوطمی
بوکلامز بی حاصل وادعاء بلاطائلی کوش ایدوب ایتدیکه ای
جاهل ابکم وای احمق بی شرم مجرد بویله دیمکله اولمز مواضع
اختلال استدلال بیان ومقدمه مسلمه مدن حیز منعده فهم ایلدکمک
مقدمه یی تعیین وبیان کردکده مقدمات بط ایتدوکمک مقدمات دعی
اکثری نامعقول ایدوکی دیده اصحاب عقوله نمایان اولوب بعض
مواضع خلل ومقدماتنه مختلتله بیان بیان وستابه اقدام ایله اشاعه
اولنمدن والحاصل قانون مباحثه ومناظره وآداب معارضه و
محاوره یی قطعا بلمزسن اثناء بحثده اکثر ایتدوکمک منع مجرد دن
اثبات مدعا ایلدکن دایم کار کمنع علی السند دعامه محققین
ایچنده دعوای مجرد نامعقول ومیانی مناظرین مدققین ده کلام
علی السند غیر مقبول لدیسن بو استحقاق واستعداد ایله واقفان اسرار
دهور مبدأ وعارفان آثار کنوز معاد اولمغله ایله آیانه صورتله معارضه

کلوخ سن س تو در زمین جهالت فضل بر اوج علو ببین و تفاوت
راه از کجاست تا بکجا محصل مثالی سن زمین جهالت ده و دعوی
ایده و کمک فضل و کمال اوج علو ده و تفاوت ما بینه نظر ایلیه تا
نه قدر فرق فاحش و بعد مسافه واقع در کوه دیکدر سنگ
امثالکه عرب عرباضرب امثالدن است فی الماء واقف فی الماء
مثلی ضرب ایده معناسی مقعدی صو ایچنده خدا صوردن عاجز امثالدندر
عنان سماوه منکبر در دیکدر کندی حالنی بلمین خدمتنده بخاوند
ایدنده ضرب اولنور ای زاغ بی ادراک و غراب کبین نظر کوره نیجه
تفاوت فی لبین س کجا موره و کجا تخت سلیمان کجا باقل کجا
حسان و سلمان کجا دخاطر آرد مرغ خانه که باطوطی شود
هم آشیانه یعنی مورچنده و تخت سلیمان قنده مقدار باقل
قنده و نسبه اعتبار حسان و سلمان قاقنده ای غراب بیز و فخت قنده
نجه سنگ و دیتاب ایلیه سن که بن میدان فارس و چابک سوار ضمار
عقل کلمات کلیمی آیاتم مصدوقه اَفَسِحْرٌ هٰذَا و بیان بلاغت
بنیام منطوقه ان من البیان لسحرا اولور کلام جواهر انتظام ما

معدوق مفهوم ان هو الا وحی یوحی و مقبوله مقاله بلاغت
التیام مصداق منطوق و ما ینطق عن الهوی ده ذلک فضل
الله یؤتیه من یشاء کوه فرسین که شعر انک نظم ده در یا بر و افلاک
نرکوهر نثاد بی بیز هنار بلاغت سعاوه نسبت ایدیلدوکده
مرد سخن زیبا بی مدح ایتمه لر طوطی کبی سوایلر دیولر اما سن بزایکم
بلکه آک ایلکدن کم بو مرغ لایفهم سن سنگ خدکده که بن ایراد ایدیکم
بوهانه مدخول و ایراد ایلدیکم حجته نا معقول ده یسن س
دریای محیط اراکه باکست از لوث دها نسکه پاکست ذاغ ایله
ای طوطی سنگ فحشا نکه نه اعتبار سنگ اولة و براهیز رحمانک
بنم یاغدغ نافذ و ساطع و هر کلام بی دوا جدک نفث فاطع دکلدکه
جریز یا تلفکه مفوض و پرکو بلغله ایدیکک سحر افسونه زبون اولوب
اولا کرنه کلام کرام انام یاشنده دلیل حظا در که مرکز کلامه
کرحظا وه س بکفتار بسیار کم کن شتاب که خاموش بودن
به از در دسر بسی کفته اند این مثل در جهان سخن کفته سیم
وناکفته زر یعنی کره کلام چوق شتاب ایدوب رغبت ایلیه جاموش

اولو باش اغز بنی اچمیه ایدر کفتار یوتاندر یکیدر بو مثل لبن
دوشمانده ایچره ای بن اولو بر چوجوغ دیمشدر که بیلور سویلیدکی
وقتکی ملحوظ اولوب هنوز سویلمدن الیوندن حکمای علم
دیمکه ایاکه فضول الکلام فانه تیقه من عیوبک مانطق فیکرک ما
سکن معناسی دیمکدر که کلام زائدنا معقولدن صقن که کلام فضول
عیوبکدن مستور اولدینی اظهار ایدر وعدو کل سیئه مضمرون ساکن
اولدن عداولی بر تیکن ایدای طوطی کفتار شاهد حمامت
وموجب ندامت در انی لم اندم علی ما لم اقل وقد ندمت علی الکلام
مرارا معناسی بن سویلدیکم کلام ملحوظ ایچون نادم اولدم سویلدیکم
کلام ایچون نولیدی سوزی سویلیه ویوه را نادم اولدم دیمکله
ای طوطی دلائل فضل وخاموشی عدد واحصادن اکثر در جمله انبیا
وذریهٔ اولیا علیهم من التحیات اکثرها سکوتی ترجیح ایدوب هر مجلسده
خیر الکلام ما قل ودل مضمونیله عمل ایدوب کلمات فرد معناسی کلامکه
خیر لکه سی افادهٔ مقصود دلیل وقلیل اولان سوزدر دیمکله
وحضرت علی کرم الله وجهه بیورمشدرکه ان القلیل من الکلام

باهله حسن وان کثره معیب ان کان ینطق ناطق فلیقصد
وقد زانه ما یوزن معناسی تحقیقا کلامکه قلیلی صاحبه حسن وزینت
کثری عیب وذات ویرور ونطق وکلام اکثر کسنه اولور یعنی کمتر
فرض اولنه مصون وسکوت محلنده یاقوت ایله بزمشدر یعنی قلدی
عالی اولوب نطق فضه فرض اولندقده سکوت درجه یاقوت فرض اولنمه
اشعاردر فی محل کلام اولدین یرلرده سکوت تزئید ویرور نطق طوطی
دوشمن ضعیف وشریر نوکلامه زاغ بوقامده ایراد ایدوکی کلام
فضیلت اعلامه استشهاد ووقوکلمان کلاتنی ابیاتی مقابله سنده
معاینه قلدی فی الحال دهان بلاغت بیانی اچوب تحقیق مقام وافاده
مرامده سکرفشان وعذب البیان اولوب ایتدیکه ای زاغ بد فعال
وغراب بد سکال اثبات مدعاده تمسک اتدوکک آثار واخبار واستدلال
مطلوبده ایراد ایلدوکک مقدمات مدعاکی مثبت ومرادکی مفیددرکله
زیرا هر غافل ابلهدر وهر عالم فهم قلوبکه حضرت جهان آفرین هیچ
بر عضوی عبث خلق ایتمدیکی هر بینکه بر فایده سی مقرر ومحققدر
وبو مدعا علی رغم ربنا ما خلقت هذا باطلا نقش شریفیله

بر هر دو مصدق فند جمله دون بوی نماند که بر عضو شریف محتاج
الیه و آلت سماع در غایت مقوا علیه در لسان اولیه نوع افتاد
جنس انعام و حیوانات فصل نفیس نطق و بیان الیه ممتاز او دی
و مدرک و لهذا اولین فرامین افاده و اعلامه قدرت الهیه بهمین
سر افراز قلمزی بس زبان اندی سخن گفتنست ۵ نه از
بهر خاموشی و کم سخنی ۵ گفتار مقدار کرده و فزون ۵ سخن بلند
او این انجمن یعنی زبان سوی یکی ایچوندر خاموشی و ایکم اولوب ایچون
دکلدر مقدار مرد حسن گفتار مرتبه سنجه زیاده اولور و حسن او
و لطف سخن بولمه هر ایکی دونوقه رونق بولور ای مناغی کم عیار
حکمای دقیقکار و عیلوفه که مالک انسان اولمه لسان اگر صوتی
ممثله او بهیمه مهمله معناسی اگر لسانی اولمه انسان ایچون بر شیئ
معتد به اولمزدی انسان همان بر صورت تمثال یا خود بر بهیمه اولوب
دیمکدر و بونده هیچ شک و ارتیاب یوقدر که کلام بلاغت نصاب
باعث رفعت و سبب عزت در اگر کلام فصاحت مشحون و بلاغت مضمون
موجب عزت و معنو جب رفعت اولمه کلام قدیر و مصحف کریم وحی

منزل ایدوکی تسلیم اولنور هر اوقت تعظیم الیه تقبیل و تکریم اولنماز
و معلقات سبع بابکه معظم بدایع و بیع قلمزدی کلام بلاغت نظام
صمت و سکوت اوزره فضل و رجحانی مالک کلام ایدوکی مقرر و محقق
بوادی بدیهی بنک انکاری محض مکابره ایدوکی مسلم و مصدق در
اگر اجنادکه کثرت کلام و مزیت گفتار موجب خطا و باعث ملام و عار در
دیدکلرنده بیوسک تسلیم ایتمز زکه کلام دن مراد دی کلام بلیغ
و بیان فصیح اوله بلکه کثرت کلام دن مراد هیچ بلاغت و منار
فصاحت دن بیرو ز اولان فضول کلام و کلمات جهال و عوامدر
که العیاذ بالله اولمقوله کلمات بی ثباته بر ساعت استغنا لدن
بر میل مقداری کندیلرندن زایل و خاموش بی مجال اولمق اولمه حالتا کثرت
کلام مدن مراد اولمیوب فصیح بی مثال و سلسال مقال سلسبیل هال اوله
ثم حالتا که اولباب فطرت سلیمه یه استماع کلام بلاغت نظام مدن کل
و کلال کلمه زیر مرتبه امثال سر حد اطناب در میجاوز و فی ما زاد
مرتبه سندن کندیلرینه ایتدکلری ضرر کثرت اولوب سبب اخلال بلاغت
و فصاحت اولور مقتضای حقام و حالدن غایته مجال اولماز بو مرتبه

مکنه بلیغ و بنویسد کلامی بلاغت ایله موسوم و فلانیا زفلان جزو کلام بلیغ
هرچند مقبول و معتبر در نظم بوقصور حکما بیورمشلر و نسبت
در نزد هر سخن گو بود بلیغ چون زند کی خویشتن اکرچه مطول
معنالیه عقل یابنده هر سوزکه بلاغت و فصاحت اوزره اولا عمر
دراز کوهر نه دکل مطول ایله دوحوش دیکدن جاق بابلدن
ای دماغ بی ادراک لذت کفتار خود غذای دوحدایوسوز مطول
حکما کلامی عقلایه قوت و سخن فضلایه در یاقوت اطلاق ایدوب
کلام العاقل قوت و جواب الجاهل سکوت بیورمشلر و کلام جواب
واداء مرغوب طبایع کمالات فضایل و دلایل حضایل فواضل عد
ایلیوب فرد دلیل العقل نطق الصواب و حسن الجواب یعلم الادب
مقرر در که اوباب طبعدن صادر اولان سخن کنه امیز و کلمات نشاط
انکیز اکثا دینلمز هر مقامکه مقالی و هر مقالکه مقامی وارد رعایت
مقتضای مقام اولوب سوز کلام ایدن مرد سخندان حقنده سنک
مقدمانکه ایراد اولنمازمکر ای دماغ سنک یانکده درهای سحبان
دلیل ایله ترجمان بافلک فرقی بوقدر اولدر که مطلقا کثرت کلامی

خطا

خطا عد ایدرلر و کلمات ابدار و اخیار و کم بوجانبدن مطلوب
بولمغله عقلت ایدرلر بن تسلیم ایدرم کثرت کلام موجب خطای
اناملر ایچون بولمادقده حوصله سنده مستوکل الزام سن صباحدن
بری بنمله جنک و جدال ایدوب انواع قیل و قال ایدرسن بکثیر کلامدن
بندن اشاعی قومدکدر طب و ایرد یعنی بقتضای حال قیدن
نیمدکدایم طوق خلق فم طوتمسن و هرزه لق و قیلو و قالدن
ترسن دیلکه کلمن مهملاتی اوکدوب کمال اعتنا و اهتمام و مزید تعصب
و اعوجاج اوزره مقطوعا یکن نیه بنی کثرت مقال و فضول کلامه نسبت
الیکن حقاقوده کای اعور قتی جوابدیدر دایره انصاف ندر صد
و سخن طوتره کدرسن بیهوده مزدوزبان بانی مقراض
یکچشم بعیب خود چو سوزن محصل بعناسب بنمله محاوره و مجادله
ده مقراض کبی دوزبان اولوب یعنی بزدلم ایله سنکدلک برابر اولکن
عزیزم کندی عیبک کورمکده سوزن کبی اعور سن کندو جانبکده
اولان عیوبکی کورمیوب بزعیبم طرفنه بقرسن دیمکده ای دماغ
بیچون بزم عیوبم تفتیش و تفحصه مشغول و مشتغل و کندی عیوبکدن

ای اهل و مجاهل سن اتام و ذ الناس بالبر و تنسون انفسکم
نص شریفین و ذ اهل و ضرب لنا مثلا و نسی خلقه فحوای کریمه
جاهل اولوشا فیه عاقل و کلدی ای خوش انکو عیب بینی
خویش پیشوای هردو ان کردد چون زاغ غاز طوطی سخن
ساز کردو بو کلمانی استدی غایده مجمل و نهایده منفعل اولدی
کردد عوای فضیلت و حجاجه آغاز ایلیوب جانب خلاف طوتدی
درطهٔ عناد و لجهٔ لجاجه دوشوب ایتدی که ای طوطی خود بسند
ای کرفتار قید و بند بالله بنی بکا فوخدادن اوتانمن یورتدن
قطع محبوس و امید خلاص مأیوس کمسنه سن بونک کبی ورطه
و بو حاله سکا قیل و قال و نه مناظره و جدال فنجوسینه کرفتار
و ناچار کبک خوش رفتار له نه جای اولور و دلفکار بوکشته
بختک طالع ساعدو و دلتنکار ایله نه کاری اولور بخه میدان
محاوره ده قوت بولور بز مرغ خوش رفتار بی درد
چه باشد قید طوطی مفتیده یعنی بی غم اولان مرغ خوش رفتار
یاننده مقید و محبوس اولان طوطی نک نه قدر و اعتباری اولور

طوطی

طوطی بو کلامه کوش ایلیوب ایتدیکه ای مرغ خام پخته باوا دوقوقت
قال اولمش بختکان ایام ایله سنکیله ایتدیکه نه قوله کلدی بونکله
بلا دلرکه مسافر بجه و بو مجاوره قرا و شهره جکدم و جمله نکبا تدن
که افتراق اوطانه و هجران یاران مبتلا اولوب بو دکلو جفالره
کورمده هیچ سنکبکله وطن اقیزکدن الم جکدیکم کبی بر شی دکلدر
جکدم و سنکبی نادانه مبتلا اولدوغم بلا کبی بر بلا کورمدم
حقا که جاهل معینی نادر جهتدن بترای نادان بنله قطعا مناسبتک
یوغکن بحث و جدلدن فارغ اولیوب دایم دعوای عرفان ایدن
عارف لربوکا می یه خوش دیمیلردر بس مهجور وصال دوی
جانان بودن صحبت السیر بند نداز بودن غمخای جهان جمله
تحمل کردن به ز انکه دمی همدم نادان بودن معنای جمال
یاردن ایرور بیل اسیر بند نداز اولق و دنیا غملرینه جمله
تحمل امکدر اسانه که بودم همدم نادان اولدسین دیمکدر آما نیلیم
قدیم الزمان دن روزکار کز عادتی بو منوال اوزره بولنه
فنا و مزرع بلاده هر بر عاقل دانای بر نادان بی سر و پایه مبتلا اولمر

بیت دیوین جرکلی بوخارکیمه نجیدای زاغ مصطوری یا بیرانه
بوانه بیت معنای بوجمله بوکلی خاری هیچ کمه دیر محمله
حتی جراغ حضرت مصطفی نثراره سرابولمیه بیتله قلمه دیکله
قصیه بوله اولیجون ای زاغ صدوغ کفتارسن نجه صباحلاین افنجیه
ایلدین خلیج اعذار و مطلق العنان اولوبرهایم سویلیم کبی بوکلمه
کزکی فضلکه برهار عدایلیرسن غراب بوندکه دعوای حسن فتاه
ایدوب کبک خوش خرامه بکزرسن اطوارنا هموار کی جلوه لطاوس
ارم بوله برابر صیارسن سن خود مرغان عالم ایچنده لنک اولمغله
مشتهر و افواه عربده اعور دیکله مذکورسن التکبر فی الزعرع
مسند عالیجه سن مظهر کبر و عجب اولوب صاحب کبر و کین سن دایم خوه
پسند و خود بین سن سنک بوجه مشکبرک دعوای مکارم و معالی ایتمه
افاضل و اهالی قشده مسموع و مقبول اولمدوغی معلم و مخول ذوی
السقول دای زاغ بی نوای نخس بی صیاهر کس نی بلوه که شوم سن
وصفه و کبریا بنده برصداسی منفور و لقاسی بد بو مرغ مذموم سن
وذمیم نخس و له ایچه کرشت بو بدکیش و بدسرشت سن مانند بوم

فتنی و زبونه اوشمسکز اول معوذ نکه غراب اولمی مقرر و معین
و قتنی بام سرای عالم اوزره صیحه و یعیق فلکز بر بله نادان اولکز
برابر غراب اولمجی متقندر هرکز اوهدهسی غراب بوده
لاجرم منزلی خراب بوده یعنی هرکیمکه بوکونه بیسی غراب اوله
منزلی خراب اولور ﴿ بیت ﴾ و من کان الغراب له دلیلا فقربته المجوس لامحاله
معناسی سوزکمنه یه که غراب لیل اوله آنکه مرجع و مأوای غرب
مجوس و قبله سی اولور دیمکدر ای زاغ سنده و منکار بویان
حال اشتهسنکه مالکسه موزال اوزره در اما بوم سایه مزلها
کبی مبارک و میمون و صحبت و لقاسی عزو سعادته مقرون اولمغله بوم
سایه مزایله سایه سنده ذکر اولنه کوش ایدیلور و ظلمها دیو دعا
ایدوب عزو برکت عدایدرلر اما سنکله لقا و صدا کدن تأم
ایلیوب نفرت و استعاذه قلورلر زاغ طوطینکه بوکلام طعن
آمیزدن ایشیدجکه فی بحضره اولوب بو آنثی ولدی اما مادحظه
ایلیوب کوردیکه طوطینکه دیدوکی صفات مذمومه و عیوب مرقومه
نکه بعضیسی کندوده موجود اولغله نوعا خلق ایچنده شأمت اللهه

متهم در مهما امکن غیرت ایدوب جوابه شروع ایلیوب اتیدیکه
ای طوطی پاکیزه نهاد بنم حقده بو ایتدیگک اعتقاد فاسد وبکا بو
اسناد ایلدوگک عیوب صفاتکه باز ارد وایچ انبانی کاسد دیه
حقده اولدن سوء ظنکه کاذب اولوب بو مقامده ان بعض الظن اثم
مفهومی صادق قدر بنی بوه قیاس ایمگه قیاس مع الفارق قدماکرین
بویم شوم کبی مذموم اولمیم بنی سفراد بلغاء غوب طوتوب زکفکره
کیر دلبره وکیسوی نگارسیمبره وخط خال جوانان نازک عذار
وعوذ مشکین ولدار تشبیه اینمزلردی حتی زلف دلبرکه تشبیه
اولنمسنه مناسب معقول ومقبول اولدوغی علم الهدی قدس
انیل لعاق ادلو کتاب معتبرده مسطور ومحرر وایی اشعار عرب وابیات
اعجامده منصوص ومسطور ومرقوم وشک یوقدرکه زلف دلبرکا
تشبیه اولنمسدن بنم مقبولیتم لازم وتشبیهکه مقبول اولمی بنم
مقبولیتمی مستلزم اولور چون طوطی شیرین نوا بو مقدمات فضیلت
مآبی دکلدیمی بیلدیکه ای زاغ سیه دل وای مرغ بوم شوم غل اکربوزدی
جهت مناسبتدن فضیلت وکمال انتقال ایلدیکه بن سنه اولدیمه

دخی افضل

افضل واکمل دیمیکه شعرای سخن زلف دلبرلرینه زبان
یاره تشبیه قلوبلر واصحاب بیان قتنده محقق وعیان دکلدرکه باب
تشبیهده اعتبار وجه شبه عدا ولنان قسمنه در بنم ایله
لب دلبر وزبان جانان میانده وجه تشبیه عذوبت وشیرینی
ولطافت ودلکشی اولوب مدار تشبیه شیرین کفتار ولغزه دایر
وبسنکایله زلف خال خوبان ارمیده مناسبت وعلاقه تشبیه
شدت سواد وهم زید اتحاد اولوب مدار تشبیه سیه دلی وسیه کاریلکه
مقرع اولدوغی ظاهر در ایله اولسه ارباب طبعه مخفی دکلدرکه
عذوبت وشیرینی لبرکی سیاهیدن اولمی واحری وهوش کفتارلق
سیه کاریلکدن احلی واعلی در بلکه مابینده منافات تضاد اولوب
جامع مابینلدن اوزکه جهت اتحاد یوقدر پس بنده اولان وجه تشبیه
ایله بنده اولان وجه تشبیه کبی بنده بوقدر بعید اولدوغی کوزکی
دکشن وهویدادر شتان بین الارض والسماء. بس کرچه تابد
کرم شب تاب از سواد شب کجا نور اوفتد شمع خورشید وچراغ مه رسد
حقه کحل الجواهر کا ورد کحا ایسه کی بکرد توتیا، تیراه الاکه رسد

معنای اول بوجه کی کیجد قرا کو لغند یلدیرا ما آنک نوری شی
خورشید و چراغ ماه نورنه چون این نور بابنده تفاوت فاحش
وارد و کمال سهرک حقه کحل الجواهر دیو کنود کی نوبتا حضرت
عیسا آنک کوزیر طوغانلرکی کوزین اچدوغی دعا بوقتیا یتمه
یجه یا فلنه بیلود یکدوای زاغ سیاه رویدو غرابدیب
لتمجه و بدکوی سنک ظاهر نگ سوادی باطنکه فاسد دلیلدر
بدلهجه و بد قیافت اولمک دنیاده خلقت و رذیلت جبلتکه
علامت و اما رتلدکلاری قندیل تکریم یعرف المجرمون بسیاهم
بیورمشدر س وکل اناء بالذی فیه یرشح و یثبی الفتی
عما علیه نشأ و معناسی هر قاب ایچنده اولان نسنه یه اثر شیوع الله
ویکیدکظاهر صورتی باطن سیرتنه خبر ویرر دیمکدر و حار الله
علامه کلام نوابغندن کتمشدر که ان صح لسنه صح لعلنه ان لم
یصح فلم ولن معناسی آدمکسنه یعنی باطنی علت دنایم اخلاق دن
صحیح اولیاقظاهری دخی صحیح اولمز اکر باطنی صحیح اولمازسه
ظاهریده هرکز صحیح اولماز دیمکدر وای زاغ سنکدخی لغا

وبدکو یلغنک غازو بدخو یلغنک دلیلدرکه فخر حل و هاوی بار
اطلبوا الخیر عند حسان الوجوه کفتار بلاغت شعار یه بومدعایه
شامل معنایه اشارت بیورمشدر سنک حالک بومقوله اولدیکی
جای بحث و محل قیل و قال دکلدر بم احوالدن سکا الحمد لله تعالی
ظاهر و باطنده وصف بیاض کزیدکان جهان و مقبولان عالم
قبیلندن اولوب حلوت کزیده ایدیکم مقرر و معلمدر تعریف و توصیفه
حاجم یوق اولوب مدح و ذم دوشمندن و شفعی یم س
دوست مدحندن زیادتی دم دشمندن نه غم فارغم و آزادیم بودین و
مدح و ذم س نه دارد حاجت وصافی کس بطوطی حسن او
وصاف او بس یعنی طوطینک کندی حسن وصافیتی کمه نک
مداح و وصاف اولمسنه احتیاج یوقدر چون انجام مقال بوصورتیه
یتشوب بوارادهٔ قرا اندی زاغ کج رفتار و بدکفتار دیکنک
دلال اولوب طوطی شیرین زبان ایله مقابله یه بی مجال و محاوره
دن فارغ البال اولدی س چو بدینجا رسید پای مقال
زاغ شد لال و در کشت از قال زاغ ظلمت دوست شمع الثمن

وسراج الحق لا یطفی مقدمه سندن غافل اولوب استرديکه سن اني
محاوره ومضمار مناظره ده طولی سیرندن وبیجا ترکیب ایله غالب
اولدیدی لکن الحق یعلو ولا یعلی سر ظاهر وهویدا اولوب
خواه وناخواه مذعن ومدبر ضروری مفحم اولوب کوردیکه ناچ
عنان خصمی یاسنه قوندی وقرعه حجاندن دشمن طالعه دوشدی
ناچار سعت صداع وطریق فداع اختیار ایلیوب هوس شیرینی فی
سلوکدن بغی وعناددن فراغ اولوب حضرت عمر قولنی پیشوا
اندیکه بیوردی الرجوع الی الحق خیر من التمادی فی الباطل معنا سیله
جانب حق وصوابه رجوع اتمکه باطل وخطا اوزره مصر اولوب عنیوت
جاهلیه ایله ضلال اوزره تمادی اولمقدن خیر اولدیدیکده وجب
وجب مصوت اذا لم یکن ما تریدفا رد ما یکون بعنی قیز سنک
استدیکنی کوردا ولیحق اولمراد دن واز کچوب اولاد جفین ارادة
الیه اولمیا جفی مقر اولدن مراد اوزره مصر اوله اولاد جفی مقر اولدن
نسنه یی مراد ایدن دیمکدر زاغ مکین بای مقابله وعنادی بدام تسلیم
وانقیاده چکوب جفه بوین ویردی قد استکمت فارتبط حکمه

ارتباط طوطی مدح وانصال باغ فتوحه سی بلبل اشیب روی بیاز
وعذار اعتذاری خاکستنکانه سود یوشرنا فرنیک افتادنه
آغاز ایندی ست اساءت راحسن وجنیکها ربا واین العبد
من ربه المهرب یوقل عفرانا فاخاب ظنه فاحدث علی الارض
اخیب بن یرام زلوا ایلیوب ایلک ایتمده وفجار فی سکاکلده وقوله
افندیلرندن غیری برواردر جمع وصغا جوق فلاذمی واولده
اولفاجوب کلن عبد عفو رجا ایلدم اکر انکظنی خایب اولوب رجاء
واثقی اوزره عفوکه مظهر دوشمزسه وجه اوزره اولمدن محروم کمسنه
اولماز دیمکدر ست توهمایی وفرخنده بیجاده کدا بای شاهی
شوم ان سایه بر فکنی یعنی سن بوهاسن بزخنده وبیجاده بوکدابن
اکر بنم اوزرمه سایه صلوسکه پادشاه اولورطوطی ودم سرشت
کوردیکه زاغ دشت خطه خطادن ایاق کنوب وبر طریق صوابه
قدم بصدی وروی اعتذاری خاکسار انکساره سودی بر فحوای
اقیلوا ذوی الجنایات عثراتهم مناسلی اصحاب جرم واهل جنایاتی
اعتذار ایتدکلرنده عفو ایدیکدیکی وبر مقتضای شرع عربی که

ابو الفتح بستی ذیل دشت وان ساغر می فلیکن لک فی عروق
زلته صفح وغفران خلاصه معناسی اگر کابر ناکس ایسان ایلیه
احسان ایله معامله ایلیوب عفو ایله ملک مجازات وانتقامه مالک
اولمه دیمکدر طوطی کره ایچه زاغ خود بینک جرم وخطاسندن کچدی
بساط انبساط دوشیوب پادشاه احتشامه واردقده شب مونس وهمدم
قلدیغی چون زاغ طبیعت محروم حریم خاص ومقیم خلوت انس ومزبله
اولمغله تلوین وتمادیات ومدفع مامضی یه رخصت بولدی طوطی مرقوم
کلمن مدحنده بلبل اولدی کمیته زبانه سوداولوب میدان مدح
واطراوه مضمار اکثار ومعاشناده طریدی جولان کوسترمی اول
طوطی جان کرامی یه خطاب ایدوب ایدیکه ای چراغ مجامع وصوامع
عالم خاکدای مصباح قباب اعالی جناب افلاکدن الله الله
قال الکالودی مقال النصاری فی مسیح بن مریم یعنی سن شویله
ذات مکرمسن که الله جفیجون اکرخشیة الله اولسیدی خلق عالم سکا
مسیح مریم نصاری دیکدیدوکزیه لرایدی کمال عزتکدن سنی معبود
اتخاذ ایدیه لرایدی دیمکدر ای ذات مکرم ایاسن نجه کوهر پاکسن که

بوحطه خاکه دوشدیکه وعالم علوی دن عرصه سفلی یه فیشدیکه
قلدیک عیب ما بود تحمیک الله مرحبا مرحبا بغال بغاله
محمد بن حناسی ای یاران حماسیدن یکی قاصد افاندیمز اسمی حمامه
وصیانت ایلیوب مرحبا مرحبا کلدیکده روحک حظیره قدسی وجناب
قدسیدن فیض عالم علی یه کلدوکنه اشاره تدر حنابه بعد جناب عده
کلمن والمعین روح پرفتوح عارف کوی حبیبدن کلن پیک چابک
رفتار دن بکزدوب بونک امثالی ایبانده بوفحوای اشعاردن بوکدنه
اشعاری اکثار اعتلوده ابو علی سینا نک قصیده عینیه سنده واقع
اولان مطلع غرانکدن معناسی روحک مذکور اولدن احوالنه الله
هبطت الیکدن المحل الارفع ورقاء ذات تعزز ومنع دقدقاحمامه
معناسنه در بونوعی مراد ده مقصود روحی در روحی کاه حمامه یه
وکاه طوطی یه تشبیه ایدوب استعاره بلغاده شایع وذایعدر
بربینک خلاصه معناسی کمال عزت واحتجاب ایله تعزز ومنع صاحبی
بوده قاسکا کلوب محل عالیدن ویوجه یرون اینوب دوشدیکه
ابو علی سینا نک بوقصیده سی سرایا احوال روح ایله نفویاینده

غایندہ مکتوم و مہ ہوشمند و پسندیدہ جہان بر تصیف بلیغہ مطلوع
مزبور دخی چون سرم محتاج در رہو قاصد بی الاجمال تحت الفاظ سبنہ معنا
اشارت الیہ اکتفا اولنمدہ ایراد قدن دخی غرض مروج انشای کاہ عامہ
طرحو کاہ فاخرہ و رمی الیہ عبد اولدوغنک بیاندر ای طوطی خلوت
کرتین ای عارف جان و مرد اہل یقین سنکہ طلبیدہ سنکہ جانلو وفادار
بیت بستہ دام بلا چو مرغ وحشی طایر سدرہ اکردم لبستہ طایر
مقتای مرغ وحشی کبی دام بلایہ باغلنوب قالکون اکر طایر سنکہ طلبکدہ
طایر و ہوای عشقکدہ سایر در کل ایہ دیکدہ طایر سدرہ دن مراد
جبرئیل علیہ السلام اولمقدر ای پیشوای زمرہ اہل کمال و ای رہنمای
سرکشتکان بادیہ ضلال بنجہ اولور اکر عادت کریمہ کاوزی سنیہ
خیال انلو سفینہ وفینہ وجودی کرداب عصیان و طوفان طغیاندن
خلاص ایدوب ساحل نجاتہ ایرکورسکدوغنز دل محزونی کہ کلمات
ذنوب و خطیاتدہ ماصدق فالتقمہ الحوت صفت لایموت ایلہ
موصوف و معروفدر و بنجناہ من الغم و کذلک ننجی المؤمنین افتابنک
فیض قربتدن برابر احسانیلہ و نور غفران و برتر احسانہ ایرکورسی

حیات قانع و دولت بی اندازہ ایلہ معاونتدہ ایدوب تکرار بنی دہ ی
کوندرسکز چہ باشدکہ یا افتادہ و اخداوندان دولت دوستکیرندہ
مقتاسی نہ ضرر اولور اکر یا افتادہ یا اصحاب دولت اولہ اولہ دستکیر اولہ
خاکسار مذللدن قالدسہ دیکدر ای مرشد کامل بزم رادم سنکدر خوکدہ
حاصل اولدوغی غیری قیو یصالہ او شادم اوزہ استغنا ایدوب اخر شجاعہ
حیاتدہ سب دوستم نوید فرخ پیام فیروز بخش کین کامرانی کاہ
آفتاب نیست مقتاسی بزم کوی سلطان ایلہ دیکدہ مہ نو بخش ایلہ زیبا
بزمکدر سنکدر دولت کوزیاشمدن قانی بدل یعنی یاش یرینہ قان
آغلدن وای حالکہ کہ حق بنی ازلدہ سنکدر عشقکلہ سرشتہ ایدوب طینتم

محبتکله یوغلمدہ شورقاوزی کہ وزرہ وصالکدہ کورمدزاکہانی مشرف
عرمدنی اجلکیچہ وظاہر اولدیکدہ چوق زاغ طبیع وکلروغ نفس بوکون
سوزوکدرن وبوسمہ ولسانہ نیاز نہ نام ایلدیکزہ انتظاردہ
دیدۂ امید وچشم حاجتم جمالکزہ دوحدی آفتاب نوع نہ وقت
طالع وجہہ طبیعتدکی حجاب ظلمت نیوزدن وقتیم اولہ منتظر وقتیم
اولہ وطنمدکی ناکاہ جانب شہرستان سعودہ باندن بدقت والدین جاہدوا
فینا وعدہ بشارت ایلہ تہدیدیہم بیلنا سبلنا کورمہ وعدہ مکان
خزانۂ ابدان مہ ایلہ وانی فطرتی ساحۂ جہانی صدف دلدہ بردہ اولہ
تابندہ ایلہ دودۂ وصالی بدایت کونہ طبع ونہایت ملکت روح اولہ
کعبہ دلدہ بوغ وصالہ حوالہ قلدیکزہ فی الحال ظلمتآباد ابدانہ
مکانی اولدوقدہ کہ مکانی نزہہ سی کعبہ دلدہ سنہ متوجہ ومائل اولہ
سب دوی بوی کہ اوددلدہ سنہ نیکویی چوق دلدودین ودیدہ یہ
قبلہ اولہ دوتویی معنای چوق دلدودین ودیدہ یہ قبلہ اولہ دوتویی الیہ
دلدہ ایلک استدیلہ سندن غیری کمکہ جانبہ یوزطوتوق دیکدہ مالی قبلہ
اقبال وتوجہ سکا مخصوص دیکی افادہ ایلدم وسندکا ملہ مرید عقدک

اعتقادی بونحوی اولدوزہ کزکدہ کہ کوہر فیضہ دلدہ بولہ اولہ
طریق تصوفدن بہرہ مند اولہ مرید کندی ایچندن غیری مرشد
التجا ایتمکہ جائز اولیجق فیض منقطع اولہ مذہب اولمی
سعتہ دہ بو اثنادہ التجوصدانت شعاری اولیوب مانند فند
ونبات دللرندہ مکرر اندیلر بحی الیکدہ سیم دار کعبتہ
والیکدہ سعیی والطواف وعمرتہ والصوم عندی عن واکر فریضہ
والنظر وصلکہ یا ممکل فطرتی وشہادتی قتلی لدیکہ صبابتہ
وجہا واعضائی علیکہ فریضتی معنایہ علی الاجمال مجرم سکادہ
کعبہ م دیم دار کدہ وحی طواف وعمرم سکا مخصوص ومختصدہ
عرفہ کندی سندکہ حضور یعنی اسباکہ میل ونظر بم مذہبمدہ فریضہ
قدرام وصالکدہ ای نظرتی بکمدہ اولدن بکاسہ ہادی سندکہ فکدہ
کشتہ عشق اولمغدہ وہر عضو مکسندکہ حقکدہ چالشمی فریضہ
وبیکدہ چونی آفاق وآنام عصیانلری آب میزان غفرانہ ایلہ محو اولوب
طالب ایلہ جمال مطلوبہ اراسندہ حائل ومانع اولہ حجاب ہواجس
نفس ظلمانی طبع ونفع اولوب برقع ظلمت وپردۂ غفلت اولہ تادن

قالدی فی الحال کوکل عالمندن کی بیتی نور ولدن جمال وصال اختیاری طوغدم
بیت کشوری شد ظلمت ابله زاغ صفت ایکن مستغرق انوار
ایلیوب خطوطی دلعلفاتی کی روشن قلدی بو وجهله ضیا بخش
اولدیکه سلسلهٔ حالی نظم اوزره اولی استمالی مقتضای مقام
اولمغله انسای ابتدای أوقف بدا، من جانب الفور ادمعی، أم
اوتفت مروج لیلی البراقع، نعم اسفرت لیلی فضاء بوجهها
نهاره بنور المحاسن ساطع، شرح اطال الفراق وقطب الاوراق
عمر الفاروق قدس سره العزیز حضرتلرینک انفاس قدسیه لرندن
در نظام معناسی عزیز اینلدن بو قدمی لوم اولدیغی حیثیتله
لیلی جمالیه متعلقات اولان محبوبه اولدیغی بیان اینلدی
والد دیمکله جمال محبوب حقیقی در محبوب تفنن اولدیغی
دیو بیت اولده ظهور بولدی وضیادن مراد کی اضاءة الکبریله
استفهام واستفسار اینمش وبو مقامده تخایل عارف طریقه
کمنده غایتده بلیغ ولطیف بیتدر محبوبه دن مراد ذاتی محبتدر
اولوب برقدن مراد انوار الهیه در بو مقوله ابیاتک فهم

وحدتی کتب صوفیه یه مراجعت تشبع اهلینه حاصل اولور بیت ثانی نک
جواب واقرار واستفهام ایتدوکی ایکی شیئک بری اختیار
وتعیین ایلدیکدن صکره کرچک لیلی یوزندن برقعی
احدیدن نور جمالی سبیله نهار اولوب نور لطافتیله محاسن
ظاهره ساطع اولدی دیکدر اولیا یا اولیا من تجلیاتک ابتدا
اقراسی اولدی دیکدر استوا نور وقابلیتیله تجلیاتک اعاده
خفیه سندن اولوب کف برفع ورفع نقاب ایله غیبا جلی
واظهر دندر اولوب فلاجرم طوطی روح برفتوح ماننده رشد
کامل ایله مکرم ملکوت ابدانک سکان وقطانی راه مضیق ظلمتدن
وسوء نور خطرناک مهالک فقدان وتاه جهل وعطوبتدن
لطف محاجه ونظر ایله طریق واسع تحقیق وهدایت وفضای
روح افزای عزوصلده مستدلا ست بشت برکار
کاه کل کردند روی در بارکاه دل کردند معناسی اول
طایفه طراز کارکاهنا ارزو ویوب یوزلرن دل بارکاهنه
طوتدیلر کوکل عالمنه متوجه اولدیلر دیمکدر مقصود مقتضای

بدن و هشت بیان نفوس جهانی بی برند ایلیر عالم روحانی و
جناب قدس سبحانی بی متوجه اولوب سعادت بولدقلرین افاده
در اولدقدن صوکره اولنان طایفه آخر بیان کتابنه وارد بلیر اولوب
سرچشمه سنک خضری اولدقلرین بیلدکلرینی تندن کندولرینی
بی خویش یعنی کندولرینده نهی اولوب فنا فی الله اولوب مقامنه
بولدقلریدر بلکه چشمه حیات اولدقلرین خضر چشمه بولمایدقلرینه
یافتن دانطریق درویشی خویشه در مقام خویشی چون
بوطایفه فی الحقیقه وجود اصلی ایله موجود اولمیوب حقیقتده
یوغ اولدقلرین هستی اضافی عالم پشت و پا اولدوب قطعا بین
وجود انانیتلرینه التفات ایتمکله بو قدیم عالمده وفنا
ملکنه که وجود مطلق حقیقی اولدقدن عالمده عرض جمال ایدیر
متوجه اولوب بولدقدن صوکره کندیلرینه عاقبت مقصد مقصود
بینوب اول عالم فنا یه والی و حاکم اولدقلریدر عالمی فارغی
از مکان و ملکتی ایراز زمان و زمین معناسنه اول عالم
بو عالمده که مکان و متمکندن بولنده و بو مملکتده که زمان قدیمی

یوقدر که ساکنانی بو یرلرده و طن قایلولرینی هدیری
دیکن معناسنه اول عالمک ساکنلری جمله وطندن بریده و متکلمای
سوزدن عاریدر اولوب طایفه جدیده چشم و طبل علم سیر بقا عالمده
امیر و پادشاه اولدقلرین سب ایله خضر بیان کربستن
دیده بکشودن و نظر بستن بی قدم سوی بوستان رفتن
بجز بان حال و لسان گفتن چشم در بستن و چرخ دیدن
دست بکاردن و ثمر چیدن کل این بوستان ندارد خار
شاخ از بن خویش بیارد بار معناسنه ابو خویش اولوب طایفه کرام جسم
و مباشر کرهت باعلدیلر حاسه نظر و یوغکن دیده جان ایله
عالمی سیران ایدیلر و جارحه قدرتیوغکن بوستان جانینه
کندیلرو آلتنطق اولدقلرین لسانسز و سعد احوالن سوللدیلر کوزه
یومسکین سیر چرخ و الچکن ایکن جمع کل و یاسمن ایندیلر بو کلمه
فنا نک کلبنده خار یوقدر تکمید نفس ایله فنا موجبنه بقا او
لمغین شاخ فنا بولندقدن خویش و بولندقدن لطیفه یمن و یوزدیکدن
شاخدن مراد فنا بار دن مراد بقا اولق واردر و الحاصل

معانی ابیات فوق فقد ستیه صاحبی اولوند وحکایتی بیاندنه
بدندن مجرد اولیجق بو اوصافله متصف اولدیکاه اولورکه
بدنده ایکن دخی افلاطون وافلح اولور عالمی بودمدسیر ایدوب
اما غی السنه الدوبو لحظه ده بنجه اسرار عالم غیب وشهادت
مطلع اولورجسنی بوقضا انده فنایه فائز اولور طلوع آفتاب
وحدت متعین ولیکیلک حجابی ارتفاعی متبین اولیجق جمعیت
احوالنی شرح وبعضی اسراری کشف ایتمکه مداد کاغذ ومداد آله
مقدره استمداد اولنمان قلم ودوات بوله ممکن ومیسر دکلدرکه
حینه بیانه کلوب احتمال بوفندکه صحایف واوراق طومار ودفتر صفر
پیدا بفندکه دهانی بیانه خامه سلق مهرن اوروب کاغذ وخامه فیدندن خلاص
اولدوقدن آن به که بلبه خموشی نهیم ازدرد سرخامه وکاغذ برهیم حق
تعالی جمله مزی خود فروشلکدن صقلیوب خود رهایی میسر ایدوب انانیتدن
خلاص ایلیه یرحیم فنایه محرم قلوب یارقه انوار عنایت ازلیه سی
نوارد وبقا قبیله آمنا آمین یا ربنی العالمین
قصه لعقوله انفصام لها ، فصمت هنهنا لان مقال

تمم تم

وقع الفراغ من التحریر بقلم العبد المذنب الفقیر
سلیمان ابی بکر الادیبی فی الثلث
من شهر ثانی وعشرین من شهور
سنه احدی واربعین ومائه
بعد الالف
من الهجرة

نظر بیت

بگذار و فریب لطف و حکمت چون باز ست
یک نظر کہ نظر باز تو کوہر ساز ست

Süleymaniy[illegible] Kütüphanesi
Kısmı | Nafiz Paşa
Yeni | [illegible]
Eski | 995

EK B

YAZMA BAĞIŞLAR NÜSHASI

وكندوسي اظهار فخنيا تله كمال ابتهاج اولوب مثلا قندن بر دختر پاكيزه اختر و محبوبهٔ ناز
پرور ايشدر سه كتوردوب سرپرده صفاده دراغوشدك صنكرا ول نازنين نازك
بدنك ساق سيم سيما و ساعد مطراسين بدن چكوب چركيس امل و عادت اوليس كرون
دوبرك كل بهم اورده نام كس كرده ديوسلك تحريره چكدكدن صكره موضع مباركي برسكين
سكين ايله اطرافين اويوب چقروب بر كوشه يه اصردوحتي بومعنا يجون كوشه حانه در
براسيه چكوب سيخ كباب كبي مالامال ايلمش ايدي عقيله ملك بر عاقله خاتون ولكن
وارايدي بوليكي الفته عشقي اولمق ايله فارغ اوليدي ديو آينه فلكدن مثلي كورلمه
مش برمه ملك سيما جاريه جهان ارايوب افراط حسندن ماعدا حسن اوزايله
ممتاز و محاسن شعر و انشا ايله سرافراز اولمه غين بيك بشيوز التونه اشتراايدوب
بيجه بيك التون زيبا و زينتله اوغلنه پشكش فراش ايليوب سرپرده سنه كتوردكدن
كتوردكدن اول نادان بي مذاق قطعا نعمت وصالنه التفات ايتيوب اولا دروازهٔ قصرى محكم ستد
ايليوب بعيد اول نازك بدن وكل پراهنك اطرافني بدن چكوب و دست نامباركنه برنيزا وسترد
الوب اول عجبه باغ لطافتك كولبرك طوبي كبي درتيني تن نازك بدن يوزمكله باشلدي اول عفيفه
نامراد فريادايدوب اغلامغه باشلدي طاشلر ياريلوب اما اول بي رحم ولي دينه اصلا ذره
قدر ملال كلمدي دوري قصرى سدبند محكم اولمغله هدر ايدي مدبر والدسي زعمنه مبنا زچكوب
مدد جكركه شم انك برينه بني قتل ايله اول ضعيفه بي ازاد ايله دينه كوردي محال اولمدي
فراغ بال ايله اول ملعونه مك درسين صوبوب سريري تكبت مصرينه دكي بصدقارلر غلطفين
جيفروب اول حشويله درسين طولدي ولباس مطرز و زركسلرين كيدي بعد باب
قصرى اچوب جلادلرين كندوب ايكيلرينكرده بويله برنيزدست وارايسه كلسون بر ودبوب
كوسترديلر جلادلر عجزو قصوره اعتراف وكندو بي فكر و مباحات ايلدي بوكه بكرد هزاركونه
فسادي عادت ايدن ظالم وسفيه ولي رحم زمانك محي عالم معمور اباد ان ايلدي القصه
اي پادشاهم عالم دورك دمدن برق بوانه كلنجه هركوني وكرايلسم هرزمان بردوقعه عظيم
ظهور ايتمكدركه استماعي موجب ملال دونهايت مرتبه يكين بلور ممك ايله مصايب كزشته بلنمز
بواوراقلر مطوران اولان مصايب بليات هرعصرده رعاياك نيتيت فاسدلرندن لازم كلمكله
پادشاهارك ذروه قدر بوبابده مدخلي بوقدر خطاب رب العزت قرآن باهر البرهانك ان الله
لا يغير ما بقوم حتي يغيروا ما بانفسهم همان پادشاه عالم دركاهنه اهم امور بودركه كتشفه حبل
المتين شريعته بحكم پاسبوب مناصبي اهلنه تقليد ايليوب خصوصا سجاده شريعت توجيه اولنجق
فاضيلرك حاكم الشرع اولمغه استعدادي يوقليوب اهله توجيه ايلمسيله دولت
فرمان ايتمكدر زيرا دولت عثمانيه ابتداء رعايت شرع شريف ايتمكله بويله سرفراز اولمشدر

زمان

زمان سلطنت كيومرثدن بوانه كلنجه العثمان كبي رعايت جانب شرع ايتمك اوزره كسه احكام
ايتمه مشدد سلاطين عظام العثمان هرامرده يارنيلان ماده في يدي سكركره شرعه ارجاع
ايتمك اوزره قانون لريدر ماداكه سندهٔ دولت مدار ال عثمان اساس رعايت شرع شريف
اوزره وضع اولنمشدر قيامته دك خلل پزير اولمز ابن اساس نيست كه كرد خلل پر نوبت
لجبال اوان شق القمر ديوب ذوالقرنين كلام حكمت انجامنه ختام ويردكدن حضرت پادشا
اسكندر غلام رحي توجيه خطاب ايدوب اي صاحب قران كلمات حكمت سعادتكزه ناظر ده
اولان غبار تشويشي با الكليه كيدوب بني منشرح الصدر ايتمشدر وبرخطه استماع كلامكز
صفا ايله دل انك شيداك مرتبه اطمئنانه بنمشدر لكن صاحب قران عالمك بيان ايتدوكي فقيانه
هربر پادشاه زمانك ظهوريدن فتنه وفساد رعاياك اجمال ايله ذكر اولنمغين استيفاسي
اوليوب هرفتنه نك سببي وتفصيلي ندر معلوم اولمه دي اول مقوله حوادث ومصايبدن
نه وجهله اجتناب لازم ايدوكي بلنمك ايچون رجا اولنوركه بوكلفهٔ زحمت ارتكابندن فيليوب
هرقصه نك تفصلي وباعث نه اولدوغي سرچشمه تقريره چكمكه همت ايلسزديلكن جناب اسكندر
روي توجهني بوعبدي ناچيزه بلاواديسنك سركشته قيسي صحي لبلرك مجنوني ويسي طرفنه طوتوب
بوبندهٔ خيرخواه و داعي بي اشتباه بندن وبندن زاده ويسي سرمايهٔ عمر عزيزي بحصيل
معارفه صرف ايتمشدر قولكدر ذكر اولنان قصص پرعبيرك
اصل و فصلني بلور فرمان ايله مفصلا جواهر
حكايا تي سلك تحريره چكوب پايه سرير
اعلاسنه ايثار ايتمك جانبه مشتمل
بلكه كندويه سعادتلر
ديرايكن كلباك حروف
صبح عالمي بيدار ايدوب
بومرتبه ده قالدي
قلم اخبار سيدر
شكسته

هذا رساله في طوطي وزاغ

الاي طوطي كويا ي اسرار مبادا حاليت شكرزمنقار اي روح شريف انساني واي جوهر لطيف نوراني
كلشن حمد موليي وكولزار شكر نعماده نثر جواهر وزواهر مدح وثنا ايله هرده مرشكرجا اولوب سزك
لايق ودوادركه مظهر انوار حرشيد ذات ومطرح اشقهٔ افتاب صفات اولوب حطاب رعالم لاهوتدن
مطمورهٔ عالم ناسوته نزول رحمت كبي سقوط وهبوط ايليوب ظلمت اباد ايدن مشرق ومنور قلدك

بعد اقامت برهان و اثارت حجت ایله زاغ طبیعته غالب مطلق اولدك وسکان نهرستان اجسامی و ابدان
مشرف و تابع امر فرمان و منقاد و طریق حق و مسلك رشاد ایدوب کعبهٔ کوکلدك قبله جان
دله واصل و حضیض جاه طبیعتدك اوج سمایه اقبال و سعادته متواصل ایلدك لکن بو توفیق الهی
وفضل نامتناهی عهدهٔ شکرندن کلمك طریق اظهار عجز و اعتراف قصوره منحصر و مقصور
ایدوکنی جونکه لا احصی ثناء علیك حدیث شریف بلاغت ظهوندن مشاهد ایدوك پس واجب
و متحتم درکه حمد و ثنای فالق الاصباح و شکر و سپاس جناب رزاق و فاطر ذی روح حضرت
ابو الارواح اولوب فی کل غداة و رواح و عند کل مساء و صباح طریق عجز و انکساره کیدن
و منهج ذل و افتقار طوته سن دعوای فضل و کمال دن فراغت و تطویل مقال و تکثیر قیل
و قال ندامت ایلسن و بعد لازب و لازم اولان بو درکه مقام حمد و ثنا و واجب الوجودن موطن
مدح و درود صاحب مقام محمود سیّد فرزان اتیمکله کسب وصف و فضاء تسلیم و تعظیم
موصوف کریم انك لعلی خلق عظیم ده پرواز و طیران قلمغله حق واجب امر دینی بالی قضا و ایفا
ایدن بیت صل علی خیر هداة الوری من هو طاوس ریاض الهدی پس هزار تحیت و درود
و انواع تعظیم و تسلیم نامعدود اول خاتم نبوّت و خاتم شفاعت سردار مرسل امام کونین
سلطان سریر قاب قوسین او ادنی و صحب عظام و اوزبنه اولسونکه طوطیان
شکرستان شریعت و هزاران اوج بلاغت و بحور زواهر برج هدایت اولمغله موصوف و معروف
اولمشدر و واجب اشبو فقیر حقیر و بندهٔ کثیر التقصیر اقل المدرّسین کمترالطلبه و بین شریف و ضعیف
ایدوکه مجمع علما و فضلا و معدن اصحاب صدق و صفا اولان دار السلطنة السنیة المحمیة قسطنطنیه
خطهٔ با الشعائر الدینة محرم بیوت ملك بیت بشنجی سالفرخ فالدن خدمت تدریس ایله مفید اولوب
مناظر و مباحثه مندا و مر و مواظب و روز شب مطالعهٔ علوم و فنونه مشغول و مکبّ ایدم
بردوز فیرودو سلطان السلاطین و حاقان الخواقین قهرمان الماء و الطین کاسر الاکاسر
مرغم انوف القیاصر مصدوقهٔ مفهوم سعادت لزوم السلطان ظل الله فی الارض یادف
کل مظلوم ما صد فیخه کرامت قرین و بخعلهم ائمة و نجعلهم الوارثین سرود ان کزیدهٔ آل
عثمان ممتثل نص عالیشان ان الله یامر بالعدل و الاحسان فارس میدان مغازی
سلطان محمد مان غازی حضرتلرینك مدّ الله ظله الظلیل و سقی من زلال افضاله
الغلیل و شفی بفعال النوال العلیل اشارت علیه لری ایله مناظره طوطیء و زاغدن
باحث و نظر دقت و امعان ایله نظر اولنه تزکیهٔ نفس و تصفیهٔ قلبه باعث اولان بو رساله
مشکین کلاله نك ترجمه سنه مأمور اولدم مقبول حضرت و سفیر سلطنت طاوس ریاض
دولت و طوطیء باغ بلاغت اولوب قدیمدن خدمتکارلکدلری و مانندی ایادی حاص
محرم حریم حاص غربا لری اولان و الا رتبت صاحب دولت قانو اغاسی بندلری
بیندن اول رساله مقبوله یه دست رس بولدم و نحوی فرمان عالی یه تفصیل اوزره

مقدّمه

مطلع اولوب اقدام امر مأموره مسارعت قلدم و اول رساله شرین مقالیه نظر ایدوب کوردکده
عبارقان انجام بلکه صوفیان صاحب حال و مرشدان عالی مقامدن برینك نامهٔ ارشادی
و کتاب پر رشد و سداد بلدکه طالب حق اولان اصحاب اذعان تمثیل و تنظیر طریق اوزره
ترتیب و تحریر ایتمکلر روح روحانی طوطی سخن گوی و طبع حیوانی زاغ نسیه دویه تشبیه
قلوب سخی و گوش شنوش بسیار و مجاهد و مناظرهٔ بی شمار ایله اخر کار زاغ نفس ظلمانی
طوطی روح نورانی یه تابع و دوار و هر دم فرمان اولمشه مجال و امکان حاصل و انسانب
کامل بو طریق ایله فائز کوهر وجود و نائل کعبهٔ مقصود اولق قابل ایدوکین دیدکده بصیرت
طالبه مشاهد و محسوس قلوب احسن اولوب ایله تصویر و تحریر ایتمکلر جونکه بو کتاب
مستطاب اهل دانش و ارباب مجاهده گوشه فواید و عوایدی نسیار اولوب غرض تالیف
و غایت تصنیفی سعادت دارین و عزت نشأتین اولان حالك حصولنه مؤدّی نظر هما یونلرینه
جلوه گر اولمغله غایتلی لایق و حوشتر ایدوکنه جزم ایلیوب اوّلدن اخره و ارنجه بیان و اضح
و کلام رد و بدل و اوسلوب مرغوب و ادا احسن ایله ترجمه ایلیوب عربی و فارسی واقع اولان
ابیاتك و اشجاع فقراتك علی الاجمال مضامین بازمغی ملتزم اولدکدن کتابك بمقصود کما
عبارات و فقرات و سماتن ترجمه ایلیوب زیاده و نقصان قلمدن الامکر شول موضع یرده
افاده مرام نوع قصور اوزره قالدن کلامه مناسب و لازم کوردکم مقدمات قلیله
و برقاچ ابیات لطیفه جلیله ضمیمه قلوب واسطهٔ تبلیغ فرمان اولان ذات عالیدن کمال
استجلال فهم ایتمکین اوچ دورت کونده ترجمه سن تمام ایلیوب سراسر کشور معانی سن بی سپر هامه
تابع فکار قلدم ولی النعم و علی الهم اولوب بو عبد حقیر غرقهٔ دریای کرم موجی الیه امانی مکرم
بیوردقلری منظور نظر عالی شهنشاهی قلوب مظهر عوارف علیهٔ ملوکانه لری اولدم بعده بو رساله
بو رساله نك مسوّدانی ابنای انسان بسیان و محفظه احاله صالدم بو جواهر کلمات حکم سمانی بیتیز ناشر
و بضاعت مزجاة قیلدن عدایدوب ابنای جنس زمان مزاجاتن عدم اعتبار و رواج فهم ایتمکین
ایادی ناس و اعیان اعیانه عرض و اخراجدن اعراض و اغماض ایتدم ناشئول زمانه دکیت که
برکون بو فقیری سائق یقین و لطف حی و قدیر بر مجلس خطیر و نادی ارم نظیر و کرم مصیره
سوق و اول محفل دل پذیر کمیر مجلس مفارنت و مصاحبتیله جرح عدر و دهر مکار ك تسلط
و تحریك ایدوکی غموم غموم و هجوم هموی بر ساعت عوق ایتدی اول میر مجلس پر جلیس احتشام
و سرور سریر احترامك لذت مصاحبت ذکشا و لطف کلام و حسن ادای غم زدا سندن دل محزونه
انوار انشراح و دروون پر حونه انواع ارتیاح و افراح منصب اولوب اول بی سرور کشور مکارم
و الطاف کما ینبغی دقیقه شناس و اهل انصاف مشاهد المثوب ارباب عرفان قدرین بلوب
و اصحاب حشیات و اهل کمالهٔ کرکیجه رغبت و رعایت قلوکوی بحك لسان حال ایله مدح کستری

بيت دراوج اسمان هنر مهري انوري روشن دلي دقيقه شناس سخنوري ديو ثنا خوان اولوب طبع
صاف وهوشكافارينه سباش وتحسين وفرط زكاوحسن ايضافارينه صد هزاران افرين دنضكر
مطلع اسمان دل واقبي ضمير حور شيد مشاكالدن بونلر معنى كوكب بخت سعادت اساطالع وهويدا
اولديكه اول پرده عنكبوت نسيان وراسنده قلان اوراق پريشانلر كروشيرازهٔ اعتبار والتفات
جمكلوب دفتر كل كبي اول ذات ستوده صفات ومبر مكارم سمانك دست كرم كبيرنه صوتله
وماننده شاهد مشكين قبا ودلبر رنكين ادا مسارح انظار عليه لرينه جلوه كرقلنه زمانه
زمانه مزدهٔ اول ذات على قدرك مجلس فلك عنوانى اصحاب فضل وعرفان وارباب
دانش واذعان ايله مبر على شير نوائى مجلسندن نشانه اولوب نام نامى سيله على واول
اسم سامينك مسمّاسنده تاثيرى حلى اولمشدر برمرتبه كريم وسخى دركه منظورى
اولان نجه اشراف لسان حالى بيت راى خلقى مرحبا بخفى مكانها فصارت قدرى عينيه حقّ
تجلت فحواسيله مدّاح ووصّافى وبودرجه شجيع وكى دركه ميدان شجاعت ودلاوريل ابطال
زمانه بيندخلفه بكوش درى وهردلاوربكانه مثال تقربجاكر كنزيد سوار اولدقجه زبان
صدق دلاوراندر نظم اى على قدرمركز بندخوبشم حوانى مزافتاده دربيش توقتدرورا
كاصد لسيله كاح قلك غلغله نالك اولدوغى محسوس ومشاهد اصحاب الباب واهل دراك
ميان اصحاب جاه ومجلل وارباب دولت استعداده احسان محلى نزاتمك سجّيه سنى علم ونظر والتفاتى
ارباب استعداده قلمق شيوهٔ ستوده سنى مسلّم اولوب بيت اذا كنت اكرمت الكريم ملكته وان كنت
اكرمت اللئيم تمرّدا فوضع الندى فى موضع السيف بالعلى مضر كوضع السيف فى موضع الندى
مضمونى فصاحت مقرونى لوحهٔ خاطر فيض مظاهر لرندن مرسوم ومصوّر درحقاكه مكارم
اخلاق بكانه ومراسم اشفاقدن مبر على شير زمانه اولدوقلرى هر لبب نكته دانه
كاالشمس فى الهواجر وباهر در اول ذات شريف مالك انتباهك منصب برقدر وجاهى
قابوجى ياشى لبق منصبى ضميميله حالا مبر احور شهنشاهى اولوب ناصيهٔ احوالندن محامل
دولت نمايان واسار برجبين دولت ومطلع جبههٔ سعادتندن دلائل عزّت عظمى وسعادت
بى غايت مه نمايان كبى روشن وعيانندر ميان احباب فراست كتاب كياست اقترانندن اين
هنوز اوّل اثار جهان افروزست مضمونى وردزبانى دردذات نجسته صفاتلرى شير دلير
پيشه هذا اوان الشروع فى ترجمة الكتاب بعون الله الوهاب حمد وثناى بى حدّ
ولى انعامها اول پادشاه لايزال ومخالق بركمال جناب كبريانه لايق وروادركه قضيب ايمانك
طوطى جان عارفان شكر شكريله كويان اولوب وحدانيت ذات پاكنه مقرون زاغ نفس
حيوانى مرتع قالب انسانيدن انواع الطاف واحسانته اعتراف قلوب صورى ومعنوى نغمه لرينه
شاكر در شاكر انعام رحمانندر نمو وجش وطيور ذاكر احسان سبحانندر جميع انس وجان
وصلوة بى غايات نقاوهٔ كائنات ومخر موجودات اوزرينه اولسونكه اول ذات لطيفك
اسم شريفلرى محمد امين اولدوغى كبى كلستان جنانلرى زاغ نفس حيوانى نغمه لرينك امين

وطوطى لسان عذب البيان لرى كاشف سرار زمان زمين اولوب دمبدم رقند شيرين وحيّ
مبين ايله كويا سرار الهى وكاشف رموز نامتناهيدر نظم بزبان كاشف رموز جهان
بجنان كاشف قصور جنان ودمجى اول ذات كريم عاليجنابه ال واصحاب واتباع واحباب
اولان زمرهٔ كامياب اوزرلرينه اولسونكه اول كروه باشكوه شكرستان هندستك طوطى
شيرين كفتارلرى وكلستان جنّت وبوستان سعادتك بلبل خوش الحان وعندليب خجسته اثارلرى
اثار لريدر اما بعد بر شب كه چشم بصيرت كشاده ولوح فطنت كرّهٔ صور دن ساده ايدى
اوترمش ايدر خامه مشغول غبار صحبت اغيار دن دور وچكوب كنارلرن ال واملشدى خاطر صفالى
انس وحدت بر له سرور ناكاه كوردم كه حانقه سينه ومدرسه فؤاده طوطى روح قدسى
نژاد ايله زاغ طبيعت ظلمت نهاد ايراسنده محاوره ومناظره واقع اولوب هر دلائل فضائل
ودحجاين وبراهين كمالان وعرفان بيان ايليوب طوطى روح پاك نهاد مرغ رياض
انس وطائر خطا پر قدس اولوب مرغ سراپرده ظلمانى فراغ زاغ طبيعت انسانيه دن فضل
ودحجاين مستغنى عن البيان ومطلقا طوطى زاغ نسيانك غايان اولان تضادك
بداهتى اهل دانش واذعانه بالكليه درجه كمال عرفاندك قاصر اولان زمرهٔ بلاه وضلالته
كون كبى روشن وعيان ايكن زاغ روسياه طريق حق قويوب سمت جهل له سنا لكلدى
واثناء مباحثه سن كاه مجرّد منع وكاه مصادره على المطلوب ومنع على السند ايليوب معالطات
مشهوره ايراد نه مهالك اولجق طوطى جان ميدان مناظره دن كمت لسان عذب البيان
ارحاى عنان ايليوب زاغ طبيعت حيوانيك مزيّف ومنوع اولان خدعه لرينه تنبيه
وايراد ايلدوكى بسوء اللرينه جواب مستطاب ويروب بالاخره الزام واحركار الحق
معلوا ولا يعلى فحوا سنجه حقّه تابع قلوب منقاد ورام ايلدى وبو محاوره ومناظره نك
تفصيلى بونك اوزرينه واقع اولمش ايدى كه اول طوطى كه بزم سخنك نكته دانى وباغ عرفانك
شيرين بيانى مفتاح بيان ايله قفل زبانى اجوب وبزم افاده يه قفل وسكر صباجوب
ديديكه اى بزاغ سيه كار سنك طوطى شكر كفتار ايله نه كارك واى مرغ ظلمت
سرشت سيمرغ باغ بهشت ياننده مقدار اولمز واردر سين دنى طبع وحاك نهاد بن بر عالى
قدر وقدسى نژادن بياض خود بلبب دائم مير ودان زاغ اكر بطوطى شيرين سخن بحث ايده
يعنى كندى اباغيله كرفتار دوزاغ اولور شول زاغ اكر طوطى شيرين سخن ايله بحث
ايدجك اولورسه اى بى خبر بن فارس ميدان عرفانم سن راجل دشت اذعانسين انلو ياننده
پياده نك رفتاره نه اقتدارى اولور وسحبان طور دكن باقل نجه قدر واعتبار بولور

بیت پیش موسی ساحر و ایزد محض مالحولیاست نزد عیسی لاف طب ارعلت سودا بود یعنی
حضرت موسی با تمثل ساحر لکه هوس محض مالحولیا در رکه معجزهٔ موسی هرنه قدر سحر او لورسه
ابطال ایلر و حضرت عیسی میتی جالینوس رحمه الله امراد عرق قدره ولم یتعد طوره یعنی شول
کتبی جه الله رحمت ایتسونکه کندوی قدرین بلوب تجاوز اتمیه هون طوطی شیرین مقالک بوقیل
وقالن زاغ تبره دل ایشدی غایتل منفعل اولدی زاغ زبان طعنی دراز ایدوب ایتدی
ای طوطی بی ادب مرغ مجهول النسب سن اولانه کسی سن سیمرغ مسن مکس مسین بنم یانمده
احوالک متعین دکلدر دقنل قالدیکه فضل رجحانک متبین اوله بو فضل و هنری قانچی پیرو
هنر وردن اوکرندک و بو شمع عرفانی نه اصل ایجمندن فروزان ایلدک چرغی کندن
یقرسین کندوی قتی عالی طوتوب نهایتل یوجه پرواز ایلر و غایت یوقردن باقرسین کندکدن
غیری حسابه صایمز و کسه بی کوز کله کوسترمز عینکله المزسین جانبینک حالنه اطلاع
و شعورک و طرفینک طورنه وقوف و عثورک یوغیکن زبان تعدی و لومی دراز ایتمک
و بی توقف و بی تردد دعوای رجحانه باسلیوب ستم سمنه کیدوب بیت بمثله اتیمه کل دعوای
رجحان کل ای طوطی ایدرسک اشته میدان بوجاز دکلدر که بن سنلک افضل اولام بیت سوف
ترفی اذا انجلی الغبار افرس تحتک ام حمار یعنی بعد زمان کوره سین فحص عین عبرت و چشم بصیرت کلدن
پرده غفلت و غبار انانیت کندوکی و فتکله النکلن بنکلک بر عظیم پرار آن میدر یوحسه بر ضعیف
حقیر حرلنک میدر بو بیت تازه بی بعض مشایخ کبار و اولیای ابرار دن صادر اولوب مضمونین اخیار
چوق پرده ایرادن اختیار ایتمکلر در بلکه بعض کتب اسفاردن شهسوار عرصهٔ کرامت و خاتم منشور ولایت
شیخ محی الدین عربی حضرتلرینه نسبت اولنوب انلرک انفاس قدسیه لرینون اولمه سن اشعار ایدر لر دیکلدن
مراد روح اولوب مرکوبدن مراد نفس در محصل کلام مرشد ایدر که انسان پر ذوه غفلت کتوره بلوب
کندی مقامین کوروب کندنک نفس اماره سی حالین بلوب عند الله تعالی سعید میدر یوحسه شقی میدر
بلمز کندوی سعید ظن ایدر شی حبیقدر و نجه شی ظن اولنان سعید ایدوکی ظاهر اولور مرکب
نفس حالی غبار حیات فانی دن خلاص اولوب پرتو آفتاب فنا و ضیا و هو رشد عالم بقا بر له
انجلا بولمیجه حقیقت اوزره کوره بلوب نه ایدوکی معلوم اولمز پس مرد کامله لازم در که نه تزکیهٔ
نفس ایدوب سمت صلاحه و طریق تقوایه قدم بصدم ظن ایدرسه ده ظهور شقاوت ازلیه دن
غافل اولیوب خوف رجا دن عالی اولیه و اعمال زهد و تقویه سنه طینوب کثرت عبادات و طاعاتنه
اتکا قلیه طوطی کلامنم زاغ ایشلدوب ایتدیکه ای زاغ سیه روی و ای مرغ هرزه کوی بیحون
نامعقول سویلرسین جمله دن جانبینک حالی نامعلوم رایکن دیو مقدمات سوف ایدرسین

تزویر

تزویر ایلرسین میبرار آفرینش و صاحب نظران اهل دانش یانلرنده عیار طرفین و مقدار
جانبین مانند ظهور شمس و مثال سرور امس مجزوم در نظم ای بخبرا زخویش کم که کن
جب و راست تا مجو منی خصومت از بهر چه حواست معنای ای کندوی بلمز بی خبر
اولان کسه صاغ و صولکله نظر کور که سنلک کبی نادان بنم دانا آیله خصومت ایتمک
دوشمز می برمقتضای غلط او لاجق مقتضی وارمیدر دیمکدر ای زاغ بنم فضل رجحانم نورشمس
کبی فی نفس الامر روشن و عیان اولیجق سنلک چشم بصیرتک نابینا اولوب کور بسه بیکاندن
زیان اولور و فضل ذاته نقصان کلور بیت کر ترا مهر را نبیند بور مهر را ز حرمند مدان نور
لیک دوشن شود که بومک شور هست از اد راک نور حور و مور نوله کور مسه مهرک
دین بور حرد یانلن اولمز مهر بین مور ولی معلوم اولور که بوم مبشور اولور مبشور
کور مدن حرمتین محروم ای زاغ اکر ناداق ایدوب بنمله میدان امتحانه کلور سک بساط
بحثه قدم باصوب سحبنه اناق دعواسین اوردسک بلمش اول که بوطورک اضرب پرتشاق
و بوکادک عاقبتی پشیمانلق در بیت بوقت صبح شود مجرم روز معلوم است که باد باحنه نزد دزد شب
دیجور معنای وقت صبح و لجه کون کبی معلوم اولور که قراکوجه ده کیمکله نزداو یاد غلک
یعنی حصمک ساکه غالب اولدوغی ظاهر اولور دیمکدر ای زاغ اکر بنمله مباحثه ایدرسک
بن بی ارشاد ایجون مباحثه دن قاچمزین سنلک حساست شانلک حسبیله اکرچه ظاهر
بکا وصمه عار و نقصان کورینور لکن بنم نباهت شانم سکا التفات اینمکله نقصان
پذیر اولمز شمس فلک کبی که پرتوی فازورات اوزرینه دوشمکله دانتنه نقصان کلمز
بیت سعادت ازلی قابل زوال اولمز کنش بر اوسته دوشسه هم پایمال اولمز بیت
من کان محل الشمس منزله فلیس یرفعه شیء ولا یضع یعنی شول کمسنه نک منزل قدری
محل شمس فلک دن عالی اوله اول کمسه نک قدرینه برشیء رفیع مقارنتله بالاوند برشیء
حسیس ملابسه سیله پست و دون اوله رفعت و کمال بولدرجیه و اصل اولدقدن برشیء ضرر
ویرمز زاغ سیهکار طوطی شیرین کفتار بوکلامی کوهر ثنارین دحی اسماع ایدوب دهان طعن و تشنیع
باز و منقار توبیخ و تقریعی دراز ایلیوب دیدیکه ای کندن بلمز طوطی بهیال کوف وای کندن کورمز
مرغ بدخوی سنلک بندن تفضلک و بنم سنلک تنزلم نه جهتدندر بیان ایله نظم هوش بود کرمحک تجربه
ایدبیان تاسیه روی شود هرکه دروغش باشد معنای محک تجربه او زر بایه کلور سیه موی زر تاله در دوغنل
غل و غش اولان ظاهر اولوب یوزی قرا اوله یاخود دروغی اولوب کذب ایلدیکی یوزی قرا اوله دیمکدر
ای طوطی بن دیدیکم طیب کلام و لطف هوا و حسن مرعی ایله موصوف و کثرت اب دانه ایله معروف دشت
و دمن ده کزرین مستغرق انواع نعمت اولوب سبحانک حقه شکر ایدرین سن اکثر مجبوس زندان اولوب ایلرالنه
باقرسین تحصیل قوت لایموت ایچون بنجه بیهوده کلمات ایدرسین و بنجه یوز صوین دوکرسین بن هر روز
و ان تعدوا نعمة الله لا تحصوها مرغ زرنلن نعم لایحصی ایله متنعم و هرشام بی مژده و ریکان ایکن

اطعمه فرزند استیفا سند ن صکره برخوانی فان طعمتم فانتشروا وکرما لوف بلند اشیان معهود ارجمند
رجوع وعودت ایلیوب ولئن شکرتم لازیدنکم ایه چشمه سارند ن سیراب اولوب شکرلی حساب
ایدرین ای بی انصاف بود کلوا انعم واکفره یه مظهر اولمق بیهوده وکزاف اولوردی وقدری عالی وبرتر
وفضلی مسلم ومقرر اولین کشیه دیر الغزة بو وسعت نعمت نصیب محی قلوب طوطی ابتدای زاغ
کزان کوی وای مرغ سیاه روی محک تجربه اودتا یه کلمشلر نهایت سن غافل سین ونشکاله بنم تفاوت
فاحش وفرق بسیار مرتبین اولمشلر لکن جاهل سین سنك غل وغشین وکذب دروغین اظهار
ویوزك قرانی مقرر ودقدیمدن برقریوزلی نمازسیمکا وسیه روسن سکا یوزقره لغیله
بدعا تحصیل حاصل واکثر کلمات بی ثباتك بیهوده وبیطائلدر جمله دن فروزن نعمت ایله موصوف
اولدوغی مزید فضلکله ومعرفتکله دلیل ایتدیکك نامعقول در الجاهل مرزوق مقدمه مسلمدن
غافل واحوال دهر دون جاهل سین قطعه عارفك غرتت کمال ایله در جاهلك غرتت جمع مال ایله در
ای زاغ زغل پیشه وای غراب باطل اندیشه مکرسن احوال روزکاره عین اعتبار ایله قطعا نظر ایتمه
اینمه مشوسین وقول حکمایی هرگز کوش اینمه مثل سن بیود مثلرد رکه نظم الکلب صحة واللیث محمود
والعبد فی غزة والحر محروم رمز یعنی کلب اکثر صحتلی وشیر اکثر محرومدر وقول جنسی فالباعزتلی
وحر ضحی محرومدر وبو بابك ابن راوندینك قطعه مشهوره سی حوه خلافی دعوای کی اثبات ایله
وتنکیل ایلیوب وبجه جاهل سنکله ایله ابواب رزق مفتوح اولمغله مرتفه ومرزوق ملاقی اولورسین
بحسب الظاهر قیاس عکس اولمغله بو معنا بجه اوهامی حیرتلی قومشلر وبجه نحریر کتاری حیرت
وامعان نظر ایتمه مارمی ایله زندیق المشرد ای زاغ احمق بودار دنیایی فانی وسرای سپنج زندکانلی
عادت ربانی وتقدیر یزدانی اکثر بو ایله بواوسلوب اوزره جاری اولوب غالب بو نسق اوزره اولمسی
محققدرکه عاقل ودانا الرای دار معیشتاری تنك وتار ودادهٔ صبر وقناعتاری واسع وافر وجاهل
نادانلرك حوصله نعمت وعزتاری فراوان وبی پایان وسامهٔ صبر ورداء توکلاری ضیق بیت
کم من ادیب فهم قلبه مستکمل العقل معلل عدیم وجاهل مستکثر رزقه وذلك تقدیر العزیز العلیم
معناسی نجه ادیب فهیم القلب کامل العقل وارزکه مالی قلیل وقوتی یوقدر ونجه جاهل وارزکه
اموال ارزاقی کثیر در بو معنی عزیز وحکیم اولان رب العزتك تقدیر در دیمکدر ایزاغ بی بصیرت
اکر فوز نعمت دلیل فضلیت اولایدی حضرت علی رضی الله عنه بوشعری بیوزمرلردن شعر علی فلو کانت
الدنیا تنال الفطنه وفضل وعقل نلت اعلی المراتب یعنی اکرده دنیا دولت زکا وفضل وعقله کوره
اولایدی عمر شیطانی بن معاویه دعوای خلافت ایتمه میدی حضرت علی رضی الله عنه نك معاویه
اوزرینه فضل رجحانی شمس بردل کواکب فضل ورجحانی کبی ایدوکی مرتبه بداهتدر وایزاغ
بیم قلب جلیلمه بر دلیل دعوی بودرکه سن هرشب سودای طلبلر وهرروز صدر کتاب وقبلك

وقیدن

وتقبل سن من طلب شیئا وجد وجد مصمونیله عامل اولوب هرروز مرجد وجهد وسعی کدیدن حالی
اولیوب امر معاش وسبب استعاشك ده صفت توکل ایله اتصافدن ودور دائرهٔ قناعتدن محجوبسین
روز ازل مقسوم اولان روزیه راضی اولیوب دایم زیادیه متقاضی سین بن خود مبدأ فطرتدن
بروجهیله مکتوبدر هرنه نوشه اولدیسه اکا راضی اولوب راه توکله سالك وتوشه صبر وقناعت
ایله کچمکه راضیم رضیت بما قسم الله لی وفوضت امری الی الخالق لقد احسن الله فیما مضی کذلك
یحسن فیما بقی معناسی راضیم الله تعالی بکا تقدیر ایتدیکی نسنیه وامر مفوض ایلدیکی شیه حوتعالی
کچمش زمانلرده بکا احسان ایلدوکی شیلر کبی دخی کلجك زمانلرده احسان ایلیه دیمکدر الرزق
مقسوم منصیب مفروز معلوم فحواسی اوزره معناسی رزق ازل ازالده مقسومدر هرکسه افراز
اولنمشدر نصیب معین ایله معلومدر کندوه نصیب مفروز معلومه قانعز فان الرزق مقسوم وکذا
المرء لاینفع ففیر کل من یطمع غنی کل من یقنع معناسی تحقیقا رزق روز ازلده مقسوم اولمشدر کسه نك
سعی نفع ویرمز بیهر طالع اولان فقیر در وهرقانع اولان غنیدر دیمکدر وای زاغ بن سنك کبی
نه هرروز تحصیل رزق ایچون طلبلرده وندهرکز شب فکر غدای فردا ایله تعبلرین حقیقته ازاحوال
دنیادروشب چون قلمرو ریخهٔ تقلیب رب معناسی احوال دنیادن کوزیومهٔ مشروشب سعی وطلبدن
فارغ اولمش پنجه یدی قدرت جناب رب العزتدن مانند قلمرو رکه کندونك قطعا تصرفی یوقدر
اصابع قدرت رحمان نجه سرنوشته ایله دونلرر دیمکدر تسلیم کلی ایله کندن جناب حقه
متوجه قلوب توکل صرفا بالنرك حالنی یدقدرتدن قلمه نسبتیه وتمثیلدر جون زاغ بی شرم کرم اولوب
طوطی شیرین کفتاردن نزول ونظم بوجواب مستطابی یکه نظمش چو عقد پروین نثرش چو نثر نازه کوشش
غرور ایله کوش ایلیوب غیرت حمیت ایلدیکه ای طوطی سیزه نوش وای مرغ زوق فروش بوکلمات
وبوسوزلرکه سویلدك حدیث نبویه مخالف وقول حضرت علیته مباینددر حضرت رسول الله صلی الله
علیه وسلم الکاسب حبیب الله بیورمشلردر یعنی کسب حلال ایله کسب ایلیوب انفاق اهل عیال ایدن حق
تعالی محبوبیدر بطالت اوزره اولیوب کسب حلال ایدن قولدرن حق تعالی سوردیکی کبی حضرت
علی مرتضا بیورمشلردر وکن طالبا للرزق من باب حله تضاعف علیك الرزق من کل جانب
معناسی رزقه طالب اول طریق حلالدن کسب ایتدکده حالدن تاکه سکا رزق هرجانبدن کلوب
مضاعف اوله دیمکدر ای طوطیچ بسیار سخن بوذکر ایتدوکم کسب حلال برامر حسنددر ایلدوکی اظهر من الشمس در
اکثر انبیا واولیا وخلفا واصفیا بو مسلکله سالك اولدقلری مبیندر بناء علیه مولانا جلال الدین
رومی حضرتلری وترغیب کسب وزم وتعیب ارباب بطالت ده بیورمشلردر رمز الکاسب حبیب الله مشعر
از توکل در سبب کل مشوها معناسی الکاسب حبیب الله رمزنه استماع ایله توکل ایدرین دیو تشبث اسباب
وعللدن کاهل وبرکسل اولمه دیمکدر وبو فحوادن سبب توسل مانع دکلدر دیمکدر هرچند بطالت
وکاهلی مذموم اولوب وکسب سعی مقبول ومدوح ایلدوکی معلوم ومحرز ومع ایکن سن فتوح
وزم ایدرسین طریق حقی قویوب راه ضلاله کیدرسین بو مادهٔ ده محق دکلسین ودخی حق والله

سایر کمالات دخی بوکا قیاس اولنوب متعصب وصاحب غرض اولدیغنی تمام ادراک واحساس اولندقدہ
دیو نزاع ظلمانی طوطیٔ نورانی یہ بومادہ دہ غلبہ شکلین کوستردی طوطیٔ شیرین ادا یلیل دستان
سرا اولوب روی عروس معنا وجمال باکمال مقالدن پردہ کشا اولوب ماننددی بیت طنّاز هزار
نغمہ وطرز ایلہ سحر ساز ونکتہ پرداز اولوب ایتدیکہ ای زاغ بی نوا باب کسبدہ برامر فعل اختیارک
الحق بیان شان کسبدہ راست سویلدک حرف فروش بیلور ایکن ندیلور ترک اصحاب احتجاب وجحد دی
سعی واکتسابدہ عقدی کوهر دیلدک حقاکہ التی قدیکون حطبیا مثلنہ کہ معنای احمق وکودن
کاہ علی سبیل التذکر بوکلمۂ روشن وبرکلام بلیغ حسن ایکن سویلمکلہ فصیح اولور بلیغ انی هر سوزدہ
اکا قیاس ایلیوب یا قل ایکن سحبان وائل صانوردیکدر مظهر دوشمک مطلقا کسب وسعک ممدوح
ومحمود اولمسنه شبهه اولیوب برفرده قدرت وانکار وجود منعدم ومفقوددن ذاهل واصحاب
بصیرتدن براحد بونی سلب وانکار ایتمز لکن حفظت شیأ وغابت عنک اشیاء یعنی بومقامدہ
برشیٔ وبرامری حفظ وضبط ایلدک اما دخی بنجہ حفظ وضبط لازم اولور اشیادن غفلت ایلدک
ای زاغ ظاهرحالہ نظر ایلہ اکتفا ایدوب حقیقت امر اطلاع عدم وکنہ نفس الامر شعور وہ
ووقوفدن ذاهل وغافل اولدک سنک عقلک الحق بومرتبہ یہ واصل وحوصلہ بوطیقہ یہ
متحمل دکلدر انسان مدنی الطبع اولوب امر معاش وانتعاشدہ بربریلہ تعاون وتعاضد محتاج وقیام
نظام دنیادہ انواع سعی واکتسابہ کمال احتیاج برلہ محتاج اولمغین ایراد ایلدکک حدیث شریف
واثر سعادت مخبر عمومہ مناسبہ نظر ایلہ درو سعی وکسبک بعض مراتب مطلق توکلہ مانع اولمسنه
دوعجی دخی مقرر درکہ مزمنین کہ خلق عالم لسان انبیا ایلہ کسب وسعی ایتمکلہ مأمور اولمشلر
هرکس بطالت وکسل ایلہ موسوم اولوب نظام عالم مختل اولوردی ومطلقا سعی وکسب
توکلہ مانع وقادح اولسہ سعی وکسب ایلہ موصوف اولان انبیا ومرسلین واولیای
کملین متوکل اولمق لازم کلوردی یا خصوص بنم دینمکم یومرتبہ لردن برزعم ایلیدر توکل
مخصوصدرکہ اول مرتبہ یہ کمل خدا واحد العدد واهد واصمد اولور وصورتا انبیا ومرسلدن
صادر اولان کسب وسعی کندولرینک برصفت مازحہ ایلہ اتصافلرینہ مانع دکلدر تعلیما للامۃ نظام
عالم الجون ظاهرا مباشرت سعی وکسب ایدوب خلق ارشاد ایتمکلر درعوام وخواصدن هرصنف
وهرنوعک مشربنہ کوره فیض بخش اولوب فائدہ راه رشد وسداده اولمشلردرکہ مبنی درکہ
صلحاء امتدنکہ واولیاء ملتدنک بنجہ عالی همت وساعی منقبت ظهور ایدوب عالم توکلدن کوتاف
مثال شبلک وقرار ایلہ اتصافدن بولوب دایرۂ توکل صرفہ قدر یا صوب بلکہ هرکز دایرہ
مثال ونقطۂ یای برکار وار قطعا حرکت وانتقال ایتمیوب ثابت واستوار اولمغلہ ثمرۂ
شجرۂ توکلدن برخوردار اولمشلردر وجناب حقہ توکل کاملری سبیلہ سرحد مقصود وساحله
نجاتہ واصل اولوب برو جهلہ سعی وکسب اتمدن روزی مقسومہ ورزق مقدر ونصیب
مفلو مرتبہ یی کسب کار نائل اولمشلردر امابو فرقہ کزین اقل قلیل اولوب بومرتبہ یہ وصول

دکہ

دکمہ برقولہ نصیب ومقدر وبوسعادت عظمایہ عبّاد عبّادک بیکدن برینہ دست رس اولور دکلدر کیف الوصول الی سعاد ودونها قلل الجبال ودونهن خسوف
الرجل حافیۃ ومالی مرکب والکفّ صعر والطریق مخوف معنایی بیت سعادہ نائل محبوبہ یہ
ینجہ وصول میسّر دکہ انکلہ ارامزدہ طاغلر وارلہ ومحل هلاک وخلد نجیہ
منازل پرخطر وخوف واردر وصول محبوبہ یہ بودکلو بعد ومسافہ ومحاطر وار
حال بوکہ بنم التمدم مرکبم یوق وایاغم چیلاق ویولرغایتدہ مخوف دیمکدر بوشعر بلاغت
قرینی علماء کملین برمطلوب عزیز المرام ومطلوب صعب المنالک استبعاد حصول واستغرابه
وصولندہ علی طریق الاستعاده ایراد کمشلر درسنکم اعزّ مطالبدن اولان توکل صرفہ مالک
اولمز نهایتدہ مشکل ایدوکین افاده صدندہ طوطیٔ شیرین مقال ایراد ایلمشدر ای زاغ بی
فضائل صبر وتوکل عدیدۃ الرمل والحصی ودلائل رجحانی قناعت لایعدّ ولایحصی درر
قولہ تعالی ومن یتوکل علی الله فهو حسبه ان الله بالغ امره قدجعل الله لکل شیٔ قدرا الخو اسنجہ
ایات توکل فنی بلندوغایتدہ بالادر القانع غنی وان لم یملکه حبۃ والحریص فقیر وان ملک
الدنیا مدلول ومقبولندن برهان ورجحان قناعت فنی ساطع وهویدادر حتی بواثر
سعادت مخبری ابو الفتح بستی عفد بلکہ کردن وکوش عقل وهوشہ بوشکوش وعقد
ایدوب بیورمشلردر وذو القناعۃ راض عن معیشته وصاحب الحرص ان اثری فتضنا
معنایی قناعت صاحبی اولان کمسنلر راضیدر اهل حرص اولان مالدار اولسه ده غضب
اوزره اولوب عیشندن شاکر اولیوب دائم ذیاده یه متقاضی اولوب وحق سبحانه
وتعالی زمرۂ متوکلاین کندویه دوست عد ایلیوب کلام مجیدنده فتوکل علی الله
ان الله یحبّ المتوکلین ذیوب وتوکل ایلہ امر ایلیوب حصول امتثالی وجود ایمانه تعلیق
ایدوب وعلی الله فتوکلوا ان کنتم مؤمنین بیورمشدر فضل ورجحان توکلہ بوندن اقوی
حجت وبرهانی اولورکہ حق تعالی اکرمؤمنین ایسکز ایلہ توکل ایلہ کوز دیو بیوردی
وبنک یوقدرکہ مقدار توکل نه عالی وبرتر اولسه بونص کریم مقتاسنجہ قوت ایمان
واول دکلو ازیاده اولدوغی مقرّر اولور توکل مولانای رومی قدّس الله سرّه العزیز
مثنویسنده رشتهٔ نظم ایراده چکدکلری بودر رشا هوار کوش هوش اهل خرد ده کوش
اوله جهد نیست کسب از توکل خوب ترچیست از تسلیم جود محبوب تر جز توکل
عین تسلیم تمام درنم راحت همه مکراست ودام معنایی توکل دن خوب برمذهب
یوقدر عبدک کندیسین مولاسنه تسلیمدن سوکلورک نه واردر تسلیم تمام
وتوکل کاملدن غیری امورک جالت نمی ورا هنده جمیعا عبک ابتلا اولوب مکر ودام
اولور توکل ایلہ وتسلیمدن غیری ایلہ مقیّد اولیوب نفسنی سکر تسویل ابلیسه دوشور

ضلال وهوي دو زاغندن خلاص بولوب اول بنده اخلاص ايله موصوف اولمازديكدر
پس اي زاغ پريشان كفتار بلش اولكه توكل طريقيت عالم فاضل وعادت اديب كامل در
وما توفيقي الا بالله عليه توكلت واليه انيب ايت كريمه سي بو مدعا مزه دليل واضحدر
وشاهد عادل در بو معنايي دخي ملاحظه ايتمدك كه هر كيمسه توكل ايله كسب ذكر
اولنوب قناعت ايله طلبدن بحث اولنسه البته توكل جانبي غالب كلور لسان فصلا
وعقلاء ده توكل سعي وزره ترجيح اولنور سمت طلبدن جانب قناعتدن احتيار قلوب
شكم خبرده كلمشدر القناعة كنز لايفنى والتوكل عروة لانفصام لها يعني قناعت بر دوكنز
دفينه در وتوكل بر قوي باز الدر قالمز قوليدر يا پشندن هر كسينه البته ورطه هلاك دن
ساحل نجات وصفايه چقارور وفصحاي عرب عربان ديمشلردر ولاخير في نفس اصابت
سلامة ونالت كفافا فاثم سالت الى الحرص معناسي شول نفسده جنس خير يوقدر سلامت
بدك ايله موصوف اولوب كفاف معيشته نايل اولدقدن صكره حرصه مايل اولوب
حريص اوله ديمكدر فالحقيقه بو وصفت ايله متصف اولان علامت سعادت اولنوب مخايل
خذلان وشقاوت مشاهده ونمايان اولورچون طوطيئ كلام صواب انجامي اعتماد اتدي
زاغ اقواي تمسك واظهر برهاني اولان دليلنك ابلغ وجهه اوزرينه بطلان مشاهده
ايدوب كندويه الزام متوجه اوليحق خلط كلام البيوب مقتضاي طبعندن مأمول اولان
اوزره مقدمات ضعيفيه يا پشوب بريوزدن دخي تحرير مدعيّ وتقرير مرام البيوب ايتدكه
اي طوطي لاف كزافي قوجانب جور واعتافي دن طريق عدل وانصافه كل جور واعتاف منفور
ومذموم اولدوغي معلوم وعدل وانصاف ممدوح ومقبول ايدوكي مشهود در وبو مدعا
ديمشلر دركه اشيانه انصافدن طيران واوج عدالتده پرواز وسيران ايدن مرغك ارزني
دانهٔ انجمن اولسه لايق ورادر مرغي كزاشيانهٔ انصافدن چي پرد ازاختران
ثابته دار مزارزلش يعني انصافدن يوه سندن اوجان قوشه غدا ايچون لازم اولان
طاروي بخومرتو ابتدن در لربالذات لرطاري دانه سنه تشبه اولنمشدر مراد منصف
اولان غايتده مرغي ومقبول در ديمكي افاده درای طوطي اكر مدعاك اوزره سنك
فضيلتك وبندك عزتك مقرر اولوب عند الله تعالي قدر منزلتك بندن برتر اولايدي
سني مبتلاي بند وكرفتار قيد ايتمزدي زيرا هيچ برفرد كندي دوستني رنجيده ايتمز وهيچ بر
احد محبوبنه جفا ايلبوب رميده قيلمز بنته كيم ديمشلردر المحبّ لايرضى لحبيبه مالا يرضى
لنفسه يعني عاشق ومحب محبوبنه كندي نفسنه لايق كورديكي راضي اولمدوغي نسنه يي
لايق كورمز طوطي روشن سخن چون زاغ سبك سر ومختل دماغك بو بيت عنكبوتدن
اوهن دليلين استدي حنك زنان اولوب سهم فهم وحرده دن يي نصيب وبي نصاب
اولان عزايك دليل ديوسوق ايتديكي كلمات يي ثبات نامربوط ايلدوكي قياس فاسد

منقود الشروطدك غايت متعجب اولوب ان هذا لشيء عجاب ديوب ايتديكه اي مسكين
قصص انبيايه نظر قلمدكي واثار واخبار اولياواصفيايه بورمانه كلمجكه نظر
اعتبار صالمدكي حصوصا كتب تواريخده حكايت نار نمرود لعين ليم واسلاي حضرت
ابراهيم كومدكي ودرون بحر مشحور وبطن حوت قصهٔ برغصهٔ ذو النون عليهما
كوشكه طوقنوب اشد البلاء علي الانبياء ثم علي الاولياء حديث شريفي يانكلمش اولمق
معناسين درك قلمدك وحكم الهي واسرار نامتناهي دن بر دقيقه يه واقف اولوب برمتر
عارف اولمدك عمركن هيچ برشنه بلمدك وعين عبرت ونظر اعتباري خواب غفلتدن
بيدار ايلبوب بوفكر صايب ايتمدكي حضرت علي نك كرم الله وجهه نك بوقولنه نه ديرسين
لئن سائني دهر شرتي دهر وان مسني خير فقد مسني شر لكل من الايام عندي عادة
فان سائني صبر وان سرتني شكر معناسي اكربني دهر اصابت سيئه ايله محزون ايتديسه
حصول حسنه ايله ده مسرور ايتدي اكر بر وقتل بكا عزت ودولت ابر شد ايسه بر وقتده
دخي شر وذلت ابر شدي بنم يانمدن بو ايام اصابت خير وشر ايله هر بري چون بر عادة مستمر
وارد راول عادت ايام اصابت مصيبتده صبر وهنكام حصول مسرتده شكر در ليكن
معلوم راولدكه انبيا واولياي مرتفعة البال اولوب خير محض عزت ايتدكلري برقرار
اولمز لرامش كاه روي نمامجلوه نما اولوب كاه بؤس وبلوي يوزكوستر ركاه فقر
فلاكت مستولي اولوب بي نوالبق الدوبر روكاه بخت وسعادت اقبال ايدوب شاهد
دولت مرحبا قيلوب بلكه اي مسكين دار دنيا جاي ابتلا وتنكنايي اختيار بلوب
اولمغين حق سبحانه وتعالي سوكلو قولارين اعداخر جميل ايچون اكثر مسلاقلوب الاية
برخوالي ليبلوكم ايكم احسن عملا وبر مقتضايي ولنبلونكم بشيء من الخوف والجوع الاية
عباد خالص الفؤادني يوندن امتحان واختبار ده نار بلوي وانس يانسا ايله قال ايدر
علم ازلي سنك متعلقين ظهوره كنود وب عالم شهوده علي الاشهاد ذمرهٔ عباد
اخلاص نهاد ايله بريوزدن معامله ايدركشي دوستنه الم ويرمز بو مقامايل فنيي
بيهوده در حيوة دنيا قليل متاعدر حق تعالينك دوستلرينه وبحبوبلرينه لطف
وعنايت ومحبت ورحمتنك ثمرات ونتايج اصل دار عقباده اولوب اخرته نسبت
جميع مدت عمر دنيا برانجه كلمز بو تقديرجه جناب باري ايچون دوشمنلرينه دنياده قطعا
نقمت وغرّت ودوستلرينه اصلا نعب وزحمت چكدرمز بديي مقتضايي عقل حر
اوزره عدو وعدالت سوالي متوجه اولوب اكر چه اول قادر لم يزل لايسئل عما يفعل در
لكن قولري الندن احتياري جزئي قويوب روز محشرده محاجه اولندقده الزام
ايچون فجرهٔ احام والخام عندهٔ عبد اصحاب اصنام ايچون عادت الهيه بو منهاج

او زرینه جاری و دایر اولدوغی السنهٔ انبیا و رسلدن و فخاری کتب سماویه
لا سیما رهنمای کل و هادی سبل حضرت محمد مصطفادن صلی الله علیه وسلم
بو حکمت بالغه منقول و متواتر در و بکا بند و قید و حبس قفس ایله طعین
و تشنیعکدن مرجی سنک اولان دنائت شان و خستّت نقدر سنک طاهر ده قفس
دیدوکک بنم معناده رصد خانه و ریاضت کاهدر بکا کوشهٔ وحدت و جایی
استراحتدر بن اول جای عزلت و خلوتخانه عزلت نصفیهٔ نفس ایدوب
اقترانات اباء اجرام علویه و از درجات امهات عناصر سفلیه به مطلع اولوزن
و ناشرات سبعهٔ سیاره و حرکات زورقه از رقه و وقوف و تحصیل قلورین
احکام و اوضاع سطرلاب سموات و نقوش و اشکال ادوار و مدارات برله
دانش و ارغان کسب ایدرمیدوندک ماعدا اول خلوتدن جناب جلیل فیضادن
کونا کون فتوحات الهیه سنه بحیه ابواب غیب و فتوح مفتوح اولور فوائد
لازم الفضائل جامع و رائق لاعقاب الامور بصیر معناسی بنم قلبم انواع فضائلی
جامع و فکر م امور معظمه دنک عواقبنی بصیر و بنیاد رد بکلدر فکرم اورانی فهاق
اسمان تفصیل کرده دفتر اسرار کرد کار معناسی بنم فکرم اسمانک و رقلری اردندن
دفتر اسرار و رکارئ اوصوب تفصیل اوزره بلمکدر دیکلدر اوعلم و هیزدن
بی نصاب غراب شومر نصاب سنک فکر غداوات و مالخولیاء حورد و حوابدن
غیری علوم کلیه و معارف جزئیه دن نه تحصیل ایلدک کتور کوره یلم دعوایه معنی
عاشقه نشان کرکدر دیدکلری مثل سبهوده دکلدر مقبول النس و جان در و هر
اهوده نافهٔ چین بولنمز بنم تعریفه احتیاجم یوق کلام ظاهر در روی زیبایه
مشاطه حاجت اولمدوغی متواتر در بنم ذات فضایل رحجانم ریب و کمانک وارسه
بسم الله اشته میدان حاضر و مهیادر کوی و چوکان دیوب بونثری منظم نظم
ابرار ایله سکرافشان اولدی یدی بیضانه در هر استین است نه در هر اهوناز
مشک چین است تعریف احتیاجی نیست ما را چه حاجت ماشطه بر روی زیبا
کرهتابن تکنه باور نیست چندان بیا بسم الله انبک کوی چوکان و الحاصل اه غراب
سن قابل خطاب دکل سین لکن بن شکله مباحثه به تنزل و اداء بد صدا و کلمات
بی معنا که تحمل جایز که انصافه کلمه سین دیوسنی مجرده ارغام و محضا امید الهام و الزام
ایجوندر بو حسنه بنم مدعام ارباب حرده ایجنده مسلم و مثبت اولوب سنک تسلیم
اولمنه قطعا حاجت یوقدر اذا رضیت عنی کرام عشیرتی فلا زال غضبانا علی
لئامها یعنی اصحاب رد و قبول اولان کرمای قبول بنم کلامم مسلم و قبول طوبیجق سنک

سنک کبی بو الفضولک عدم ارتضا سندن نه پروا مز اوچون غراب بوکلامی ایشدوب ایتدکده
ای طوطی لاف این الانصاف نصف الدین سن بندن مزید فضیلتک ایراد ایتدوکک
دلیلکی سمع رضا ایله اصغا ایلرسین و بن ایراد ایلدوکم حجت کوش تعصب ایله اصغا
ایلرسین بو حسه بنم برهانم سنک حجت مقبولک و مدحو لکدن اضعف و ادنی سنک
استدلال پر اختلالک بنم قیاس محکم اساسمدن اقوی و اولی مدر طوطی بوکلامی ایشدوب
وادعای بلاطائلی کوش ایدوب ایتدکده ای جاهل آیکم و ای احمق بی شرم مجرد دعویله دیدکله
اولماز بنم مواضع استدلالی استدلالی بیان و مقدمه مسلمه دن حیز منعمده فهم ایلدکک
مقدمه یی تعین و تبیان کرکدر مقدمات بسط ایتدکک مقدماتک دخی اکثری نامعقول
ایدوکک دیدهٔ اصحاب عقوله غمایان اولوب بعض خلل و مقدمات مختلته بنان بیان و سیابهٔ
اقلام ایله اشارة او لنمشدر و الحاصل سن قانون مباحثه و مناظره و اداب معارضه
و محاوره یی قطعا بلمزسین اثناء بحثده اکثر ایتدکک منع مجرد و بن اثبات مدعی ایدرکن
دایم کارک منع علی السند در عامهٔ محققین ایجنده دعوای مجرد حودنا معقول و میان
مناظرین مدققین ده کلام علی السند غیر مقبول درسن نو استحقاق و استعداد ایله
واقفسان اسرار رموز مبداء عارفسان اثار کنوز معاد اولان لرایله ایا نه صورتله
معارضه یه کلورسین شعر تو در زمین جهالت فضل تراوج عالم بیین تفاوت
ره کجاست تا بکجاست نثر محصل معناسی سن زمین جهالتده و دعوی ایتدکک فضل
و کمال اوج غلاوده در تفاوت مابینه نظر ایلیه نه قدر فرق فاحش و بعد مسافه
وار در کوره بلمکدر سنک امثالکه عرب عربا ضروب امثالدن است فی الماء فائت
فی السماء مثلنی ضرب اولمد معناسی بقعردی صو ایجنده خلاصندن عاجز اما اوردنی
عنان سماوه متکبر دیکلدکلری حالینی بلین حددن زیاده نجاوز ایتدکلرنده نظر
اولنور ای زاغ بی در ایک و ای غراب نظر ایله کوره نجه در تفاوت فی البین نظم
کجا مور و کجا تخت سلیمان ٭ کجا با قل کجا حسان سلیمان ٭ کجا در خاطر ار دمرغ خانه
که با طوطی شود هم اشیانه ٭ یعنی مور قنده و تخت سلیمان قنده مقدار با قل قاندن و رتبهٔ
اعتبار حسان و سلیمان قنده ای زاغ تا و قطوطی ایله بر برده حشر اولمغی قجان خیالنه
کتور ربوا مر محال متصور میدر ای غراب بنم رفعت قدر مدن نجه شک و ارتیاب ایدرسن
بن فارس میدان فضل و جایک سوار مضمار عقل کلامک کلیم ایمک مصداق افسحر هذا
و بیان بلاغت تبیانم منطوقهٔ ان من البیان لسحرا اولوب کلام جواهر انتظام مقصد
ان هو الا وحی یوحی و مقوله مقالهٔ بلغت اقسام منطوق و ما ینطق عن الهوی در ذلک
فضل الله یؤتیه من یشاء کور مزمیسین که شعرنک نظم در ربار بینه و ظرفانک نثر
کوهر نثارین بنم کفتار بلاغت شعاریه ایدر لر و بر مرد شیرین بیانی مدح ایتمه لر
طوطی کبی سویلر در لر اما سن بر ابکم دن کم بر مرغ لا یفهم سن سنک نه حد کدر کو

بنم ایراد ایدکیم برهانه مدلول مدخول وابراز ایلدکیم حجّته نا معقول دیه سن نظم

دریای محیط را پاکست ازلوث دهان سك چه پاکست زاغ ایدای طوطی سنك

فحشیاتکه نه اعتبار سنك اوله براهین جهانك بنم یانمنه نافذ وساطع وهر کلامك

نقص قاطع وکلدرکه حرب زبانلغه مفتون وبرکوی لغله ابتلاکك سحر وافسون زبون

اولام اولا کثرت کلام کرام انامر یانتدن دلیل حطا در که من کثر کلامه کثر خطاؤه بکفتار

بکفتار بسیار کم کن شتاب که خاموش بودن به از در دوسر یعنی کفته اندایمن مثل در

جهان سخن کفته سیم است وناکفته نز یعنی کثرت کلامه چوق شتاب ایدوب رغبت

ایله خاموش اولق باش اغریسی ایجاب ایدر کفتار پریشان دن یکدر بومثل سایر

دور زمان ایچره اولوب چوق دینلمشدر که سوز سویلنده وکی وقتنده کمش ملحوظ اولوب

هنوز سویلینمین التوندر حکما دیمشلر در که ایاك وفضول الکلام فانه یظهر من عیوبك

مایطن ویحرك ماسکن معناسی دیمکدر کلامه زاید نا معقولدن صقین که کلامه

فضول عیوبکدن مستور اولانی اظهار ایدر وعدوکك سینه سنده مضمر وساکن اولان

بغض وعدوانی تحریك ایدر ایمدی طوطی کثرت کفتارك شاهد حماقت وموجب ندامتدر

شعر انی لم اندم علی مالم اقل وقد ندمت علی الکلام مرارا معناسی بن سویلدکیم

کلامه ایچون نادم اولدم سویلدکیم کلامه ایچون نولیدی شو سوزی سویله میدم

دیمه مرارًا نیچه کره نادم اولدم دیمکدر ای طوطی قلایل فضل وخاموش عددی

واحصادن اکثر درجلهٔ انبیا وزمرهٔ اولیادن علیهم من التحیّات ازکاها سکوتی

ترجیح ایدوب هر مجلس ده خیر الکلام ماقلّ ودلّ مضمونی ایله عمل ایلمکلری در

معناسی کلامك خیر لوسی افادهٔ مقصوده دلیل وقلیل اولان سوز در دیمکدر

وحضرت علی کرّم الله وجهه بیورمشدر شعر ان القلیل من الکلام بأهله حسن

وانه کثیر ممقوت ان کان ینطق ناطق من فضّة فالصمت درّ زانه یاقوت

شعر معناسی تحقیقا کلامك قلیل صاحبنه حسن وزینت ویرر وکثیری عیب ودر

ویرر واکر نطق وکلام رکومشدن اولورسه یعنی کومش فرض اولنسه صمت وسکوت

محلنده یاقوت ایله بزمنش در در یعنی قدری عالی اولوب نطق فضّه فرض اولندقده

سکوت درّ ویاقوت فرض اولنمغه لایق در دیو محل کلامه اولمین یر لرده سکوتله

ترغیب درجون طوطی روشن ضمیر شیرین کلامه زاغك بومقامده ایراد ایدوکی

کلامه فضیلت اعلامین اشتدی ومرّات کلمات کلاتی اثباتین مقابله سنده معاینه

فلدی فی الحال دهان بلاغت بیان اجوب تحقیق مقام وافادهٔ مرامده سکّر

افشان وعذب البیان استدی که ای زاغی بد فعال وغراب بد شکال اثبات مدّعی ده

عمده ایدکك اثار وابیات واستدلال مطلوبه ایراد ایلدکك مقدمات مدّعایی

اثبت ومرادکی مفید دکلدر زیرا هر عاقل بیلور وهر عالم فهم قلور که جهان افرین

هیچ بر عضوی عبث خلق ایتمه مشدر هر بریك بر فایده سی مقرر در وبو مدّعایه

روشن سبحانك ما خلقت هذا باطلا نص شریفیله مبرهن مصدقدر جمله در

بیان لسانلرکه بر عضو شریف محتاج الیه والت سعادت غایت معول علیه در

لسان اولمسه نوع انسان حسن انعام ایله ممتاز وحیوانلردن فصل نفیس نطق

بیان ایله ممتاز اولمزدی ودرون دلدن اولان مرامین افاده واعلامه قدرت

ایله بهایمدن سرفراز اولمزدی شعر زبان از برای سخن کفتن است نه از بهر کفتار بی معنی است

بکفتار مقدار کرد در فزون سخن باشد آرایش انجمن نز یعنی زبان سویلمك ایچوندر

خاموش واکلم اولمق ایچون دکلدر مقدار مرد حسن کفتار مرتبه سنجه زیاده اولور

وحسن اداولطف سخن برله هر انجمن رونق بولور ای زاغ کم عیار حکمای روزکار

دیمشدرکه ما الانسان لولا اللسان الا صورة ممثلة او بهیمة مهملة نز معناسی

اکر لسان اولمسه انسان ایچون بر شیء معتد به اولمزدی همان بر صورت تمثال یاخود

بر بهیمه اولوردی دیمکدر وبوندن هیچ شك وارتیاب بوقدرکه کلام بلاغت

نصاب باعث رفعت وسبب عزتدر اکر کلام قدیم ومصحف وفصاحت کریم وحی منزل

ایدوکی تسلیم اولنوب هزار تعظیم ایله تقبیل اولنمز ومعلقات سبع یادکعبهٔ اوزره

قیلنمزدی کلام بلاغت نظامك صمت وسکوت اوزره فضل ورجحانی ملاکلام

ایدوکی مقرر ومحقق وبوامر بدیهنك انکاری محض مکابره ایدوکی مقرر ومحقق کفتار

الراخیارك کثرت کلام ومزید کفتار موجب خطا وباعث ملام وعار در دیدکاری

درسین تسلیم ایتمزکه کلامدن مراد نری کلام بلیغ وبیان فصیح اوله بلکه

کثرت کلامدن مراد ومرام نهج بلاغت ومنار فصاحتدن بیرون اولان

فضول کلام بلیغ وبیان فصیح اوله وکلمات جمّال وعوامدن کیه العیاذ بالله

اول مقوله کلمات بی ثباته برساعت استغالدن برییل مقداری کنك وکال و

وخاموش بی مجال اولمق اولی درحاشاکه کلامدن مراد نری کلام فصیح بی مثال

سلسال ومقال سلسبیل همال اوله ثم حاشاکه اربابفطرة سلیمه یه استماع کلام بلاغت

نظامدن کسل وکلال کلیه زیرا مرتبه ملال سرحدّ اطنابدن متجاوز اولوب ایجاز ومساوات

مرتبه سندن کذران ایتدکدن صکره اولور سبب اخلال بلاغت وفصاحت اولوب مقتضای

مقام وحالی رعایته مجال اولمز بومرتبهٔ سکزه بلیغ دینوب کلام بلاغت ایله موسوم قلنمز

فلاجرم کلام بلیغ هرچند مقبول ومعتبر درنته کیم بو مضمونی حکما دیمشلر نظم

در نز دعقل هر سخن کو بود بلیغ چون زنده کی خموش است کرچه مطوّل است

نثر عقل یاننده هرسوزکه بلاغت وفصاحت اوله هرنه دکلو مطوّل ایسه ده خموش دیمکدر

چاق باشدن ایزاغ بی ادراك لدن کفتار خود غدایی سرود ایوسوزه طویلمز حکمای عقلای

حمکایه قوت وسخن فضلا به دّر ویاقوت اطلاق ایدوب کلام العاقل قوة وجواب الجاهل
سکوت بیورمشلردر وکلام محبوب اوامر غوبی مخایل کمالات وفضایل دلایل حصایل
وفواضل عدّ ایلیوب کلام من دلایل العقل نطق الصواب وحسن الجواب دیمشلر
وبو مقرّدر که ارباب طبعدن صادر اولان سخن نکته امیز وکلمات نشاط انکیز
اکثار دینلمز هر مقامك مقالی وهر مقالك مقامی وارد رعارف مقتضای
مقام اولوب سوق کلام ایدن مرد سخندان حقیقتده سنك مقدماتك ایراد اولنمش که
ذکر اولنان سنك یانکده درهای سحبان وائل ایله ترّهات باقلك فرقی یوقدر اولهٔ
مطلقا کثرت کلام خطا عد ایدرسین وکلمات ابرار واخیارك برجانبین طوتولوب
برطرفدن غفلت ایدرسین تسلیم ایدلیم که کثرت کلام موجب خطایی نادر ایشدن
بو مادّه ده وجود سنده مشترك الزام بین صاحبدر بر ویکمله جنك وجدال وانواع قیل
وقاله سن تکثیر کلامده بنی اشفی قومادك رطب ویابس دیمیوب مقتضای حال
قیدك یملك دایم طرف خلاف طوتوب سین وهرزبان وفتاو وفشار اوتوسین دیکله کلامز
مهملجی اوکودرسین کمال عناد ولجاج ومزید تعصّب واعوجاج اوزره مفطور یکن
بنه بنی کثرت مقال وفضول کلامه نسبت ایدرسین خطا بودرکه ای اعور فی اعور
ایدوب دایره انصافدن صدر وسیخ طشره کیدرسین نظم یامن دوزبان بسان مقراض
یك چشم بعیب جوم جوسوزن نثر محصّل معناسی بیکمله محاوره ومجادله ده مقراض کبی دوزیار
اولوب یعنی بنم دیکمله سنك دلك برابر ایکن غریبدر که کندی عیبك کورمکدن سوزك
کبی اعورسین کندی جانبکدن اولان عیبوبك کورمیوب بنم عیبم طرفته باقرسین دیمکدر
ای عیب نجوین بنم عیبم تفتیش وتفحص مشغول ومشتغل کندی عیبوبك دن زاهل ومجاهل
قال الله تعالی اتأمرون الناس بالبرّ وتنسون انفسکم نص شریفندن ذاهل سن
وضرب لنا مثلا ونسی خلقه فحوایی کریمنه جاهل اولمق نشایسته عاقل دکلدر ای حور
نظم ای حوش انکو بعیب بینی خویش ☆ بیشوای هنروران کرد نثر چون زاغ غماز طوطی سخن
سازکیرو بوکلماتن ایشتدی غایتده خجل ونهایتده منفعل اولدی کیرو اعوانی فضیلت
والحجاجه اغاز ایلیوب جانب خلافی طوتدی ورطهٔ عناد ولجهٔ لجاجه دوشوب
ایتدیکه ای طوطی خوددیسندای کرفتار قید بند بابه بنی بکا قوخدادن اوتان سن
برزندان قفسده محبوس وامید خلاص دن مأیوس کسه سن یونك کبی ورطهٔ
وبوحالده سکانه قیل وقال ومناظره وجدال فیغوسیدر کرفتار نا چارك کیك حوش
رفتار ایله نه بحث اولور ودلفکار برکشیه بحثك طالع مساعد ودولت یار
ایله نه کارکی اولور نیچه میدان محاوره ده قوّت بولور نظم بنزدمرغ حوش رفتار بکی دد
چه باشد قمر طوطی مقیّد نثر یعنی بی غم اولان مرغ حوش رفتار یانده مقیّد ومحبوس

اولان

اولان طوطینك نه اعتباری اولور طوطی بوکلامه کوش ایدوب ایتدیکه ای زاغ خام بوته
بلواده قات قات اولمش بختکان ایامر ایله سنك بوایتدیکك نه مقوله کلام در وبودکلویلا ترکه
مهاجرت برّ ووبحر ومجاورت قری وشهرده چکدیکم وجمله نکبانتکه افتراق اوطان وهجران
یارانه مبتلا اولوب بودکلو جفالر کوردم هیچ سنك کلامه طعن امیز کلدیکم المچکدیکم
کبی بنی برسنبه دن المچکدیکم وسنك کبی نادانه مبتلا اولدیغم بلاکبی بربلا کوردم حقاکه
جاهل صحبت نارهنمدن بزای نادان بنم ایله قطعا مناسبتین یوغیکن بحث جدلدن
فارغ اولیوب دایم دعوای عرفان ایدرسین عارفلر بوکلامی نه حوش دیمشلر در نظم
مهجور وصال روی جانان بودن صد سال اسیر بند زندان بودن
غمهای جهانرا جمله تحمّل بودن به زانکه دمی همدم نادان بودن معناسی وصال
یاردن ایرو یوز بیل اسیر بند وزندان اولمق ودنیا غملرینه جمله تحمل اینمك اسانکه بردم
همدم نادان اولاسین دیمکدر اما تسلیم قدم الایامردن روزکارك عادتی بومنوال اوزره
بوداردفنا ومزرع بلاده هر عاقلی دانایی برنادان سیر وپایه مبتلا ایلر نظم درین چمن
کول بی خار بخیلدر ☆ چراغ مصطفی باشتر از بولهبست نثر معناسی بوچمنده برکل بیخاری هیچ
کسه دوشرمه مشهد رحمی چراغ خفرت مصطفی شراره ابولهبه مبتلا قلمشدر دیمکدر قضیه
بویله اولیجون ای زاغ دروغ کفتارسن بنجه مباهات وافتخار ایدرسین خلیع العذار ومطلق
العنان اولوب بهایم سویلیم کبی بی کار کزمکی فضیلکه برهان عد ایلرسین غرابت بونده که
دعوای حسن رفتار ایدوب کیك حوش حرکه مخسر بحرسین اطوار ناهموار کجلوه طاوس
باغ ابرم بر له برابر صیارسین سن حوده مرغان عالم الجنان لنك اولمغله مشتهور وافواه
عریض اعور دیمکله مشهورسین التکبّر فی الاعرج مستدعاسنجه سن مظهر کبر وعجب
اولوب صاحب کبر وکینسین دایم حوده پسند وحوده بین سین سنك کبی لجوج متکبرك
دعوای مکارم ومعالی ایتمه سی فاضل واهالی قتنده مسموع ومقبول اولمدیغی مسلّم
محول ذوالعقول درای زاغ بی نوای نخس بی حیا هرکس سنی بلورکه شوم رسین وصفیر
وکبیر یاننده رصد اسی منفور ولقاسی بدبر مرغ مدموم رسین فرمك نخس ولهجك
زشت بربد کیش وبدسرشت سن مانند بوم هرقانجی حانیه قونکز اول معموره نك خراب اولمه سی
مقرّدر وقنجی بام سرای عامر اوزره صیحه ونعیق قلسکوز بربلا نازل اولوب برابر تراب
مقرّدر نظم هرکرا رهبرش غراب بود ☆ لاجرم منزلش خراب بود نثر یعنی هرکمك که یول کوستریجی
غراب اوله منزلی خراب اولور نظم ومن کان الغراب له دلیلا ☆ فمنزلة المجوس له بصیر معناسی
شول کسیه که غراب دلیل اوله انك مرجع ومآلی عن قریب مجوس منزله سنی اولور دیمکدر
ای زاغ سیه کار پریشان حال اشته سنك حالك بومنوال اوزره در اما بزم سایه مز
ظل هما کبی مبارك ومیمون وصحبت واولفت مزی یمن وسعادته مقرون بزم سایه مز
سایهٔ هما ذکر اولنشه کوش ایدنلر دائم ظل هما دیو دعا ایدرلر یمن وبرکت عد ایدرلر

ماسنك لقاوصد اكدن نشايم ايليوب نفرت واستعاده قلورلر زاغ طوطينك بوكلام طوتمز
اميزن ايشديجك قنى بجيصور اولوب براتش اولدي اما ملاحظه ايليوب كوردبكه طوطيتك
ددي صفات مذمومه وعيوب مرقومه نك بعض سي كندوده موجود اولغله نوعا خلق ايچنده
شامت ايله ايله متهدد مهما امكن غيرت ايدوب جوابه شروع ايتدي اي طوطي پاكيزه نهاد
بنم حقمده ايدكك بو اعتقاد فاسد وبكا اسناد ايلدكك عيوب وصفاتك بازار رواج واثبات
كاسد رحقمده اولان سوء ظنك كاذب اولوب بومقامده ان بعض الظن اثم مفهومي
صاوقدر بني بومه قياس ايتمك مع الفارقدر اكرين بوم شوم بي مذموم اولسم
بنى شعر اولغامرغوب طوتوب زلف كرم كير دلبره وكيسوي نگاره سمين بره وخط وخال جوانان
نازك عذارك ومرغول مشكين دلداره تشبيه ايتمكدر دي حقي ذلف مكارك بكا تشبيه اولمه
سنك مناسبت ومعقول ومستحسن ومقبول اولدوغي علم طلاقدن انيس العشاقده مسطوردر وبحر درسوز
اشعار عرب وابيات عجمده منصوص ومسطر دروريب وشك يوقدركه زلف دلبرك بكا تشبيه اولمه سنك
بنم مقبول ليتم لازم مقبول اولمه سي بنم مقبول ليتمى مستلزم اولدوجون طوطي شيرين نوا بومقدمات
فضيلت نمايي وكلدي ايتديكه اي زاغ سياه دل واي مرغ برغش وغل اكر يرفرده بخت مساعدت
فضيلت وكمال سرايت وانتقال ايدرسه بن سندن اول بابده افضل واكمل زيرا كه شعر اسنى زلف
وحال دلداره وبنى زلف لب وزبان ياره تشبيه قلورلر واصحاب بيان فتاده محقق عيان در كه
باب تشبيه ده وجه شبه عدا ولنان نسنه يه درپس بنم ايله لب دلبر وزبان جانان ميانده وجه
تشبيه عذوبت وشيرين ولطافت ورنكين اولوب مدار تشبيه شكرت سوداده مزيد الحاد اولوب مدار
زلف خال جوانان اراسنده مناسبت وعلاقه تشبيه شكرت سوداده مزيد الحاد اولوب مدار
نشبيه سيه روي سيهكار لغله متفرع اولوب ويله اولسه ارباب طبعه مخفي دكلدركه عذوبت
وشيرين نيره كه سياهدك اولي واضرى وحوش كفتار لق سيهكار لقدن اخلاو اعلادر بلكه
مابينده منافات وتضاد اولوب جامع مابينلرك او زكه جهت اتحاديوقدر پس سنده اولان وجه
تشبيه ايله بنده اولان وجه تشبهلرك بين بون بعيد اولدوغي كون روشن وهويدادر
شتان بين الارض والسماء كرچه تابد كرمشب تاب ازسوادشب بجا نوراود رشمع خورشيد وچراغ
مه رسد حقه كحل الجواهر كاوردخال شهر كي بكرد توتياء بيرء الاكمه رسد نثر معناسي يلدز
بوجكي كرچه كيجه قراكوغنده يلدز درامانك نوري شمع حورشيد وچراغ ماه نورنه تجن ايرشور
مابينده تفاوت فاحش وارد روكحال شهرك حقه كحل الجواهر ديوكتوردكي نوتياي حضرت
عيسانك كوزنه طوغنلرك كوزن اجدوغي دعا نوتياسنه نبجه باقلسه بلور ديمكدراي زاغ
سيه روي وغراب بدلهجه وبدكوي سنك ظاهركك سودلي باطنك فسادنه دليل دربدلهجه
وبدقيافت اولمك ذاتك خلقت وردبليت جبلتكه علامت واما رتدد كلام قديمده رب كريم
يعرف المجرمون بسيماهم بيورمشدر نظم وكل اناء الذي فيه يرشح ويغني الفتي عما عليه انطواؤه
معناسي هرقاب ايچنده اولان نسنه ايله ترشح ايدر وبكيدك ظاهر صورتي باطن سيرتنك خبر

ويردويكه

ان صح السر صح العلن ان لم يصح

ويردديمكدر وجارالله علامه كلم توابعدك كتورمشدر فلم دلن معناسي ادمك سري يعني باطني علت ذمايم اخلاقدن صحيح اولحق ظاهري دخي
صحيح اولورا كرباطني صحيح اولمزسه ظاهري ده هركز صحيح اولمز ديمكدر واي زاغ سنك
نشت لقاوبدكويلغك نماز وبدخويلغكه دليل دركه فخر رسل وهادي سبل اطلبوا الخير
عند حسان الوجوه كفتار بلاغت شعار ايله ومدعايه شامل معنايه اشارت بيورمشدر در
سنك حالك بومنوال اوزره ايدوكي جايي بحث ومحل قيل وقال دكلدر بنم احوالم ديرسك
الحمدلله تعالي ظاهر وباطنده وصورت ومعناده كزيده كان عالم اولوب خلوت كزيده ايدكيم
مقرر ومسلم درو تعريفدن وتوصيفدن شايغني اولوب مدح وذم دوست ودشمن دن
مستغنيدر دوست مدحيندن نه اضي ذم دوشمندن نه نقص فارغ وازاده يم يابنده بردر مدح وذم
نثر ندارد حاجت وصافي كس ما بطوطي حسن او وصاف اويس يعني طوطينك كندي حسني
وصاف يدكسه نك مداح ووصافلغنه احتياج يوقدرجون انجام مقال بومرتبه يه يتشوب
براده قرار ايتدي زاغ كج رفتار وبدكفتاركنك ولال اولوب طوطي شيرين زبان ايله مقابله به
بي مجال ومحاوره دن فارغ البال اولدي چون بدنخار سيدي يايي مقال زاغ شد لال ودركذشت
از قال ظلمت سرشت شعاع الشمس لايخفى وسراج الحق لايطفى مقدمه سندن غافل اولوب استدكه
ميدان محاوره ومضمار مناظره ده طوطي شيرين نوا وببغاء رنكين ادا يه غالب اوليدي لكن
الحق يعلو ولا يعلى سري ظاهر وهويدادر خواه وناخواه ملزم ودير دبمز ضروري مفخم اولوب
كوردبكه تاج عرفان حصي باشنه وندي وقرعهٔ رجحان دشمن طالعنه دوشدي ناچار
سمت صلاح وطريق فلاح اختيار ايليوب هوش شرّت وفساد وسلوك راه بغي وعناد ن
فارغ اولوب حضرت قولن پيشوا ايتديكه بيورمشلر در الرجوع الى الحق خير من التمادي
في الباطل معناسي جانب حق وصوابه رجوع ايتمك باطل وحقاده مصر اولوب غيرت جاهليه
ايله ضلال ايله متمادي اولمه دن خير لودر ديمكدر وبرموجب مضمون اذا لم يكن ما تريد
فاردما يكون يعني فخن سنك ايستدكك مرادك اولمه يجق اول مرادن وازكوب اولهجغين
اراده يله اوليه جغي مقرر اولان مراد اوزره مصر اولمه جغي مقرر اولان نسنه يي مراد ايتمك
ديمكدر زاغ مسكين باي مقابله وعنادي دامن تسليم وانقياده چكوب حقه بوين ويردي
قد استكرهت فارتبط حكمنجه ارتباط طوطي روح واتصال مرغ بافتوحه سعي ايليوب روي
نياز وعذار اعتذاري مانك استكانته سوروب بوشعري نازي نك افشاسنه اغاز ايتدي
نظم اسات ولم احسن وجيتك هاربا وابن لعبد من هواليه مهرب يوميل عقرانا فان
خاب ظنه فما احد منه على الارض اخيب نثر بن برامزليق ايليوب ايلوك ايتمه مرجارق سكا كلدم
قوله افندبارندن غيري واره حتى مرجع وصفحتي ملازمي وار دراول قاجوب كلان عفوورجا
ايدراكرانك ظني خايب اولوب عفوكه مظهر دوشمه سه وجه ارضدن انزن محروم قالمش كسه
اولمز ديمكدر نظم توهالرومن حسته بچاره كداه پادشاهي شومرا رسايه بمن بزمكني ها ها

سن هاكان بن خسته وبيجاره بركدايم اكربنم اوزريه سايه صالرسك پادشاه اولورين طوطي مردمي
سرشت كورديكه زاغ زشت خطه خطادن ياقي كتورب طريق حق وصوابه قدم باصدي
وروي اعتذاري خاك انكساره سوردي برخواي اقبلوا ذوي الجنايات عثراتهم معناسي
اصحاب جرم واهل خبايا ياته اعتذار ايتدكلري زمانده عفوايتمك حوشدر وشعر عربيكه ابو الفتح
بستي ديمشدر نظم وان اساء مسيء فليكن لك في عروض ذلته وغفران نثر خلاصه معناسي
اكر سكا برناكس اساءت ايتسه احسان ايله معامله ايله تاكه عفوايله انتقام مسلكنه سالك
اولمه عفو طريقنه كيت ديمكدر طوطي كرهاين زاغ خودبينك جرم خطاسندن كچدي بساط
انبساط دوشيوب بارگاه احتراطنه محروم وروزشب موس وهمدم قلدي چون زاغ طبيعت
محروم حريم خاص ومقيم خلوت انس وقربت اولمغله تلافي مافات ودفع ماضيه رخصت
بولدي طوطي روخك كلشن مدحتنه بلبل اولدي كميت زبانه سوار اولوب ميدان واظهار
ومضمار اكثار دعاوثناده طرديه وجولان كوستردي اول ايدوب ايتديكه اي چراغ مجامع
وصوامع عالم حاك واي مصباح قباب عالم افلاك نظم فوالله لولا الله قال الورى
مقال النصاري في مسيح ابن مريم يعني سن شويله ذات مكرم سن كه والله خشيه الله
اولميدي خلق عالم سكا مسيح بن مريم نصارانك ديدوكن ديه لرايدي كمال عزتكدن سني معبود
اتخاذ ايده لردي ديمكدر اي ذات مكرم اياسين سنجه كوهر پاكسين كه بوحطه حاكه دوشدك
وعالم علويدن عرصه سفلي يه متنزل قلدك نظم يا بريد الحمر حماك الله مرحبا مرحبا مرحبا
نثر معناسي اي يارك حماسندن كلام قاصد افاتدن سني الله حمايت ايتسون مرحبا مرحبا
كل كل ديمكدر روحك حظيره قدسي وحباب عزتدن قدسيتدن فيض الوب عالم سفلي يه كلدكنه
اشارتدر حباب رتبتدن جانب عبدن كله كين روحي پرفتوحي عار فلرجانندن كلان بيك چايك رفاره
بكزوب بونك امثالي ابياتن بوخواني اشعار ونوكونه اشعاري آكثاري ايتمشلر در ابو علي
سينانك قصيده عينيه سندن واقع اولان مطلع عرفانك دخي معناسي روحك مذكور اولان
احوالنه اشارتدر معناسي روحك هبطت اليك من المحل الارفع ورقاء ذات تعزز وتمنع
نثر ورقاء حمامه معناسنه در برنوعي مراد مقصود روحدر روحي كاه حمامه وكاه طوطي يه
تشبيه ايدوب استعاره ايتمك السنه بلغاده شايع وذايع در بوبينك خلاصه معناسي
كمال عزت واحتجاب ايله تعزز وتمنع صاحب برو فاء سكا كلوب محل عالي دن ويوجه يردن
اينوب دوشدي ديمكدر ابو علي سينانك بوقصيده سي سرتاپا احوال روح ايله نفس بيانندر در
غايتده مسلم ومشهور وبسديده جمهور برقصيده بليغه در مطلع مزبور دخي فني چوق شرحه محتاج در
بومقامده على الاجمال تحت اللفظ معناسنه اشارت ايله اكتفا اولنمشدر ايرادندن دخي غرض
روح انساني كاه حمامه وكاه فاخته وقمري ايله معبر اولدوغنك بيانيدر اي طوطي خلوت
قدس اي عارف جان واي مرشد اهل يقين سنك طلب خدمتكه جانلر فدا اولسون نظم
بسته دام بلا باد وچو مرغ وحشي طائر سدره اكر در طليست دائر نيست معناسي مرغ وحش

كبي دام بلايه باغلنوب قالسون كرسدره سنك طلبكده طائر وهوايي عشقكده سائر
دكل ايسه ديمكدر طائر سدره دن مراد جبرئيل عليه السلام اولمقداري پيشوايي زمرهٔ اهل
كمال واي رهنمايي سركشتكان بادية ضلال نجحه اولور اكر عادت كريمهٔ كرام وسنت سنيهٔ
خيار انام اوزره سفينه دفينه وجودمي كرداب عصيان وطوفان طغيانندن خلاص ايدوب
ساحل نجاته ايركورسك وذوالنون دل محزوني كه ظلمات ذنوب وخطيئاتده مناصدق
فالتقمه الحوت اولوب صفت لا يحي ولا يموت ايله موصوف ومنعوتدر وبجيناه من الغم
وكذلك ننجي المؤمنين اقتابنك اشعهٔ فيض فرهتندن برلمعه احسانيله نور غفران وبر بر واحسانه
ايركورب حيات تازه ودولت بي اندازه ايله سعادتمند ايدوب تكرار بني ديركورسك نظم
چه باشد كرهزبا افتاده را خداوندان دولت دستكيرند نثر معناسي نه ضرر اولور اكر برافتاده بي
اصحاب دولت اولانلر دستكير اولوب چاك مذلتدن قالدرارسه ديمكدر اي مرشد كامل بنم مرادم
سسنك قبوكده حاصل اولور بني غيري قبويه صالمه ارشادم امرنده استغنا ايدوب اخر شيخاره صاف
نظم روزم تو بر فروز وشبم را تو نور بخش ماكين كار تست كارمه وافتاب نيست نثر معناسي
بنم كونمي سن ايدين ايله كيجه مه سن نور بخش ايله زير ابو كارسنك ايشكدر افتاب وماهك
ايشي دكل در ديمكدر ولطف ايدوب اي سالك راه خدا بن افتادهٔ بي سروپايه صدبار كعبه مشرفهٔ
اب وكلدن بهتر اولان حرم محترم قبلهٔ دله رهنما اولنظم اي كردهٔ در دعشق تو اشكم بخون بدل
واي ايزدم شرهسته عشق تو در ازل ترسم كه روز وصل تو نا دين ناكهان نثر سربرزنن زمشرق
عمرم شب اجل معناسي اي شول كمسه كه ايتمشدسنك درد عشقك كوزياشمدن
قاني بدل ايلر يعني ياش برينه قان اغلرين قورقرنكه واي شول كمسه دركه حق بني ازلده سنك
عشقكله سرشته ايدوب طينتم محبتكله يوغرمشدر قورقرنكه روز وصالك كورميدين
ناكهان مشرق عمرمدن اجل كيجه سي ظاهر اوله ديمكدر چون زاغ طبع وكلاغ نفس بوكونه
سوز وكدازدن بورسمه داستان نيازن تمام ايلدي راه انتظار ده ديدهٔ اميد وچشم رجان
چار ايليوب افق روحدن افتاب فتوح نه وقت طالع وجهرهٔ طبيعتدن حجاب ظلمت نه يوزدن
مرتفع اولور ديو منتظر ومترقب اولوب طوردي ناكاه جانب شهرستان معمورهٔ جاندن بيدرفه
والذين جاهدوا فينا مژدهٔ بشارة لازمهٔ لنهدينهم سبلنا صدا سيله كوش هوش سكان
حزابهٔ ابدان ومسامع قريب واذان قطان ساحهٔ جثماني صدف وار پر درٔ كوهر شاهوار
تابدار ايليوب وعدهٔ وصالي بدايت كشور طبع ونهايت ملكت روح اولان كعبهٔ دل برزخ
مثاله حواله ايليوب پس في الحال ظلمت اباد ابدان سكاني اولان كنهكاران زمره سي كعبهٔ دل
استانسنه متوجه اولوب نظم روبسوي كه آورد دل باميد نيكوبي چون دل ودين ودين
قبلهٔ ارزوي توبي چون دل ودين ودين يه قبلهٔ اميدسن اوليحق دل ايلك اميد يله سندن
غيري كيمك جانبنه يوزطوتسون ديمكدر مثالي قبلهٔ اقبال وتوجه سكا مخصر در ديه كي افاده ايدوب
مرشد كامله مريد معتقدك اعتقادي بوكونه اوزره اولق كركدر كه كوهر فيضنه دست رس بولوب

هذ کتاب مقصد الاقصی

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة والسلام
علی خیر خلقه محمد خاتم النبیین وسید المرسلین واصحاب الطیبین والطاهرین اجمعین اما
شویله ایدر اضعف الضعفا وخاتم الفقرا محمد النسفی ایدر بر بلوک جماعت درویشان
الناس ایلدرکه الله تعالی نک معرفتندن ذات معرفتندن وصفات معرفتندن برکتاب
جمع ایدک یوله کیدجی کیمسه نک یول بلمسی لازم ومنزل قاچدر وانسان کامل صفتیدر وشریعت
نه در وطریقت نه در وحقیقت نه در وسلوک والذین ذکرلرین قول ایدر وبحق تعالیدن مدد ودلدم
تاکه حطادن وذالدن صقلیه ودجی بوکتابه مقصد الاقصی دیو اد ویردم وبوکتابدن اهل تصوف
واهل وحدت سوزلرین کتوردم که الله یولنیه کیدجکلرین الدر وبرنجه فصل وبرنجه باب اوزن
یازسیدن نوترکیه ترجمه ایدم که تامبتدیه اسان اوله فصل اول بالکمل که الله تعالی یولنیه کیدجی
کیمسه اول لحسن دن بحمکدر وبو مدتدن صکره رونی عقلدر اول عقل که حضرت محمد صلی الله
علیه وسلم بیورکیم العقل نور فی القلب حرف بین الحق والباطل اوّل عقل حس عقل معاش دیکلدر وبونلر
صکره کیدجی الله نوریدر وبرنجه بیک سالک بولنه کلدقدن صکره الله نوری دیر حبیبنه بشارت وقلاحنی
عقل معاشدن قالور اما عقل معاش بر یوزبیک پادشاهیدر وحواس دیدکاری عقلک تابعه
اشلر یدر بر یوزبیک غمازی عقل معاشدر وخر ابلغی دجی انل ندر قوله تعالی اذ قال ربک للملائکه
انی جاعل فی الارض خلیفة قالوا اتجعل فیها من یفسد فیها ویسفک الدماء الله تعالی ملائکه
جوابنل بیوردیکه ادمیلر بونلر اشلیه بلکه انلرک جوابنل بیوردیکم انی اعلم ما لا تعلمون وبن
ادمیلرده نفسنه بیلورمکه سزانی بلمز سزدی اول نفسنه اول لدرکه ادمیلردن کمسنه لرالله نوریله بیشولر
الله اکابرلر ومقصود بر بندعمدن اول لدرکه بن اکلمش اولم وداود پیغمبر علیه السلام سؤال ایلدی
قال اللهی لما ذا خلقت الخلق قال عزّ وجلّ یا داود کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف خلقت الخلق لیتسالک
اشی اولدرکه شیخ صحبتنه دشمک کرک تاکیم الله نوریله یتشه الله اکلیه اوده درویش یوله کیدجی
کیمسه بلدک ومقصودندن اکلمه دک بعد بکمل که اکر سیر الی الله منازلندن سؤال ایلدک سیر فی الله
منازل یوقدر بلکه یول دجی یوقدر یعنی سنک الله دکین یول یوقدر اما اهل تصوف اهل وحدت
میکویدکه درویش خود رابینی خدانی بینی درویش خود رانبیی همه حدیثی عبارتی بینی دجی اسه تعالیدن
ذات نامحدود ونامتناهی اول واخری واوستی والتی وصاغ وصول یوقدر یعنی برنوزدر نامحدود
ونامتناهی ست وبرجرد زبی پایان ومجموع موجودات ذره لرندن برذرّه یوقدر که انل الله تعالیدن
ذات انوکیله بیلنه اولمیه واحاطه اتمیه وانلرک اکاه اولمیه مجموع اشادن ذاتیله محیط در قوله تعالی
والله بکل شیء محیط وهم علمیله محیط در الایه وان الله قد احاط بکل شیء علما ای درویش مالک

طریق تصوّف دن بهرمند اوله مرید کندی شیخندن غیری مرشد التجا ایتمک جایز اولیجق فیض منقطع
اولوب مذبذب اوله سی مقرّر در وبو اثناده اشبو اشعار صداقت شعاری اوقیوب بو ابیاتی
ماندی قندی نبات دللرندن مکرّر ایتدلر شعر حجّی الیک ورسم دراک کعبتی والیک سعی والطواف
وعمرتی والصوم عندی عن سواک فریضة والفطر وصلک یا مکمل فطرتی وشهادتی قتلی لدیک
ضابه جهاد اعضائی علیک فریضة نثر معناسی علی الاجمال حجم سکا در وکعبم رسم ودر
وسعی وطواف عمرم سکا مخصوص ومختص در سنک غیرکدن صوم یعنی امساک میل ونظر بنم
مذهبمده فریضه در نظرم وصلک در ای فطرتی مکمّل اولان بکا شهادت سنک قیوکدن کشته
عشق اولمقدر وهر عضوم سنک حقکده چالشمه سی فریضه مقدر دیمکدر چون اثار اثم عصیانلری
ایله میزان غفران ایله محو اولوب هر بر نیک اعمال عقوبت مال لری مرات صفای عمره ومصقلهٔ طواف ایله
جلا نو لوب طالب ایله جمال مطلوب اراسنده حایل ومانع عقوبت اولان حجاب هو احسن نفس وظلمات
طبع مرتفع اولوب برقع ظلمت وپرده غفلت اورته دن حایل اولیوب قالقدی فی الحال کوکل عالمندن
وسپهر دلدن جمال وصال افتاب طوغوب طبیعت کشورینی ظلمت ایله زاغ صفت ایکن مستغرق انوار
ایلیوب طوطیٔ دل عارفان کبی روشن قلدی بر وجهله ضیا بخش اولدیکه لسان حال ایله بو نظم
لائی اشعاله مقتضای مقام اولمغله انشا ایتدی نظم ابرق بدا من جانب الغور لامع امار تفت
من وجه لیلی البراقع نعم استقرت لیلی فصار بوجیها تهار به نور المحاسن ساطع بو نظم
سلطان العشاق وقطب الافاق عمر ابن فارض قدس سرّه العزیز خضر نار سنیک انفاس قدسیه لرندن در
ظاهر معناسی غور جانیندن برق مجی لامع اولدی یوصسه لیلی اسم ایله مسمّا اولان محبوبه یوزندن
برقع لرینی قالدردی جمال محبوب حقیقدن مجب مرتفع اولدی دیو بیت اوّلده ظهور نور وحیادن
بو ایکی احتمالک بری ایله استفهام واستثنا ایتمش وبو مقامده بجاهل عارفه لازمدر غایتده
بلیغ ولطیف بیت در محبوبه دن مراد لری محبّة الله اولوب برقدن مراد انوار الهیّه در بو مقوله
ابیاتک فهم وذوقی کتب صوفیّه به مزید تتبّع ایله حاصل اولور بیت ثانیده جواب ویروب استفهام
ایتدوکی ایکی شیئک برینی اختیار وتعیین واردر معناسی دیمکدرکه کرچک لیلی یوزندن برقعی
احدی ونور جمال سبیله نهار اولوب نور لطایف ومحاسن ظاهر وساطع اولدی دیمکدر اولیایه
اولان تجلیاتک مراتبندن اقواس اولدی دیمک استرلر زیرا برق ایله تعبیر تجلیاتک لمعات خفیّه ده
اولور کشف برقع ورفع نقاب ایله تعبیر اجلی واظهردن اولور فلاجرم طوطیٔ روح پرفتوح مانندی
مرشد کامل مکرم مملکت ابدانک سکان وقطانی راه مضیق طبیعتدن وشوم بوم حظرناکدن
جمالندن قور ترب حس وعظ وتذکیر لطف مجاجه وتقریر ایله طریق

EK C

STAATSBIBLIOTEKH BERLİN NÜSHASI

185

Ms. orient.
Oct. 2121

acc. ms. or. 1925. 211

Ms. or. oct. 2121

Preußische
Staatsbibliothek
Berlin

طوطی و زاغ

الا ای طوطی گویای اسرار
مبادا خالیت شکّر ز منقار

نثر ای روح شریف انسانی و ای جوهر لطیف نورانی
گلشن حمد مولی و گلزار شکر نعما و نثر جواهر زواهر
مدح و ثنا ایله هردم شکرخا اولوردسک لایق
قدوادرکه مظهر انوار خورشید ذات و مطرح اشعّهٔ
آفتاب صفات اولوب حظائر عالم لاهوتدن
مطموره عالم ناسوته نزول رحمت کبی سقوط و هبوط
ایدوب ظلمت آباد ابدانی مشرّف و مسوّد قلدک
بعد اقامت برهان و اثارت حجّت ایله نزاع طبیعت
غالب مطلق اولدک و سکّان شهرستان اجسام
وابدانی تابع فرمان و منقاد و طریق حق و مسلک
رشاد ارشاد ایدوب کعبهٔ خاک و کلدن قبلهٔ جان
وداله واصل و حضیض چاه طبیعتدن اوج اسمان

اقبالُ وسعادتهٔ متواصلْ ایلدک لکن بو توفیق الهی
وفضلِ نامتناهی نک عهدهٔ شکر ندن کلمنک طریقی
اظهارِ عجز و اعترافِ قصوردهٔ منحصر و متصور ایدوکنی
چونکه آیینهٔ هدایت نمای لا احصی ثناء علیک
حدیث شریف بلاغتْ ظهور ندن مشاهدهٔ ایتدک
پس واجب و متحتم در که حمد و ثنای فائق الاصباح
و شکر و سپاس جناب منّاح و تلی رسول حضرت
ابو الارواح اولوب فی کل غداة و رواح
کل مساء و صباح طریق عجز و انکسار کیدن بن
ذلّ و افتقار و طوتهٔ سن دعوای فضل و کمالدن فراغت
و تطویل مقال و تکثیر قیل و قاله ندامت ایدن سن
بعد الارزب و لا ینبغی که مقام حمد و ثنای واجب الوجود
موطن مدح و درود صاحب مقام محمود سعی فراوان
ایتمکله کسب صفا و فضای تسلیم و تعظیم موصوف کیم
انک لعلی خلق عظیم دیه بیان و طیران قلمغله حق
واجب ادا دیو بالی قضا وایفا ایدن سن بیت
صل علی خیر هدایة الوری من هو طاوس ریاض الهدی

بیس هزار تحیّت وعدوده وانواع تعظیم وتسلیم نامعدود
اول خاتم نبوّت وحاتم شفاعت سردار رسل
امام کونین سلطان سریر قاب قوسین افتخار
ودخی آل کرام وصحب عظام لری اوزرلرینه اولسون که
طوطیان شکرستان شریعت وهما یروازان اوج
بلاغت ونجوم زاهره برج هدایت اولمغله موصوف
ومعروف اولمشلردر اما بعد لشبو فقیر حقیر
وبندهٔ کثیر التقصیر اقل المدرسین کمتر آل طه ویس
شریف ضعیف ایله که مجمع علما وفضلا ومعدن اصحاب
صدق وصفا اولان دار السلطنة السنیّة محمیّهٔ
قسطنطینیّه حفظت بالشعائر الدینیّه در خدمت تدریس
ایله مقیّد اولوب مناظره ومباحثه مداوم ومواظب
ایدوب شب مطالعهٔ علوم وفنونه مشغول ومکبّ ایدم
هجرت نبویه نک بیک یوزنجی سال فرّخ فالنده برمرفه فیروزده
سلطان السلاطین وخاقان الخواقین کاسر الاکاسره
مرغم انوف القیاصره مصدّقهٔ مفهوم سعادت
لزعم السلطان ظلّ الله فی الارض یأوی

الیه کل مظلوم ماصدق فحوای کرامت قرین
و نجعلهم ائمة و نجعلهم الوارثین سرود دودمان آل
عثمان ممتثل نص شریف إنّ الله یأمر بالعدل والاحسان
فارس میدان مغازی سلطان محمد خان غازی
حضرتلرینک مدّ الله ظلّه الظلیل وسقی بزلال افضاله
الغلیل وشفی العلیل إشارتلرینه علیّ لریله مناظره
طوطی دماغ دون باحث ونظر امعان ایله نظر اولنسه
تزکیه نفس وتصفیه قلبه باعث اولان بو رساله
مشکین کلاله نک ترجمه سنه مأمور اولدم بتوفیق حضرت
وسفیر سلطنت طاوس ریاض دولت وطوطی باغ
بلاغت اولوب قدیمدن خدمتکار امگدارلری و مانند
ایاز خاص محرم حریم خاص الخاص عرتلری اولان
والا مرتبت صاحب معرفت اغای باب سعادت غضنفر اغا
بندلری یدنده اولدقده رساله مقبوله یه دست رس
بولدم وفحوای فرمان عالیه یه تنصیل اینده مطلع اولوب
اتمام امر مأموره مسارعت قلدم اولدقده رساله شیرین
مقاله یه نظر صاالدم کوردمکه عارفان اعجام بلکه

صوفیانِ صاحب حال ومرشدانِ عالی مقامدن برینک
نامهٔ ارشادی وکتابِ پُر رشد وسداد یدن که طالب
حقّ اولان اصحابِ اذعانه تمثیل وتنظیر طریقی افندیء
ترتیب وتحبیر ایتمشلر روح روحانی یی طوطیء سخن گوی
وطبع حیوانی یی زاغ سیه روی تشبیه قلوب سعی
وکوشش بسیار ومجاهده ومناظرهٔ نفسِ شما رایله آخر کار
زاغ نفسِ ظلمانی نک طوطیء روح نورانی یه تابع ورام بندهٔ
اولمسنه مجال وامکان حاصل وانسانِ کامل بوطریقله
فائز کوهرِ وجود ونائل کعبهٔ مقصود اولمق قابل ایدوکین
دیدهٔ بصیرت طالبه مشاهده ومحسوس قلوب احسن اسلوب
ایله تصویر وتحریر ایتمشلر چونکه بوکتاب مستطابک اهل
دانش وبینش واصحاب مجاهده وکوشش فوائد عدیده
بسیار اولوب غرض تألیف وغایت تصنیفی سعادت
دارین وعزت نشأتین اولدیغی حالک حصولنه مؤدی یدر
نظر همایون ملرینه جلوه کر اولمغه غایتده لایق وخوشدر
ایدوکنه جزم ایلیوب اوّلدن آخره وارنجه بیان واضح
وکلام روشن واسلوب مرغوب واداء احسن ایله ترجمه

المنوب عرفی وفارسی واقع اولان ابیاتنک علی الاجمال
معناسن یازمغی ملتزم اولدم کتابکزنی قصور عباراتن
وفقراتی حکم ایمکاتن ترجمه المنوب زیاده ونقصان قلمدم
الا مکن شول مواضع یسیر ده که افاده مرامه نوع قصور
اوزره قلان کلامه مناسب ولازم کورد وکم حقلیات قلیله
وبر قاچ ابیات لطیفه جلیله یی ضمیم قلوب واسطه ابلاغ
قیلان اولان ذاتک بماهما لدن اتمام واکمالدن رضای
اهمال کوستیوب کمال استعجال فهم ایتمکین دست کونده
ترجمه سن تمام ایلیوب سراسر کشف معانی سن تلی سیر
خامه بدایع نگار قلدم توقع وملتمسکه منظور نظر
عالیلری اولدقده شرف قبول ایله موسوم ودیبه اقبال
اله ملحوظ وصفحه رغبته ایله معلوم اولوب طالبان عرفانه
قائد راه رضای رحمان اولا آمین البنی الامین هذا اوان
الشروع فی ترجمة الکتاب بعون الله المعین الوهاب
حمد وثنای نی حد وفی انتها اول پادشاهه لایزال وخالق
بی کمال جناب کبریا سزاوار ومرواحدکه قفس ابدان
طوطی جان عارفان شکر شکرینه کویان اولوب

وحدانیتّ ذاتِ پاکنه مُقرّ وذاغ نفسِ حیوانی مُراتع قالب
انسانی ده انواعِ الطافُ واحسانه اعترافِ قلوبِ صیدی
ومعنوی نعمتلرینه شاکر ده بیت شاکرِ انعامِ رحمانده
تمو وحشُ وطیورُ ذاکرِ احسانِ سبحانده جمیع انسُ
وجانُ نثر وصلواتِ نبی غایاتُ نقاوُ کائناتُ وفخرِ
موجوداتُ افندیمز اولسون که اولذاتِ لطیفکِ اسمِ شریفلری
محمدُ امین اولدوغی کبی کلستانِ جنانلرِی زاغِ نفسِ
حیوانی وکلاغِ طبیعتِ ظلمانی تعدّیِ سندن امین وطوطیِ
لسانِ عذبُ البیانلرِی کاشفِ اسرارِ رحمانُ وزمینِ اولوبِ
دمبدمُ قندِ شیرین وحیِ مبین ایله کویایِ اسرارِ الهی
وکاشفِ رموزِ نامتناهی ده بیت زبانُ کاشفِ رموزِ
جهانُ بجنانُ ساکنِ قصورِ جنانُ ودیعیِ اولذاتِ
کریم عالیجنابه آل واصحاب واتباعُ واحبابُ اولازمهٔ
کامیاب افندلریمز اولسون که اول کرهٔ باشکوهٔ
شکرستانِ هدایتکِ طوطیِ شیرین گفتارلرِی وکلستانِ
جنتُ وبوستانِ سعادتکِ بلبلِ خوش الحانِ وعندلیبِ
مخمسه آثارلریدندُ نظم طوطیانِ شکرستانِ هدیِ

بلبلان گلشن دار البقا **اما بعد** مرشب کرچشم
بصیرت کشاده ولوح فطنت کرتت صور دن ساده
ایدی **نظم** انوقت مشدم اولوب حالمه مشغول غبار صحبت
اغیار دن دور چکوب کرتدی ال اولمشدی خاطر
صفای انس وحلت برله مسرور **نثر** ناکاه کوردم که
خانقه سینه ومدرسه فوادده طوطی روح قدسی
نژاد ایله مزاج طبیعت ظلمت نهاد ارا سنده محاوره
ومناظره واقع اولوب هر بری دلائل فضائل وبراهین کمالات وعرفان
بیان ایلیوب طوطی روح
پاک نهاد مرغ ریاض انس وطائر حظائر قدس اولوب
مرغ شرر ظلمانی اولان زاغ طبیعت انسانیه دن فضل
ومحامدی مستغنی عن البیان ومطلقا طوطی ایله زاغ
میانده نمایان اولان تضاد کی بداهتی اهل دانش وادعانه
بلکه درجه کمال عرفان دن قاصر اولان زمره بله
وصبیانه کون کیی روشن وعیان ایکی زاغ پر تلبیس
طریق حتی قویوب سمت جاده سالک واشاء مباحثه سنده
کاه منع مجرد وکاه مصادره علی المطلوب ومنع علی السند

بله ضم با وسکون لام الله
بلهک جمعیدر خمر اخمرک
جمعی اولدوغی کبی

ایلیوب مغالطات مشهوره ایراد نه منهالک اولیجق طوطی
روح شیرین زبان میدان مناظره ده کمیت لسان غلب
البیانه ارخای عنان ایلیوب زاغ طبیعت حیوانینک
مزیف و ممنوع اولانی مقدمه لرینه تنبیه و ایراد ایلدوکی
سوآللرینه جواب مستطاب ویروب بالاخره الزام
و آخر کار الحق یعلو ولا یعلی فحواسنجه حقه تابع
قلوب منقاد و رام ایلدی فبو محاوره و مناظره نک
تفصیلی بو اسلوب اوزره اولمشدیکه اولا طوطی کیه
بن سنجنک نکته دانی و باغ عرفانک شیرین بیانیدر
مفتاح بیان ایله قفل زبانی آچوب و بزم افاده یه قندشکر
صاچوب دیدی که

ای زاغ سیهکار سنک طوطی شکرگفتار ایله نه کارک

وای مرغ ظلمت سرشت سیمرغ باغ بهشت یاننده
نه متداركد وارتدسن بردنی طبع وخاك
نهاده بن بر عالی قدد وقدسی نژادن نظم
بپای خود بلب دام میرود آن زاغ اگر بطوطی
شیرین سخن بحث آید نثر یعنی کندو یا غیر کرفتار
دفناغ اولور شول زاغ اگر طوطی شیرین سخن ایله
بحث ایدجك اولور سه ای لی خبر بن فارس میدان
عرفانم سن راجل دشت اذعان سن آتلو یاننده
پیاده نك رفتاره نه اقتداری اولور وسحبان طورکن
باقل نجه قدد واعتبار بولور نظم پیش موسی ساحری
ارخص مایه لیاست نثر عیسی لاف طب از علت
سودا بود یعنی حضرت موسی یاننده ساحرلکه هوس
محض مایه لیاقت وعیسی حضرتلرنده علم طبدن لاف
اومق علت سودا وملامت جنوندر رحم الله امرءً
عرف قدره ولم یتعد طوره یعنی شول کشیه الله
رحمت ایتسون که کندو قدرین بلوب حدّ ندن تجاوز
ایتمیه جودن طوطی شیرین مقالك بو قیل وقالین

زاغ تیره دل اشتدی غایتده شغل اولدی زاغ
زبان طعنی دراز ایدوب ایتدی که

ای طوطی نی ادب ای مرغ مجهول النسب سن اولاد
نه معوله کسن سن سیمرغ میسن مکسن می سن بنم
یامند احوالک متعینی دکلدر قانن قالدیکه فضل
دن جهانک متبین اولمه بو فضل دهزی قنتی پیر هنرپرور
اولکرندک و بو شهر عرفانی نه اهل انجمندن و نه متوله

جمعدن فرمان ایلدک چراغی یمدن یاقی سن کندوکی
فتی عالی طوتب همایندن یوجه یرواز ایلر وغایت
یوقاردن بتارسن کندوکدن غیری حسابه صایمز قاتمشلی
کوزکه کوسترمز عینکه المزسن جانبینگ حالنه اطلاع
وعودک وطرفینگ طورنه وقوف وعشودک یوغیکن
زبان تعدیی ولوی مهرازیتدک وذی توقف وذی
تردد دعوای فضله باشلیوب سمت جوره کیتدک نظم
بخله ایتمه کل دعوای رحمان کل ای طوطی ایله سکر آشته
میدان نثر یوجا یرده کلیدر که بن سندن افضل
اولام نظم سوف تری اذا انجلی الغبار افرس
تحتکام حمار نثر یعنی بعد زمان کوزک سن قجن عین
عبرت وچشم بصیرتکدن پرده غفلت وغبار انانیت
کیتدوکی وقت که آلتکدن بندکان عظیم یرارآت میدر
یوخسه بو ضعیف وحقیر خرلنکل میدر بو بیت تازی
بعض مشایخ کبار واه ولیای ابرار دن صادر اولوب
مصنفین اخیار جوق یرده ابرادن اختیار ایتمشلر
بلکه بعض کتب واسفار ده شهسوار عرصه کرامت فاتم

منشور ولایت شیخ محی الدین عربی حضرتلرینه نسبت اولنوب
انلرک اناسی قدسیه لوغتن اولمسن اشعار ایتمشلر که
مراکبدن مراد روح اولوب مرکوبدن مقصود نفسدر
مقصود شویله دیمکدر که انسان پرده غفلت کندولوب
کندوسنی تماشا کوسترمینجه کندونک نفس امّاره سی حالتن بلوب
عذاب الله تعالی سعید میدر بو حرکتی میدر بلمز نجه
کندوسنی سعید ظن ایدنلر شقی چقار ونجه شقی ظن اولنلر
سعید ایدوکی ظاهر ویدید اولور مرکب نفسک حالتی
غبار حیات فانی دن خلاص اولوب بقا آفتاب فنا
وضیای خورشید عالم بقا به انجلا بولمینجه حقیقت افندی
کندیلوب نه ایدوکی معلوم اولماز پس هر مرد کامله
لازمدرکه نه دکلو تزکیه نفس ایدوب سمت صلاح وطریق
تقوی یه قدم باصدم ظن ایدرسه ده ظهور شقاوت
ازلیه دن غافل اولمیوب خوف ورجا دن خالی اولمیه
واعمال زهد وتقوی سنه طینوب کثرت عبادات وطاعاتنه
اتکا قلمیه طوطی کلام زاغی اشتلوب ایتدی که
ای زاغ سیاه روی وای مرغ هرزه کوی بنجون

نا معقول سویلیرسن جمله دن جابینگ حالی نا معلوم دیو
سوق مقدمات ایدوب تزویر ایله سن مبصران آفرینش
وصاحب نظران اهل دانش یانلرنده عیار طرفین ومقدار
جابینگ مانند ظهور شمس معلوم وعروه امس کبی محروم
نظم ای نیی خبر از خویش نگه کن جب وداست با هیچ منی
حضرت از بهر چه خواست نثر معنا سی ای کندوسندن
بی خبر اولان کمسنه صاغ وصولکه نظر ایله کوره که سنک
کبی نادان بنم کبی دانا ایله حضرت ایتمکده وشرمی بر مشار
غلط اولاجق مستغنی وار میدر دیمکدر ای زاغ بنم فضل
وذحانم نور شمس کبی فی نفس الامر روشن وعیان
اولیجق سنک چشم بصیرتک نابینا اولوب کوره مه بکا
نه زیان اولور وفضله نقصان کلور نثر کرچ مهر را
نه بیند بوم مهر نزد خرد شد مذموم ترجمه نوله کوره مز
مهری دیو بوم خرد یاننده اولماز مهر مذموم ولی
معلوم اولدیکم بوم تیشوم اولدوغی کوره مدن خود شیدی
محروم نثر وای زاغ اکی نادانلق ایدوب بزله میدان
امتحانه کلورسک بساط بحثه قدم باصوب سخندانلق

دعواسن اوده سک بلمش اول که بوطوده ک آخری
پریشانلق وبوکارک عاقبتی بشیمانلقدر نظم بوقت
صبح شود هجور روز معلومست که باکه باخته نرد دن شب
دیجور نثر معناسی وقت صبح اولنجق کون کبی معلوم اولور کم
قرا کوکجه ده کیمکله نرد اویناد وغی یعنی خصمک سکا غالب
اولدوغی ظاهر اولور دیمکدر ای ناغ اکر بنمله مباحثه
ایدرسک بن سنی ارشاد ایچون مباحثه دن قاچرمن
سنک خساستک شانک حسبیله اکرچه ظاهرا بکا
وصمهٔ عار ونقصان کورینور لکن بنم بناهت شانم سکا
التفات ایتمکله نقصان بذیر اولمدن عالیدر شمس
فلک کبی که پرتوی قاعده نینه دوشمکله ذاتنه
نقصان کلمز نظم سعادتی ازلی قابل زوال اولمان
کنش یراوستنه هم دوشسه بال اولمان شعر
عزیی مزکان دوقه محل الشمس منزله فلیس یرفعها
شیء ولا یضعه نثر یعنی شول کسنک منزلی قدری
محل شمس فلکدن عالی اولمه اولکسنک قدری نه برشیء
رفیع مقادنیله بالا ونه برشیء خسیس اولا بسبیله

بلس

بست ودوّن اولور رفعت وکمال بوعدد حبیّه واصل
اولدقدن صکره بر شی صرد ویرمز زاغ سیمکار ملوطی
شیرین کنارک بوکلام کوهی نثارن داخی استماع ایدنجک
دهان طعن وتشنیعی بازه ومقدار توبیخ وتقریعی مداز
دیدی که ای کندن بکنجی طوطی بیهده کوی وای کندن کوتنجی
مرغ بدخو سنک بندن تنضلک وبنم سندن تنزلم
نه جهتدندر بیان ایله بیت خوش بود کر محک تجربه
آید بمیان تا سیه روی شود هر که دروغش باشد
نثر معناسی محک تجربه اوه تایه کلوسه خوبدر تاکه
دروغندن غل وغشی اولدن ظاهر اولوب یوزی قره
اوله یاخود دروغی اولوب کذب ایدنک یوزی قره
اوله دیمکدر ای طوطی بن دایما طیب کلام ولطف
هوا وحسن مرعی ایله موصوف وکثرت آب ودانه
بوله معروف دشت ودره ده کزرن مستغرق انواع
نعمت اولوب جناب حقه شکر ایلدن سن اکثر محبوس
زندان اولوب ایللر الله بقدر سن تحصیل قوت
لایموت ایدنجه نیجه بیهوده سوز سویلیوب نیجه یوز

صوبین دوگرسن بن هرروز وان تعدوا نعمة
الله لا تحصوها مرغ زارن بغم لا تحصی ایله متنعم وهر
شام نی مزد ورایکان اطعمة فراوان استیفا سندن
صکره بن خوای فاذا طعمتم فانتشروا وکرم اولوف
بلندن وآشیان معهود ارجمندن رجوع وعودت
ایلیوب ولئن شکرتم لازیدنکم چشمه سارندن سیراب
اولوب شکرنی حساب ایدرن ای نی انصاف بود کلو
نعم وافره یه مظهر اولمق بمهوده وکزاف نی اولود وقدری
عالی وبرتر وفضلی مسلم ومقرر اولمیان کشی یه رتبه عزت
بود وسعت نعمتی نصیب نی قلود ولیبدی ابتدی

ای زاغ کزاف کوی وای مرغ سیاه روی محک تجربه
اقدته یه کلمشدر نهایت سن غافل سن وسنکله بنم تفاوتم
فاحش وفرق بسیارم متبین اولمشدر لکن سن جاهل
سن سنک عقل وفهمک وکتب وصحبتک اظهر ویوزک
قاره لغی متردد قدیمدک برقره یوزلو غمازه سیهکار
وسیه دل سن سکا یوزقره لغیله بلدعا تحصیل
حاصل واکثر کلماتی بی ثباتک بیهوده وبی طائل در
جمله دن وفرت نعمت ایله موصوف اولدوغکی فریاد فضل
ومعرفتکه دلیل عد ایتدکلک غایتده بی معنی وبی معقولدر

مقدمه مسلمه سندن غافل واحوال
دهر دونه جاهل سن شعر عارفک عرفی کمال ایلدوز
جاهلک جاهی جمع مال ایلمه شعر اجزاء دغل پیشه
دای غرائب باطل اندیشه مکن سن احوال روزگاره
عین اعتبار ایله قطعا نظر ایتمش سن وقول حکمای
هرکز اشتمش سن بیوردقلرنده که نظم الکلب فی صحة
واللیث محموم والعبد فی عزة والحر محروم نثر یعنی کلب
اکثر صحتلی وشیر اکثر محمومدر وقول جنسی غالبا عزتلی

وحرفتسی محرومدد وبو بابدن این راوندینک قطعه مشهوری
خود خلاف مدعاکی اثباتده تصدد نظم کم عاقل عاقلی
اعیت مذاهبه وجاهل جاهل تلقاه مرزوقا هذا الذی
ترک الاوهام حائرة وصیر العالم النحریر زندیقا نثر
یعنی بنجه عاقل کامل طرق معیشتی مسدود اولمغله امر معاشنده
عاجز وتنکدل بولور وبنجه جاهل سنکدلنه ابواب رزق
منتوح اولمغله مرفه ومرزوق ملاقی اولورسن بحسب الظاهر
قیاس عکس اولمغله بو معنی بنجه اوهامی حیرتده قویشدر
وبنجه عالم تحریر کمشلری حسن فراستی وامعان نظری
ایتمکله زندیق ایلمشدر آیدکه احمق بودار دنیای
فانی وسرای سپنج کم زندکانی ده عادت ربانی وتقدیر یزدانی
اکثیا اسلوب احسنده جاری اولمغله غالب بوسنق اوزره اولمسی
محققدرکه عاقل وداانا لرک دار معیشتلری تنک ودنیا
وداره صبر وقناعتلری واسع ووافر وجاهل ودنا النلرک
حوصله نعمت وعزتلری فراوان وفیض بایان وساحه صبر
وتوکللری ضیق وقاصر اولور نظم کم من ادیب
فهم قلبه مستکمل العقل مقل عدیم وجاهل مستکثر رزقه

ذلک تقدیر العزیز العلیم نثر معنایی نجه ادیب فهیم القلب
کامل العقل وارد رکه مالی قلیل صاحب ثروتی یوقدر و نجه
جاهل وارد رکه اموال ولدانی کثیر خداوند معنی عزیز و حکیم
اولان سبب العز تک تقدیر یله دیمکدر ای زاغ بلدیکه
اکر وفور نعمت دلیل فضیلت اولایدی حضرت علی رضی الله عنه
بو شعری بیورمزلردی نظم فلو کانت الدنیا تنال بفطنة
وفضل وعقل نلت اعلی المراتب نثر یعنی اکر دنیا دولتی ذکا
وفضل وعقله کورع اولایدی بن دنیا جهتندن اعلای مراتبه
واصل اولایدم • فی الحقیقة فضیلته کورع اولایدی عصر
شریفلرنک حضرت معاویه دعوای خلافت ایتمیدی حضرت علی نک
معاویه اوزرنه فضل و رجحانی شمس و بدر کواکب اوزرینه
فضل و رجحانی کبی ایدوکی مرتبه بداهتده در • ای زاغ
بنم قدر جلیلم بر دلیل واضح بودرکه سن هر شب سودای طلبده
و هر روز صدد اکتساب و تعبدده سن مَنْ طَلَبَ شَیْئاً وَجَدَ
وَجَدَ ایله عامل اولوب هر دم جدد جهد و سعی و کدد ن خالی
امر معاش و سبب اشتغاشکده صفت توکل ایله اتصاف ایدوب
و دائم قناعت دن مهجور سن بعینه زلل منسوم اولان

مرتبه‌ی به راضی اولیوب دایم زیاده به تقاضی سن
بن خود مبدأ فطرتدن بوجهین جبلتمده هر نه نوشته
اولدیسه اکا راضی اولوب راه توکله سالک وقوشه
صبر وقناعتله یمکه مالکن نظم رضیت بما قدر
الله لی ۔ وفوضت امری الی خالقی ۔ لقوا احسن الله
فیما مضی ۔ کذلک یحسن فیما بقی نثر معناسی راضی اولدم
الله تعالی بکا تقدیر ایتدوکنه ۔ وامرم تفویض ایلدم
خالقمه حق تعالی یکمش زمانده بکا احسان ایلدیی تحقیق
شمدن صکره داخی کلجک زمانلرنده داخی احسان ایدر
دیمکدر ۔ وعالم خلقت وقتندن تسمتده که الرزق
مقسوم بنصیب مفروز معلوم فحواسنجه که معناسی رزق
ازل آزالدن مقسوم در هر کسه افراز اولنمش نصیب معین ایله
معلوم در دیمکدر ۔ کذا نصیب مفروز معلوم مه قانعن
نظم فان الرزق مقسوم ۔ وکد المرء لا ینفع
فیترک کل من یطمع غنی کل من یقنع نثر معناسی تحقیقا رزق
رددن ازلده مقسوم مدد کشنک سعیی نفع ویرمز پس
هر طامع اولان فقیر وهر قانع اولان غنی در

دیمکدر. وآی زاغ بن سنک کبی نه هر روز تحصیل رزق
ایچون طلبنه وه هر شب فکر غذای فردا ایله تعبنه بن
شعر خسته از احوال دنیا روز و شب چون قلم دیه پنجه
تقلیب رب نثر معناسی احوال دنیادن کوزیومش
روز و شب سعی و طلبدن فارغ اولمش پنجه ید قدرت
جناب رب العزتی مانند قلم درکه کندونک قطعا تصرفی
یوقدر اصابع قدرت رحمان پنجه استرسه ایله دونندرر
دیمکدر تسلیم کلی ایله کندن جناب حقه متوجه قلوب توکل
صرف اینمکدر حالنی ید قدرتدن قلمه تشبیه وتمثیل حد

چون زاغ نمی شرم کرم اولعب طوطی شیرین کفتاردن
نثر و نظم بو جواب مستطابی که بیت نظمش چو شریدن
نثرش چو نثر نثر کوش غرورایله کوش ایتدی غیرت
وحمیت کلوب ایتدی که ای طوطی سبز پوش ای مرغ
زرق فروش بو کلمات که ایلدک و بو سوزلر که سویلدک
حدیث نبوی یه مخالف و قول حضرت علی یه مباین دکلمی حضرت
رسول صلی الله علیه وسلم الکاسب حبیب الله بیورمشدر
یعنی کسب حلال ایله کسب ایلیوب انفاق اهل و عیال
ایدن حق تعالی نک محبوبیدر بطالت امندن اولیوب
کسب حلال ایدن قول الرزق حق تعالی سوزی و شیر خدا
حضرت علی مرتضی بیورمشدرکه نظم وکن طالبا للرزق
من باب حله یضاعف علیک الرزق من کل جانب نثر
معناسی هر طالب اول طریق حلال دن کسب ایتدکده
تاکه سکا رزق هر جانبدن کلوب مضاعف اولور دیکدر
ای طوطی پر کوی بسیار سخن بو ذکر ایتدوکم طریق کسب حلال
برای حسن ایدوکی کونلر دوشندی اکثر انبیا و اولیا
و خلفا و اصفیا بو مسلکه سالک اولوقلری مبین بناء

علیه مولانا جلال الدین رومی تحریض و ترغیب کسب و ذم
و تعییب ترک آنرا بطالتدن شعر مغز الکاسب حبیب الله شنو
از توکل در سبب کاهل مشو نثر معناسی الکاسب
حبیب الله رمزنی استماع ایله توکل ایدن
دیو تشبث اسباب و علله کاهل بر کسنه اولمه
دیمکدر بو نحوی دن سببه توسل مانع توکل
دکلدر دیمک مفهم اولور هرچند بطالت
و کاهلی مذموم اولوب کسب و سعی مقبول و ممدوح
ایدوکی معلوم مجزوم ایکن کسبی سن قدح و ذم
ایله سن طریق حقی قویوب راه ضلاله کیتمه سن
بو ماده ده محق دکل ایدوکک تمام معلوم و واضح
اولدی سائر کلماتک داخی بو کا قیاس اولنوب
متعصب و صاحب غرض ایدوکک تمام ادراک احساس
اولندی دیو زاغ ظلمانی طوطی نغمه خوانی یه بو ماده ده
غلبه شکلن کوستردیکی طوطی شیرین ادا بلبل دستان
سرای کی روی عروس معنی و جمال باکمال مقالدن پرده
کشا اولوب مانند بت طنان هزار نغمه و طنز ایله

سخن ساز نکته بین داز اولوب أیتدی که

اختاغ بی نوا باب کسبدن یرامز فضل ایتمدک

ایتمدک الحق بیانِ شانِ کسبده راست سویلدک حرفِ
فروشِ دیلورسه ایکن ندیلوم ترکِ بطالتِ اصحابِ احتجاب
وجهدِ سعی واکتسابده عقد کوهرِ دلدکِ حقاً که ألیقُ
قد یکونُ خطیباً مثلنه که معنا سیِ احق وکودن کادملور
علی سبیل التنده برنکته روشن وکلام بلیغِ حسن سوبلکله
فصیح اولور بلمین انی هرسوزین اکا قیاس ایلیوب باقل
ایکن سحبانِ وائل صنوف دیکدر مظهرِ دوشدکِ مطلقا
کسب وسعیک ممدوح ومحمود اولمسنه شبهه اولمیوب
برفرده قدرتِ انکار وجحودِ متعلم وستودِ دهاهل
عقلِ واصحابِ بصیرتدن برآحد بونی سلب وانکار
ایتمز لکن حفظتَ شیئاً وغابتْ عنکَ اشیاءُ
یعنی بومقامده بر شیئ وبر امرِ حفظ وضبطِ ایلدک اما
دخی بنجه حفظ وضبطی لازم اولوب اشیادن غفلت
ایلدک ای زاغِ ظاهرِ حاله نظر ایله اکتفا ایلیوب حقیقتِ
امرِ اطلاعِ عدن وکنهِ نفسِ الامره شعورِ وقوفدن
ذاهل وغافل اولدکدسنکِ عقلکِ الحق بومرتبه یه واصل
وانحوصلهکِ بوطبقه یه تحملدن انسان مدنی الطبع اولوب

امر معاش وانتعاشنده بربریله تعاون تعاضده
محتاج وقیام نظام دنیاده انواع سعی واکتسابه کمال
احتیاج اولمغین ایراد ایلدکلری حدیث شریف واثر
سعادت مخبرنک عموم ناسه نظر ایلدکده وسعی وکسبک
بعض مراتبی مطلق توکله مانع اولدوغی واخی مقرر اولدی
کوره مزمی سن که خلق عالم لسان انبیا ایله کسب وسعی
ایتمکه مامور اولمشلرکن هرکس بطالت وکسل ایله موسوم
اولوب نظام عالم مختل اولمقدی وعلقا سعی وکسب
توکله مانع وقادح اولمسه سعی وکسب ایله موصوف اولان
انبیا ومرسلین واولیا، کملین متوکل اولمق لازم کلوردی
باخصوص بزم دینمزده کم توکل بو مرتبه لردن برتر وعالی اولان
توکل محض دمکه اول مرتبه کمل حذاقدر واحداً بعد واحد
واصل اولور وصمدتا انبیا ومرسلدن صلحه اولان
کسب وسعی کندو لرک بو صفت مادحه ایله اتصافلرینه
مانع دکلدر تعلیماً للامة نظام عالم ایچون ظاهر مباشرت
سعی وکسب ایدوب خلقی ارشاد ایتمشلردر عوام وخواصدن
هر صنف وهر نوعک مشربنه کوره فیض بخش اولوب قائد

راه رشد و سداد اولمشدر اکا مبنی در که
صلحا امت و اولیا ملتدن نیچه عالی همت و سامی
منقبت ظهور ایدوب عالم توکلده کوه قاف مثال ثبات
و قرار ایله اتصاف بولوب دائما توکل صرفه قدم باصوب
بلکه مرکز دائره مثال و نقطه پای پرکار وار قطعا
حرکت و انتقال ایتیوب ثابت و استوار اولمغله ثمره شجره
توکلدن برخوردار اولمشدر و جناب حقه توکل کامل ایله
سببیله سرحد مقصوده و ساحل نجاته واصل اولوب
بی وجهله سعی و کسب ایتمدن روزی مقسوم و رزق
معدود و نصیب معلوم ملرینه نبی کسب و کار نائل اولمشلردر
امّا بو فرقه کرینن اقل قلیل اولوب بو مرتبه یه وصول
دکمه بو قوله نصیب و مقدر و بو سعادت عظمی یه عبادک
عبادک بیکدن برینه دست رسی میسر اولور دکلدر شعر
کیف الوصول الی سعاد ودونها قلل الجبال ودونهن
حتوف الرجل حافیة وما لی مرکب والکف صفر والطریق
مخوف نثر معنای بیت سعاد نام محبوبه یه نجه وصول
میسر اولدیکه انکله ارامزده طاغلر قارلر و محل هلاک

وحندد دنیجه منازل پرخوف وخطر وارحد وصول
محبوبه یه بود کلو بعد مسافه ومخاطر وار ایکن حال
بوکه بنم آلتمدن مرکبم یوق وایاغم چیلاق ویول غایتین
مخوف ویکدور بو شعر بلاغت قرینی علمآء کاملین بن مطلوب
عزیز المرام ومأمول صعب المنالک استبعاد حصول
واستغراب وصولدن علی طریق الاستعاره ایراد ایده
کالمشار الیه نیتکم اعز مطالبدن اولان توکل صرفه مالک
اولمق نهایتده مشکل ایدوکن افاده صدد ندن طولی
شیرین مثال ایراد ایلمشدر ای زاغ بنجیا فضایل صبر
وتوکل عدید الرمل والحصی ودلایل رجحان قناعت
لا یعد ولا یحصی ده ومن یتوکل علی الله فهو حسبه
ان الله بالغ امره قد جعل الله لکل شیء قدرا
فحوا سنجه آیات رآیات توکل فتی بلندو غایتدن بالاده
القانع غنی وان لم یملک جبة والحریص فقیر وان ملک
الدنیا مدلول مقبولدن برهان رجحان قناعت فتی
ساطع وهویدا در حق بوائش سعادت مخبری
ابو الفتح بستی عقد بلکه کردن وکوشش عقل وهوشه

برمنکوش وعقد ایدوب بیورمشدر ﴿ وذوالقنا عنه
راضی عن معیشته ۰ وصاحب الحرص ان اثری فغضبان ۰
نثر معناسی قناعت صاحبی اولان کیمسه ده راضیدر ۰
اهل حرص اولان مالدار اولسه ده غضبانه اولور ۰
عیشنده شاکر اولیوب دایم زیاده یه متقاضیدر دیمکدر ۰
وحق سبحانه وتعالی زمرهٔ متوکلینی کندویه دوست عد
ایلیوب کلام مجیدنده فتوکل علی الله ان الله یحب
المتوکلین دیوب وتوکل ایله امر ایلیوب حصول امتثالی
وجودایمانه تعلیق ایدوب وعلی الله فتوکلوا ان کنتم
مؤمنین بیورمشدر فضل ورجحان توکلک نوعندن قوی
حجت وبرهانی اولدوغی حق سبحانه وتعالی اکرمومنلرینک
الههٔ توکل ایلمک بیورمش وشکر نعمتکه مقابل توکلنه قلد
عالی ویرمش اولسه بونقش کریم مقتضاسنجه قوت ایمان
اولدکجه زیاده اولدوغی مجرد اولور وصف توکلده
مولانای رومی قدس الله سره العزیز مثنوی سنده
رشتهٔ نظم ابتدا ده چکدوکی بوحدیث شاهوار کوش هوش
اهل خرده کوشوار اولاجقدر ﴿ نیست کیشی از توکل

خوبتر چیست از تسلیم خود محبوبتی جز توکل غیر تسلیم
تمام در غم و راحت همه مکرست و دام نثر معنای توکلدن
خوب بر مذهب یوقدر عبدک کندوتنی مولا سنه تسلیمندن
سوکلودگ نه وارمدر تسلیم تمام وتوکل کاملدن غیری
اولان امور حالت غمده وراحتده جمیعا عبدی ابتلا
اولنوب مکروه امدر توکل ایله تسلیمدن غیرله مقید اولسه
نفسنی مکروه تسویل ابلیسه دوشروب ضلال وهوی
دعوا اغندن خلاص بولنوب اول بنده اخلاصله موصوف
اولمان دیمکدر پس ایذاغ پریشان کمتان بلمش اولدگه
توکل طریقت عالم فاضل وعادت ادیب کامل در وما
توفیقی الا بالله علیه توکلت والیه انیب
آیت کریمه سی بو مدعامزه دلیل واضح وشاهد عادلدر
وبو معنایی داخی ملاحظه ایتمدگمزه هرکمسه توکل ایله
کسب ذکر اولنوب قناعت ایله طلبدن منع اولنسه
البته توکل جانبی غالب کلوب کسب فضلا وعقلا ده توکل
سعی افنده ترجیح اولنوز سمت طلبدن جانب قناعت
اختیار قیلنوز نتکم اثنده کلمشدر القناعة کنز

لا ینثنی والتوکل عروة لا انفصام لها یعنی قناعت
بر دولکمز دفینه در وتوکل بر قویمازالر قالماز قولیدر
یا پشلدن کسنه تی قطه رددی دن ساحل نجات وصفایه
چقارر وفضاء عرب عربا دیمشلردر بیت ولا خیر
فی شئ اصابت سلامة ونالت کفافا ثم مالت الی
الحرص نثر معناسی شول نسنه جنس خیریو قدر سلامت
بدن ایله موصوف اولوب کفاف معیشته نائل اولدقدن صکره
حرصه مائل اولوب حریص اوله دیمکدر فی الحقیقه بو صفت ایله
متصف اولان نسنه علامت سعادت اولیوب بخالل
خللان وشقاوت مشاهده نمایان اولور

چون طوطی کلام صواب انجا منی تمام ایندی زاغ اقوای
تمسک و اظهر برهانی اولان دلیلنک ابلغ وجه اوزره بطلانن
مشاهده ایدوب کندویه الزام متوجه اولیجق خلط کلام
ایلیوب مقتضای طبعندن مألوف اولان اوزره مقدمات
ضعیفه یه یاپشوب بریندن دافعی تحریر مدعی و تقریر
مرام ایلیوب ایتدیکه ای طوطی لاف کزافی قوجانب جود
و اعتسافدن طریق عدل و انصافه کل جود و اعتسافک
منفور و مذموم اولدوغی معلوم و عدل و انصافک ممدوح
و مقبول ایدوکی مشهور هر مرز و بوم در دیمشلردر که
آشیانه انصاف طیران واوج عدلده پرواز و سیران
ایدن مرغک اذنی دانه انجمدن اولسه لایق و مناسب
نظم مرغی کز آشیانه انصاف می پرد از اختران ثابته
داد ندار ز نقش نشر یعنی انصاف توسندن اوجاق قوشه
غدا ایچون لازم اولان طاردکی نجوم ثابتدن و پیرزه زیلزیر
طاری دانه سنه تشبیه اولنمشدر مراد مصنف اولان غایتده
مرغی و مقبول در دیمکی افاده در ای طوطی اگر مدعاک ایسه

سنگ فضیلتک و بندن مزیتک متوزّ اولمق عند الله تعالی
قدر و منزلتک بندن برتر اولمایدی سنی مبتلای بند
و کرفتار قید ایتمیدی زیرا هیچ برفرد کندوستنی
رنجیده ایتمز و هیچ بر احد محبوبنه جفا ایلیوب رنیده قلمز
نیتکم دمشلرده المحبّ لا یرضی لحبیبه ما لا یرضی لنفسه
یعنی عاشق و محبّ محبوبنه کندو نفسنه لایق کورمدیکی اولمدوغنی
لایق کورمز طوطی معاشنی سخن چون زاغ سبکسر محتل
و ماغک بونبیت عنکبوتدن اوهن دلیلدن استدی حتی
زنان اولمق سهم فهم و عزّدن نی نصیب و نی نصاب
اولمز غرابک دلیل دیو سوق ایتدوکی کلمات نی ثبات نامربوط
و المدوکی قیاس فاسد مفقود الشروط دن غایت متعجب اولوب
إنّ هذا لشیء عجاب دیوب ایتدی که

ای مسکین قصص انبیآ یه نظر قلمدکی وآثار واخبار اولیآ
واصفیا یه بوزمانه کلنجه نظر اعتبار صالمدکی خصوصا
کتب تواریخده حکایت نارنمرود لعین ایله ابتلای حضرت
ابراهیمی کورمدکمی وشرح بحر مسجور وبطن حوتده قصه
یونس وذوالنونی علیهما السلام اشتمدکمی بلای ایوب
وعنای یعقوب علیهما السلام کوشکدکمی اشد
البلآء علی الانبیآء ثم الاولیآء حدیث شریفی یانکن
اوقنوب معنا سن درک قلمدکمی وحکم الهی واسرار
بروقیقه یه واقف اولمب برسره عارف اولمدکمی عمرکده
هیچ برشنه بلمدکمی وعین عبرت ونظر اعتباری خواب
غفلتدن بیدار ایلیوب برفکر صائب ایتمدکمی حضرت علینک
کرم الله وجهه بوقوله نه دیرسن شعر لئن ساءنی
دهر فقد سرنی دهر وان مستنی عز فقد مستنی ستر
لکل من الایام عندی عادة فان ساءنی صبر وان سرنی
شکر نثر معناسی اکر بنی دهر اصابت ستیسه له محزون
ایتدیسه حصول حسنه ایراده مسرور ایتدی اکر برو قتده
بکا عزده دولت ایرشدیسه برو قتده دائی شرور ذلت

ایرشدی بنم یا مدع بوایام اصابت شر و خیرک هر بر بخوان
بر عاده مستمره وارحد اول عادت ایام اصابت مصیبتده صبر
وهنگام حصول مسرتده شکر قدر بوندن معلوم اولدی که
انتیا و ابرار دایم مرفه البال اولمب خیر محض و عزت دائمن
برقرار اولمز لریمش کاه روی نعما جلوه نما اولمب
کاه بوس و بلوی یوزکوسترر کاه فقر و فلاکت مستولی
اولمغله نوالق ال ویرمز و کاه بخت و سعادت اقبال
ایلمب شاهد دولت مرحبا قیلمزلریمش بلکه ای مسکین دار دنیا
جای ابتلا و تنکنای اختبار و بلوی اولمغین حق سبحانه
وتعالی سوکلو قولرینه اعداد اجر جمیل ایچون اکثر مبتلا
قلمب بر فحوای لیبلوکم ایکم احسن عملا و بر مغزای
ولنبلونکم بشیء من الخوف والجوع الآیه عباد خالص
النوادنی پوته امتحان و اختبارده نار بلوی و آتش بأسا
الهه قال ایدر علم ازلیسنک متعلقین ظهوره کتوره جک عالم
شهوده علی رؤس الاشهاد زمره عباد اخلاص نهاد یله
بویله دن معامله ایدر کشی ده وسسته الم ویرمز دیمکدر
بو مقامل قتی بیهوده در حیوة دنیا متاع قلیل در حق

تعالی نک دوستلرینه وبجولرینه لطف وعنایتنک ومحبت
ورحمتنک ثمات ونتایجی اصل دار عقبی ده اولوردار
آخرته نسبت جمیع مدت عمر دنیا بر آنجه کلمز ده بو تقدیر جه
حساب ایزد بیچون دشمنلرینه دنیاده قطعا نعمت وعزت
ودوستلرینه اصلا تعب ومشقت ویرمیجکی مقتضای عدل
وحکمتدن اولمغله عدم عدالت سوالی متوجه اولور اگرچه
اول قادر ایسه ده لم یزل لا یسئل عما یفعل در لکن قول الذی الذی
اختیار جزئی قویوب یوم محشرده محاجه اولمق لزوم الزام
مجرم لئام والخام عبده اصنام ایچون عادت الهیه بو
منهاج اوزره جاری ودائر اولدوغی السنه انبیا
ومرسلدن وفحاوی کتب سماوی لا سیما رهنمای کل
وهادی سبل حضرت محمد مصطفی دن صلی الله علیه وسلم
بو حکمت بالغه منقول ومتواتر در وبکا بند وقید حبس
قتل ایله طعن وتشنیعک مرجعی سنن اولان دناءت
شان وخساست نفس در سنک ظاهر ده قتل دیدکلری
بم معنی رصدخانه ریاضت کاهم اولوب بکا کوشه وخلوت
وجای استراحتدر بن اولجای عزلت وخلوت خانه

عزتی تصنیف نفس ایدوب اقترانات آبای اجرام علویه و ازدواجات
امهات عناصر سفلیه مطلع اولودن و تاثیرات سبعه
سیاره نفرق انزعه وقوف تحصیل قدرتدن احکام اوضاع
اسطرلاب سموات و نقوش و اشکال ادوار و مدارات برله
دانش و عرفان کسب ایدرم بونلردن ماعدا اول خلوتی
جناب جلیل فیاضدن بکا کونا کون فیوضات الهیه
سنوح ایدوب بنجه ابواب غیب و فتوح منتوح اولور
سعر فوادی لانواع الفضائل جامع ومرآتی لاعقاب الامور
بصیر نثر معناسی بنم قلبم انواع فضائلی جامع و فکرم امور
معظمه نک عواقبنی بصیر و بینا در دیمکدر نظم فکرمدن ازهدای
دقیقهای آسمان تفصیل کرده و فکرم اسرار رفیعه کار معناسی
بنم فکرم آسمانک دقیقلری اردندن و فکرم اسرار رفیعه کاری
اولوب تفصیل اونه بلمشدر دیمکدر ای علم و هنرمدن
نی نصاب اولان نزاع شود و غراب شامت نصاب سنی
فکر غذا و آب و مایحتاج اولیای خود و حق ایدن غیری علوم
کلیه و معارف جزئیه دن نه تحصیل ایلدک کتور کیدلم دعوایه
معنی و معاشقه شان کلکدر دیمکدر مثل مشهور متبوعلرینه

وجاندر هر آستین ایچندن یدبیضا اولماز وهر اهوده

نافه چین بولماز بنم تعریفه احتیاجم یوق کالم ظاهر در

روی زیبایه حاجت مشاطه اولمدوغی متواتردر اگر بنم

ذات فضائل صفاتمده ریب وگمانک وار ایسه بسم الله

ایشته میدان وحاضر ومهیادر کوی وجوکان

دیوب بونثری متضمن نظم آبدار ایله سکز نثار اولدی

شو یدبیضا نه قدر آستین استر نه قدر نافه آهو مشک

چین استر بتعریف احتیاجی یوقدر مارا آچه حاجت

ماشطه بروی زیبا بیان کرتک این نکته باور نیست چندان

بیا بسم الله اینک کوی وجوکان نثر والحاصل

ادعاغ سن قابل خطاب ومحل جواب دکل سن لکن سنکله

مباحثه یه تنزل واداء بعض صدا وکلمات نی معناکه تحمل جائز

انصاف کله دیوسنی مجرد ارغام ومحض امید الزام ایچوندر

بوخسه بنم مدعام ارباب حرد ایچنده مسلم ومثبتدر اولدیغ

سنک تسلیمکه قطعا حاجت یوقدر نظم اذا رضیت علی کرام

عشیرتی فلا یزال غضبانا علی لئامها یعنی اصحاب رد

وقبول اولان کرماء فحول بنم کلامم مسلم ومقبول طویجق

منکلی

سنگ کبی لیئم یوالمقصی لک عدم ارتقاسندن نه پرقام وار

نزاع بوکلامی اشدد ب ایتدی که ای طوطی لاف آیین الانصاف
نصف الدین سن بیلدن مزیت وفضیلتکه ایراد ایتدکده
دیلکی سمع رضا ایله وکلرسن وبن ایراد ایلدکم حجتی گوش
تعصب ایله اصغا ایلرسن بوخصم بن برهان مستقیم
سنگ حجت مدحولکدن اضعف وادنی وسنگ استدلال
پوچ اختلالکدن قیاس محکم اساسمدن اقوی واولی دکل
ایمدکی کونه کبی هویدا اولدی طوطی بوکلامی بی حاصل وادعا

بلا طائلی کوشش ایتمیوب ایتدی که ای جاهل ابکم ای
الثق بی شرم مجرد بویله دیمکله اولمان بنم مواضع اختلال
استدلالمی بیان وعقدهٔ مسلمه مدن حیز تصرفه فهم ایلدیکک
عقده تی تعیین وتبیان کرکدر عقدهٔ بسط ایتدیکک
عقدهٔ تکه افی اکثری نامعقول ونامقبول ایدوکی
دینی اصحاب عقوله نمایان اولوب بعض مواضع خلل
وعقدات محلله بنان بیان وسببایه اقلام ابله اشاعت
اولنمشدر والحاصل سن قانون مباحثه ومناظره
وآداب معارضه ومحاوره یی قطعا بلمزسن اثنا بحثده
اکثر ایندیکک منع مجرد وبن اثبات مدعی ایلدکن دائم
کاردک منع علی السند دعامه محققین ایچنده دعوای
مجرد خودنا معقول وبیان مناظرین متقدمین ده کلام
علی السند غیر مقبول درسن بو استحقاق واستعداد
ایله واقفان اسرار موزون مبدأ وعارفان آثار کنوز
معاد اولانلر ایله آیا نه صورتله معارضه یه کلورسن
شعر توخود زین جهالت فضل براوج علا ببین تفاوت
ره از کجاست تا بکجا شعر محصل بعنایتی سن زین

جهلها لدن ودعوی اینکه کمال فضل و کمال اوج علاده
تفاوت مابینه نظر ایله نه قدر فرق فاحش وبعد مسافه
وارد کوره دیکدر سنکله مثالکه عرب عربا ضرب امثالدن
است في الماء وانف في السما مثلن ضرب ایدر
معناسی مقعدی صو ایچنده خلاصدن عاجز اما بعدی
عنان سماده متکبر دیکدر کندوحالنی بلمین حد ندن
تجاوز ایدن ضرب اولنور ای زاغ نی ادراک وای
غراب البین نظر ایله کوره نجه حد تفاوت في البین شعر
کجا معدو کجا تخت سلیمان کجا باقل کجا حسان وسلمان
کجا خاطر آرد مرغ خانه که با طوطی شود هم آشیانه
یعنی مورقنده وتخت سلیمان قنده مقدار باقل قاندن
ومرتبهٔ اعتبار حسان وسلمان قاندر ای غراب بنم
رفعت قدرمه نجه شک وارتیاب ایدرسن که بن فارس
میدان فضل وچابک سوار مضمار عقلم کلمات کلیمی آیاتم
مصدوقهٔ افسحر هذا وبیان بلاغت بنیانم
منطوقهٔ ان من البیان لسحرا اولدن کلام جواهر
انتظامم ناصدق مفهوم ان هو الا وحی یوحی

وقوله مقاله بلاغت اتسام مصداق منطق

ما ينطق عن الهوى در ذكر فضل الله يوتيه

من يشاء كه مزيحسن كه شعرانك نظم درر بار وظرفانك

نثر كوهر نثاردن بزم كفتار بلاغت شعارده نسبت ايدرلر

وبرمرد شيرين بياني مدح ايتسلر طوطي كبي سويلر ديرلر

اما سن بر ايكم بلكه اكي ايكم دن كم بر مرغ لاينهم سن

سنك نه حد كه بزم ايراد ايتدوكم بوخانه مدخول

وابراد ايلدوكم حجته نامعقول ديه سن نظم درياي محيط

راكه پاكست ازلوث دهان سكچه باكست

نماغ ابعای طوطی سنگ فخشیاتکه نه اعتبار سنگ ادله
وبراهین نه حجانک بنم یامنی نافذ وساطع وهر کلام نبی
مرواجک نص قاطع دکلدر که جرب دنیا نلغکه منتون ویر
کوی لغله استدکل سحر وافسونه زبون اولام اولا کثرت
کلام کیام انام یاننی دلیل خطا دیکه من کثر کلامه کثر
خطاؤه بکنار بسیار کم کون شتاب که خاموش بودن
به از نه دوسر بسی گفته اند این مثل در جهان سخن
سیم است ونا گفته زه نثر یعنی کثرت کلام چوق شتاب
ایدوب رغبت ایله خاموش اولمق باش اغریسنی ایجاب
ایله کفتار پیشاندن یکدر بو مثل سائر دخی بیان ایچره
دائر اولدیغی چوق دینلمشدر که سوز سویلندوکی وقت
کمش ولحوظ اولدیغی هنوز سویلمدن التونلر حکما
دیمشلردیکه ایاک وفضول الکلام فانه یظهر من
عیوبک ما بطن ویحرک ما سکن معناسی دیکدر که
کلام زاید نامعقول اولدیغی صنتی که کلام فضول عیوبکدن
مستور اولانی اظهار ایلر وعدو کل سینه سنن
مضمر وساکن اولانی تحریک ایلر

ای طوطی کزنت کنتار شاهد حماقت وموجب ندامتدر
فانی لم اندم علی ما لم اقل وقد ندمت علی الکلام مرارا
نثر معناسی بن سویلمدکم کلام ملحوظ ایکون نادم اولدم
سویلدکم کلام ایچون نولیدی شو سوزدی سویلمیدم
دیو مرارا پنجه کره نادم اولدم دیمکدر ای طوطی
دلائل فضل وخاموشی عدد واحصادن اکثر حد جمله
انبیا وزمرهٔ اولیا علیهم التحیات ازکاها سکوتی
ترجیح ایدوب هر مجلسده خیر الکلام ما قل ودل
مضمونیله عمل ایلمکلرندن معناسی کلامک خیرلوسی
افاده مقصوده دلیل وقلیل اولان سوزدر دیمکدر
وحضرت علی کرم الله وجهه بیورمشیدرکه شعر ان
القلیل من الکلام باهله حسن وان کثیر ممقوت
ان کان ینطق ناطق من فضة فالصمت دره زانه یاقوت
نثر معناسی حقیقتا کلامک قلیلی صاحبنه حسن وذینت
کثری عیب وذلت ویرر ونطق وکلام اکثر کشدن
اولور سبعینی کمش فرض اولنسه صمت وسکوت یکدر
یاقوت ایله بزمنش حددی یعنی قدری عالی اولوب

نطق

نطق فصحه فرض اولمنقدر سکوت قدر وبا قوت فرض اولنمغه

لا یقدر دیو محل کلام اولمین یرلرده سکوته تنبیه

جوده طی روشن ضمیر شیرین کلام زاغک بو مقاله

ایراد استدوکی کلام فضیلت اعلا من اشتری وصرآت

کلمات کمالات اثباتن مقابله سندن معاینه قلدی
فی الحال دهان بلاغت بیانن آچوب تحقیق تمام افاده
صرامن سکر فشان وعنب البیان اولعب ایدیکه ای
زاغ بدفعال وغراب بدسگال اثبات مدعی ده تمسک
ایدکل آثار وابیات واستدلال مطلوبن ایراد ایلدکل
مقدمات مدعاکی مثبت ومراد کی مفید دکلدر زیرا
هر عاقل بلور وهر عالم فهم قلور که حضرت جهان آفرین
هیچ بر عضوی عبث خلق اینمشدر هر برینک بر فائده
مقرر ومحقق در وبو مدعای روشن سبحانک ما خلقت
هذا باطلا نص شریفله مبرهن ومصدق در جمله دن
بری لساندر که بن عضو شریف محتاج الیه والتسعات
غایت معول علیه در لسان اولمسه نوع انسان جنس
انعام وحیوانات فصل تمیز نطق وبیان ایله ممتاز
اولمازدی وعدم دلنوع اولات مرامن افاده واعلام
قدرت ایله بهایمدن سرفراز قلمزدی نظم زبان از برای
سخن گفتن است نه از بهر خاموشی وگم شدن بگفتار بقدار
کرده فرمند سخن باشد آرایش انجمن نثر یعنی زبان

سوبلک ایچوندر خاموش وایکم اولق ایچون دکلدر مقدار
مرد حسن کفتاری مرتبه سنجه زیاده اولور وحسن ادا
ملطف سخن بوله ها بحمن رونق بولور ایجاز کم عیار
حکمای روزکار دیشلرکه مالانسان لولا اللسان
الا صورة ممثلة او بهیمة مهملة معناسی اکر لسانی اولمسه
انسان ایچون برشی معتدبه اولمازدی هان برصورت
تمثال یاخود بربهیمه اولوردی دیمکدر وبونده هیچ شک
وارتیاب یوقدرکه کلام بلاغت نصاب باعث رفعت
وسبب عزتدر اکر کلام فصاحت مشحون بلاغت
مصون موجب عزت ومستوجب رفعت اولمسه کلام
قدیم ومصحف کریم وحی منزل ایدوکی تسلیم اولنوب هرار
تعظیم ایله تبتیل وتلثیم اولنماز ومعلقات سبع باب کعبه
معظمه یه آویزه قیلمزدی کلام بلاغت نظام کم صمت و
افندی فضل ذوالمحانی مالا کلام ایدوکی مقرر ومحقق
وبوامر بدیهی نکر انکاری محض مکابره ایدوکی مسلم
ومصدقدر اکر اخیارک کثرت کلام ومزید کفتار
موجب خطا وباعث ملام وعار در دیه کلرین دیرسک

تسليم اتيمز كه كلامدن مراد لرى كلام بليغ وبيان فصيح
اولة بلكه كثرت كلامدن مراد ومرام نهج بلاغت ومناهج
فصاحتدن بيرون اولان فضول كلام وكلمات جهال
وعوامدر كه العياذ بالله اول متعلة كلمات نبي شبانه بي ساعت
اشتغالدن بيل متعارفكنك ولال وخاموش وني مجال
اولمق اولمغه حاشاكه كلامدن مراد لري كلام فصيح بي
مثال وبلسان مقال سلبيل هادي اولة ثم حاشاكه
ارباب فطرت سليمه استماع كلام بلاغت نظامدن كل
وكلال كلة زيادة مرتبة املال سرحد اطنابدن متجاوز
اولوب ايجاز ومساوات مرتبه سندن كذران ايدكده
اولور سبب اخلال بلاغت وفصاحت اولوب مقتضاى
مقام وحالي رعايته محال اولماز بو مرتبه مكرره بليغ
دينوب كلامي بلاغت ايله موسوم قلنماز فلاجرم كلام
بليغ هرچند مقبول ومعتبر در نيتكم بو مضمونى
حكما سوز مشكل در ــ در نزد عقل هر سخنى كو بود
بليغ چون زندكى خوش است اكرچه حطول است
ــ معناسى عقل يانند هر سوزكه بلاغت وفصاحت

اوزره اولمه هر نه دکلو مطوّل ایسه ده خوشدر
و یکدز چاق باشلو ایزاغ نی ادراک لذتِ کنار
خوده غذای روحدر ایو سوزه طویلی حکما
کلامِ عقلاییه قوتدر و سخنِ فضلاییه ضرّدر یا قوت
الملاق ایدوب کلامُ العاقل قوتٌ و جوابُ
الجاهل سکوتٌ بیورمشلردر و کلامِ خوب و ادا
مرغوبِ مخایلِ کمالاتدر و فضائل و دلائلِ خصائل
و فواضلِ عدّ المطلوب من دلائلِ العقل نطقُ الصوابِ
و حسنُ الجوابِ دیمشلردر بو مقدمه دن ارباب
طبعدن صادر اولان سخن نکته آمیز و کلماتِ
نشاط انگیز اکثر دینلمز هر مقامک مقالی وهر
مقالک مقامی واردر عارفِ مقتضای مقام اولوب
سوقِ کلام ایدن مردِ سخندان اولمق حقدن سنک مقدار
ایراد اولنمان مکرای ایزاغ سنک یانکدن درهای
سحبانِ وائل اله تتهات باقلک فرقی یوقدر
اوله که مطلقا کثرتِ کلامی خطا عد ایدرسن و کلمات
ابرار و اخیارک برهانین طوقوب بوطرفندن

غفلت ایلدیسن تسلیم ایدلم که کثرت کلامم موجب
خطای انامم ایمش بو مادده ده خودسندن مشترک
الالزامم سن صباحدن بری بنمله جنگ وجدالدن
وانواع قیل وقالدن سن تکثیر کلامدن بندن اشاغی
قی مادکم رطب ویابس دیمیوب مقتضای حالم
قیدیله بیلدکم دایم طرف خلافم طوتدین وهرنه مادده
وقتلو وقتسیز اوترسن دیلکه کلن سملاتی اوکوردب
کمال عناد ولجاج ومزید تعصب واعوجاج اوزره
مغطور ایکن بنه بنی کثرت قتال وفضول کلامه
نسبت ایلدین حقا بودرکه ای اغور قتی جود
ایدر دائما اضافه صدر فسخ طشره کیدرسن
بیت بامن دورویان بسان متراض یکرنگ
بعیب خود چو سوزن نثر محصل معناسی بنمله محاوره
ومجادله ده متراض کبی دورویان اولوب یعنی بنم دلم
ایله سنکدلک برابر ایکن خرسبدرکه کندو عیبکی کورمکده
سوزن کبی اغورسن کندو جانبکده اولان عیوبکی کورمیوب
بنم عیبم طرفنه بقیسن دیمکدر آی نزاع بنجون بنم عیوبم تفتیش

بود کلی بلالی که مسافرت بحر و بر و مجاورت قری
و شهری چکدم و جمله نکبا تدن که افتراق اوطان
و هجران یاران مبتلا اولوب بود کلی جفا لر کوردم
هیچ سنک کلامم طعن آمیز کلدی الم چکدکم کبی سن دن
الم چکمدم و سنک کبی نادانه مبتلا اولمدم غم بلا کبی بر
بلا کورمدم م حقا که جاهل صحبتی نار جهنمدن بتر
ای نادان بزم ایله قطعا سنا سبنک یوغیکن بحث و جدل در
فارغ اولمیوب دایم دعوای عرفان ایدرسن عارفلر
یوکلامی نه خوش دیمشلر در نظم مهجور وصال یاردی
جانان بودن صد سال اسیر بند و زندان بودن
غمهای جهان را جمله تحمل کردن به ز انکه دمی همدم
نادان بودن نثر معنای وصال یار دن ایرو یوز
یل اسیر بند و زندان اولمق دنیا غملرینه جمله تحمل
ایتمکدن آسان در کرچه بزم نادان اولاسن دیکدر
اما بنلیلم قدیم الایام مدح روزگار بر غدار کرک عادتی
بو منوال اوزره در بوادر فنا و مهرع بلاده هر بن
عاقل و نادانی بر نادان نی سر و پایه مبتلا ایلر

دیرین چمن گل نی خار کس نچید آری چراغ مصطفوی
باشرار بولهبیست شرر معناسی بو چمن بر گل نی خاری
هیچ کمسنه دوشر محمدد حتی چراغ حضرت مصطفی شرارهٔ
شرابولهب مثلا قلمشدر دیمکدر قضیه بویله
اولیحق ایدناغ دروغ کفتار سن نجه مباهات
وافتخار ایلهسن خلیع العذار ومطلق العنان اولوب
بهایم سوایم کبی نی کار کرمکی فضلکه برهان عدالکی سن
غرابت بودرکه دعوای حسن رفتار ایدوب کبک خوش
خرام کبی سرکچر سن اطوار ناهموارکی جلوهٔ طاوس باغ
ارم برله برابر صیارسن سن خود مرغان عالم
ایچنده لنکلکله مشهور وافواه عربده اعور
مذکور سن التکبر فی الاعرج مستدعا سنجه سن
مظهر کبر وعجب اولوب ای بخت صاحب کبر وکین سن
دایم خودپسند وخودبین سن سنکبی لجوج متکبرک
دعوای مکارم ومعالی اینمسی افاضل واهالی قشده
مسموع ومقبول اولمدوغی مسلم فحول ذوی العقول در
ای زاغ بی نوا وای بخش بی حیا هرکس سنی بلور

کی بکیده تو تیا پیره الا کمه نهد ش معنا سی یلدنبو حکی
کی چه کبچه قرا کلوغنده یلدرر امّا انک نوری شمع خورشید
وچراغ ماه نوده نجی ایرشور مابین تفاوت فاحش وار در
وکحّال سنه ک حقه الکحل الجواهر دیو کوره کی تو تیا حضرت
عیسا نک کوزینه طوغا نلرک کوزینه آچدوغی دعا تو تیا سنه
نبچه یاقلشه بلور دیمکدر واوه داغ سیاه روی وغراب
بدلجه وبد کوی سنه ک ظاهر کک سوادی باطنکک قساوتینه
دلیلدر بدلجه وبدقیافت اولمالک وناهنجت خلقت
وقبح فعلت جبلتکه علامت وامارتدر کلام قدیمده رب
کریم یعرف المجرمون بسیماهم بیورمشدر نظم
وکل اناء بالذی فیه یرشح وینبی الفتی عما علیه انطوی و
نثر معناسی هر قاب انچنه اولان نسنه الهه ترشح ایدر
ویکیدک ظاهر صورتی باطن سیرتندن خبر ویردیمکدر
وحاصل الله علامه کلم نوابغنه کتوردیکی اذ صح
السر صح العلن ان لم یصح فلم ولن معناسی آدمک
سری یعنی باطنی علت دائم اخلاقدن صحیح اولیحق ظاهری
دائی صحیح اولور اکر باطنی صحیح اولمازسه ظاهری دخی

بهرکن صحیح اولمان دیمکدر واحذاغ سنکزشت
لقا وبدکویلغک غمازی بدخویلغکه دلیلدرکه فخر رسل
وهادی سبل اطلبوا الخیر عند حسان الوجوه
کفتار بلاغت شعاریله بودعایه شامل معنایه اشارت
بیورمشلرکه سنکحالک بومنوال اوزره ایدوکی
جای بحث ومحل قیل وقال دکلدر نعم احوالم درسک
الحمدلله تعالی ظاهر وباطنم وصورت ومعناده کزیدکان
عالم اولوب خلوت کزیدهٔ ایدوکم مقرر ومسلم در تعریف
وتوصیفدن شانم غنی اولوب مدح وذم دوست
ودشمندن مستغنی یم دوست مدحندن نه امید ذم
دشمندن نه غم فارغ وآزاده یم بر مدحه یمنم مدح وذم
دیکر ندارد حاجت وصافی کس بطوطی حسن او وصاف
اویس نه یعنی طوطیسنک کندو حسنی وصاف یه ترجمه سنک
مداح ووصافلغه احتیاج یوقدر چون انجام مقال بو مرتبه
یه شتاب بوارادهٔ قرار ایتدیکزاغ کج رفتار وبلبل کفتار
کنکدلائل اولوب طوطی شیرین زبان ایله مقابله یه
جواب بنجال ومحاوره دن فارغ البال اولدی جوابنجا

ارتباط طوطی مدح و اتصال مرغ با فتوحه سعی
بلیغ ابتدی. رعی نیان. و عذار اعتذاری خاک
استکانه سوروب بوشعر تازی نکانشلانه آغان
ابتدی شعر اسات ولم احس وحشکها ربا.
واین لعبد مرموالیه مهرب. یوم غفرانا فان خاب
ظنه. فما احد منه علی الارض اخیب نشر بن یامن لق
ایلیوب ایلوک ایتمدم پچارق سکا کلدم قوله افندیلرندن
غیری بن وارم حق مرجع وصغنا حق ملاذی وارمدن
اول قاچوب کلن عبد عفو حا ایدن اکر انک ظلی خاب
اولوب عفوکه مظهر دشمن سر وجه ارضدن اندن
محروم قالمش کسنه اولمان دیمکدر تو هابی
دن خسته پچاره کدر. پادشاهی شوم ارسایه
بمزین فکنی نشر یعنی سن بو هاسن بن خسته و پچاره
بوکدایین اکر بنم امنیه سایه صالیسکز پادشاه
اولمدن طوطی مردم سرشت کوردیکه زاغ دشت
حط خطادن ایاق کتوروب طریق حق وصوابه
قدم باصدی فدوی اعتذاری خاک انکساره

سعدي بر نخواى اقيلوا ذوي الجنايات
شمائم معناسى اصحاب جرم واهل جنايانة اعتذار
ايتكلرنى عفو ايدوك ديمكدر ومعناى شعر عرفى كه
ابو الفتح بستى ديمشدر بيت وان اساء مسئ
فليكن لك في عروض زلته صفح وغفران نزغ خلته
معناسى اكر سكا برناكس اساءت ايتسه احسان اله
معامله ايت عفو ايله انتقام مسلكنه سالك اولمق
عفو طريقنه كيت ديمكدر طوطى كرم آيين زاغ
خود بينك جرم وخطا سندن كچدى بساط انبساط
دوستيوب بارگاه اختلاط دنه محرم وهر دم وهر شب
مونس وهمدم قلدي چون زاغ طبيعت محرم حرم
خاص وصيم خلوت انس وقربت اولمغله تلافى مافات
ودفع ماضيه رخصت بولدي طوطى روحل كلشن
مدحنده بلبل اولدي كميت زبانه سوار اولعب ميدان
مدح واطرا وضمار اكثار دعا وثنا ده طرفه وجولان
كوستردي اول ... ايدوك
ايتدي كه اى چراغ مجامع وصوامع عالم خاك واى مصباح

قباب عالی بجناب افلاک شعر فوالله لولا الله قال لک
الوری. مقال النصاری فی مسیح بن مریم نثر یعنی
سن شویله ذات مکرم سن که والله خشیة الله
خلق عالم سکا مسیح بن مریمه نصاری نک دیدوکی
دیه لرایدی کمال عز تکدن سنی معبود اتخاذ ایدر
دیمکدر. ای ذات مکرم آیا سن نجه کوهر پاک سن که
بوحطه خاکه دوشدک وعالم علویدن عالم سفلیه.
تنزل قلدک شعر یا بن بید الحی حماک الله. مرحبا مرحبا
تعال تعال نثر معناسی ای یارک حمایه سندن کلن
قاصد آفاتدن سنی الله حمایت ایتسون مرحبا مرحبا
کل کل دیمکدر. روحک حظیرهٔ قدسی وجنابِ عزت
قدوسی دن فیض اولدیغ عالم سفلیه کلدوکنه اشارتدر
جناب ربّدن جانب عبده کلمش اولمغین روح یرینه
فتوحی عارفلر حبیبدن کلن پیک چابک رفتاره
بکزدوب بونکله انبیا تدن بوفی ابی اشعار
دیوکنه اشعاری اکثار ایتمشلردر ابو علی سینا نک
قصیدهٔ عینیه سنده واقع اولان مطلع غرانک دایی

معناسی روحک مذکور اولان احوالنه اشارتدر
هبطت الیکم من المحل الارفع ورقاء ذات تعزز
وتمنع بورقا حمامه معناسنه در بونی یحمراد ایدن
مقصود روحدر روحی کاه حمامه وکاه طوطی یه تشبیه
ایدوب استعاره ایتمکله السنهٔ بلغاده شایع وذایع
بو بیتک خلاصهٔ معناسی کمال عزت واحتجاب ایله تعزز
وتمنع صاحبی بورقا سماکلوب محل عالی دن
ویوجه یزدن اینوب دوشدی دیمکدر ابو علی
سینانک بو قصیده سی سرتاپا احوال روح ایله
نفس بیانندهٔ غایتده مسلم ومشهوردر وبسندیده
مشهوردر بو قصیدهٔ بلیغه نک مطلع منور داخی تمثی
چوق شرحه محتاجدر بو مقامده علی الاجمال تحت
اللفظ معناسنه اشارت ایله اکتفا اولنمشدر
ایراد ندن داخی غرض روح انسانی کاه حمامه
وطوطی وکاه ناخته وقمری ایله معبر اولدوغنک
بیانیدر ای طوطی خلوت کزین ای عارف جان
ومرشد اهل یقین سنک طلب خدمتکه جانلر فدا

اولسون

اولسون نظم بستهٔ دام بلا باد چو مرغ وحشی ۰ طایر
سدرهٔ اگر صدر طلبت طایر نیست ۰ معناسی مرغ وحشی
کبی دام بلایه باغلنوب قالسون ۰ اگر طایر سدرهٔ سنک
طلبکده طایر ۰ وهوای عشقکده سایر دکل ایسه دیمکدر
طایر سدره دن مراد جبرئیل علیه السلام اولمقدر ۰
ای پیشوای زمرهٔ اهل کمال ۰ وای رهنمای سرکشتکان
بادیهٔ ضلال ۰ بنجه اولور اگر عادت کریمهٔ کرام وسنت
سنیهٔ خیار انام افندمز سفینهٔ دفینهٔ وجودی
کرداب عصیان ۰ وطوفان طغیانندن خلاص ایدوب
ساحل نجاته ایرکدرسک وذوالنون دل محزونی کبی
ظلمات ذنوب وخطیاتدن ناصدق فالتقمه الحوت
اولوب صفت لا یحیی ولا یموت ایله موصوف
وصفوتلدن ونجیناه من الغم وکذلک ننجی المؤمنین
آفتاب کرم اشعهٔ فیض قربتندن بر لمعه احسانیله نور
غفران وبیت بیت واحسانه ایرکدوب حیات تازه
ودولت نی اندازه ایله سعادتمند ایدوب تکرار بنی
دیرکدرسک بیت چه باشد کز نیاکان افتادهٔ را ۰

خداوندا بن دولت دست گیرند نثر معنا سی نه ضرر
اولور اگر بن افتاده تی اصحاب دولت اولانلر دستگیر اولق
خاک مذلتدن قالدرور لرسه دیمکدر ای مرشد
کامل بنم مرادم سنک قبوکدن حاصل اولور بنی غیری قبوه
صالمه ارشادم امرینه استغنا ایدوب آخر شیخلره
صاوه سن بعدم تو بن فرزند دلبندم را تو نور بخش
کین کارتست کار منست وآفتاب نیست نثر معنا سی
بنم کونی سن آیدن ایله کیجه منسن نور بخش ایله
زیرا بو کار سنک ایشکدر آفتاب واهک ایشی دکلدر
دیمکدر ولطف ایدوب ای سالکین راه خدا بن افتاده
بی سروپا یه صد بار کعبه مشرفه آب وکلدن بهتر
اولان حرم محترم قبله دلربا اولمغه ای کرده
درد عشق تو اشکم نخون بدل ۰ وای ایدم سرشته
زعشق تو در ازل ۰ ترسم که دور وصل تو نادیده
ناکهان ۰ سر بر زند زمشرق عمرم شب اجل نثر
معنا سی ای شوخ کمنه که ایتمشدر سنک درد عشقک
کور یا شمدن قانی بدل یعنی یاش یرینه قان آغلرن

وای شول کسنه که حق بنی ازل ده سنگ عشقکله سرشته
اندوب طبنتم محبتکله یوغرمشدر. قوه قارن که نرهنو صالک
کوهدن ناکهان مشرق عمدن اجل کبی ظاهر اوله
دیمکدر. چون زاغ طبع وکلاغ نفس بوکونه سوندوکدن
بورسمه استان نیازن تمام ایلدی. راه انتظار ده
دیده امید وچشم رجاسن چار ایلیوب افق رخدن
آفتاب فتوح نه وقت طالع. وچهره طبیعتدن حجاب
ظلمت نه یندن مرتفع اولور دیو منتظر ومترقب اولوب
طوردیغی ناگاه جانب شهرستان معمورهٔ جاندن
بدرقه والذین جاهدوا فینا مژده بشارت
لازمه لنهدینهم سبلنا صدا سیل کوش هوش
سکان خرابهٔ ابدان وسامع وآذان قطان ساحهٔ
جثمانی. صدف وار پرقند وکوهر شاهوار تابدار.
ایلیوب وغنچهٔ وصالی بدایت کشور طبع ونهایت مملکت
روح اولان کعبهٔ دل بمذبح مثاله حوالهٔ قلدیغی پس
فی الحال ظلمت آبادی ابدان سکانی اولان کمنکارلر
نمن سی کعبهٔ دل آسمانه سنه متوجه وقبائل اولدیلر

ز روبسوی که آورد دل با بید نکویی چون دل و دین
و دین را قبله آرزو تویی نثر معنا سی چون دل و دین
و دین به قبله آرزو سن اولمجق دل ایلک امید بله سندن
غیری یمک جا بنه یوز طوتسون دیمکدر مآلی قبله اقبال
و توجه سکا منحصر اولمق دیمکی افاده ایدر مرشد کامله مرید
معتقدک اعتقادی بو نحوی اولمق لازمدر که کوهر
فیضه دست رس بولمق طریق تصوفدن بهره مند اولمق
مرید کندو شیخندن غیری مرشد النجا ایتمک جایز اولمق
فیض منقطع اولمق مذهبلرینه اولمسی مقرر در دیو اشاره
اشبو اشعار صداقت اشعاری اوقیوب بو ابیاتی مانند
کندو نبات دللرینه مکرر ایتدیلر شعر
جئتک الیک قدم
دارک کعبتی • والصوم عندی عن سواک فریضتی •
والنظر وصلک یا مکمل فطرتی • وشهادتی قتلی لدیک صنائی
وجهادا اعضائی علیک فریضتی • معنا سی علی الاجمال حجم
سکادن کعبه یه دیم دارکدر • وسعی وطواف وعمره یم سکا
مخصوص ومختصدر • سنک غیرکدن صوم یعنی امساک میل و نظر
بنم مذهبمده فریضه در • فطرم وصلکدر ای فطرتی مکمل اولان

بکا شهادت سنگ قیوکن کشتهٔ عشق اولمقدر وهر
عضو کز سنگ حقکن جانشسی فریضه ولدی دیکدر چون
آثار آثام وعصیانلری آب میزاب غفران ایله محو اولوب
هر بر بنکا اعمال عقوبت مآل لری مراتی صفای عمره وصیقله
طواف الهی جلا اولوب طالب ایله جمال مطلوبی اراسنده
حائل وما نع اولان حجاب هوا جسی نفس وظلمات طبیع
مرتفع اولوب برقع ظلمت وپردهٔ غفلت امر تادن قالدقدن
فی الحال کوکل عالمندن وسیر ولدن جمال وصال آفتابی
طوغوب طبیعت کشورینی ظلمت الهزاغ صفت ایکن مستغرق
انوار المیوب طوطی دل عارفان کبی ریاض قلدی
بو جهله ضیا بخش اولدیکه لسان حال بو نظم لآلی اشتمالی
منشئای مقام اولمغله انشاد ایتدی شعر ابرق بدا من
جانب الغور لامع • ام ارتفعت مروحبه لیلی الرافع • نعم
اسفرت لیلی فصار بوجهها • نهارا به نور المحاسن ساطع •
نثر بو شعر سلطان العشاق • وقطب الآفاق • عمر فارضی
قدس سره العزیز حضرلرینک انفاس قدسیه لرندندر ظاهر
معناسی غور جانبندن برق لامع اولدی یوخسه

لیلی اسمیله سمّاه اولان محبوبه یوزندن برقعلرنی
قالدیرمی جمال محبوب حقیقی دن حجب مرتفع می اولمق دیو
بیت اوّلدن ظهور نور وضیا دن بو ایکی احتمالک برینه
استفهام و استفسار ایتمش و بو مقامده تجاهل عارف
طریقیله کمتشدد غایتده بلیغ و لطیف بیتدر محبوبه
مراد لری محبّة الله اولوب برقدن مراد انوار الهیه اولمغله
بو مقوله ابیاتک فهم و ذوقی کتب صوفیه یه مرید تتبع ایله
اولور بیت ثانیده جواب و یرمک استفهام ایتدوکی
ایکی شیئدن برینی اختیار و تعیین ایتدی معناسی دیمکدر که
کرچک لیلی یوزندن برقعی آچدیغی نور جمالی سبیله
نهار اولوب نور لطائف و محاسن ظاهر و ساطع
اولدی دیمکدر اقلیا یه اولان تجلیاتک مراتبندن
اقواسی اولدی دیمک استر لر زیرا برق ایله تعبیر
تجلیاتک لمحات خفیه سندن اولور کشف برقع و رفع
نقاب الله تعبیر اجلی و اظهرندن اولور فلله الحمد طوطی
روح پرفتوح مانند مرشد کامل مکرّم مملکت ابدانک سکّان
و قطّانی راه مضیق طبیعتدن و شوخ بوم خطرناک

جمها لتدن قوتار رقب حسن وعظ وتذكر ولطف محاجه
وتزيله طريق واسع تحقيق وهدايت وفضاي روح
افزاي امن وسلامت دلالت ابتدي پشت بر كاركاه دل
كردند روي در بارگاه دل كردند نثر معناسي اولطائفه
طيراق كاركاهنه ارقه ديرقب يوزلرين دل بارگاهنه
طوتديلر كوكل عالمنه متوجه اولديلر ديكدر مقصود منتضيات
بدندن ومشتهيات نفسانيه دن ترك ايليوب عالم روحانيه
وجناب قدس سبحانيه متوجه اولوب سعادت بيلدن
افاده حد اولدر ارشاد اولنان طائفه آب حيات كنارنه
وارديلر ونجات سرچشمه سنه خضري اولديلر ديمكدر شيخلك
يولنده كندولرينى نفي خويش يعني كندولرندن تهي اولوب
فنا في الله اولمق مقامنه بولديلر نثر بلبب چشمه حيات
شدند خضر سرچشمه نجات شدند يافتند از طريق
درويشي خويشرا در مقام نفي خويشي نثر چون بوطائفه
في الحقيقه وجود اصلي الله موجود اولوب حقيقتده يوغ
اولدن هستي اصلا في عالمنه پشت يا اوروب قطعا
بو وجوده اياغ ينتلرنه التفات ايتمكله بو خلق عالمنه وفنا

ممکنه که وجود مطلق حیثیتی اولدقجه عرض جمال ایدوب
موجبا طلب یولده وشوب کتدیلر عاقبت مقصود
یتشوب اول فنا عالمنه والی وحاکم اولدیلر عالی
فارغ ازمکان ومکین ثم لکتی ایمن از زمان وزمین
ثر معناسی اول عالم برعالمدرکه مکاندن ومتمکندن بو شدر
وبر ملکدر زمان وزمین بوقدر ساکنانش همه بری
زوطن قائلانش همه بریز سخن نثر معناسی اول عالمک
ساکنلری جمله وطندن بریدر وتکملری سوزدن عاریدر
اول طائفه خیل وحشم وطبل وعلم سز بقا عالمنه امیر
وپادشاه اولدیلر نظم ای خوشا بی میان کمر بستن
دیده بکشودن ونظر بستن بی قدم سوی بوستان رفتن
نه زبان حال دوستان گفتن چشم در بستن وچمن دیدن
دست بکشادن وسمن چیدن کل این بوستان ندارد خار
شاخ ازین خوبتر نیارد بار نثر معناسی ای خوش اول طائفه
کیم جسم ومیان سز کمر همت باغلندی لر حاسۀ نظری
یوغیکن دیدۀ جان ایله عالمی سیران ایتدیلر وجارحۀ
قدم یوغیکن بوستان جانینه کتدیلر وآلت نطق اولان لسان سز

دوستلرک احوالی سویلدیلر کوزیومشیکن سیر ایچون
والدہ مکرمہ نک جمع کل و یاسمن ایتدیلر بوکلشن فنا نک کلندن
یوقدر تکمل نشئہ الم فنا موجب ثمرۂ بقا اولمغین شاخ فنا
بوندن خوبتر و بوندن لطیف بیمشی ویرمز دیمکدر شاخ فنا
مراد فنا و باردن مراد بقا اولمق و ارمدر والحاصل معانی
ابیات قوتی قدسیہ صاحبی اولدن روحک حالنی بیان ایدر
بدندن مجرد اولیجق بو اوصاف ایله متصف او یرکاه اولور
که بدندن ایکن دائمی انسلاخ واقع اولوب عالمی برزخ ایله
الته آلور و بو لحظه ده پنجه اسرار عالم غیب و شهادته مطلع
اولور • چونکه بو طائفه فنا انده فنا یه اولوب
طلوع آفتاب وحدت متعینده ایکیلک حجابی ارتفاعی
متبین اولیجق جمعیت احوالنی شرح و معیت اسراری
کشف ایتمک امداد کاغذ و مداد ایله متعذر و استمداد
ادوات قلم و دوات بوله ممکن و میسر دکلدر که حیز بیان
کله و احتمال بوقدرکه صحائف و اوراق طومار و دفتره
صیغه پس لایقدرکه دهان بیانه خامه شکوه
ادرب کاغذ خامه تیزندن خلاص اولا و زبان

[illegal] خموشی نبیم ارزندہ سرخامہ وکاغذ برھیم نشر
حق تعالی جملہ مرزی خود فروشلتدن صاقلوب خود
رھایی میسر ایدوب انا نیتدن خلاص ایلیہ حریم فنایہ
محرم قیلوب بارقہ انوار عنایت ازلیہ سی توارد وتقا
آشنا لغی سعادتی آل وین آمین یا نبی الامین
قصۃ العشق لا انفصام لھا فصمت ھھنا لسان مقال
تم

و

بري قاشني كبي سر آمد در لغي شاه آدي احمد در
براشور التون اسكوف اكه مدام سر و اوزره صنكه بدرم غما
مرغ جاني شكار ايدر هوما يكز راسكلو شاهنه اول خاه
عاشقيدر كوتر للر اول خاندي پادشاهلي قولبدر رانك
نوله اخدره اكسم اول كوزي اخري چار يار اولدي علي

بوکتاب خانم ضلع ۱۹۱۱ مانٹ اسٹم

42

Preußische Staatsbibliothek Berlin

42 Bl., Bl. 34–40 unbeschrieben.

10 Miniaturen, kol., 22.8.75

42 Bl., Bl. 34–40 unbeschrieben.

10 Miniaturen, kol., 22.8.75

EK D

FARSÇA NÜSHA

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد و ثنای بی حد و انتها پادشاهی را که طوطی جان عارفان در قفس ایران کوه‌های وحدانیت اوست و زاغ نفس حیوانی در مرابع قالب انسانی ذاکر ایادی شاکر نعمت اوست • شاکر انعام رحمانیت جمله وحش و طیر • ذاکر احسان سبحانیت جمله انس و جان • و صلوات بی غایات بر نقاوه کائنات که گلستان جانش از تعدی زاغ نفس حیوانی • و گلاغ طبیعت ظلمانی در امانست • و طوطی لسان عذب البیانش کاشف اسرار جهان • بر زبان کاشف رموز جهان بجنان ساکن قصور جنان • و بر آل و اصحاب و اتباع و احباب او باد که طوطیان شکرستان هدایت • و بلبلان گلستان جنت اند • طوطیان شکرستان هدا بلبلان گلشن دار البقا • شبی که چشم بصیرت گشاده بود • و لوح فطنت از صور کثرت ساده نشسته بودم • و مشغول کار خود بودم • بری ز صحبت اغیار و یار خود بودم دیدم که در عرصه مدرسه فواد • با طوطی روح قدسی نژاد • و زاغ طبیعت فساد دائما محاوره و مناظره افتاد • و هر یکی دلایل فضایل و رجحان و براهین کمالات و عرفان خویش را در پیش نهاد • اول طوطی که در میدان سخن از پهلوان صف شکن است فضل زبان تیز ابکلید بیان برگشاد و گفت ای زاغ ترا با طوطی چه کار • و لال را با گویا چه گفتار • بپای خود بلب دام میرو • دان زاغ اگر با طوطی شیرین سخن بحث آید • و پیش فارس راجل راجه رفتار • و نزد سحبان و آبل با قل را چه اعتبار • پیش موسی ساحری از بهر مالخولیاست • نزد عیسی لاف طب از علت سودا بود • رحم الله امرأ عرف قدره و لم یتعد طوره • زاغ گفت ای طوطی بی ادب وی مرغ مجهول النسب تو اول چه کسی سیم غی یا مکسی این فضل فخر از کدام هنر آموختی و این شمع را از چه جمع افروختی که بی اطلاع جانبین و موقوف ظن بین زبان تعدی دراز • و تفضل را سر آغاز کردی • اگر بر من کنی دعوای رجحان • بیا ای طوطی ابلک گوی و چوگان • سوف تری اذا انجلی الغبار • افرس تحتک ام حمار • باز طوطی گفت ای زاغ سیه روی وی مرغ هرزه کوی در نظر اهل دانش و بینش • و مبصران از پیش عیار ظرفی و مقدار جانبین • کظهور الشمس و مرور الامس معلومست • ای بیخبر از خویش نگه کن چپ و راست • با همچو منی خصومت از بهر چه خاست • فضل من چون روز روشن

عیانست • کرا شش چشمت نه بیند او را چه زیان • کرا رخ مهر را نه بیند بوم مهر نزد خرد نشد مذموم • لیک بر روشن شود که بوملک شوم • هست از ادراک بهره خور محروم • و اگر از سر نادانی بمیدان سخندانی می آئی بدان اول که آخرش پریشانی و عاقبتش پشیمانی • بوقت صبح شود بمجور و فور معلومت که با که باحثه نزد در شب دجور • مرا خود از مباحثه چون تو نادان چه دناءت و نقصان آید • من کان فوق محل الشمس منزله • فلیس یرفعه شیء ولا وضیع • زاغ گفت ای طوطی خود بین • وی مرغ خود کرین • ترا بر من چه تفضل است و مرا از تو چه تنزل • خوش بود گر محک تجربه آید پدید تا سیه روی شود هر که در و غش باشد • من غریق دریای نعیم می گردم • تو ناظر ایادی دیگرانی من هر روز از نعم لا یحصای وان نعد و انعم الله لا تحصوها در نعم ام و هر شام بحکم اذا طعمتم فانتشروا بعد از استیفا کردن از طعم مبسوطه بمساکن مألوفه خود عودت کنم و شکر خدا را بموجب ولئن شکرتم لازیدنکم می گزارم اجزای نعمت خدای تعالی بجای کز اف هیچ کس را این چنین وسعت و تمکن نعمت می دهند طوطی گفت که ای زاغ کذاف گوی وی مرغ سیاه روی این سخن را که تو گفتی و این راه را که تو رفتی دلیل نادانی و جهل ست که الجاهل مرزوق احوال دهر مرا نزدیک و قول حکما را نشنیده که گفته اند • الکلب فی صحة واللیث محموم • والعبد فی غزة و الحر محروم • و عادة ربانی و تقدیر یزدانی هم ای احمق بر این نسق جاریست • کم من ادیب فهیم فهم قلیله • مستکمل العقل معقل قدمه وکم من جاهل کثیر رزقه • ذلک تقدیر العزیز العلیم • اگر وفور نعمت دلیل فضیلت می بود • حضرت علی این شعر را نه فرمودی • فلو کانت الدنیا تنال بقطنة • و فضل و عقل نلت اعلی المراتب • دیگر تو ای زاغ همه شب در طلبی و جمله روز در اکتسابی و هنوز از کمال مطلب و جد و جهد و هر که مبکوشد می رسد من خود در مبدا فطرت بهره ای که من دارم در جبین جبلت مانوشته است راضیم • رضیت بما قدر الله لی و فوضت امری الی الله لقد احسن الله فیما مضی کذلک یحسن فیما بقی • و در عالم خلقت و وقت قسمت که از ازل مقسوم بنصیب معزوز و معلوم خود قانع فان الرزق مقسوم • و کدالمرء لا ینفع فغیر کل ذی حرص عنی کل من یقنع • نه برای روزی امروز در طلبم و نه از کل غدای غد در

خفیه از احوال دینار و زشت • چون قلم در پنجهٔ تقلیب رب چون زاغ دزدم
این نظم و نثر را بشنیدی که • نظمش چو نظم پرورش چو نثر تربیت کفت ای طوطی
سبز پوش • وی مرغ رزق فروش • این گفتار که تو گفتی و این طریق که تو کرفتی بنا فی
حدیث رسول است علیه السلام که فرمود • است الکاسب حبیب الله و مخالف قول
اسد الله الغالب علی بن ابی طالب که گفته است • و کن طالبا للرزق من باب حله • بضاعف
علیک الرزق من کل جانب • و اکثر انبیاء و اولیا و خلفا و اصفیا این راه را نپوئیده و قفل
رزق را بکلید کسب نکشاده • رمز الکاسب حبیب الله نشنوا از توکل در سبب
کاهل مشو • طوطی گفت که بلی این سخن راست گفتی و این در را بند نشمردی اما حظ شیا
و غایت عنک اشیا • ندانستی که را یات آیات توکل بس بالاست و دلایل و فضائل
قناعت لاتعد و لاتحصی و من یتوکل علی الله فهو حسبه ان الله بالغ امره قد جعل الله لکل شی
قدرا • و القانع غنی و ان لم یملک حبة • و الحریص فقیر و ان ملک الدنیا • و ذو القناعة راض
عن نصیبه • و صاحب الحرص ان اعطی فغضبان • و حق سبحانه و تعالی متوکلین را دوست
میدارد • و در کلام قدیم می فرماید متوکل علی الله ان الله یحب المتوکلین • و علی الله فتوکلوا
ان کنتم مؤمنین • و مولانای رومی جواهر این معنی را بر رشتهٔ نظم کشیده است
وکوشوار • کوش اصحاب هوش • نیست کسبی از توکل خوبتر چیست از تسلیم خود محبوبتر
جز توکل غیر تسلیم تمام • در غم و راحت همه مکرست و دام • توکل طریقهٔ عالم و ادبیت و شیمهٔ
عاقل و لبیب • و ما توفیقی الا بالله علیه توکلت و الیه انیب • و برجحان توکل این دلیل بس بیت
که هر جا که از توکل و کسب بحث میرود و از قناعت و طلب مناظره می افتد جانب توکل
غالب نماید • و طرف قناعت صائب که القناعة کنز لا ینفنی و التوکل عروة وثقی لا انفصام
لها • و لاخیر فی نفس اصابت سلامة • و نالت کفاها قانع ثالث الی الحرص • باز زاغ گفت ای
طوطی بلاف و کزاف از انصاف مرغی کز اشیانه انصاف میبرد از اخسران نابه داد ندهد
از رشک • اگر ترا بر من فضیلتی می بود و نزد خدا مرتبتی خدای تعالی ترا اگر فتار بند و مبتلای قید نکرداند
هیچ دوست بر دوست خود اینچنین بلائی ندهد هیچ کس بر محبوب خود همچنین جفائی نکند • لا یرضی
بجیبه بالایرضی لکفه • طوطی جواب داد که ای زاغ قصص الانبیاء را مطالعه نکرده • و از آثار اخیار
اولیا خبردار نشده • و حکایت آن هم از دست غرور دلیم نشنیده • و قصهٔ عصفور و النون در
بطن حوت نخوانده • و بلای ایوب و عنای یعقوب را اصغا نکرده • و حدیث اشد البلاء ثم الامثل فالامثل
ثم علماء الاولیاء ثم الامثل فالامثل مسموع ندانسته • و لالی سلالی کلام حضرت علماء را کوش وا نکرده
کوش بی هوش خود ساخته • لیس سائلی فی الدهر فقد سرنی دهر • و ان مشی علی عسر فقد مشی یسر
لکل من الایام عندی عادة • فان سائلی صبر و ان سرنی شکر • دیگر ای زاغ کنده دماغ

از در دسر بسی کفته اند این مثل در جهان ۰ سخن کفته سیم است ناکفته زر وحکما
کفته اند ایاک وفضول الکلام فانه یظهر من عیوبک ما یسطن ۰ ویحرک من عدوک
ما یسکن ۰ وبسیاری کفتار شاید حماقت ۰ وموجب ندامت است ۰ انی لم
اندم علی ما لم اقل ۰ وقد ندمت علی الکلام مرارا ۰ دلائل فضائل خاموشی اکثر من
ان یحصی است جمله انبیا وذمره اولیا علیهم من التحیات ازکاها خاموشی را
دوست میدانستند ودر محفل ومحل مفجوائی خیر الکلام ما قل وحسن وان کثر ۰
معقوت ۰ ان ینطق ناطق من فضة ۰ فالصمت درر زانه الیاقوت ۰ طوطی این
کلام فضیلت اعلام را بشنید واین مراث کلمات کمالات اثبات را در مقابله
دید فی الحال دهان منقار عذب البیان را برکشاد وکلام شکرین بلاغت آئین
را اغاز کرد وکفت ای زاغ لال ونی مرغ بد فعال تمسکی که بر ابیات کرده واستدلالی
که در اثبات اورده موذای محتوای کلام او مثبت ۰ مدعای تو نیست ۰ هر عاقل میداند
وهر عالم می شناسد ۰ که خلاق جهان بنهج عضوی راعیت بنا کرد ۰ بکفتار
هذا یا کلا ۰ زبان از برای سخن کفتن است ۰ نه از بهر خاموشی وکم کشتن ۰ لولا
مقدار کردد فزون ۰ سخن باشد ارایش انجمن ۰ وحکما کفته اند ما الانسان ۰
اللسان ۰ الا صورة ممثلة ادبایه مهملة ودرین هیچ شبهه نیست که کلام بلاغت نظام
باعث رفعت وسبب عزت است اکر کلام فصاحت مضمون بلاغت مشحون که موجب
عزت ومستوجب رفعت تو دی کلام قدیم ومصحف کریم را بوسه ندادی ودر سر
ننهادی ومعلقات سبعه را بر در کعبه معظمه نیاویختی کفتی که کثرت کلام را
خیار انام موجب خطا کفته اولا لا نسلم که ازان مراد کلام بلیغ نا باشد بلکه مقصود ازان
اقوال جهال است که در خطه خطا متمکن اند ودر مظله ضلالت ساکن وکرنه ۰ در نزد
عقل هر سخنی که او بود بلیغ چون زنده کی خوشست اکرچه مطولست حکما خود کلام عقلا را
قوت کفته اند وسخن فضلا را در یاقوت کرفته اند ۰ کلام العاقل قوت ۰ وجواب الجاهل
سکوت بلکه سخن نیک را از امارات کالات معدود کرده اند واز دلائل فضائل
شمرده اند من دلائل العقل نطق الصواب وحسن الجواب مکرای زاغ پیش تو میان درها
سحابان ۰ ومیان ترها باقل فرقی نیست ۰ ولو سلم که کثرت کلام موجب خطای انام
باشد تو من درین خطا انبازی ۰ ومرا درین ماجری دمسازی ۰ با من دو زبان
مقراض ۰ یک چشم بعیب خود جو سوزن ۰ چرا بتتبع عثرات این جانب مشغولی واز عیوب
طرف خود غافل خطاب مستطاب انا مرون الناس بالبر وتنسون انفسکم را ذیل مشتو

دار کلام لائی نظام وضرب لنا مثلا ونسی خلقه را غافل مباش ۰ ای خوش انکو
بعیب نی خویش پیشوای هنر وران کردد ۰ عیب او بیش دیده دل او پر دده
عیب دکران دارد ۰ باز زاغ غمار کفت ای طوطی خود پسندی کفتار
قید بند بالله مرا بکذار واز خدا شرم دار ۰ در زندان قفس محبوس
واز توقع خلاص مایوس ۰ در چنین حال این چه قیل وقال است کفتار را
با کبک رفتار چه کار ۰ دلفکار را با دولت یار چه کار ۰ نزد مرغ خوش رفتار
وبی درد چه باشد قدر طوطی معتقد طوطی کفت ای زاغ غمام بانکان ایام
این چه کلامست از بهر بلیات که در بر وبحر کشیدم واز جمله نکبات که از افسر این
اوطان وهجران یاران دیدم واز بن درد که درین بند مشاهده کردم این مرا افزون تر
ازانست که چون تو نادانان بمن دعوای عرفان میکنند چه می باید کردن ۰
درین چمن کل بی خار کس نچیده ۰ جز اغ مصطفوی باشد از بولهبیت عار ۰
این ابیات را چه خوش کفته اند ودر ان معنی راچه راست سفته مهجور وصال وی جانان
بودن صد سال اسیر زندان بودن ۰ غمهای جهان جمله تحمل کردن ۰ به زانکه دمی همدم نادان
بودن ای زاغ دروغ کفتار از چه رو دعوای رفتار میکنی تو خود در میان مرغان
بلنکی مشهوری ۰ ویا عرجی در افواه مذکوری ۰ والتکبر فی الاعرج ۰ این کبر که در سر واین عجب که در دل
داری اثار راست که کفته اند ۰ پس دعوای معالی پیش افاضل
وامالی نزا سزاوار واحری نیست ۰ ما رایت من اعرج الا فی درج المعالی اعوج
دیکر ای زاغ بی نوا وی بخش بی حیا هر کس می داند که صدای تو شوم ست واوازه تو
مذموم وقدمت نحس است چون کلاغ ویوم نحس در هر بیت معمور که فغوه می زنی
البته خراب میشود وبالای هر سقف مرفوع که صیحه میکنی بی ارتیاب بتراب خواهد رفت
هر که را رهبرش غراب بود عاقبت منزلش خراب بود ومن کان الغراب له دلیلا فمنزله
المحوس له مسیر سایه ماهیچو سایه بنها کلا ها بر مفارق همه کس مبارکست زاغ کفت ای
طوطی این اعتقاد که در باب من کردی فاسد است واین ظن که در حق من نمودی کاذب
ان بعض الظن اثم اکر من چون بوم شوم دو دمی مرا در این العاق من علم التشبیه
والاطلاق بزلف دلبران ۰ وخال وخط سمن بویان ۰ تشبیه نکردندی ۰ وانها را بشبیه من
مدح وتعریف لازم نکامدی طوطی شکرین نوا چون این مقدمات فضیلت بمار انشید
وکفت ای زاغ سیه دل وی مرغ بد فعل ۰ اکر کسی را از جهت مشابهت انها فضیلت وکمال
سرایت وانتقال کند من از تو هم در ان باب افضلم وذ ران جهت اکمل از انکه اکر
شعرا تراز بزلف وخال مانند وامثال ساخته اند مرا بلب وزبان تشبیه کرده اند و پیش

اهل بیان این محقق و عیان شده است و نزد ارباب مبانی این معانی مقرر
که در باب تشبیه اعتبار بر وجه شبه است و وجه تشبیه در میان من زبان
ولب مهرویان همت از روی نسبت و خوشی گفتاری و سبب مناسبت که
در میان بوی زلف و خال دلبران محض سیاه است و سیاهکاری و این خود بضمی
هیچ کس پوشیده و مخفی نیست که شیرینی از سیاهی بهتر است و خوشی گفتاری از سیاهکار
اولیتر کرشمه بشتاب از سواد شب کجا نور او در شمع خورشید و چراغ مهر سهد
حقه مخمل الجوابر که او رد کمال شهر کی بکرد تو نیابی بهزار الاکه رسد و این شبیه رویی که
در ظل هر داری دلیل سیاهی باطن ست که رب کریم در کلام قدیم فرموده است
یعرف المجرمون بسیماهم و کل اناء بالذی فیه رشحه و بینی، الغنی عما علیه انطوا وه و صفحه
بنا بیع این کلام بلیغ را در این باب اورده است ان صبح السر صبح العلن و ان ظلم
فلم فلن و این لقای زشت و بدگوی دلیل غماز و مدجوی ست که فخر الرسل و هادی
السبل گفته اطلبوا الخیر عند حسان الوجوه من خود در ظاهر و باطن و در صورت و معنی
از گزیدگان جهان و بی نظیران عالم ندارد حاجت وصافی کس بطوطی حسن او صاف
او بس چون بدبخار سید بای مقال زاغ شد لال و در گذشت از قال زاغ بخوا
که در میدان محاوره و مضمار مناظره، طوطی را غالب آمدی ندانسته که شعاع شمس
لایخفی و چراغ الحق لایطفی و الحق یعلو و لایعلی دید که تاج عرفان بر فرق خضیع نهاده
است و قرعه رجحان در طالع افتاده ناچار جانب صلاح و طرف فلاح را اختیار
کرد و از سر فساد و راه عناد در گذشت و قول حضرت عمر رضی الله عنه پیشوای
خود ساخت که فرموده است الرجوع الی الحق خیر من التمادی فی الباطل و بر موجب مقتضی
او الم یکن ما تر بد فار و مایکون بای مقابله را ابدا من نکشید و بحکم قد اسلمت فارتبط
بار تباط طوطی روح اتصال ان مرغ با فتوح سبقی بالخیر کرد اسلمت و لم احسن و جبک
بار با و این لعبد من مولیه مهرب یؤمل غفرانا فان خاب ظنه فما احد منه علی الارض اجنب تو
بهمای دین خسته بی چاره کوای پادشاهی شوم ار سایه بین بر فکنی طوطی زاغ را دید که قدم
از خطه خطا باز کشیده است و روی اعتذار بسوی خود آورده بر موجب اقیلوا ذوی
الجنایات عثراتهم و بر مقتضای و این اساسیئی فلیکن لک فی عروض دلته ضیح و غفران
از سر هفوات و حظیات او در گذشت و بساط انبساط بگستر ید و بباركاه اختلاط را
داد زاغ طبیعت چون این قدر فرصت یافت فی الحال کمیت زبان را سوار شد و در میان
بیان نظر بدر کرد و جولان بنمود و گفت ای چراغ مجامع و صوامع عالم خاک و ای مصباح قباب
عالیجناب افلاک فوالله لولا الله قال لک الوری و مقال النصاری فی مسیح بن مریم چه جوهریکه
و خطه خاکه افتی و از عالم علوی بحر صه سفلی تنزل فرمودی یا برید الحی حاک الله مرحبا حیا
تعال تعال بسته دام بلا یا دجو مرغ وحشی طائر سدره اگر در طلبت طائر نیست ای پیشوای
زمره اهل کمال و بی رهنمای گم گشتگان بادیه ضلال چه باشد اگر بر موجب سجیه اکرام و طریقه سلوکه
خیار انام این سفینه دفینه وجود مرا از گرداب عصیان و طوفان طغیان بر هانی

ودوالنون دل محزون را که در ظلمات فالتقم الحوت بصفه لایحی ولایموت موصوف
ومنعوت است اگر اشعه افتاب فیض قرین و نجیناه من الغم فکذلک ننجی المؤمنین
لمعه رسانی چه باشد کر زنا افتاده، را خداوندان دولت دستگیرند روزم
تو بر فروز شبم را تو نور بخش کیمیا کار است کار ه و افتاب نیست و مرا نجم محترم
قبله دل را که صد بار بهتر از کعبه مشرفه، اب و گل است راه دهی ای کرده در دعشق
تو اسکم حوت بدل وی انیزدم سر شته ز عشق تو در ازل ترسم که روز وصل تو نادیده
ناگهان سر بر زند ز مشرق عدم شب اجل زاغ طبع در انتظار و کلاغ نفس چشم بر قع
راجار ساخته که افتاب فتوح از افق روح کدام وقت طالع شود و حجاب ظلمت
از روی طبیعت چه گونه مرتفع گردد ناگاه بدر قه والذین جاهدوا فینا از شهرستان
معمور ه جان مژده بشارت لازمه لنهدینهم سبلنا بگوش هوش سکان خرابه ابدان
رسانید و وعده وصال را بکعبه دل هر رخ مثال که بدایت کشور طبع و نهایت فلکات
روح است حواله کرد فی الحال زمره کنهکاران که سکان ساکن ظلمت اباد ابدانند
روی توجه بسوی استانه کعبه دل اوردند روی بسوی که اورد دل بامید نیکوی چون
دل و دین و دیده را قبله از روی تو دان و ین اشعار وجه اشعار را در زبان ساخته
حجی الیک رسم دار ک کعبتی و الیک سعیی والطواف و عمرتی و الصوم عندی عن سوال محبتی
والفطر وصلک یا مکمل فطرتی و شهادتی قتل لدیک صبابتی" وجهاد اعضای علیک فریضتی
چون اثار اثام و عصیان باب میزاب غفران محو شد و مزاباهای اعمال عقوبت مال
ایشان بمصقله عفو و صفای طواف حلا یافت و حجاب برفع ظلمات طبع از میان
برخاست و افتاب جمال وصال از مطلع سپهر دل طلوع کرد و کشور طبیعت
را سر تا سر مستغرق انوار گردانید ابرق بدا من جانب الطور لامع ام ارتفعت
من وحه لیلی الکرائع نعم اسفرت لیلی فصار بوجهها نهارا بنور المحیه ساطع
وسکان ان مملکت را از راه مضیق طبیعت گذرانیدند و بطریق تحقیق هدایت
دلالت کرد پشت بر کارگاه عمل کردند روی در بارگاه دل کردند بلقب چشمه حیات
شدند خضر سرچشمه نجات شدند یافتند از طریق درویشی خویش را در مقام
بی خویشی چون عالم هستی اضافتی که فی الحقیقه نیست است پشت و باز زدند و راه
عالم نیستی از وجود مطلق حقیقی که در انجا جمال نماید بر گرفتند و ان ولایت را والی
گشتند عالمی فارغ از مکان و مکین ملکتی ایمن از زمان و زمین ساکنانش همه بی وطن
قافلانش همه بی زحمن بی خیل و خشم وطبل و علم ان عالم بقا را پادشاه شدند ای خوشا
میان کم بستین دیده بکشودن و نظر بستن فی قدم سوی بوستان رفتن بی زبان حال و مقال
گفتن چشم در بستن و جمعیت دیدن دست تنگ شادن و سمن چیدن گل این بوستان
ندارد خار شاخ این خوبتر نیاز دیار پیش از طلوع افتاب وحدت و ارتفاع
حجاب انیشیت شرح احوال جمعیت و کشف اسرار معیت باندازه کاغذ و مداد

واستمداد دوات قلم و دوات ممکن نیست که در حیز بیان آید و محتمل نیست که در طومار و دفتر بگنجد آن به که بلب مهر خموشی بنهیم و زدر دسر خامه و کاغذ بر هیم حق سبحانه و تعالی همگنان را از خود رهائی دهاد و با آشنائی خود مست گناد از روف بالعباد بحق النون والصاد

علم حساب و رمل حقندذه

کتاب حساب الوصایا اعلم بان علم الحساب من اغمض العلوم و ادقها حتی کل عامة الخواطر عن ادراکها و فتر الاوهام عن انضارها و ابو حنیفه رحمه الله امام الائمة و مقتدی الامة و اصحابه الائمة المهدیین و قدوة المقتدین رضی الله عنهم افحموا مطایا افکارهم فی البحث و التفتیش عن وجوه المعارف للحساب ابلغ الاقصاء و استخرجوا بنتایج افکارهم و ثبات قرایحهم و جودة خواطرهم الاحکام المنبتة علم الحساب علی طرق منتشة مسلکها مختلفة و مقصدها متحدة و معرفتها من انار معجزات النبوة و لهذا جعل الله تعالی علم الحساب معجزة من انبائه و هو ادریس ع م حتی روی ان جبریل ع م اتاه ذات یوم فسأله ابن جبریل فتامل ادریس صلوات الله علیه فی علم الحساب فقال لیس فی سدرة المنتهی ثم نظر فیه مرة اخری فقال لیس فی السماء ثم نظر فیه مرة اخری ثالثة فقال فی الارض و هو انت ثم جمع محمد بن الحسن رحمه الله لیخرج مسائل الوصایا من الطرق الستة احدها طریقة الخشو و هی المعروفة و هی اقرب الی الافهام و اسهل لیخرج الاحکام و انما سمیت طریقة الخشو لانه تمایز فیه و ینقص و قیل لانه حشی فیها معان حسنة و الثانی طریقة الجبر و المقابلة لما فیها منهما و هی احسن الطرق و اجودها تخریجا و لکن علی الافهام عسیرا و الثالث طریقة الدرهم و الدینار لان التخریج علی هذه الطریقة بطریق المقاصة لما بین و المقاصة تختص بالدرهم و الدینار و الرابع طریق الخطایین و انما سمیت بهذه التسمیة لان الحساب انما یخرج علی هذه الطریقة بالضرب مرتین فی الخطایین و الخامس طریقة الجامع الاکبر و السادس طریقة الجامع الاصغر و هما ینبنیان علی طریقة الخطایین فان الخطأ فی احداهما اکثر فسمیت طریقة الجامع الاکبر و الخطأ فی الثانی اقل فسمیت طریقة الجامع الاصغر و الله تعالی اعلم

نقل من محیط البرخسی فی کتاب الوصایا ما یحکی

وهذه آفات قد نبهنا علیها فی کتاب العلم و الحزم الاحتراز بالعزلة و ترک الاستکثار من الاصحاب ما امکن بل الذی یطیب الدنیا بتدریس و تعلیمه فالصواب له ان کان عاقلا و هذا الزمان ان یترکه فلقد صدق ابو سلیمان الخطابی حیث قال وع الراغبین فی صحبتک و التعلم منک لیس لک منهم مال و لا جمال اخوان العلانیة اعداء السر اذا لقوک تملقوک و اذا غبت عنهم سبعوک ان اتاک منهم کان علیک رقیبا و اذا خرج کان علیک خطیبا اهل نفاق و ملمة و غل و خدیعة فلا تغتر باجتماعهم علیک فاغرضهم العلم بل الجاه و المال و ان یتخذوک الی اوطارهم و حمارا فی حاجاتهم ان قصرت فی غرض من اغراضهم کانوا اشد اعدائک ثم یعدون ان تردهم الیک دالة علیک و یرونه حقا واجبا لدیک و ما یفرضون علیک ان تبتذل عرضک و جاهک و دینک لهم فتعادی عدوهم و تنفر قریبهم و خادمهم و دونهم و تنتهض لهم سفیها و قد کنت فقیها و نکون لهم تابعا خسیسا بعد ان کنت متبوعا رئیسا و لذلک قیل اعتزل العامة فروة تامة فهذا معنی کلامه و ان خالف بعض الفاظه و هو حق و صدق فالک تر المدرس فی زمانه دائم و تحت حق لازم و منة تقلیده فی یزدد البهم فکانه یهدی تحفة الیه فیری حقه واجبا علیه و ربما لا یختلف الیه فلم یتکفل برزقه علی الادرار ثم المدرس المسکین قد یعجز عن القیام بذلک فی ماله فلا یزال یتردد الی ابواب السلاطین و یقاسی الذلة و الشدائد مقاساة الذلیل المهین حتی یکتب له علی بعض وجوه الحل مال حرام ثم لا یزال العامل یستقر و یمتهنه و یستدل الی ان یسلم الیه ما یقدره نعمة مستأنفة و عنده علیه ثم بقی فی مقاساة القسمة علی الصحیح ان یستوی بینهم مقسمة المبرز فی و نسبوه الی الحمق و قلة التمییز و القصور عن درک مصارف الفضل و القیام فی مقادیر الحقوق بالعدل و ان فاوت بینهم سلقه السفهاء بالسنة حداد و نار و اعلیه ثورا من الاساود فلا یزال فی مقاساتهم فی الدنیا و فی مظالم ما یاخذه و یفرقه فی العقبی و العجب انه مع هذا البلاء کله تمنیه نفسه بالاباطیل و تدلیه بحبل الغرور و تقول له لا تفرغ ضیعتک فانا انت بما تفعله قربة الله تعالی و شرع رسول الله ص و ما شرع علم دین الله تعالی و قام بکفایة طلاب العلم فی عباد الله و اموال السلاطین لا هل الدین و هی مرصدة للمصالح و الی مصلحة الکبر فی تکثیر اهل العلم فیهم لظهر الدین و یتقوی

KAYNAKÇA

Ahdi. (2005). *Gülşen-i şu'ara*. (S. Solmaz. Haz.). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Atalas, B. (2010). Tuti-name (Metin-İnceleme(88a-177b)). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Atay, H. (1969). Kuran'a göre münazara metodu. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 17, ss. 259-275. 18 Ekim 2015 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr adresinden erişildi.

Büyükdinç, N. F. (2007). Osmanlı medreselerinde bir öğretim metodu olarak münazara ve Ahmet Cevdet Paşa'nın *Adab-ı sedad* adlı eseri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Çolak, A. (2014). Alaaddin ve "Dasitan-ı Tuti vü Karga" mesnevisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2/5, ss. 451-468. Mart 2015 tarihinde http://www.asosjournal.com adresinden erişildi.

Dihhuda, A.E. (1999). Tuti. *Lugatname* Ansiklopedisi içinde. (c. 26, ss. 340) Tehran: Tehran University Publications.

Diriöz, M. (1977). Türk edebiyatında münazara. *Milli Kültür*. 2/1, ss. 20. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Durmuş, İ. (2006). Münazara. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde. (c. 31, ss. 577-579). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Durmuş, M. (2012). Klasik osmanlı nesrinde aliterasyon. *Turkish Studies*. 7/1, ss. 995-1004. 8 Ocak 2016 tarihinde http://www.turkishstudies.net adresinden erişildi.

Felski, R. (2010). *Edebiyat ne işe yarar*. (E. Ayhan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Fleischer, C. H. (1996). *Tarihçi Mustafa Ali*. (A. Ortaç. Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Gelibolulu Ali. (1994). *Künhü'l-ahbar'ın tezkire kısmı*. (M. İsen, Haz.). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Gürer, A. (2005). "Nev'î'nin kayıp sanılan iki eseri:"Münazara-i Tuti vü Zağ" ve "Gevher-i Raz". *Türk Dilleri Araştırmaları*. C.15, ss. 85-179.

İsen, M. (2006). Estetik nesir. *Türk edebiyatı tarihi*. Cilt, II. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ss. 81-90.

Kafzade Faizi. (1625). *Zübdetü'l eş'ar*. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi.

Kartal, A. (2006). *Basiri ve Türkçe şiirleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kâtip Çelebi. (2007). *Keşfü'z-zünun*. (R. Balcı, Çev.). C. III.ss. 894. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kaya, K. (2001). *Hint-Türk-Avrupa masalları*. Ankara: İmge Kitabevi. ss.11

Kınalızade Hasan Çelebi. (1989). *Tezkiretü'ş-şu'ara*. (İ. Kutluk, Haz.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Köksal, M.F. (2006). Münazara. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde. (c. 31, ss.580-581). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kurtuluş, R. (2006). Nahşebi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde. (c. 32, ss.309-310). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Lanham, R. (2003). *Analyzing prose*. London:Continuum

Latifi. (1990). *Latifi tezkiresi*. (M. İsen, Haz.). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Müstakimzade. *Hz. Ali divanı.* 8Nisan 2015 tarihinde http://aybuder.org adresinden erişim sağlandı.

Necatigil, Behçet. (2009). *Tutiname.* İstanbul: Can Yayınları.

Nev'îzade Atayi.(1989). *Zeyl-i şakayık*. (A. Özcan. Haz.). C.II, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Öztürk, M. (2006). Münazara. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde. (c. 31, ss. 579-580). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Sadi-i Şirazi. (1971). *Bostan ve gülistan*. (Kilisli Rıfat Bilge, Terc.). İstanbul: Meral Yayınevi.

Samsakçı, M. (2012). Şiir nesir olmayan söz müdür? Nazım-nesir farkı, şiirde nesirleşme ve mensur şiirin imkânı üzerine. *Turkish Studies*. 7/4, ss. 2709-2724.

Seyed-Gohrab, A. (2013). The rose and the wine: Dispute as a literary device in classical Persian literature. *Iranian Studies*, 47/1, ss. 69-85. 26 Kasım 2015 tarihinde http://dx.doi.org adresinden erişildi.

Sona, İ. (2012). 1538 tarihli ilk Türkçe *Tutiname* çevirisi. *Turkish Studies*, 7/3, ss. 2299-2311. 22 Kasım 2014 tarihinde http://www.turkishstudies.net adresinden erişildi.

Şahin, H. (2003). *Eski anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Tan, B. (2015). Alaeddin Çelebi'nin münazara türünde bir eseri: "Dasitan-ı Tuti vü Karga-i Alaeddin". *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.* Sayı 54, ss.353-374. 23 Ekim 2015 tarihinde http://www.turkiyatjournal.com adresinden erişildi.

Tanındı, Z. (2002). Topkapı sarayı'nın ağaları ve kitaplar. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/3, ss. 41-56.

Tanyıldız, A. (2005). Firdevsi-i Tavil, Münazara-i Seyf ü Kalem (inceleme-metin-sözlük). Hacettepe Üniversitesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara.

Tuman, N. (2001). *Tuhfe-i naili*. (C. Kurnaz, M. Tatcı, Haz.). Ankara: Bizim Büro Yayınları.

Yalçınkaya, Ş. (2007). Klasik nesirde paralel dil yapıları -Fuzuli'nin Türkçe divan dibacesi-. *Prof. Dr. Tunca Kortantamer İçin*. ss. 527-549. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.

Yavuz, M.Ş. (2006). (2006). Münazara. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde. (c. 31, ss.576-577). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Woodhead, C. (2006). Estetik nesir. *Türk edebiyatı tarihi*. (T. S. Salman Haz.). C.II, 317-325. İstanbul: Kültür Bakanlığı.

Zülfe, Ö. ve Taş, H. (2007). Nev'î'nin Münazara-i Tuti vü Zağ adlı mesnevisi. *Turkish Studies,* 2/3 ss. 660-696. 22 Mart 2015 tarihinde http://www.turkishstudies.net adresinden erişildi.